

The Vatican Manuscript of Spinoza's *Ethica*

Brill's Studies in Intellectual History

General Editor

Han van Ruler, Erasmus University Rotterdam

Founded by

Arjo Vanderjagt

Editorial Board

C.S. Celenza, Johns Hopkins University, Baltimore

M. Colish, Yale University

J.I. Israel, Institute for Advanced Study, Princeton

M. Mugnai, Scuola Normale Superiore, Pisa

W. Otten, University of Chicago

VOLUME 205

Brill's Texts and Sources in Intellectual History

General Editor

Andrew C. Fix, Lafayette College, Easton

Editorial Board

J. Lagrée, Université de Rennes-1

U. Renz, Universität Klagenfurt

A. Uhlmann, University of Western Sydney

VOLUME 11

The titles published in this series are listed at brill.nl/bsih.

The Vatican Manuscript of Spinoza's *Ethica*

By

Leen Spruit and Pina Totaro

BRILL

LEIDEN • BOSTON
2011

Cover illustration: Vat. Lat., 12838, fol. 133^v: an annotation, dated 23 September 1677, written by an official of the Roman Inquisition which attests that the manuscript of the *Ethica* was handed over by Niels Stensen; reproduced by permission of the Vatican Apostolic Library, with all rights reserved. © 2011 Biblioteca Apostolica Vaticana.

This book is printed on acid-free paper.

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

Spruit, Leen, 1954-

The Vatican manuscript of Spinoza's *Ethica* / by Leen Spruit and Pina Totaro.

p. cm. – (Brill's studies in intellectual history ; v. 205) (Brill's texts and sources in intellectual history ; v. 11)

English and Latin.

Includes the text of *Ethica*.

Includes bibliographical references (p.) and index.

ISBN 978-90-04-20926-8 (hardback : alk. paper)

1. Spinoza, Benedictus de, 1632-1677. *Ethica*. 2. Biblioteca apostolica vaticana. Manuscript. Vat. Lat. 12838. 3. *Ethics*. I. Totaro, Pina. II. Spinoza, Benedictus de, 1632-1677. *Ethica*. III. Title. IV. Series.

B3974.S67 2011

170-dc23

2011022565

ISSN 0920-8607

ISBN 978 90 04 20926 8

Copyright 2011 by Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands.

Koninklijke Brill NV incorporates the imprints Brill, Global Oriental, Hotei Publishing, IDC Publishers, Martinus Nijhoff Publishers and VSP.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, translated, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission from the publisher.

Authorization to photocopy items for internal or personal use is granted by Koninklijke Brill NV provided that the appropriate fees are paid directly to The Copyright Clearance Center, 222 Rosewood Drive, Suite 910, Danvers, MA 01923, USA.
Fees are subject to change.

CONTENTS

Introduction	1
1. The <i>Ethica</i> from Manuscript to Prohibition	1
1.1. The Frontispiece	2
1.2. The Genesis of the Text	4
1.3. Niels Stensen's Denunciation of Spinoza in 1677.....	6
1.4. The Lutheran Foreigner	17
1.5. The <i>Ethica</i> on the Index	20
2. The Manuscript <i>Vat. Lat.</i> 12838	26
2.1. Description	26
2.2. Transcription and Notes	28
2.3. Recurring Abbreviations	29
3. <i>Vat. Lat.</i> 12838 and <i>Opera posthuma</i>	30
3.1. Variants, Errors, and Harmonization	30
3.1.1. Slight Variations	31
3.1.2. Internal References.....	31
3.1.3. Probable Errors.....	31
3.1.4. Word Order	32
3.1.5. Different Wordings.....	35
3.1.6. Omissions and Additions in <i>Opera posthuma</i>	40
3.1.7. Harmonization in <i>Opera posthuma</i>	44
3.2. Evaluation	45
Chronology	49

APPENDIX

I. Printed Pages in <i>Vat. Lat.</i> 12838	63
II. Niels Stensen's Denunciation of Spinoza's Philosophy to the Holy Office	68
III. Fragment of Giovanni Cristoforo Battelli's <i>Censura</i> of Christian Kortholt, <i>De tribus impostoribus</i>	73
Bibliography	75

TRANSCRIPTION

Pars Prima de Deo 83

Pars Secunda de Naturâ et Origine Mentis 121

Pars Tertia de Origine et Naturâ Affectuum 169

Pars Quarta de Servitute humanâ seu de affectuum viribus..... 229

Pars Quinta de Potentiâ intellectus seu de libertate humanâ 290

INTRODUCTION

1. THE *ETHICA* FROM MANUSCRIPT TO PROHIBITION

The Vatican codex *Vat. Lat.* 12838, which contains the complete text of Spinoza's *Ethics*, is the only surviving manuscript of this work.¹ Prior to the discovery of this manuscript, the only known edition of the *Ethics* was that in the *Opera posthuma*,² and in its Dutch translation by Jan Hendrik Glazemaker in the *Nagelate Schriften*.³ Printing of the *Opera* began in Amsterdam a few months after Spinoza's death on 21 February 1677 in The Hague, where he lived in the house of the painter Hendrik van Spyk.⁴ Following Spinoza's burial, his landlord made an inventory of the goods found in his possession.⁵ Johannes Colerus, one of his first biographers, qualified the inventory as that "of a true Philosopher," and he stated that "it contains only some small books, some cuts, some pieces of polished glass, some instruments for polishing them, etc."⁶ Spinoza had given his landlord and his friends (among them his publisher, the Amsterdam bookseller Jan Rieuwerts) instructions to provide for the publication of the manuscripts that were kept in a *lessenaar* (some sort of writing desk).⁷

¹ The other known manuscripts are those of the *Korte Verhandeling van God, de Mensch en Deszelvs Welstand* (*Short Treatise on God, Man, and His Well-Being*) which is a Dutch translation of an unfinished work "originally planned" by Spinoza "to present his philosophy in a plain, discursive (rather than geometrical) form;" cf. Steenbakkers 2009, p. 26. The text was discovered in the nineteenth century and published for the first time in Van Vloten 1862. See also F. Mignini's introduction in Spinoza 1982, pp. 223–241.

² Spinoza 1677a (also referred to as OP).

³ Spinoza 1677b (also referred to as NS). For discussion of the relationship between the Latin and the Dutch text of the works, and an analysis of the several traditions, see Akkerman 1980, in particular, pp. 126–211. Cf. the studies in Akkerman-Steenbakkers 2005, and Steenbakkers 1994 and 2009. See also Israel 2001, pp. 285–294.

⁴ For biographical documents, see Freudenthal 1899, and Meinsma 1896 and 1983. Further information can be found in Vaz Dias–Van der Tak 1982.

⁵ Johannes Colerus, *Korte, dog waarachtige Levens-Beschrijving van Benedictus de Spinoza*, in Freudenthal 1899, p. 102; cf. doc. 67, p. 157.

⁶ Colerus, *Korte, dog waarachtige Levens-Beschrijving*, in Freudenthal 1899, p. 104.

⁷ Colerus, *Korte, dog waarachtige Levens-Beschrijving*, in Freudenthal 1899, p. 76: "But Spinoza's landlord Mr. Van der Spyck, who is still living, tells me that Spinoza had

Given the general lack of original manuscripts of Spinoza's works, this newly unearthed copy of the *Ethica* constitutes a document of great importance. On the final page, an annotation by an official of the Holy Office reports that it came into the Office's possession on 23 September 1677. Thus, it predates the publication of the *Opera posthuma*, which is dated 1677, but which did not in fact appear until the first months of 1678. The discovery becomes even more significant in view of the contextual evidence that permits us to reconstruct the date of its compilation, the owner, and the history of the manuscript. Recent research and fresh documentation traced to the historical Archive of the Roman Inquisition allow us to determine the several stages of the manuscript's life before it reached Rome, where it was delivered to the Holy Office, and subsequently transferred to the Vatican Apostolic Library, where it has been kept since 1922.⁸

1.1. *The Frontispiece*

The text of the manuscript starts off directly with the first definitions of the *Ethics*. The codex does not have a frontispiece, nor does it carry any precise title. This absence is probably not accidental, nor is it inexplicable or does it have to be attributed to a simple error on the part of the scribe. Rather, it may attest to the uncertainty of the author himself who wavered in establishing a definite title. Indeed, at various points, Spinoza hints at the problems he met in classifying his book through a title that might eventually appear inappropriate or unfit for the wide range of issues he tackles in this work. In the *Tractatus de intellectus emendatione* he speaks about his *Philosophia* as a work in progress in which he plans to present his thought at length.⁹ The title of the definite exposition of his system, *Ethica*, occurs for the first time in a letter to Willem van Blijenberg of 13 March 1665,¹⁰ but Spinoza also occasionally refers to it as

arranged for his writing desk containing the writings and letters to be sent immediately upon his death to Amsterdam, to the city printer Jan Rieuwertsz, which he then took care of."

⁸ For a more detailed description, see section 2.1.

⁹ Cf., for example, Spinoza 1972: II, pp. 14, 32 and 33, where Spinoza promises further explanations "in mea Philosophia." From Epistola VIII to Simon de Vries (February 1663) it can be concluded that an Amsterdam group of friends read and discussed some of the "writings" that Spinoza sent them from Rijnsburg. They probably received the first part of the *Ethica*; cf. Spinoza 1972: IV, p. 39, 5–20.

¹⁰ Ep. XXIII, in Spinoza 1972: IV, p. 151; see also Ep. XXVII, where he speaks about an *Ethics*, which is to be founded on metaphysics and physics.

“my philosophy.” Indeed, around the same time (June 1665), in a letter to Johannes Bouwmeester, he announces the forwarding of his *Philosophia*, the third part of which numbers about eighty propositions; that is, the bulk of parts III, IV, and V as we know them today.¹¹

There is another, probably even more significant testimony, which concerns the frontispiece of the work. In his *Praefatio* to the *Opera posthuma*, Jarig Jelles, a member of the editorial staff and one of Spinoza’s closest friends, recalls that Spinoza frequently stressed the need for books to be published anonymously,¹² and in reference to the lack of Spinoza’s full name on the frontispiece of the posthumous works he states: “On the frontispiece and elsewhere, the name of the author is only indicated with initials, because before dying, he expressly asked, without explaining why, that his full name should not be placed on the title page of his *Ethics*, whose printing he ordered. In our view, he took this decision because he did not want that this system should be called after his name.”¹³ Spinoza’s instruction not to attach his name to the *Ethics*, the most genuine expression of “his system” (*disciplina*), was observed (although it was possibly not completely grasped by the subsequent editors of his works).¹⁴ Yet, in a certain sense, this requirement to omit the author’s

¹¹ Ep. XXVIII, in Spinoza 1972: IV, p. 163, 19–24: “Quod ad tertiam partem nostrae philosophiae attinet, ejus aliquam brevi vel tibi, si translator esse vis, vel amico de Vries mittam, et quamvis decreveram nihil mittere antequam eam absolverem; tamen, quia praeter sententiam longior evadit, nolo vos nimis diu detinere. Mittam usque ad 80. propositionem circiter.” The “80 propositiones” Spinoza mentions exceed the 59 propositions of the actual Part Three, and probably a number of them constitute part of what is now Part Four and Five of the work.

¹² Jarig Jelles wrote the Dutch preface which was translated in Latin by Lodewijk Meyer for the *Opera posthuma*. This text furnishes valuable information about the composition of the works presented and the motivations of this publication. In particular, Jelles stresses that *Opera posthuma* contain all the works left unpublished by the author; cf. Spinoza 1677a, p. *3^r: “Sunt verò haec omnia, quae ex adversariis, et quibusdam apographis inter amicos, ac familiares delitescunt colligere licuit.” However, he adds: “Et quanquam credibile est apud hunc, aut illum aliquid, à nostro Philosopho elaboratum, absconditum esse, quod hîc non invenitur; existimatur tamen, nil in eo inventum iri, quod saepius in his Scriptis dictum non sit.”

¹³ Spinoza 1677a, p. *3^{r-v}: “Nomen Auctoris in libri fronte, & alibi literis duntaxat initialibus indicatum, non alia de causa, quam quia paulo ante obitum expresse petiit, ne Nomen suum Ethicae, cujus impressionem mandabat, praefigeretur; cur autem prohibuerit, nulla alia, ut quidem videtur, ratio est, quam quia noluit, ut *Disciplina ex ipso haberet vocabulum*.”

¹⁴ Jean-Maximilien Lucas, author of the first Spinoza biography (ca. 1678), suggests a philosophical motivation underlying Spinoza’s choice for the anonymous publication of

name is rooted in Spinoza's own thought. In the Appendix to part IV of the *Ethics*, he apparently argues for the expediency not to indicate the name of the author: "For he who desired to aid his fellows either in word or in deed, so that they may together enjoy the highest good, he, I say, will before all things strive to win them over with love: not to draw them into admiration, so that a system may be called after his name, nor to give any cause for envy."¹⁵

In light of these considerations, the lack of a frontispiece or any indication of a title on the Vatican manuscript, may hardly surprise us. Indeed, it seems safe to assume that the name *Ethics* was possibly devised on the basis of the contents of the work, and then given to it by the editors of the posthumous works, rather than being chosen by the author himself.

1.2. *The Genesis of the Text*

In recent years, the history of the text of the *Ethics* has been thoroughly scrutinized by Fokke Akkerman and Piet Steenbakkers.¹⁶ As early as 26 August (16 August, old style) 1661, Spinoza informed Henry Oldenburg that he was dispatching one of his writings composed according to the geometrical method,¹⁷ which contained—as he stated in this and a later letter—the definitions of God and of the attributes, four axioms, three propositions, and a *scholium* on the issue of substance. This text neither corresponds to the Appendix of the *Short Treatise* nor to that of the *Ethics*, but it nonetheless provides a date in the early 1660s for a preliminary draft of the first part of the *Ethics*.

his works; cf. Freudenthal 1899, p. 16: "Il avoit un si grand penchant à ne rien faire pour être regardé ou admiré du Peuple, qu'il recommanda en mourant de ne pas mettre son nom à sa Morale, disant que ces affectations étoient indignes d'un Philosophe."

¹⁵ *Ethica*, IV, Appendix, cap. XXV: "Nam qui reliquos consilio, aut re juvare cupit, ut simul summo fruantur bono, is apprime studebit, eorum sibi Amorem conciliare; non autem eos in admirationem traducere, ut disciplina ex ipso habeat vocabulum, nec ullas absolute Invidiae causas dare." Jelles quotes this passage along with another, in Spinoza 1677a, p. *3^v: "Dicit etenim in Appendice quartae partis Ethices capite vigesimo quinto, quod, *qui alios consilio, aut re juvare cupiunt, ut simul summo fruantur bono; minime studebunt, ut Disciplina ex ipsis habeat vocabulum*; sed insuper in tertia Ethices parte Affectuum Definit. XLIV. ubi quid sit ambitio explicat, eos, qui tale quid patrant, non obscure, ut Glorïae cupidos, accusat."

¹⁶ See note 3.

¹⁷ Spinoza 1972: IV, p. 8, 13–16: "Ut autem haec clare, et breviter demonstrarem, nihil melius potui excogitare, nisi ut ea more Geometrico probata examini tui ingenii subijcerem, ea itaque hic separatim mitto, tuumque circa ipsa iudicium expectabo."

From his correspondence it can be further deduced that, step by step, Spinoza dispatched to his friends the various parts of his “philosophy,” and that they read and discussed these texts during meetings, subsequently transmitting to Spinoza the outcomes of their collective readings. In February 1663, Spinoza submitted the first of these sections of his work to a small circle of friends. This event is recorded in a letter from Simon de Vries, in which he informs Spinoza about the doubts, discussions, and requests for further explanations raised during the reading of the text.¹⁸

Two years later, in May/June 1665, the work had reached a more or less definite shape. The third part of the *Ethics*, which was at that time comprised of about eighty propositions, was forwarded to Johan Bouwmeester during the summer of 1665,¹⁹ at which point Spinoza slowed down or perhaps even suspended work altogether and instead began the composition of the *Tractatus theologico-politicus*. While the overall outline of the *Ethics* was finally finished in the period immediately following 1670, the internal distribution of its parts and the arrangement of the geometrical structure continued to be further developed by the author. Indeed, it is not known when the *Ethics* assumed its present shape and form. The only certainty we have is that by the end of 1674 copies of an apparently finished manuscript circulated among a select number of friends, among them Ehrenfried Walter von Tschirnhaus and Georg Hermann Schuller.²⁰ On 5 July 1675, Spinoza regarded his *tractatus quinque-partitus* as definitively completed and made preparations to

¹⁸ Ep. VIII, in Spinoza 1972: IV, p. 39, 5–20: “However, though I am far apart from you in body, you have been very frequently present to my mind, especially in your writings, while I read and turn them over. But as they are not all clear to the members of our club, for which reason we have begun a fresh series of meetings, and as I would not have you think me unmindful of you, I have applied my mind to writing this letter. As regards our club, the following is its order. One of us (that is everyone by turn) reads through and, as far as he understands it, expounds and also demonstrates the whole of your work, according to the sequence and order of your propositions. Then, if it happens that on any point we cannot satisfy one another, we have resolved to make a note of it and write to you, so that, if possible, it may be made clearer to us, and that we may be able under your guidance to defend the truth against those who are superstitiously religious, and against the Christians, and to withstand the attack of the whole world. Well then, since, when we first read through and expounded them, the definitions did not all seem clear to us, we differed about the nature of definition.”

¹⁹ Ep. XXVIII; Spinoza 1972: IV, p. 163, 19–24.

²⁰ Cf. Ep LIX, of 5 January 1675, Tschirnhaus to Spinoza, and the subsequent correspondence between Spinoza, Schuller and Tschirnhaus. Cf. Steenbakkers 2009, p. 30.

travel to Amsterdam in order to oversee its publication. However, in the autumn of the same year he decided, for reasons of opportunity and prudence, to postpone the publication of the work.²¹

The manuscript presented here confirms that the five-part division of the work as it is now known is not due to the intervention of the editors of the posthumous works, but was already established in the autograph that was kept among the documents in Spinoza's writing desk. The precise content of these documents can only be the subject of speculation. Most probably, the bulk of these materials were published in the *Opera posthuma*, which was finished between the end of 1677 and the first months of 1678. The Dutch translation must have been made during the same period, as it appeared almost simultaneously, and with the same publisher: Jan Rieuwerts. The circle of friends that supported the publication of the posthumous works certainly had access to the original manuscript of the *Ethics*.²² On the basis of a comparison of the manuscript with the printed text (see sections 2 and 3, below), it seems reasonable to assume that the manuscript now discovered was copied from this original. Thus, the copy reproduced here has the value of a unique manuscript testimony of Spinoza's autograph.

1.3. Niels Stensen's Denunciation of Spinoza in 1677

From letter LXVIII to Henry Oldenburg (7/17 August 1675), it can be determined that on that date Spinoza had finished the text of the *Ethics* and that he had been in Amsterdam in order to make preparations for the printing of this work.²³ Several documents, however, attest to the fact that the work was already known within the circle of Spinoza's friends. In a letter to Schuller (written on 18 November of the same year), Spinoza himself hints at the circulation of the *Ethics* in manuscript form.²⁴ Despite this, Spinoza thought it imprudent to transmit his "writings" to Leibniz, even though he qualified the latter as a "man of liberal mind, and versed in every science."²⁵ Finally, from the *Preface* to

²¹ Cf. Ep. LXII, Oldenburg to Spinoza, dated 22 July 1675 (Spinoza 1972: IV, p. 273, 7–13) and Spinoza's answer (Ep. LXVIII; Spinoza 1972: IV, p. 299, 7–28).

²² However, it cannot be excluded that the Amsterdam editors worked on a fair copy of Spinoza's original; cf. Steenbakkers 2009, pp. 37–38.

²³ Cf. Spinoza 1972: IV, p. 299, 7–17.

²⁴ Spinoza 1972: IV, p. 305. Recently, Steenbakkers noted that: "All manuscripts are now lost" (Steenbakkers 2009, p. 38).

²⁵ Cf. Ep. LXXII; Spinoza 1972: IV, p. 305, 17–24.

the *Posthumous Works* it is clear that “apographs of other works, too, had been given to several persons.”²⁶

The Vatican manuscript of the *Ethics* is written in a clear hand that can be identified with certainty as that of Pieter van Gent, known as the scribe of several copies of Spinoza’s works, and as one of the friends involved in the edition of the *Opera posthuma*, with Johannes Bouwmeester, Lodewijk Meyer, and Georg Hermann Schuller.²⁷ On the basis of an annotation on the final page and a document found some years ago in the historical Archive of the Roman Inquisition, it can further be established that the manuscript of Spinoza’s *Ethics* was delivered to the Congregation of the Holy Office by the Danish scientist and theologian Niels Stensen, who had converted to Roman Catholicism about ten years earlier, in November 1667.²⁸ Stensen stayed in Rome during the summer of 1677, when he was nominated Vicar Apostolic of Nordic Missions (North-Germany and Scandinavia) and elected bishop of Titiopolis (Isauria, m. Seleucia, Turkey). In the autumn of that year, he moved to the court of Johann-Friedrich of Brunswick in Hanover. He was then transferred to Münster as auxiliary bishop (1680–1683), and finally to Schwerin, where he died on 25 November (5 December, old style) 1686.

Stensen is thus intimately linked to the history of the manuscript of the *Ethics*, as well as to the condemnation of Spinoza by the Church of Rome and the placing of his works on the Index of Forbidden Books. Stensen’s delivery of the manuscript of the *Ethics* to the Congregation of the Holy Office and its eventual prohibition explain the presence of the manuscript in the Vatican Library. It seems safe to presume that the prohibition of Spinoza’s works in 1678 was at least triggered by a preliminary examination of the manuscript of the *Ethics*. In other words, ironically enough, it was its inquisitorial examination that guaranteed the manuscript’s preservation.

Among the first pieces of evidence of the spread of Spinoza’s philosophy in Italy is Stensen’s printed letter, which was addressed to Spinoza but probably never sent.²⁹ Published in Florence during the reign of

²⁶ See the edition in Akkerman 1980, p. 252; cf. Steenbakkers 1994, p. 38. See also the letter by E.W. von Tschirnhaus to Spinoza dated 2 May 1676 (Ep. LXXX, in Spinoza 1972: IV, p. 331, 9–10).

²⁷ Cf. Steenbakkers 1994, pp. 35–63.

²⁸ Cf. Totaro 2000.

²⁹ Stensen 1675, published also in Spinoza 1972: IV, Ep. LXVII bis, pp. 292–298. This letter constitutes, as has been stressed by E. Giancotti, “the first testimony of the Italian Spinoza reception”; cf. Giancotti 1963.

Cosimo III, the *Epistola ad novae philosophiae reformatorem* marks Stensen's definite abandonment of his original faith. Stensen had been a friend of Spinoza during his years in Holland, when he studied medicine at the University of Leiden. After converting to Roman Catholicism in November 1667, he gave up his studies in anatomy and physiology, which had been the cause of his early fame, and began to devote himself exclusively to his ecclesiastical tasks.³⁰ In the *Epistola*, which displays the typical zeal of the neophyte, Stensen singles out Spinoza as a polemical target and a dangerous heresiarch. His further role in the Catholic censure of Spinozism, viewed as a pestilential epidemic.³¹ After all, Stensen was also the architect of the conversion to Catholicism of Albert Burgh, a descendant of a prominent Amsterdam family and a pupil of Spinoza. After the abjuration of his Calvinist faith during his travels in Italy—"having received from God's infinite mercy the grace to abjure Calvinism, the sect into whose errors he had been born and in which he had grown up," as the document, cited below, puts it—the young Burgh obtained official charges in ecclesiastical institutions, eventually covering that of *consultor* to the Holy Office.³² During his stay in Rome, he explained the reasons of his conversion in a writing entitled *Methodus facilis ad inveniendam veram Ecclesiam Lumine rationis proposita a catholicis a quodam*

³⁰ Gottfried Wilhelm Leibniz, who corresponded with Stensen and met him in Hanover where he was Vicar Apostolic, frequently criticized him for having abandoned his scientific work. Cf., for example, the letter to Hermann Conring of 3 January 1678, in which Leibniz castigates Stensen for abandoning natural science; Leibniz 1875–1890: I, pp. 184–185. In another letter to Hermann Conring, dated 19 March of the same year, he states: "Stenonium Episcopum doleo nunc a physiologicis studiis averti ad theologica vel ideo quia in his facilius quam in illis habebit parem" (*ibid.*, p. 193). In *Essais de Théodicée*, discussing Stensen's radicalizing religious views, Leibniz notes: "Il étoit grand Anatomiste, et fort versé dans la connoissance de la nature, mais il en abandonna malheureusement la recherche, et d'un grand Physicien il devint un Theologien mediocre. Il ne vouloit presque plus entendre parler des merveilles de la nature, et il auroit fallu un commendement exprès du Pape 'in virtute sanctae obedientiae', pour tirer de luy les observations que Monsieur Thevenot luy demandoit" (*ibid.*, VI, p. 158).

³¹ For a discussion of Stensen's role in the Catholic censure of Spinozism, see Totaro 1995, pp. 147–168; cf. Totaro 1993, pp. 377–417.

³² Albert Burgh is the author of the well-known letter to Spinoza dated 3 September 1675; Spinoza 1972: IV, Ep. LXVII, pp. 280–291; for Spinoza's reply, see Ep. LXXVI. For discussion of this figure, see Kaiser 1923, and Emmen 1944, with extensive biographical information. For the relation between Stensen and Burgh, see Geurts 1960, pp. 139–152.

Calvinista seu Reformato per Dei Misericordiam infinitam ad gremium S. Matris Ecclesiae Catholicae Romanae nuper reducto. He was subsequently dispatched to Holland.³³

In light of the discovery of the Vatican manuscript of the *Ethics*, another document unearthed some time ago in the Archive of the Roman Inquisition gains importance. This document constitutes an essential piece of evidence, not only because of its period of composition (a few months after Spinoza's death but before the publication of the *Opera posthuma*), but also because the author was acquainted with Spinoza and his friends between 1661 and 1663; that is, during a period that was crucial for the emergence of Spinoza's philosophy but which has been less examined with respect to his scientific interests.³⁴ The document, kept in a fascicle entitled "Libri prohibiti circa la nuova filosofia dello Spinosa" (Forbidden books concerning the new philosophy of Spinoza) and written on three folded folios, contains the text of an accusation against Spinoza, presented to the Congregation of the Holy Office by "Nicolò Stenone, Danese" and dated 4 September 1677.³⁵ Because of its evident importance, it is reproduced here in its entirety.

The Holy Office has certainly been informed by other persons about the damage done by the new philosophy through a certain Spinoza in Holland; nonetheless, the seriousness of the evil and the peril of the propagation of this evil are so momentous that no effort in discovering it and in taking appropriate countermeasures can be exaggerated, in order

³³ Burgh's manuscript most probably raised some suspicion as the Congregation for the Index handed it over to father Laurea for an examination by decree of 13 April 1676; see Archive of the Congregation for the Doctrine of the Faith (from now on: ACDF), SO, *Censurae Librorum*, 1676–1678, n. 4. This document also hints at a polemical work against that of Burgh, printed in Holland in 1675: "fatta dallo Spanhemio celebre predicante in Leida di quella falsa setta, nella quale si riprende in specie il titolo suddetto, come quello, che è lontanissimo da loro falsi dogmi, secondo i quali la vera Chiesa di Christo è un ente invisibile, cosa meramente spirituale, e che si trova solo nella mente di Dio, al quale sono noti i predestinati, de quali gl'eretici vogliono che sia composta la chiesa." On the basis of the scanty documentation regarding Burgh's conversion, H.J. Siebrand concludes: "Although his evolution towards Roman Catholic belief is unknown, the event of his conversion as such took place under guidance of a Dutch priest, Martinus Harney by name, residing in Italy. How he came to embrace his new faith is not told" (Siebrand 1988, p. 135). It is unknown where Siebrand obtained this information from. Below, it will be shown that Burgh's conversion was due to Stensen's proselytism in Italy; see Chronology.

³⁴ For a first discussion of Spinoza's scientific activities, see Klever 1996.

³⁵ ACDF, SO, *Censurae librorum*, 1680–1682, *Folia extravagantia*, n. 2: "Libri prohibiti circa la nuova filosofia dello Spinosa." Published in Totaro 2000, pp. 100–103.

to prevent further infections as far as possible and, if this is possible, to heal those already poisoned. This moves me to present the following report to the Holy Office.

About fifteen or sixteen years ago, when I studied at the University of Leiden in Holland, I had the occasion to become acquainted with the afore-mentioned *Spinoza of Hebrew birth, but of profession without any religion*, about whose doctrines I had only a confused understanding at the time. Once he had abandoned the rabbinical school of education, where he had studied for some time, he started, thanks to his acquaintance with *a certain van Enden, suspected of atheism*, and with the teachings of the philosophy of Descartes, to develop his own philosophy, in which he explained everything by matter only. And although in that period he paid me daily visits to see the anatomical investigations of the brain that I carried out on several animals in order to discover the place where motion begins and sensation ends, God nonetheless protected me so that he never explained to me any of his principles. In fact, God availed Himself of me to give him a chance to humble himself, first in the anatomy of the brain, showing him that neither my hand with the scalpel nor his mind with its scrutiny could arrive at establishing anything at all, but also with certain experiments concerning the heart and the muscles, where God showed me the true working of nature, thereby giving me the opportunity to overwhelm the lies proposed by those wits as true and to reprove their false presumption with the following argument: if they failed in issues as easy as these, what certainty will they be able to offer about not being deceived in difficult ones?³⁶ God obviously aimed at diminishing the esteem that had arisen in me for them, so that I would not follow their errors as well as to prepare me for the grace of faith, which he was planning to grant me.

The afore-mentioned Spinoza afterwards published several books, some under his own name, others anonymously; one of these provided me with the occasion some years ago to compose a letter *De vera Philosophia contra novae Philosophiae reformatorem*, which I subsequently published. And although all his printed works display signs of his main intentions, he has mixed these up with views he did not share, thus avoiding the risk of being too plain, as he had been in some of the manuscripts that he composed. He possibly would have published the latter before his death, if

³⁶ See also Stensen's letter to Leibniz written in the same year 1677; cf. Stensen 1952, Ep. 367, pp. 367–368: “J’avais une très grande estime pour la philosophie de Descartes et pour tout ce que l’on louait pour la connaissance de la même philosophie (...) Si ces messieurs, que quasiment tous les savants adorent, ont tenu pour démonstrations infaillibles ce que je puis dans une heure de temps faire préparer par un garçon de dix ans, tellement, que sans aucune parole, la seule vue jette à terre les plus ingénieux systèmes de ces grands esprits, quelle assurance puis-je avoir des autres subtilités, dont ils se vantent. Je veux dire, *si dans les choses matérielles exposées aux sens, ils se sont tellement trompés, quelle assurance me donneront-ils de ne se pas tromper de même, quand ils traitent de Dieu et de l’âme?*”

some of his confidants had not warned him of the risk to which he exposed himself. I knew that this kind of manuscript existed, but I had never seen any of them, until some weeks ago when I happened here [in Rome] to discuss the subject of religion with a Lutheran foreigner, who after several conversations about the issue of religion brought me a manuscript without revealing its author, begging me however not to show it to others nor to inform them that he entertained similar views. And so I did at the time, not imagining the serious evil that I was to discover when reading the text, which I understood—and he confessed—to be by Spinoza. I always carry the manuscript with me, in order that nobody may by chance come into contact with the poison it contains. And so as to contribute, as much as I can, to the spreading of the glory of God, and to prevent major damage, I will here report on the main doctrines of this infidelity and on the manner in which further information may be gathered both about similar works and about the persons who adhere to them.

The basis of all their evil is a pretentious overestimation of their understanding and their desire of sensual joys.

They make of their own understanding the measure of all things, so that they may deny something simply because they cannot form a clear and distinct concept of it; in fact, they make of the human mind a part of the mind of God, and they don't blush in saying what they know cannot be known more clearly by God than by them.

Concerning the joys of the senses they teach that true wisdom consists in enjoying the pleasures of each sense, and of theatres, smells, foods, etc., to the extent that they do not cause nuisance to themselves or damage to others; nor is there any need for thinking of penance or fear of God, or other ways to sadden the souls.

Thus, while their infelicity keeps them buried under the mud of the senses, without allowing them the time or force to raise their minds to the consideration of spiritual things, they wish, by means of mathematical demonstrations, to explain to *everybody that in the universe there is only one substance*, infinite and eternal, of which two attributes are known, which are equally infinite, namely infinite extension and infinite cogitation; and that all that occurs in the universe can be explained by one or the other of these attributes. They call motion a mode of extension, and thought a mode of cogitation, in such a way that to every motion corresponds an individual thought. This substance (they say) is God, of which every single body and every mind are parts. That is, if they consider God as extended, every body is part of Him; in fact, He is the collection of all bodies that have been, are, or will be in an infinite series. And as they consider him as cogitation, each thought is part of Him; in fact, he is the collection of all thought in an infinite series. *They deny providence or freedom in God, but instead postulate an absolute necessity*, without the intention of any end, just as in mathematics from the nature of the circle follow infinite properties without any intention of a given end, but simply as a necessary consequence. Thus, they

do away with every virtue and vice, all justice of rewards and punishments, with the exception that one gives to certain persons absolute power, which everyone has with respect to the things he needs, in order to maintain everybody's private security under public security. By consequence, there is no other sin than disobedience to the civil magistrate. It is therefore evident that all this philosophy is nothing else than the product of sense and of pride, in which vices of one's own choice become necessity, which denies choice itself. They may well promise a reform of morals, but they go against their own principles as they propose two classes of man, one that possesses only confused knowledge and is driven by appetites, and the other that has adequate knowledge and is no slave of the appetites, but follows reason. They pretend that by providing mankind with adequate knowledge, they will transform men from slaves to free individuals, although they confess this is hard, and not for everybody—while in truth, it is for no one: For among many of those whom I have got to know, and not even in the head of these errors [*sc.* Spinoza], did I encounter a virtue similar to those that I found in many Catholic halfwits I met. On the contrary, less than three years ago when during my travels I paid a visit to one of them whom I had got to know many years earlier, I found him smoking a pipe surrounded by glasses of wine and beer. And presuming I shared his ideas, when he heard that I intended to prove the presence of God's hand in the Catholic faith through the conversion of the depraved from one extreme to another, and sometimes instantaneously, as I had already happened to witness thanks to divine grace, he desired to claim that there existed no virtues more perfect than his own. And it was with great compassion that I saw a half-drunk boasting of being perfect in every virtue.

A method to gather more information would consist in this, that each time that one encounters someone interested in mathematics and Cartesian philosophy and has studied for a certain period in Holland or England, to seek his confidence and to seek information from him about the new views and about persons interested in new philosophical doctrines. Indeed, it seems morally impossible that such a person should not be informed about, or in fact already sharing in, a part or all of these errors. My reason for believing this is based upon the fact that the followers of this infidelity or apostasy place all their happiness in the enjoyment of every sense as well as in the delight of fantasy, and in order to obtain this enjoyment they seek to learn as many natural and mathematical truths as possible. For this reason, when they see persons who apply themselves to such studies, they readily approach them, both in order to learn something new and so as to see whether they can win them over, with the hope that their philosophy will reach perfection if more persons apply themselves to it. This secret of them I have discovered both thanks to the knowledge of their principles which I obtained from the examination of the afore-mentioned manuscript, and through my acquaintance with one of them, whom I wished to convert to the faith with the aid of divine grace, and who, before I discovered that he was one of them, changed his appearance several

times, feigning now one creed and now another. But when he realized that someone had informed me about his views and that I opposed these merely with reasonable grounds for doubt, he eventually opened his mind entirely. [He explained that] they only rarely open their mind, because they find only very few men capable of applying themselves to it, and many, according to their view, who are too preoccupied by prejudice, who immediately detest them; to this he added his desire that I also apply myself entirely to natural philosophy, and expressed their hope that philosophy would reach a level of great perfection if more persons agreed among one another.

I fear that the evil has widely spread, and I know that the said Spinoza, while he was still alive, frequently received letters from England. Moreover, I know that a person from another country stayed several days in his house in order to better grasp it all. Finally, pondering upon remarks, when I was last in my country, made by a countryman of mine who had been in Holland, I now recognize the same principles that are also found in the manuscript. Thus, among heretics these views are widely spread, whereas I cannot remember even one Catholic who ever spoke to me about similar topics.

4 September 1677

Nicolò Stenone, the Dane, gave the Commissioner these two written pages.

The very wording of Stensen's accusation echoes the kind of parlance that was used by censors active in the ecclesiastical bodies of doctrinal control during the sixteenth and seventeenth centuries and which was characterized by a conception of the spread of ideas as a truly epidemic phenomenon. The terms used to describe this phenomenon were no occasional metaphors, but were clearly intended to systematically suggest that "infections" were taking place on a huge scale. Thus, the "new philosophy" of Spinoza is viewed as such a "serious evil" that strong measures are justified to contain "the propagation of the evil," to avoid "further infections" as well as to find a remedy for those already "poisoned." Here, Stensen's medical competence emerges in a form of speech that does not permit any misunderstanding: the terrible plague constituted by Spinoza's philosophy, the evil, has spread already, and every attempt should be undertaken to limit this infection. Seen in this light, his denouncement may be understood as a precautionary sanitary measure, and the Holy Office as the most appropriate institution to implement it.

Obviously, Stensen knew of the circulation of Spinoza's manuscripts, although he declares that he himself never possessed one. As he explains, it is from a "Lutheran foreigner" that he had received, most probably just a

few weeks before writing down his denunciation, the present manuscript, which to him seemed to contain doctrines of extreme gravity. Stensen must have met this Lutheran foreigner in Rome, where he stayed since 22 May in the Palazzo Medici, waiting to be nominated vicar and bishop. Through the Roman Inquisition he obtained from the Pope on 19 August 1677 the promise of a titular bishopric:

For Nicolaus Stensen the Dane, a converted Lutheran heretic who has been elected by Our Holyness in the Congregation for the Propagation of the Faith as Vicar Apostolic in Brunswick and Lüneburg and other places with the title of bishop in partibus, and who now requests for dispensation and a suitable appointment, respectively. After the request from the Congregation for the Propagation has been read and once heard the pronouncements by the Eminent Lordships [i.e. the Cardinals], His Holyness qualifies Nicolaus Stensen, and grants him dispensation, in order that he can be promoted to some titular bishopric, although he is born from heretic parents. After this promotion he granted this same Nicolaus the faculty to fulfill his Apostolic Vicariate in the afore-named regions of Brunswick and Lüneburg, and other places, and that he may be well.³⁷

While the diplomatic negotiations at the papal court of Innocent XI were going on, Stensen was in frequent contact with scholars and scientists from different nations. He certainly attempted, as he had done previously in Florence with other foreigners,³⁸ to convert also this

³⁷ This unpublished document can be found in ACDF, SO, *Decreta*, 1677, f. 161^v: “Pro Nicolao Stainone Danensi haeretico Lutheranico converso electo a Sanctissimo D.N. in Congregatione de Propaganda in Vicarium Apostolicum in dominijs Bransvicensi, et Lunenburgensi alijsque locis cum titulo Episcopi in partibus supplicante pro dispensatione, et facultate opportuna respective. Relata instantia remissa a S. Congregatione de Propaganda Sanctissimus auditis votis Eminentissimorum, praefatum Nicolaum Stainonum habilitavit, et cum eo opportune dispensavit, ut ad aliquem episcopatum titulare promoveri possit, non obstante quod natus sit ex Parentibus haereticis. Qua promotione sequuta concessit facultatem eidem Nicolao, ut Mynesterio vicariatus Apostolici in predictis dominijs Bransvicensi, et Luneburgensi alijsque locis fungi possit, et valeat.”

³⁸ On several occasions, Antonio Magliabechi complains about Stensen's attempts to “extort” conversions from foreigners. Among these was Jakob Gronovius; see Totaro 1995, *passim*. Stensen confirms here his intentions “to prove the presence of God's hand in the conversion of the depraved from one extreme to another, and sometimes suddenly.” This particular ‘capability’ of Stensen in converting non-Catholics is also stressed in an 18th-century biography; see Manni 1775. This work refers to the conversion in Florence of “Tilmanno Truttwino Notomista,” “Eretico Fiammingo, di non molta fama rimasa, se non fosse l'epistolar carteggio,” (p. 158) who “Vien per altro nominato incidentemente da Francesco Redi, rappresentandocelo qual suo aiuto a notomizzare una tartaruga, sotto l'anno 1667. Ma circa dieci anni dopo di ciò, io trovo convertita—so Manni states—, e

specific Lutheran foreigner, with whom he says to have had several “conversations about religion.”

When, in September 1677, Stensen informed the Roman Inquisition that he had secretly obtained a manuscript of Spinoza's *Ethics* from a Lutheran heretic, the Cardinals decided to ask the Internuncio in Brussels and the Vicar Apostolic in Holland to gather information on Spinoza as well as about his manuscript and published works:

Nicolaus Stensen expounds that he has spoken here in Rome about the Catholic faith with a Lutheran heretic, and that he has secretly obtained from this person a manuscript (that he has handed over with a memorial to the father commissioner), composed by a certain de Spinoza of Jewish birth, and leaning to atheism; who has also developed on his own a certain philosophy on the basis of that of Descartes, in which he openly explains propositions with mathematical demonstrations, which destroy the Divinity, and Christianity, and other heresies expressed in this philosophy, and contained in the afore-named manuscript. The Congregation has ordered to write to the Internuncio in Belgium, and to the Vicar Apostolic in Holland, asking whether the afore-said Spinoza is to be found in these places, and whether similar writings—both printed or manuscript—are being spread there, or in books.³⁹

ridotta ad un buon fine la vita di quest'uomo per opera di Niccolò nostro.” (pp. 158–159) And further: “La conversione di Tilmanno alla Fede Cattolica fu condotta al suo bel fine per opra di Stenone, e fu modello, ed esempio di più altre conversioni, se ponghiam mente, e facciamo capitale delle lettere de' contemporanei. Memorevole è il riducimento a ben credere, ed altresì tentato da Stenone, di Oligero Jacobeo Danese, benemerito di nostra Patria per aver dato alle stampe la Storia Fior. [sic] di Bartolomeo Scala. Fu il fatto ignoto, se non quanto della disposizione a ciò ne tocca il Card. Enrico Noris in sua lettera del 1677. 8. Marzo ad Antonio Magliabechi; il cominciamento della quale parla di Oligero così ‘Non occorre, che V.S. per ora aspetti il Sig. Oligero, e il Sig. Cristoforo (Bartolini) perché seguitano la Corte a Livorno, ed il Sig. Stenone catechizza il primo in guisa, che ode la di lui Messa con divozione, va alla Predica in Duomo, e stanno ambedue in Casa del Catechista.’” (p. 163) In a letter by Cardinal Nerli, archbishop of Florence, in reply to a request for information by Innocent XI, quoted by Manni, it is said: “Il Sig. Stenone Danese (...) abiurò nel Tribunale della Santa Inquisizione la sua nativa Eresia (...) Tanto era il suo zelo della gloria di Dio, e della salute dell'anime, che cercava ogni occasione d'insinuarsi nell'amicizia degli Ebrei, e degli Eretici, che per loro affare venivano in questa Città; e con le sue dolci maniere, e con l'efficacia della sua persuasione, la quale veramente è mirabile, gli è riuscito convertirne alcuni di quelli, e molti di questi; alcuni de' quali ancora di qualità, per non esporsi a pericolo col ritornare al Paese di apostatare, si son fermati in Firenze, accolti benignamente, e largamente provveduti dalla munificenza del Principe.” (pp. 263–265).

³⁹ Unpublished document in ACDF, SO, *Decreta*, 1677, f. 180^{r-v}: “D. Nicolai Stenonis Danensis exponentis quod cum hic Romae tractavit de veritate fidei Catholicae cum quodam haeretico Lutherano, ab eodem secretò habuit manuscriptum (quod consignavit una cum memoriale P. Commissario) compositum à quodam de Spinoza Nationis Hebraeae,

Only a very few days had elapsed after his denunciation when, on Monday 13 September 1677, Stensen was received by Pope Innocent XI in the Basilica of Santa Maria Maggiore for his election as bishop during a ceremony about which he informed Cosimo III the following day.⁴⁰ The new bishop was then able to start his job in that “land of heresy,” to which he travelled on 14 September.

From the denunciation it can be inferred that the Lutheran foreigner possessed manuscripts written by Spinoza that possibly contained, in addition to the *Ethics*, also some letters.⁴¹ To rely on reason alone; the

tendentem ad Atheismum qui pariter confecit ex se ipso quandam Philosophiam ex Philosophia des Cartes, in qua apertè explicat cum demonstrationibus Mathematicis propositiones, quae tollunt divinitatem, et Christianesimum, et alias hereses in eadem expressas, et in manuscripto predicto contentas. Scribatur Internuntio in Belgio, et Vicario Apostolico in Hollandia, an in illis partibus adhuc reperiatur dictus de Spinoza, et an circumferantur huiusmodi scripta tam impressa, quam manuscripta, vel libros.”

⁴⁰ Stensen 1952: I, p. 358: “Serenissimo Padrone. Ier mattina a’ piedi di nostro Signore fummi imposto il peso del governo della mia chiesa, e Domenica piacendo Iddio aspetto l’unzione dello Spirito Santo per sensibile consecrazione.”

⁴¹ With regard to the manuscript circulation of Spinoza’s works, Steenbakkers suggests that Pieter van Gent made copies for Schuller; Steenbakkers 1994, pp. 39 and 60. Schuller studied medicine at the University of Leiden and may have assisted Spinoza during the final moments of his life. On Spinoza’s relation with Tschirnhaus and Leibniz, see the documents published in Freudenthal 1989, p. 202, doc. 22; p. 203, doc. 25; pp. 205–207, docs. 27–28, 30, 32. From a letter sent to Leibniz (Rome, 10 April 1678), it can be concluded that Tschirnhaus definitely possessed at least one manuscript “transmissum” by Schuller; see Leibniz 1849–1863: IV, p. 451: “Hoc quidem mihi persuasi et certus sum, nos posse in rebus philosophicis ad veritates incognitas indagandas eadem ratione calculo uti simili Algebraico; sed hic primo definitiones rerum tradendae, quae satis perspicax ingenium desiderant, nec ad eas formandas praestantiora praecepta unquam vidi, quam quae habet Dn. Spinoza de Emendatione intellectus, quod manuscriptum a Dn. Schulero mihi transmissum penes me habeo; utinam omnia reliqua ejus opera!” Leibniz replied to this letter at the end of May 1678, stating: “Spinosa opera posthuma prodiisse non ignorabis. Extat et in illis fragmentum de Emendatione intellectus, sed ubi ego maxime aliquid expectabam, ibi desinit. In Ethica non ubique satis sententias suas exponit, quid sic satis animadverto.” (ibid., p. 461) In turn, Tschirnhaus replied, concerning his own method of scientific research: “quapropter Cartesius et Dn. Spinoza mihi ultra modum placent, quod a talibus abstinuerint, nam haec efficiunt, ut multi homines tales libros legere negligant, atque sic sapientiae augmentum damnum patitur et praeterea memoria oneratur superfluis.” (ibid., pp. 469–470) Schuller, who in a letter to Leibniz of 16/26 February 1677 proposed to purchase a manuscript of Spinoza’s *Ethica* (Freudenthal 1899, p. 202), announces in a later letter (29 March 1677) the planned publication of the posthumous works; Freudenthal 1899, p. 203, doc. 25: “Gaudeo sane, quod de coemenda Ethica nihil adhuc Principi Tuo dixeris; nam plane animo mutatus sum, ut, (licet possessor pretium adauxerit) de illo commercio instituendo jam tibi author esse nolim. Ratio est, quod amicorum animos plane dissentientes ita ad consensum disposuerim, ut non solum Ethicam, verum etiam omnia manuscripta fragmenta (quorum potior pars, nimirum 1. de

existence of one unique infinite substance which is God and of which only the two attributes are known, namely of “infinite extension” and “infinite cogitation”; the compatability of necessity and freedom; the denial of punishment or rewards in an afterlife; and civil disobedience as the only sin: these were some of the impious teachings found in the writings that were now in Stensen’s hands, along with the view of the progress of knowledge that proceeded through “adequate notions” and aimed to turn mankind from slaves into free individuals.

1.4. *The Lutheran Foreigner*

The final words of the document are of particular interest, as they offer some hints as to the identity of the anonymous Lutheran foreigner. The circle of Spinoza’s friends, as Stensen states, consisted of experts in mathematical sciences and Cartesian philosophy, that is, of persons who had studied in Holland or England, where they had come to endorse the “errors” taught by Spinoza. Indeed, the true followers of Spinoza’s “infidelity” or “apostasy” cherished the joys of both sense and intellect as they scrutinized “natural and mathematical truths.”

Among the foreign scientists, physicians, and mathematicians who travelled through Italy, Stensen found a breeding ground for his zealous activity of “persuasion.” The traveller from whom he obtained the Spinoza manuscript is described in Stensen’s denunciation as a person willing to entertain “conversations about religion” and hence as potentially susceptible to the arguments and capabilities of his interlocutor and possibly ready to convert to Catholicism (“with the aid of divine grace”). This traveller is furthermore described as a Lutheran, well-versed in mathematics, Spinoza’s friend or member of his circle, and certainly possessing his manuscripts, which in turn he may possibly have transmitted to other persons—among whom thus Stensen himself. Finally, this traveller stayed in Rome during the summer of 1677.

These various pieces of the puzzle allow one to postulate that the unknown Lutheran foreigner may be identified as the physicist and mathematician Ehrenfried Walter von Tschirnhaus, who in a letter written from Rome to Leibniz, in August 1677, reported that he was seriously

emendatione intellectus, 2. de nitro, 3. de politia, 4. epistolae variae, in autografo ad manus meas devoluta est) in commune bonum typis publicare constituerim, quod Tibi confidenter communico, cum nullus dubitem, Te id, quominus propositum hoc implediatur, omnes, etiam amicos, celaturum.”

impressed by Stensen's persuasive attempts to lead him back to Catholicism: "Nobody has ever used such a great force to bring me to that faith, as this man; and I have never heard such a strong persuader and arguments so wel founded."⁴² Although it cannot be established with certainty that Stensen received Spinoza's manuscript from Tschirnhaus rather than from somebody else, it seems yet rather likely that right there in Rome, where Christina of Sweden had founded her famous Academy of Sciences,⁴³ Tschirnhaus had preached his politics "with the hope," as Stensen insinuates, "that philosophy would reach a level of great perfection if more persons agreed among one another." In this circle of scholars and scientists, the German mathematician probably secretly passed around Spinoza's unpublished writings: in addition to the *Ethica*, these included possibly the *Tractatus de intellectus emendatione*, a work that must have aroused the particular interest in Tschirnhaus, the future author of the *Medicina mentis*, and which Georg Hermann Schuller is known to have possessed in manuscript form.⁴⁴ He may further have

⁴² Leibniz 1948, p. 164: "Niemand hat jemals mich zu solcher Religion zu bringen so grosse Macht angewandt, als dieser man, und habe niehmals dergleichen starcken *persuasorem* und so artlich gegruendet gehoeret." Already on 1 October 1675, Tschirnhaus communicated to Leibniz some reflections on Stensen's conversion. Tschirnhaus arrived in Rome after a long journey in which he visited Paris, Lyon, Turin, Milan, and Venice. He was surely in Rome by 17 April 1677, when he wrote a letter to Leibniz, and he remained there at least until 27 January of the following year, when he informed Leibniz about his methodological views, specifying also his relationship with Stensen and Oldenburg; Leibniz 1849–1863: IV, p. 433: "Porro circa Metaphysica quoque quaedam erunt ibi exposita, sed rudiora forte quam quae Tibi placere possint. Interim gaudeo quod Virum offenderis, ex cujus conversatione satisfactionem circa talia habere possis, sed nescio sane, ob quam rationem nomen ejus mihi retices, quod mihi utique pergratum esset cognoscere, uti et aliquando quae circa haec inter Vos peracta. Stenonem cognovi Virum admodum religiosum esse et certe ingenio pollentem, interim tamen non miror, quod Te disserentem haud assecutus fuerit, cum aliquatenus interiora ejus penetrare mihi licuit et ratio Tua circa haec allata praeprimis Ipsi conveniens esse videtur. In Oldenburgero nostro utique multum perdidimus, et vellem libenter per Te addiscere, quis ei successurus sit, uti et alia quae in Anglia jam curiosa occurrunt, quia literarum commercium inter me et illos hac ratione interruptum." For Tschirnhaus, see Weissenborn 1866; Reinhardt 1903; Winter 1959; Winter 1960; Winter 1977. For a general discussion, see Schröder 1987, Otto 1994, and the essays published by these authors in Bunge-Klever 1996, pp. 157–188.

⁴³ Cf. Rotta 1990, pp. 99–186. For details of Tschirnhaus's scientific acquaintances in Rome during these years, see Agostinetti 1988.

⁴⁴ Later, in a letter to Huygens of 11 September 1682, Tschirnhaus defines the *Medicina mentis*, his treatise on method, as a "tractatum quem conscripsi de Emendatione Intellectus"; cf. Huygens 1899, p. 386. Tschirnhaus frequently mentions his friendship with Schuller and Spinoza; cf. in particular a letter to Leibniz written after May 1678; Leibniz 1849–1863: IV, p. 475: "Deinde cum in cognitionem pervenissem Dn. Spinosae, Dn.

had copies of the three 1675 letters of Spinoza to Oldenburg, of which Tschirnhaus had possibly received copies from Oldenburg when he paid him a visit in London, and which he subsequently transmitted to Leibniz, along with the letter XII on the infinite, which subsequently was commented on by the Hanoverian librarian.⁴⁵

Jean-Paul Wurtz has pointed out in several studies that Tschirnhaus knew the philosophy of Spinoza and that he was introduced into the circle of his friends.⁴⁶ Having enrolled at the University of Leiden on 8 June 1669,⁴⁷ Tschirnhaus became rapidly acquainted with Spinoza's circle, either through Pieter van Gent or Schuller,⁴⁸ whom he probably met when they were fellow students in Leiden. It is evident that Spinoza

Schullerum rogavi ut ab ipso inquireret in veram methodum investigandi veritatem (quia tunc temporis domum eram ex Hollandia reversus), sed mihi in responsione retulit, quod ipsius praecipua cura fuerit, ideam veram ab omnibus aliis ideis, falsa, ficta et dubia distinguere, et hinc se incredibilem facilitatem in progressu veritatis acquirendae ostendisse; cum demum in Hollandiam reversus, ipsum accessi et post varia, quoque ostensa Cartesii epistola, quid de illa sentiret, rogabam, sed ille ridendo respondebat: credisne, mi Amice, omnia quae Cartesius dixit, vera esse? dixi: non; bene dum replicavit, res itaque haec nobis non magnam sollicitudinem causabit, et sic alia uti solebat."

⁴⁵ In some annotations to Stensen's letter to Spinoza (*De vera philosophia, ad novae philosophiae reformatorem*), which were written immediately after the latter's death, Leibniz claims to have seen some of his manuscripts: "On me mande qu'il [Spinoza] a laissé quelques écrits pleins de sentimens assez extraordinaires, à juger de ce qui reste par ce que nous avons de luy." (Leibniz 1948, p. 159) And still in 1677, again referring to Stensen's letter to Spinoza, he notes in a letter to Jean Gallois: "Je ne sçay, si vous avez veu les lettres de controverse de Mons. Stenon; il y en avait une qui estoit adressé à M. Spinosa. Spinosa est mort cet hiver. Je l'ay veu en passant par la Hollande, et je luy ay parlé plusieurs fois et fort long temps. Il a une étrange Metaphysique, pleine de paradoxes." (Leibniz 1849–1863; I, p. 179) L. Stein has pointed out that Leibniz edited for Johann Friederich II a comment on Spinoza's reply to Albert Burgh's letter before the latter was published in *Opera posthuma*; see Stein 1890, p. 76.

⁴⁶ Wurtz 1991, p. 112; see also Wurtz 1980, Wurtz 1981, Wurtz 1983, Wurtz 1984, Wurtz 1988a, and Wurtz 1988b, with a bibliography concerning Tschirnhaus for the years 1963–1988. In 1980 Wurtz edited a French translation of Tschirnhaus's *Médecine de l'esprit*. For Tschirnhaus's Spinozism, see Wollgast 1981. Here, it is not necessary to insist further on the relationship with "le plus important de tous le correspondants de Spinoza" besides Leibniz; see C. Gebhardt in Spinoza 1914, p. xxxii; cf. Freudenthal 1904, p. 270, and Vleeschauwer 1942.

⁴⁷ On the University of Leiden in those years, see Lunsingh Scheurleer-Posthumus Meyes 1975.

⁴⁸ Valuable information on Van Gent's role in the publication of Spinoza's works can be found in Steenbakkers 1994. In a letter to Tschirnhaus of 23 March 1679, Van Gent refers to his copying the major part of Spinoza's works for Schuller; cf. Reinhardt 1911, p. 4: "Ego tanta in illum contuli beneficia, invitando ad mensam, Spinosae opera maximam partem describendo et commendando apud amicos nostros, ut videre nequeam, quanam illum impulerit malitia, ut me apud te tanquam ebriosum traduxerit." See also Klever 1991.

trusted the young German student, as he allowed him to read his manuscript of the *Ethics*.⁴⁹ Furthermore, he recommended him to Huygens in Paris, as Schuller's letter to Spinoza reports along with other significant pieces of information concerning Tschirnhaus's stay in France.⁵⁰ The same letter also reports that in Paris, Tschirnhaus made Leibniz' acquaintance, whom he described as a "man of excellent erudition, versed in several sciences, and free of any bias in theology," and whom he regarded as extraordinarily proficient in the moral, physical, and metaphysical disciplines. As noted above, however, Spinoza did not grant Schuller's request to present his works to Leibniz, although he regarded him as a "man of liberal mind" and "versed in every science."⁵¹ Most probably, against the explicit wishes of Spinoza, Tschirnhaus nevertheless informed Leibniz about some of his works, as may have occurred, for example, in Rome during a meeting of physicians and mathematicians. As Wurtz points out, "he was burning with desire to make known (...) the thought of his master."⁵² Indeed, Spinoza seems to have had a lasting influence upon Tschirnhaus, for in 1688, Thomasius accused the latter of intentionally spreading the poison of Spinozism in Germany.⁵³

1.5. *The Ethica on the Index*

Stensen's denunciation of Spinoza's philosophy certainly triggered the examination and prohibition of his works by the Roman Congregations of the Holy Office and the Index. On 15 September 1677, the Congregation of the Holy Office discussed Steno's deposition and decided to request from the Internuncio in Brussels and the Vicar Apostolic in Holland information about Spinoza and his works.⁵⁴ As a consequence, on 18 September, Cardinal Francesco Barberini asked Johannes Neercassel, Vicar Apostolic in the Republic of the United Provinces, for information

⁴⁹ See Ep LIX, of 5 January 1675. Cf. Wurtz 1981, p. 93: "Lorsqu'en 1675 Tschirnhaus se rendit de Hollande à Londres, pour rejoindre ensuite Paris, il était porteur d'une copie de l'*Ethique*, ou du moins d'une partie de cette oeuvre (...) Il ne fait donc aucun doute que ces écrits inédits confiés à Tschirnhaus consistaient en une copie de tout ou partie de l'*Ethique*."

⁵⁰ Ep. LXX, in Spinoza 1972: IV, pp. 301–303.

⁵¹ Ep. LXXII, in Spinoza 1972: IV, p. 305, 20–21.

⁵² Wurtz 1981, p. 94.

⁵³ The documents of the controversy are analyzed in Wurtz 1981 and 1983. See, in particular, Thomasius 1972.

⁵⁴ See ACDF, SO, *Decreta*, 1677, f. 180^v, quoted above.

“about a manuscript book regarding Atheism by Spinoza, who originally was a Jew, and who is here supposed to have composed other printed works, which seriously undermine the purity of our holy Catholic faith.”⁵⁵

Neercassel acted immediately: with the aid of a Rabbi and an Armenian student of theology, who acted as go-between, he entered into contact with Jan Rieuwertsz, through whom, as he states, “we may come to know what writings the impious Spinoza left.”⁵⁶ This investigation did not, however, yield the hoped-for result, as this “Socinian bookseller,” fearing that the States of Holland had the intention of prohibiting the printing of the *Ethica*, denied having found among the manuscripts of Spinoza any other works than those already published. On 25 November 1677, Neercassel reported to Cardinal Barberini:

Following the order, with which Your Eminence has pleased to honor his humble servant, I thoroughly inquired whether in Holland is being spread a book of Spinoza in some manuscripts, a book which through challenging religion propagates atheism. However, neither among Christians nor Jews have I met anyone who was acquainted with him or with this manuscript, or even anyone who had any information whatsoever about him. Yet I did find out, that Spinoza died last summer, and that he left his writings to some Mennonite, or rather Socinian, publisher in Amsterdam. This publisher, named Jan Rieuwertsz, is used to print peculiar and impious things composed by tiresome and arrogant wits. This publisher assured me that in Spinoza’s legacy he did not find any writings other than some manuscript meditations about the principles of Cartesian philosophy, and that no other work of Spinoza had been printed apart from the Theological Political Treatise.⁵⁷

⁵⁵ Orcibal 1949, p. 460: “Molto Reverendo signore. La notizia, che hanno avuta questi miei Eminentissimi Colleghi signori Cardinali generali Inquisitori che in codeste parti vadi attorno un libro manoscritto in materia di Ateismo dello Spinoza, che fù di nazione Ebreo, del quale qui si suppone, sijno anche state composte altre opere stampate, molto pregiudiziali alla purità della nostra S. fede cattolica, hà dato motivo all’E.E. loro d’incaricare la sperimentata applicazione di V.S., perche ella non lasci d’usare ogni maggior diligenza ad’effetto di trarre a se detto libro, con avvisare, se sij stato dato alle stampe, e di procurarne un’esemplare, come anche di que’ gl’altri già impressi per trasmetterli poi subito a questa S. Congregazione, insieme con quelle informazioni, che V.S. stimarà degne della notizia dell’E.E. loro.” Traces of the proceedings against Spinoza have also been found by Gisbert Brom, who scrutinized materials kept in the Vatican Library. The results of his research have been published in Brom 1911. See also Siebrand 1988 and Klever 1988.

⁵⁶ Letter of Neercassel to Martin de Swaen, 31 October 1677, in Orcibal 1949, p. 461.

⁵⁷ Orcibal 1949, p. 461: “Ex mandato, quo placuit Vestrae Eminentiae suum famulum honorare, diligenter quaesivi, num in Hollandia circumferatur manuscriptis aliquis Spinosae liber, quo impugnata Religione, Atheismus propugnatur. Verum neque inter

On 9 February 1678, the Holy Office asked the Internuncio in Belgium to send the *Tractatus theologico-politicus* and copies of other published works.⁵⁸ Neercassel did not succeed in laying hands on a copy of the posthumous works before May 1678. Plainly convinced of the peril of the views expounded in this edition, in particular those of the *Ethica*, he decided to send the work to Antoine Arnauld,⁵⁹ who found it to be “one of the most malicious works in the world” and then forwarded the copy in the first days of August to Bossuet, “in order to prevent on his account that it will be sold in France.”⁶⁰ A second copy was purchased on 17 August of the same year and sent via Lorenzo Casoni to Cardinal Francesco Barberini.⁶¹

In a letter to Lorenzo Casoni, dated 9 September 1678, Neercassel communicated additional information about Spinoza’s notorious Latin teacher, the ex-Jesuit Franciscus van den Enden, who was described as being more than “a bad Christian”: rather he was “a defector from the Christian faith.”⁶² In a letter of 13 September to the Holy Office, Neercassel informed the Congregation of Rieuwerts’s “audacious lies” regarding the extant Spinoza manuscripts and about the recent publication of the *Opera posthuma*. He further specified that in these works, Spinoza teaches deism rather than atheism:

Christianos, neque inter Hebraeos quemquam reperi, qui istud manuscriptum vel ipse viderit, vel ullam ejus notitiam habuerit. Comperi autem Spinosam aetate praeterita e vivis decessisse, instituto suorum scriptorum haerede quodam Memnonista, vel potius Sociniano bibliopola urbis Amsterodamensis. Hic bibliopola, nomen illi Joannes Rieuwerze, suis typis solet evulgare quicquid exoticum et impium a petulantibus superbisque ingeniis hic excogitatur. Iste bibliopola mihi asseruit, se in Musaeo Spinosae nulla invenisse scripta praeter aliquas manuscriptas Meditationes *de principiis Philosophiae Cartesianae*, nullumque Spinosae librum typis impressum esse praeter *Tractatum Theologico-Politicum*.”

⁵⁸ ACDF, SO, *Decreta*, 1678, f. 21^v: “Ad litteras Internuncij in Belgio die 17 Januarij rescribitur ut transmittat Tractatum Theologicum Politicum et exemplar operum authoris in lucem editorum.”

⁵⁹ See Neercassel’s letter of 25 May to Monfrin [S.-J. du Camboust de Coislin, abbé de Pontchâteau], in Orcibal 1949, p. 463: “Misi librum Spinosae Judaei, illum redditum spero.” The book referred to is the edition of the *Opera posthuma*; cf. Neercassel’s letter of 9 September to Casoni, in Orcibal 1949, pp. 465–466: “De operibus Spinosae posthumis judicans Arnaldus pronuntiavit vix inveniri posse librum religioni ac moribus magis exitiosum atque ista sunt opera.”

⁶⁰ Letter of Monfrin to Godefroy [J. van Neercassel], 5 August 1678, in Orcibal 1949, p. 463.

⁶¹ Orcibal 1949, p. 467: “His jungo *posthuma Opera* Spinosae quae spero quod libens mittes Eminētissimo Barberino, cui adjunctam hic epistolam ex officio scripsi.”

⁶² Orcibal 1949, p. 464.

The publisher whom Spinoza the Jew had elected as the heir of his writings, in order not to be prevented from publishing by order of the supreme political power, audaciously lied, when I asked him about the works not yet published, answering that he had not found any manuscript except some observations on Descartes. Indeed, Spinoza's posthumous works recently appeared, the dissemination of which the attentive promptness of Your Eminence has desired to prevent. In those writings, he avowedly teaches not atheism but deism.⁶³

On 12 October 1678, this letter was read in the Congregation of the Holy Office:

The letters of the Vicar Apostolic in Holland, dated 13 September, were read, in which were written by him on occasion of the order he had received to send the five-part book composed by Spinoza the Jew.⁶⁴

It is noteworthy that the information and works delivered by Neercassel motivated the Congregation of the Holy Office in the first instance, that is, on 16 November 1678, to order the Congregation of the Index to prohibit not all of Spinoza's works, but merely the *Tractatus theologico-politicus*.⁶⁵ The Congregation of the Index discussed the case in the meeting of 6 December⁶⁶ and ratified the Inquisition's decree.⁶⁷

⁶³ Orcibal 1949, p. 467: "Bibliopola, quem Spinosa Judaeus suorum scriptorum haeredem instituit, is, ne ab illis edendis mandato Potentissimorum Ordinum prohiberetur, audacter mentitus est, quando a me interrogatus de operibus ejus necdum editis, respondit nullum manuscriptum inventum fuisse prater nonnullas ejus in Cartesium animadversiones. Etenim prodierunt pridem ea Spinosa Opera Posthuma, quorum evulgationem perspicax Eminentiae Vestrae pro religione sollicitudo impeditam voluit. In illis quidem non Atheismum sed deismum ex professo docet."

⁶⁴ ACDF, SO, *Decreta*, 1678, f. 150^v: "Vicarij Apostolici Hollandiae fuerunt relatae literae datae 13 Septembris quibus scribit, in executionem ordinis ei datae mittere librum divisum in quinque capitibus auctore Sponso Haebreo."

⁶⁵ ACDF, SO, *Decreta*, 1678, f. 169^r: "Eminentissimi mandarunt prohiberi per Sacram Congregationem Indicis librum in 4.º, cui titulus Tractatus Theologico politicus continens dissertationes aliquot, quibus ostenditur, libertatem philosophandi non tantum salva pietate, et Reipublicae pace posse concedi, sed eamque nisi cum pace Reipublicae, ipsaque pietate tolli non posse. Hamburgi 1670." An official copy is to be found in ACDF, Index, *Protocolli*, RR (II.a.40), f. 551^r.

⁶⁶ ACDF, Index, *Diari*, 7, f. 69^v: "Primo Secretarius significavit, sibi transmissum esse, prohibendum per hanc Sacram Congregationem librum cui titulus Tractatus Theologico-Politicus, continens Dissertationes aliquot, in quibus ostenditur Libertatem philosophandi, non tantum, salva pietate, et Reipublicae pace posse concedi, sed eandem, nisi cum pace Reipublicae ipsaque pietate tolli non posse. Hamburgi 1670. Qui liber, dico, transmissus fuit à Congregatione Sancti Officij."

⁶⁷ This emerges from a list in ACDF, Index, *Protocolli*, SS (II.a.42), f. 17^r, entitled "Libri già prohibiti del. 6 Dicembre 1678."

However, a couple of months later, at a meeting of 3 February 1679, Spinoza's writings were again discussed by the Congregation of the Index, which this time decreed a total ban on the *Tractatus theologico-politicus* and on several "opuscula," specified as *Ethica*, *Tractatus politicus*, and *Epistolae*:

The secretary said that he had found other works by this author who had composed the book (already transmitted by the Sacred Congregation of the Holy Office, and to be prohibited by this Sacred Congregation) entitled Theological political treatise, containing several discourses which demonstrate that freedom to philosophize etc., about which [see] the minutes of the previous meeting; these works are Ethics part 1., 2., 3., 4., and 5. Political Treatise, wherein is demonstrated how a monarchical as well as an aristocratic society must be instituted so as not to lapse into tyranny, but to preserve inviolate the peace and freedom of the citizens. Letters of some learned men to B.D.S. and the author's responses, greatly elucidating the other works. After the Secretary had reported that the afore-mentioned works contained heretical doctrines, the Eminent Lordships decreed their unconditional prohibition.⁶⁸

On 13 March, the Congregation included these works in a list of prohibited works that was signed by its secretary, Giacomo Ricci.⁶⁹

Surprisingly, only more than ten years later, on 29 August 1690, the secretary of the Index proposed to consider a work now for the first time explicitly indicated as "B.D.S opera posthuma":

The Secretary expounded that another work had been examined, entitled B. D. S. posthumous works, which are listed after the Preface, 1677. The Eminent Lordships, having heard the concise report by the secretary, decided to list these works among the unconditionally forbidden books. The secretary added that this author had also published some other works,

⁶⁸ ACDF, Index, *Diari*, 7, f. 70^v: "Secretarius dixit, se reperisse alia Opuscula illius Auctoris, qui composuit librum (transmissum iam à Sacra Congregatione S. Officij, prohibendum per hanc Sacram Congregationem) inscriptum: Tractatus Theologico-Politicus continens Dissertationes aliquot, in quibus ostenditur Libertatem philosophandi etc., de quo supra in Actis proximè praecedentis Congregationis Opuscula autem sunt Ethices Pars prima, 2.^a, 3.^a, 4.^a, et 5.^a: Tractatus Politicus, in quo demonstratur, quomodo Societas, ubi Imperium monarchicum locum habet, sicut et ea, ubi Optimi imperant, debet institui, ne in Tyrannidem labatur, et ut Pax Libertasque civium inviolata maneat: Epistolae doctorum quorundam Virorum ad B.D.S. Et Auctoris Responsiones, ad aliorum eius Operum elucidationem non parum facientes. Cumque Secretarius retulisset, in praefatis Opusculis contineri doctrinas haereticas. Eminentissimi decreverunt, prohiberi sine alia."

⁶⁹ ACDF, Index, *Diari*, 7, f. 71^{rv}, 72^r; a printed version is in: ACDF, Index, *Protocolli*, SS (II.a.41), f. 261^r.

which, with the approval of the Eminent Lordships, he intended to search for, in order to have them examined by this Sacred Congregation. The Eminent Lordships approved.⁷⁰

This further examination triggered the explicit prohibition of the *Opera posthuma* on the very next day.⁷¹

Very little is known about the motivations behind these prohibitions, as the historical archive of the Inquisition and the Index do not hold any *censurae* of Spinoza's works.⁷² However, the second prohibition of 1690 suggests—although this cannot be established with any certainty—that the 1679 prohibition by the Index was not based on an examination of a copy the *Opera posthuma*, but only upon scrutiny of the *Tractatus theologico-politicus* and on a description of the contents of the posthumous works as communicated by Neercassel and the Internuncio in Brussels to the Holy Office. This appears to imply that the copy of the *Opera posthuma* sent to Francesco Barberini in August 1678 was not transmitted to the Congregation, but was kept in his private library. Indeed, in 1710, it was not listed among the works present in the library of the Roman Holy Office.⁷³

In sum, it seems unreasonable to doubt whether it was really Tschirnhaus who gave Spinoza's writings to Stensen, or whether the latter received them from another 'Lutheran foreigner' who may in turn have received them from Tschirnhaus, always keen on spreading Spinoza's doctrine. On the basis of the documentation presented above it can therefore be concluded that the manuscript of the *Ethics* that is kept in the Vatican Library is the text that Stensen received in Rome in the summer of

⁷⁰ ACDF, Index, *Diari*, 9, fols. 71^r, 78^v, 81^v: "Secretarius exposuit examini alium librum, qui inscribitur B. D. S. opera posthuma, quorum series post Praefationem exhibetur MDCLXXVII. Eminentissimi domini audita summaria libri relatione habita a secretario mandarunt inter libros prohibitos recenseri sine alia. Subiunxitque Secretarius hunc autorem nonnulla alia volumina edidisse, idcirco ea (si placeret Eminentissimis Dominis) se inquisiturum, ut examinentur per hanc Sacram Congregationem. Eminentissimi Domini annuerunt."

⁷¹ ACDF, Index, *Diari*, 9, fols. 81^v: "B.D.S. Opera posthuma, quorum series post Praefationem exhibetur. MDLXXVII." Cf. ACDF, Index, *Protocolli*, AAA (II.a.48), fols. 104 and 106, for a manuscript and a printed version of this decree, respectively.

⁷² ACDF only holds examinations of the German translation of the *Tractatus theologico-politicus* published in 1826. Research in the Vatican Secret Archives did not lead to any tangible results; cf. Totaro 1996.

⁷³ See ACDF, SO, Stanza IV—lett. N, n° 7: "Inventario delli libri che si ritrovano nella biblioteca del S. Off. di Roma quest'anno 1710."

1677 and which he handed over to the Congregation of the Holy Office before his departure for Hanover, with the intention of having this poisonous work put on the Index as quickly as possible.

2. THE MANUSCRIPT VAT. LAT. 12838

2.1. *Description*

The manuscript⁷⁴ is among a group of codices containing materials of the Congregation of the Holy Office which had been transferred to the Vatican Library in 1922. The codices are described in the card index IAM, created in the middle of the twentieth century, the so-called “Bishop card catalogue,” from the name of the librarian of the University of Michigan at Ann Arbor, William Warner Bishop (1871–1955), who conceived and promoted it between the 1920s and mid-1940s. The codices arrived in the Vatican Library on 11 May 1922 and are now catalogued as *Vat. Lat.* 12703–12847.⁷⁵

The Bishop card catalogue describes *Vat. Lat.* 12838 as follows: “*Saec. XVII, chart., mm. 170 × 17 [sic] ff. 133./Tractatus theologiae./Inc. Pars prima de Deo: Definitiones./1. Per causam./Des. Tam difficilia quam rara sunt./Finis partis quintae./F. 133^v notula: Die 23 Septembris 1677 Illustrissimus et Reverendissimus D. Nicolaus Stenonus Episcopus Titiopolitanus et Vicarius Apostolicus in Ducatu Luneburgensi exhibuit presentem librum et dixit esse librum expositum (?) in eius memoriali S. Congregationi S. Officii porrecto.*”

⁷⁴ The history of the discovery of this text is quickly told. In October 2010, I met a German colleague, Jyri Hasecker (based at the Westfälische Wilhelms-Universität, Münster), in the Archive of the Congregation for the Doctrine of the Faith in Rome. He told me about a list of codices containing materials of the Congregation of the Holy Office which had been transferred to the Vatican Library, and he proposed to send me a copy of this list. When I transmitted this list to my friend and colleague Ugo Baldini, he drew my attention to a codex containing a manuscript provided by Niels Stensen a couple of weeks after his denunciation of Spinoza’s philosophy to the Holy Office (4 September 1677). Reading the *incipit* and *excipit*, I realized that the codex must contain a manuscript of the *Ethics*. Even before the actual discovery, however, Pina Totaro long suspected that a manuscript of the *Ethics* was kept in the ACDE, or in a library in Rome or in the Vatican City; see also Totaro 2000. The recent discovery confirms her suspicion and crowns her many years of research into Spinoza’s reception. The edition presented here is therefore in every part the fruit of a common effort. (L.S.)

⁷⁵ See Bignami Odier 1973, p. 263.

The manuscript carries no author name and is presented as a “*Tractatus theologiae*”. This probably explains its ‘hidden’ existence for over 88 years in the Vatican Library. Furthermore, it is small-sized and, as said before, it counts 133 folios. A comparison with surviving letters demonstrates that the manuscript is written in the hand of Pieter van Gent.⁷⁶ In binding the manuscript fols. 7^{r-v} and 6^{r-v} have been interchanged. Between folios 42 and 43 is a slip of paper containing comments by Tschirnhaus.

Furthermore, some folios, namely 49^{rv}, 62^r–63^v, and 76^{rv}, are printed pages that are only functional in the binding of the manuscript. These pages contain fragments of a numbered list of authors and books running from n° 224 (“*Ivonis Carnotensis Episc. opera omnia*”) to n° 367 (“*Procopii Gazei Sophistae comment. in Octateuchum concinnati*”). Of the 99 listed titles more than 80 % concern Catholic theology and related disciplinary fields (Biblical exegesis, ecclesiastical history), while the remaining titles are mainly of historical works. Forty-six of the books are printed in France, twenty-two in Germany and Switzerland, twenty in the Spanish Low Countries, five in Italy, one in Spain, one in Holland, while the remaining works indicate no place of publication. The complete list (which approximately ran to some 500 titles) probably was the auction catalogue or the inventory of a library whose owner was without doubt a Catholic. In section 1, it has been shown that the manuscript most probably travelled from Holland through England and France to Italy. The characteristics of the list as outlined do not exclude a binding in Holland, as two books are written in Dutch. Indeed, it might have been the inventory of the library of a Flemish Catholic, which had been moved to the Northern Low Countries. The considerable amount of books printed in Antwerp and Louvain corroborates this hypothesis. However, such a printed and thus public list presumes an open toleration of Catholic religious culture which was unusual in the seventeenth-century Republic. For other reasons, most notably the fact that the majority of the books had been published in France and Germany, a binding in Italy seems unlikely. Most probably, the manuscript was neither bound in its place of origin nor in that of its final destination, but in France, where it travelled with its owner, and here the binder used pages of the list analyzed above.

A number of words and lines have been corrected and/or added in the margin or in the interlinear space. Most of the minor corrections are in

⁷⁶ See the autographs reproduced in Steenbakkers 1994, pp. 44–45.

Van Gent's hand. More or less extensive corrections are on fols. 3^r, 6^r, 12^r, 15^v, 21^r, 21^v, 29^r, 30^r, 40^r, 40^v, 43^v, 45^r, 47^v, 50^r, 55^v, 71^v, 85^v, 89^v, 94^v, 96^r, 97^r, 101^r, 104^v, and 114^v. Significant additions are on fols. 2^v, 10^r, 20^v, 21^v, 22^v, 43^r, 47^v, 51^v, 52^v, 60^v, 64^v, 72^r (2 cases), 72^v, 74^r, 75^r, 75^v, 77^v, 78^v, 81^r, 87^v, 92^v (2 cases), 100^v, 102^r (sibi, non), 108^v, and 109^r, 123^r. Tschirnhaus surely wrote those on 10^r, 22^v, 43^r, 56^r, 74^r, 81^r, 95^v, and 102^r. Also those on 10^r and 47^r are in a second hand but cannot be identified.

As a rule, these corrections and additions are also adapted in *Opera posthuma*, sometimes with slight, sometimes with significant, variations. See, for example, *Ethics* I, prop. 5, dem. where in the printed text 'ax' has been replaced for 'et'). The marginal note on fol. 22^v ("et intellectus affirmat et negat res minimè verò imaginatio") is a comment by Tschirnhaus.

2.2. Transcription and Notes

The manuscript has been transcribed according to the following principles:

1. Orthographical errors and uncommon forms of words have not been corrected.
2. All forms with 'j' ('ejus', 'ijs', 'perijt', 'junxat' etc.) have been preserved.
3. The original punctuation of the manuscript has been followed. However, commas before the opening brackets of internal references have been placed after the latter; for example, '(vide pr. 14. p. 2.)'. And full stops have been introduced when lacking.
4. All original accents have been preserved ('ă', 'ö', 'ë').
5. The original capitalization has been preserved, exception made for 'Deus' and its forms which in this edition are always capitalized, because the distinction between D/d is not always clear.
6. All shorthand signs and abbreviations have been solved, with the exception of those used in internal references ('p.', 'pr.', 'dem.', 'coroll', 'schol', 'praec.'). In order to avoid misunderstandings, in these references 'hujus' has always been solved.
7. Standard abbreviations, such as 'ex. gr.' and 'v. gr.' have been preserved.
8. The few underlined numbers, words and lines are rendered in italics.
9. Some pages contain words or lines that are difficult to read, or even more or less illegible, mostly due to the damage suffered by the paper. All conjectures for uncertain words have been put between square brackets.

The notes to the text transcribed record the major variations between *Vat. Lat. 12838* and the *Opera posthuma*, as well as all corrections and additions both in first and in second hand. The following slight variations have not been explicitly indicated in the notes: variations in punctuation; the different order of words and numbers in internal references ('schol. 2/2. schol'); the representation of numbers ('20-viginti'); the 'n-m' switch ('uniuscunque-uniuscumque', 'tanquam-tamquam').

2.3. Recurring Abbreviations

a.	autem or aut
ā (at the end of a word)	am
ēē	esse
ejusd.	ejusdem (also in other forms, for example: eod. = eodem)
h.	hujus
h. e.	hoc est
hōnes	homines
hijp.	hijpothesi (n)
huj.	hujus
igr	igitur
n.	enim
<u>neqt</u>	nequeat
<u>oia</u>	omnia (similar: <u>oem</u> = omnem; <u>oium</u> = omnium)
ꝑ	per
pr.	propositio
prop.	propositio
<u>pt</u>	potest
q	que (enclitic)
qd	quod
qđ	quod
<u>qts</u>	quatenus
s.	seu or sive
sc:	scilicet
schol.	scholium
sqq.	sequentes
ttm	tantum
v.	vero
đ	est
Δ	triangulus (with several endings: -li, -lus, -lum)

3. VAT. LAT. 12838 AND *OPERA POSTHUMA*

3.1. *Variants, Errors, and Harmonization*

Vat. Lat. 12838 is the only testimony of Spinoza's *Ethics* before it was printed in the *Opera posthuma*. Therefore, in analysing its characteristics, it has been decided to concentrate on a comparison with the text printed in the *Opera*, leaving to future editors of the *Ethics* the task of examining its possible relationship with the Dutch translation in *Nagelate Schriften* and the later editions, in particular Gebhardt's, in order to illustrate his correction of presumed shortcomings of the *Opera posthuma*.

Even before the discovery of the Vatican manuscript was it clear that the *Opera posthuma* shows traces of deliberate editing. For example, Steenbakkers has argued that the editors worked to achieve consistency in spelling, punctuation and the use of accents and capitals throughout the whole of the book. He correctly observed that also the outer apparel of the geometrical order—numerals, cross references, full or truncated endings of the demonstrations—required editorial attention.⁷⁷

This section will show that the differences between the manuscript and the text in the *Opera* are multifaceted, as they vary from slight interventions in the spelling of words, rather insignificant omissions and additions, probable errors, and changes in word order, to significant changes in internal references, a thorough effort to bring uniformity to the formal structure of the text, and more or less substantial changes in wordings and expressions. The latter variations can be subdivided into, at least, the following categories: shift in nominative/accusative case, negations, verbal modes (indicative/conjunctive), conjunctions, adverbs, (im)personal pronouns, idiomatic expressions, singular-plural shift. Thus, in particular some elucidations that were written in a looser style, such as *Ethics* I, App., *Ethics* II, prop. 44, schol., and *Ethics* II, prop. 49, schol., have sometimes undergone surprising, though not very substantial changes.

In this section several kinds of variant readings are listed. The lists below are not meant to be complete or exhaustive, however. Moreover, variations in punctuation, abbreviations, and the different order of words and numbers in internal references have not been taken into consideration.

⁷⁷ Steenbakkers 2009, pp. 36–37.

3.1.1. *Slight Variations*

Some minor variants are pointed in the notes to the text, such as: ‘nec/neque’, ‘nil/nihil’, ‘ipsum/se’, ‘ejus/ejusdem’, ‘eam/eandem’, ‘exque/et ex’, ‘invicem/se invicem’. Others not mentioned in the notes concern the ‘n/m’ switch in, for example, ‘uniuscunque/uniuscumque’, ‘tanquam/tamquam’ (due to systematical redactional adaptation), and the representation of numbers (‘20/viginti’).

3.1.2. *Internal References*

- I.5.dem per def. 3 ax. 6. (OP: per Defin. 3. et 6).
 II.47.schol and II.49.schol refer both to the fourth part, while the fifth part is meant; the latter also refers one time to the third part where probably the fourth part is meant.
 IV.15.dem def. 2. p. 2. (OP: Defin. 2. p. 3.).

3.1.3. *Probable Errors* (OP Text between Brackets)

I.15.schol	latinam (latam)
I.28.dem	ad id (At id)
I.App	quot (quod)
II.3.schol	Deo (vulgo)
II.10.schol.2	naturam (cognitionem)
II.11.cor	adaequate (inadaequate)
II.17	secludant (secludat)
II.45.dem	habet (habent)
II.47.schol	ut (et)
II.49.schol	Superest est (Superest); ideas (ideae)
III.1.dem	inadaequate (adaequate)
III.49.dem	amare (amore)
III.51.schol	tristitia (laetitia)
III.56.schol	luxuria (luxuriae)
IV.37.schol.2	vide coroll. 2. pr. 40. p. 2. (p. 3.)
IV.52.dem	vero (vera)
IV.App.5	vita vitalis (vita rationalis)
IV.App.17	sustendam (sustentandam)
V.3	distinctus (distinctam)
V.4.schol	affectus (effectus)
V.10.schol	nos (non)
V.17.dem	nullo laetitiae nec laetitiae (nullo Laetitiae, neque Tristitiae)
V.33.dem	est ... est aeternum (est ... aeternum)
V.35	seipso (seipsum)
V.36.schol	ad Deum (ad mentem)
V.39.schol	magna (magnum)

3.1.4. *Word Order*

I.def.6	substantia constans
I.ax.1	in se sunt vel in alio
I.8.schol.2	esset axioma; id intelligerent; res aliqua
I.10.dem	id est
I.11.schol	sit verum
I.12.dem	nemo dubitare potest absurdum esse
I.15.schol	negant deum esse corporeum; creatam a Deo; est etiam; absurda omnia; fit a nobis; infinitae dei naturae leges solas
I.17.cor.1	intrinsece vel extrinsece
I.17.schol	eadem in; est omnibus rerum prior
I.21	Dei attributi
I.21.dem	Dei attributi
I.23	Dei attributi
I.28.dem	attributorum Dei
I.31.dem	debet concipi
I.32.dem	tantum certus
I.32.cor.2	ea propter
I.33.schol.1	nostrae cognitionis defectus
I.33.schol.2	velint instituere; Dei necessario; fuerunt ab ipso sancita (ab ipso Deo sancita fuerunt); esse causam;
I.36.dem	certo modo et determinato
I.App	in hominum usum; a Deo immediate; asijlum ignorantiae; veras causas; calidum ... confusionem; etiam hoc; suscepi notare
II.def. 3	potius conceptum
II.4.dem	Dei idea
II.7.schol	est memoriam
II.10.schol	unusquisque facile
II.11.dem	Nam res
II.13.dem	mente nostrâ
II.13.lem.1	tam patet
II.13.lem.3	iterum ab alio (per eandem rationem); etiam evenire
II.13.lem.5	est eadem
II.13.lem.6	versus aliam
II.13.post.3	corpus humanum
II.16.cor.2	corporis nostri
II.17	corpus humanum
II.20.dem	alia quatenus; est affectus
II.24.dem	componentis humanum corpus
II.29.schol	differentias, convenientias
II.31.cor	intelligendum est
II.33.dem	nec etiam
II.34	est vera
II.38.dem	commune corporibus
II.39	commune est et proprium

II.40.schol.1	supersedere hic decrevi
II.43.schol	re aliqua; habet ideas
II.47.schol	genus cognitionis; clamantem audiui
II.49.schol	hanc nostram; sint aestimandi
III.praef	possit habere
III.1	habet adaequatas; habet ideas
III.1.dem	est causa; est affectus
III.2.schol	corpori possit; se liberos
III.14	semel affecta.
III.15	causa per accidens
III.15.dem	verà sua
III.15.schol	intelligere qualitates
III.16	causa efficiens
III.17	afficere solet affectu; simul et
III.18.schol.1	praeteritam vel futuram
III.22.dem	imaginamus aliquem
III.22.schol	prosecuti sumus
III.27.cor.1	Si aliquem imaginamur laetitia afficere rem nobis similem, et quem nullo affectu prosecuti sumus
III.29.schol	quando praesertim
III.30	laetitia ipsum; se laetitia
III.33	sit nobis; nobis sit
III.35.schol	unctum invidiae; alterius ideae
III.37	laetitia vel tristitia
III.37.dem	coercet vel minuit; tristitia major; odij et amoris ratione
III.40.dem	odio etiam; tristitiae hujus
III.43.dem	odio contra; erga se amore
III.51.schol	laetitia quam tristitia; sunt vehementissimi
III.52.schol	vulgari eorum; amoris, admirationis
III.55.schol	esse imbecilliores
III.57.schol	humanâ differt naturâ
III.59.schol	constare clare
III.Aff.def.5	hic missas; ex his affectus
III.Aff.def.6	judicaverint omnes
III.Aff.def.14	futuram vel praeteritam
III.Aff.def.28	sui odio; est ei
III.Aff.def.29	plerumque maxime
IV.praef	auctoris illius scopus; fuisse prima; veluti principium alicujus rei; est bona;
IV.2.dem	nostrae naturae legibus; concipi nequit
IV.4	naturae non sit
IV.4.dem	infinita Dei
IV.9.cor	erga rem praesentem affectu
IV.17	potest coerceri
IV.17.schol	inde ut; tam potentiam, quam impotentiam nostrae naturae

IV.18.schol	homines, qui ex ductu rationis suum utile quaerunt, hoc est qui ratione gubernantur
IV.21	bene vivere et agere
IV.23	dici absolutè
IV.26.dem	in existendo perseverandum
IV.28.dem	absoluto mentis
IV.30.dem	commune habet
IV.32.dem	homines et lapidem
IV.35.cor.1	inter res singulares nihil
IV.35.corol.2	sibi utile.
IV.37.dem	essentia mentis
IV.37.schol.1	maxime mente
IV.37.schol.2	suum unicuique
IV.42.dem	hilaritas (per pr. 39. hujus)
IV.43.dem	virium infinitos
IV.44.schol	contemplatione objecti; digni odio
IV.51.dem.aliter	quod sibi appetit bonum
IV.53.dem	suam aliquam; se aliquid
IV.56.dem	est nihil aliud
IV.57.schol	praesentia tantum
IV.58.schol	essent usus
IV.59.dem.aliter	bona est aut
IV.64	est cognitio
IV.64.dem	est cognitio
IV.68.dem	habet ideas
IV.71.dem	invicem sibi
IV.73.schol	contrà amore
IV.App.1	naturae nostrae
IV.App.2	sequuntur ita
IV.App.4	aliud etiam
IV.App.17	possit sibi
IV.App.20	scilicet viri
IV.App.27	suo officio; fungi recte; diversae naturae; et vario alimento indigent
IV.App.30	contrà quoniam
V.praef	curandum sit corpus; glandis quaecunque
V.3.dem	est idea; mentem refertur solam
V.4.schol	esse comparatum
V.8	est major
V.10.dem	sunt contrarij
V.11	imago enim
V.17.dem	sunt verae
V.27.dem	acquiescentia oritur
V.28.dem	res cognoscendi
V.29.schol	divinae naturae
V.30.dem	aeternitatis specie
V.39.schol	igitur vita

3.1.5. *Different Wordings* (OP Text between Brackets)

I.def.6	substantia constans (substantiam constantem)
I.def.6.exp1	omne quod essentiam exprimit et [negationem] nullam involvit, ad ejus essentiam pertinet (ad ejus essentiam est, quicquid essentiam exprimit, et negationem nullam involvit)
I.def.8	nequit (non potest)
I.ax.5	nec (...) possunt (etiam per se [...] non possunt)
I.3dem	nequit (non potest)
I.4	ea inter (vel inter)
I.6.dem	habeant (habent)
I.6.aliter	contradictorie (contradictorio)
I.8.schol.2	affingunt (affingant); debet (debeat); existant (existunt); existit (existat); quia (quandoquidem)
I.10.schol	quoniam (quandoquidem); habet (habeat); agnoscere (dignoscere)
I.11.aliter	ratio (rationem); existit (existat); quae (quia); num (vel); existat (existere); nequit (non possit); propterea (proinde)
I.11.schol	fiunt (fluunt)
I.12.dem	conflari (constitui)
I.13.cor	nec etiam (nullam)
I.14.dem	neque (non)
I.15.schol	ex alijs (alijs); se (illos); concludimus (conclusimus); verum (verum enim vero); quoniam (quandoquidem); contra nos (in nos); possunt duci lineae (ductae lineae); conflari (componi); quare (unde); modo (modaliter)
I.16.cor.2	et non (non verò)
I.17.schol	dicant (dicerent); aequari (aequales esse); concipiunt (concupiant); secus; OP: alias; quam (quos); differre (differre deberent)
I.21.dem	extitisse (exstitisse); extitura (exstitura)
I.22	Omne quod (Quicquid); etiam (quoque)
I.25.cor	minus (non existant)
I.27	indeterminare (indeterminatam reddere)
I.28.dem	Omne quod (Quicquid); ex aliquo (aliquo); demonstravi (demonstravimus)
I.29.dem	consecuti (secuti); indeterminent (indeterminatos reddant)
I.33.schol.1	vocantur (dicantur); quod (de qua) nostramque; OP: nostrarumque
I.33.schol.2	quoniam (quandoquidem); contradictoria (contrario); potuerunt (potuerint); suadere (persuadere nobis); rerum, tam earum essentia quam existentiae (rerum essentiae, quam earum existentiae)
I.App	revocare (vocare); nempe (videlicet); acquiescant (quiescant); ipsos sese (se); considerarunt (consideraverunt); in auditum (de eo nunquam quid audiverant); eosdem

	(homines); debuerunt reperire (reperire debuerunt); ijs (sibi); supervacuum (supervacaneum); duo priora omitto (duobus prioribus omissis); interemerit (interfecerit); cecidit (cecidit); contingere (concurrere); forte (fortasse, id); hesternam (praecedenti); vocarunt (vocaverunt); haec (postremum); aspexisse (accepsisse); multa (de ceteris); rationes (notiones)
II.1.schol	excogitare (cogitare)
II.3.dem	ulterius (etiam); prosequi (persequi); rogare volo (rogo); perpendatis (perpendat)
II.6	sequi (consequi)
II.7.schol	sic (idem)
II.8.cor	idea existit (ideae existunt)
II.8.schol	rem, ut (prout)
II.8.schol	singular-plural shift
II.10.dem	pertinet (pertineret)
II.10.schol.1	nec esse nec concipi (esse neque concipi)
II.10.schol.2	impulerint (appulerint)
II.13.schol	non (nemo); ideo (propterea); eo (motu)
II.13.lem.3.cor	nihil (nil aliud)
II.13.ax.2	facit (efficit)
II.13.lem.4	in locum (loco)
II.13.lem.6	ullius (ulla)
II.13.lem.7.schol	illud (aliud); movere (adferre)
II.13.post.3	pluribus (plurimis)
II.16.cor.1	corpus humanum (primò mentem humanam)
II.17.schol	possem (possim); scireat (sciret)
II.18.schol	intelligitur (intelligimus); illo (alio)
II.22.dem	sunt (erunt)
II.24.dem	ea (quidem)
II.25.dem	externum corpus ipsum humanum corpus (externum ipsum humanum corpus)
II.26.dem	nullo (ullo)
II.27	nec ... involvit (adaequatam ... non involvit)
II.27.dem	quaecunque (quaelibet)
II.28.dem	quivis (unusquisque)
II.33.dem	Negas? (Si negas)
II.35.schol	noscamus (cognoscamus)
II.40.schol.1	quae (quaenam); duxerint (duxerunt); dicaverim operi et Tractatui (dicavi Tractatui); supra-transcendentales (transcendentales); quoniam (quandoquidem); ad certum imaginum numerum (certi imaginum numeri); formandi (formandum); incipiandum (incipient); ad (ut eas); formandum (formet); scilicet (videlicet); imaginatur (imaginetur)
II.40. schol.2	ob hanc (hunc); rationem secundi (rationem, et secundi)
II.41	secundi et (secundi autem, et)

II.42.dem	et (aut)
II.43.schol	homo homini (inter hominem et [...] hominem); venire (oriri)
II.44.cor.1	ratione (respectu); contemplari (contemplerur)
II.44.schol	(see notes to the text)
II.44.cor.2.dem	Si natura namque (De natura enim ratione)
II.45	Quaecunque (Unaquaeque)
II.47.schol	plura (plurima); peripheriam ductas (circumferentiam ducuntur); mentes (mentem)
II.48.dem	nequit (non potest)
II.48.schol	putant (putent); sed prius (ut et); abeat (incidat)
II.49.dem	est dicere (si dicam); eandem trianguli ideam (eandem affirmationem); quoniam (quandoquidem)
II.49.schol	fluctuetur (fluctuatur); constare (consistere); corporibus (corporeis); sufficit (sufficiat); itidem (nempe); tolleret (tollit); consistat (consistit); ab omni aeterno decreto (ab aeterno Dei decreto)
III.praef	scripserunt (scripserint); potestatem (potentiam), vellem (velim)
III.2.schol	plura (plurima); nec (neque); potest (possit); vigilando (dum vigilant); satis (non minus)
III.9.schol	nos è contra (contra nos propterea)
III.11.schol	simul ac (simul atque)
III.12.dem	eadem (ea)
III.13.dem	demonstratum (demonstravimus)
III.13.schol	quidve (quidque); odit (odio habet)
III.15.dem	ex hypothesi (per hypothesin)
III.15.schol	possit (potest); habeat (habent); Sympathia et Antipathia (Sympathiae et Antipathiae)
III.16.dem	ex hypothesi (per hypothesin); afficitur (afficietur)
III.21.dem	prout (ut); demonstratum (demonstravimus)
III.22.schol	dicemus (appellabimus); ostensum (ostendimus); tuli (intulit)
III.25	et de (deque)
III.27.schol	cujus (in quam); ferre (conferre)
III.28.dem	conabimur (conamur)
III.30.schol	intelligo (intellige); ipsum (se)
III.31	odimus; OP: odio habemus.
III.31.schol	odit (odio habet)
III.32	volunt (cupiunt)
III.34.schol	discrepent (discrepant); convenient (conveniunt)
III.35.schol	aversabitur (aversatur)
III.38	amasset (amavisset)
III.38.dem	persequetur (prosequetur)
III.39.schol	satisfaciat (satisfacit); quid (quicquid); quivis (unusquisque)
III.40	aliquem odio ipsum habere (se odio haberi ab aliquo)
III.40.cor.1	eundem ipsum odio habere (ab eodem se odio haberi)

III.40.cor.2	aliquem (ab aliquo); ipsi prae odio intulisse (sibi prae Odio illatum esse)
III.40.schol	dicitur (appellatur)
III.41.schol	gloriabatur (gloribitur); quod contra (et cuius contrarium); aliquem ipsum (ab aliquo se)
III.41.schol.2	qui ipsum amat (a quo amatur)
III.42	tulit (contulit)
III.42.dem	existens (existentem)
III.43.dem	erga ipsum amore (eundem amore erga se)
III.44	cui enim (nam qui)
III.47	modo (malo)
III.47.schol	determinatioque haec (quae determinatio); easque (quaeque eos)
III.48	laxatur (diminuitur)
III.48.dem	laxabitur (diminuitur)
III.50.schol	aut (et); nec (neque); quia (quandoquidem); potest (poterit)
III.51.schol	quod (ut); fiat (fiant); vel easdem amovere (promovere vel amovere)
III.52	Adque (Et ad)
III.52.dem	in mente (in se)
III.52.schol	excogitare (cogitare)
III.53.cor	Quo enim (Nam quo)
III.55.schol.1	distinguere (distinctius); residet (remanet); evellam (amoveam)
III.55.schol.2	diximus (dixerimus)
III.56.dem	igitur (itaque)
III.57	Quicumque (Quilibet)
III.57.dem	unius (uniuscujusque)
III.57.schol	illa contenta uniuscujusque (qua unumquodque est contentum); quasi praeteriens (in transitu)
III.59.schol	enumerasse (enumeravisse)
III.Aff.def.3	transeo (omitto); genera (species)
III.Aff.def.6	ab (ob)
III.Aff.def.10	Si igitur ... imaginari contingit (Si contingat, ut ... imaginamur)
III.Aff.def.20	sufficit (sufficiat)
III.Aff.def.27	hos (alios)
III.Aff.def.33	ciet tanquam (movet, quasi)
III.Aff.def.34	tulit (contulit)
III.Aff.def.36	male afficiendum (malum inferendum)
III.Aff.def.37	incitatur (concitatur)
III.Aff.def.42	quod (quodnam)
III.Aff.def.48.expl	transmitto (praetermitto); nosse (noscere)
IV.praef	peccasse (peccavisse); tantum (solummodo)
IV.def.5	qui (quae)
IV.1.schol	imaginatarum (quas imaginamur)

IV.4.dem	ergo (itaque); pateretur (patiatur)
IV.7.dem	ei (illi)
IV.9.schol	imaginata (quam imaginamur); res imaginata sit sive minus (imaginati simus, sive non simus)
IV.12.dem	ex hyp. (per hyp.)
IV.13.dem	juxta (secundum); veluti (ac si)
IV.16.dem	futura prospicit (futurum respicit)
IV.17	in praesentiām (praesentes)
IV.17.schol	quid minus (non possit)
IV.18.schol	quive (quinam); ut (quam); conveniunt (convenient)
IV.19.dem	praeter ipsam hominis essentiam seu naturam (quam ipsa hominis essentia seu natura)
IV.29.dem	vel (aut)
IV.31.dem	sequitur (sequetur)
IV.32.schol	eo (hoc)
IV.34.schol	aequo pondere (aequa lance); discrepent (discrepant); conveniant (conveniunt)
IV.35.cor.1	Id enim (Nam id)
IV.35.cor.2	quivis (unusquisque)
IV.36.schol	gaudendo (gaudendi)
IV.37.schol.1	sit (est); ea (illa); ex eo (eo); idem nos (nos)
IV.37.schol.2	esset (sit); fortiore affectu (et contrario affectui); quivis (unusquisque, qui); ex (et); merito reputatur (meritum ducitur); arripiendi (eripiendi).
IV.44.schol	conflictantur (conflictentur); adhaeret (adhaereat); cogitat (cogitet)
IV.45.schol.2	reputat (ducit); pluribus (ex plurimis); ulla (alia)
V.51.aliter	laetatur (laetabitur)
IV.53.dem	venit (est)
IV.54.schol	nihil (nullius rei ipsos); commendârint (commendaverint)
IV.56.schol	hac illo (haec illa)
IV.57.schol	hic quasi praeteriens (hic in transitu)
IV.58.schol	illi (alteri)
IV.59.dem	et (vel)
IV.59.schol	attulit (tollit)
IV.62.dem	ratione (eadem)
IV.68.schol	consulit (consuluit)
IV.68.schol	ceperit (inceperit); recuperarunt (recuperaverunt)
IV.69	affectibus (periculis)
IV.69.cor	putatur (ducit)
IV.70.dem	alicui beneficium tulit (in aliquem beneficium contulit)
IV.73.schol	qualitates (proprietates); omne quid (quicquid); id ex eo venire (ex eo oritur)
IV.App.4	sequuntur (consequuntur)
IV.App.6	eidem sese infinitis pene modis (cui infinitis modis pene sese)
IV.App.9	naturae (speciei)

IV.App.17	Copiae (Divitiae); capacitas (facultas)
IV.App.25	fruatur (fruntur); sermonibus vulgaribus (communibus colloquijs)
IV.App.27	pluribus (ex plurimis)
IV.App.28	argentum (pecunia)
IV.App.30	referatur (refertur); temperetur (temperatur)
IV.App.32	adaptandi (aptandi)
V.praef	pendent (pendet); determinabimus (determinemus); jungemus (jungamus); reprehendit (reprehenderit); possit (potest); tenere (tenere potest); anve (vel); jungimus (junximus); cerebri (cerebro)
V.2	amovebimus (amoveamus); junxerimus (jungamus)
V.3.dem	formabimus (formemus)
V.4	possimus (possumus)
V.4.dem	est (habetur)
V.4.schol	ad id incoepi (eo unde digressus sum); reputantur (accensentur); in affectus (affectuum)
V.6.schol	vividius (magis vivide)
V.10.schol	possumus (posuimus); accepti (recepti)
V.11.dem	frequenter (frequentior)
V.14	Deum (Dei ideam); referuntur (referantur); referantur (referuntur)
V.39.schol	et juvat (eique conducit)
V.41.schol	sed quod (...) crederent (at contra si crederent)
V.32	idque (et quidem)
V.34.schol	attenderimus (attendamus)
V.36.schol	quod (quando)
V.37.schol	consideratur (considerantur); quod (de quo).
V.39.schol	juvat (eique conducit)
V.40.dem	quod (ut)
V.41.schol	ni haec spes et metus essent (nisi haec spes et metus hominibus inessent); sed quod mentes cum corpore interire crederent (at contra si crederent mentes cum corpore interire)

3.1.6. *Omissions and Additions in Opera posthuma*

Omissions:

I	'hujus' in internal references.
I.11.dem.aliter.1	num.
I.12.dem	unaquaeque
I.15.schol	sive extensam; ipsam; autem
I.16.dem	ex.
I.17.schol	quidem
I.20.dem	quod
I.29.schol	nobis

I.App	et intellectus affirmans et [ne]gatrix minimè verò imaginatio (marginal note); sive ordinatas dicimus; nec propterea
II.9.dem	est
II.13.lem.7	se
II.13.lem.7.schol	individuum
II.20	ipsum
II.28.schol	et
II.30.dem	res
II.40.schol.1	NB; hic
II.45.dem	ergo
II.47.schol	quam
II.49.schol	nam infinita simul affirmare non possumus; se videre
III.1.dem	ejus affectus
III.2.schol	ipsa
III.22	id
III.29	ut (in note OP)
III.31.dem	eo ipso
III.31.cor	the explicit reference to Ovidius' work
III.32.dem	eo ipso
III.49.schol	quod
III.51.schol	etiam
III.52.schol	eo ipso
III.56.dem	et; odij
III.Aff.def.1.expl	sive adventitia
III.Aff.def.4	hujus; alià
III.Aff.def.13.expl	quod
III.Aff.def.15	non
III.Aff.def.34	cum schol.
III.Aff.def.42	etiam
III.Aff.def.44	in
III.Aff.def.48	se
III.Aff.gen.def	habet
IV.def.4	inter
IV.12.dem	magis
IV.20.schol	ut
IV.34.schol	id
IV.37.schol.1	idem
IV.37.schol.2	sibi; de se
IV.40.dem	ij
IV.46.schol	est
IV.51.dem.aliter	eo ipso
IV.63.dem.2	ex
IV.App.12	igitur
IV.App.15	id
IV.App.16	etiam
IV.App.17	et
IV.App.25	nec

IV.App.27	est
V.praef	etiam; id
V.10.schol	referre
V.16.dem	à
V.20	esse
V.36.schol	etiam
V.37.schol	Primum

Additions:

I.def.6.expl	non autem; quicquid enim
I.3	earum una
I.3.dem	cum se; per se
I.8.dem	duae substantiae
I.16.dem	attributa habeat
I.17	contemplabitur, donec afficiatur etc.
I.21.dem	habere existentiam sive durationem
I.28.dem	et alia mediantibus
I.33.dem	est (est; ac proinde [per pr. 11.] illa etiam deberet exi- stere)
I.App	restant praejudicia; esse; deum omnia; motus, morbus; doctrinae argumentandi; cerebri de rebus
II.5	tam
II.7.schol	est
II.10.schol	id quod sine; res
II.11.dem	rei; actuale
II.12.dem	eius rei
II.13.schol	est; id; ejus
II.13.post.2	haec
II.17	alicujus
II.23.dem	constituit; ergo nec cognitio mentis ad Deum refertur, quatenus essentiam mentis humanae constituit; atque adeo
II.24.dem	idem
II.28.dem	solam
II.29.cor	ipsius
II.36	ideae
II.39.cor	idem
II.40.schol.1	termini; animal
II.40.schol.2	Eucl.
II.44.corol.dem	sub.
II.45.schol	naturae
II.47.dem	ex
II.47.schol	rectè
II.48.schol	fictitias, vel nihil esse.
II.49.schol	unum tamen post aliud; nam infinita; daret; de; etiam
III.1.dem	quod erat primum
III.2.schol	solis

III.12.dem	agendi
III.13.schol	idea
III.22	e contra
III.27.cor.1	contra
III.28	promovere
III.30.schol	se
III.31	eum (...) imaginamur
III.32.schol	plerumque
III.36.dem	iisdem.
III.51.schol	judicabit
III.52.schol	plerumque; amoris; contra ex objecti praesentia
III.55.schol	corollarium
III.59.schol	sunt
III.Aff.def.29	positi
III.Aff.def.31	nostrae; (ut jam monui).
III.Aff.def.35	ad coroll. 3.
IV.praef	operis esse; ipsum.
IV.def.6	quendam
IV.4.dem	ipsius
IV.7.dem	def. quae reperitur sub finem Tertiae Partis
IV.8.dem	aliud
IV.11.dem	esse
IV.17	oritur
IV.18.schol	prius
IV.19.dem	aliud; legibus id necessario appetit vel aversatur
IV.34.dem	quatenus affectibus, qui passiones sunt, possunt invicem esse contrarij. Q.E.D.
IV.36	aeque
IV.36.dem	hominibus
IV.37.dem	ex; qui virtutem
IV.37.schol.1	adeo
IV.42.dem	hilaritas
IV.44.schol	homini
IV.45.schol.2	plantarum
IV.62.schol	maiore bono futuro
IV.57. schol	superbus; superbi
IV.58.schol	alterius
IV.62.schol	partis
IV.71.schol	vel
IV.App.17	etiam
V.18.schol	ipso Deum
V.21.dem	recordari potest
V.27	dar
V.31.schol	erroris
V.33.schol	omnes
V.34.schol	quidem
V.36.schol	clarè; nobis; sit; posita

V.38.schol	genere
V.40.dem	eò; esse

3.1.7. *Harmonization in Opera posthuma*

I.1	Demonstratio patet (Demonstratio/Patet)
I.2	Demonstratio patet (Demonstratio/Patet)
I.9	Demonstratio patet (Demonstratio/Patet)
I.17.dem	ut volebamus (atque adeo Deus ex solis suae naturae legibus et a nemine coactus agit. Q.E.D.)
I.18.dem	secundum. (secundum. Deus ergo est omnium rerum causa immanens, non vero transiens. Q.E.D.)
I.27.dem	Haec (Demonstratio. Haec)
I.31.dem	ut proponebatur (Q.E.D.)
II.2	Demonstratio huius (Demonstratio/Hujus)
II.9.dem	ut proponebatur (Q.E.D.)
II.10.dem	OP adds Ergo etc. Q.E.D.
II.13.lem.6	Quod per se patet (Demonstratio/Per se patet)
II.13.lem.7	Quod etiam (Demonstratio/Patet)
II.14.dem	ut proponebatur (Q.E.D.)
II.16.dem	ut propositum (Q.E.D.)
II.38.dem	ut volebamus (Q.E.D.)
II.40	demonstratio hujus (Demonstratio. Patet)
II.49.dem	ut volebamus (Q.E.D.)
III.1.dem	OP adds Ergo mens nostra etc. Q.E.D.
III.3.dem	ut volebamus (Q.E.D.)
III.4	ut proponebatur (Q.E.D.)
III.10	ut proponebatur (Q.E.D.)
III.11	OP adds Demonstratio
III.15.dem	ut volebamus (Q.E.D.)
III.24.dem	OP adds Demonstratio
III.26.dem	Sequitur haec ex pr. 23 et 21 hujus (Sequitur Propositio ex propositione 23. ut praecedens ex Propositione 21. hujus.)
III.27.cor.1	OP adds Demonstratio
III.28.dem	OP adds Ergo id omne, quod ad laetitiam etc. Q.E.D.
III.36	OP adds Demonstratio
III.36.dem	OP adds Q.E.D.
III.39.dem	OP adds Ergo qui aliquem odio habet etc. Q.E.D.
III.41.dem	OP adds Demonstratio
III.44.dem	Demonstratio eodem modo (Demonstratio. Eodem modo)
III.46	Cujus demonstratio (Demonstratio. Hujus)
III.47	Demonstratio patet (Demonstratio. Patet)
III.48.dem	Demonstratio patet (Demonstratio. Patet); ut volebamus (Q.E.D.)
III.50.dem	OP adds Demonstratio
III.52	OP adds Ergo objectum etc. Q.E.D.
III.53.dem	ut volebamus (Q.E.D.)

III.55.cor.dem	ut proponebatur (Q.E.D.)
III.Aff.def.	OP inserts Explicatio
IV.1.dem	OP adds Ergo nihil, quod idea etc. Q.E.D.
IV.6.dem	ut proponebatur (Q.E.D.)
IV.17.dem	OP adds Demonstratio
IV.19.dem	OP adds Demonstratio
IV.21	OP adds Demonstratio, and Ergo nemo potest cupere etc. Q.E.D.
IV.22.dem	OP adds Ergo nulla virtus etc. Q.E.D.
IV.25.dem	OP adds "Ergo nemo suum esse etc. Q.E.D.
IV.31.dem	ut proponebatur (Q.E.D.)
IV.34.dem	OP adds affectibus (...) contrarii.
IV.60.dem	ut fuit propositum (Q.E.D.)
IV.65.cor	ut fuit propositum (Q.E.D.)
IV.72.dem	OP adds Ergo ... Q.E.D.
V.19.dem	OP adds Ergo ... Q.E.D.
V.24.dem	OP adds Ergo ... Q.E.D.
V.28.dem	ut fuit propositum (Q.E.D.)
V.33.dem	OP adds Ergo ... Q.E.D.

3.2. Evaluation

In order to explain the differences between the text of *Vat. Lat.* 12838 and that of the *Opera posthuma* the following hypotheses should be taken into consideration:

1. After completing his work in 1675 Spinoza introduced corrections or new readings in the manuscript which was used by the group of editors at Jan Rieuwertsz's publishing house for the printing of the posthumous works.⁷⁸
2. In copying out Spinoza's text Pieter van Gent introduced errors and/or changes of several kinds in the text.
3. During the printing process in 1677 the group of Amsterdam editors brought editorial consistency to the manuscript texts that were sent over by Spinoza's landlord after his death.

⁷⁸ Gebhardt was convinced that throughout his life Spinoza had incessantly been polishing his text. See Spinoza 1972: IV, p. 369; II, p. 317. As a result, he thought various manuscript versions of the *Ethica* circulated, and the two printed texts ultimately go back to two different stages, the *Nagelate Schriften* showing an earlier state of composition than the *Opera posthuma*. Cf. Spinoza 1972: II, pp. 340–342. This view has been rightly challenged by Akkerman 1980, pp. 95–101, and Steenbakkers 2009, p. 38.

First, although there is no explicit or surviving evidence, it cannot be excluded that Spinoza during the last two years of his life corrected or changed the text of his autograph or personal copy.

Second, Pieter van Gent certainly was a professional scribe, but it is undeniable that in copying out Spinoza's text he introduced a (small) number of manifest errors in the text. The errors that have been noted above (section 3.1.3) are those about which there is little doubt. Furthermore, it seems reasonable to suppose that he unwittingly introduced some slight variations, which have been listed above under the heading 'different wordings' in section 3.1.5. Nevertheless, it can be excluded that Van Gent deliberately introduced innovations or substantial changes. Finally, it cannot be excluded that some of the presumed errors and variants were present in Spinoza's autograph, or else correspond to some illegible words.

Third, the numerous variants in word order and phrasing, the additions, the omissions, and the harmonization of the (formal) structure of the text constitute an evident proof of the editorial intervention of the Amsterdam editors. From the lists presented above, it is clear that peaks in variant density are to be found in some of the relatively more 'narrative' sections of Spinoza's text, such as, for example the Appendix to part I and the scholia of II.44. and II.49.

Some cases require further consideration.

1. The marginal note on fol. 22^v and the written note between folios 42 and 43 are written by Tschirnhaus and represent an important moment in the first reception of the *Ethica*.
2. The references in the scholia of II.47 and II.49 to the '4th part', where clearly the 5th part is meant, demonstrate that *Ethics* was, at a certain stage, conceived as consisting in four parts.
3. The other variations in internal references have doctrinal implications: I.5.dem: per def. 3 ax. 6. (OP: per Defin. 3. et 6); IV.15.dem: def. 2. p. 2. (OP: Defin. 2. p. 3.).
4. The 'corpus/mentem' shift in II.16.cor.1 might be an involuntary error of Van Gent. Yet, although it does not make the text entirely unintelligible, it surely entails a doctrinal shift, as Van Gent's text suggests that the body and not the mind is the subject of perception. And this may introduce a new view of Spinoza's philosophy of mind.

5. The use of the (obviously non-existent) term ‘supra-transcendentales’ (OP: transcendentales) in II.40.schol.1 is puzzling; it seems unlikely that it is due to a terminological misconception by Spinoza himself.
6. In III.4, both ‘modo’ and ‘malo’ make sense, but the alternatives have a different doctrinal impact.
7. In III.Aff.def.15, Van Gent (or a second scribe) underlines the second ‘non’ in “aliud de re non dubitare ... aliud rei certitudinem non habere” with three dots, which suggests that it should be eliminated; indeed, the negation does not make much sense and is omitted in OP.
8. The “sive adventitia” in III.App.def.1.expl, which is omitted in OP, apparently echoes Descartes’ distinction of innate, fictitious and adventitious ideas in *Meditations*.⁷⁹ It seems improbable that such an omission was due to stylistic reasons.
9. In IV.1.schol, the manuscript presents in the last lines (after ‘nuntio’) “sed contra etiam sit cum malum;” these words are crossed out and are also not to be found in the OP or later editions.
10. In V.4.schol Van Gent reads ‘affectus’ for ‘effectus’; further, both the ms. as well as OP refer erroneously to III.36 (corrected in *Sphalmata*: I.36).

ACKNOWLEDGEMENTS

We are grateful to Piet Steenbakkers for his useful comments and suggestions concerning the constitution of the text.

⁷⁹ Descartes 1982–1987: VII, pp. 37–38.

CHRONOLOGY

24 November 1632

Birth of Spinoza in Amsterdam.

11 January 1638 (1 January 1638)

Birth of Niels Stensen (or Steensen or Steno) in Copenhagen, in a Lutheran family.

Till ca. 1646

Spinoza studied at the Talmud Torah school in Amsterdam.

27 July 1656

Spinoza is excommunicated from the Amsterdam Synagogue.

1656

Stensen enrolls at the University of Copenhagen, where he studies with Thomas Bartholin.

1659

Stensen arrives in the Dutch Republic and stays in Amsterdam with the university professor Gerard Blaës.

27 July 1660

Stensen matriculates in the University of Leiden as a student of medicine; he follows lessons by Franciscus de le Boë Sylvius, Johannes van Horne, and Jacob Golius.

1661

Spinoza leaves Amsterdam for Rijnsburg; begins writing *Ethica*; meets Henry Oldenburg.

1661–1663

Niels Stensen is introduced to and attends the circle of Spinoza's friends; he makes acquaintance with Theodor Kerckring, Reinier de Graaf, and Jan Swammerdam.

Totaro 2002, p. 31.

1663

Spinoza moves to Voorburg, near The Hague, where he takes up residence with the painter Daniel Tydeman. Publication of *Renati Des*

Cartes Principia Philosophiae along with *Cogitata metaphysica* (Jan Rieuwertsz, Amsterdam).

1664–1665

Stensen goes to Denmark and then (in November) to Paris where he stays with Melchisédec Thévenot; in 1665 he presents his *Discours sur l'anatomie du cerveau*, published in 1669.

Scherz 1968, pp. 155–167.

Summer 1665

Spinoza suspends the composition of the *Ethica*, and starts to work on *Tractatus theologico-politicus*.

Ep. LXVIII, in Spinoza 1972: IV, p. 163.

1666

Stensen moves to Italy.

November 1667

Niels Stensen converts to Catholicism in Florence; he meets Vincenzo Viviani, Lorenzo Magalotti, Francesco Redi, and Marcello Malpighi.

1667–1669

Stensen publishes *Musculi descriptio geometrica* (1667) and *Prodromus de solido intra solidum naturaliter contento* (1669).

Stensen 1667 (ed. Maar 1910).

20 December 1668

Pope Clement IX grants Stensen a licence to read forbidden books: “R.P.D. Assessor retulit, S.^{mus} concessisse licentiam D. Nicolao Stenone tenendi, et legendi libros prohibitos de Re medica, Anatomica, et Chirurgica ubique in Dania vero tractantes de Religione ad quinquennium.”

ACDE, SO, *Decreta*, 1668, f. 495^v.

1669

Spinoza moves to The Hague, where he takes up residence on the Stille Veerkade.

8 June 1669

Ehrenfried Walther von Tschirnhaus matriculates in the University of Leiden, making the acquaintance of Pieter van Gent, who introduces him to the circle of Spinoza's friends.

1670

Spinoza publishes *Tractatus theologico-politicus*, which is immediately condemned by the Councils and Synods of the Reformed Church.

15 April 1671

Stensen obtains another reading permit for forbidden books: "Nicolai Stenonis lecto memoriali Eminentissimi concesserunt ei licentiam tenendi, et legendi libros prohibitos cum solitis clausulis ad effectum confutandi ad triennium, et proseguendi opus de mandato Magni Ducis."

ACDE, SO, *Decreta*, 1671, f. 95^r.

5 May 1671

G.H. Schuller matriculates in the University of Leiden as a student of medicine.

Album studiosorum 1875, p. 568 (Steenbakkers 1994, p. 51).

24 November 1671

In a letter to Marcello Malpighi, Stensen states: "Ho certi amici in Olanda dati tutti alla filosofia Cartesiana a segno tale che di voler fare la filosofia giudice delle notizie della grazia."

Stensen 1952: I, p. 249.

1672

Stensen returns to Denmark as an anatomist.

1673

Spinoza is invited by the Elector Palatine to accept a professorship of philosophy at the University of Heidelberg, but he declines the offer.

1673

Albert Burgh converts to Catholicism.

Stein 1890, p. 300.

July 1674

An edict banning *Tractatus theologico-politicus* is issued by the Court of Holland.

6 December 1674

Franciscus van den Enden is executed in Paris.

1674–1677

Stensen stays in Florence.

1675

Stensen publishes his *Ad novae philosophiae reformatorem de vera philosophia epistola* (probably composed ca. 1671) in Florence, thus introducing Spinoza's philosophy in Italy.

Stensen 1675; Giancotti 1963; Totaro 1995.

13 April 1675

Stensen is ordained priest.

Summer 1675

Spinoza completes the *Ethica*; before leaving to London, Tschirnhaus probably receives a manuscript copy of the work from Spinoza.

Wurtz 1981a, p. 93.

3 September 1675

Albert Burgh writes his letter against Spinoza's philosophy.

Spinoza 1972: IV, pp. 280–291.

14 November 1675

Schuller writes to Spinoza that Tschirnhaus has met Leibniz in Paris, and had informed him about Spinoza's philosophy. Subsequently, however, Spinoza does not allow Tschirnhaus to transmit his works to Leibniz.

Spinoza 1972: IV, pp. 301–303, 305.

18 November 1675

A remark in a letter of Spinoza to Schuller reveals a manuscript circulation of the *Ethica* ("in ipsius exemplari"). This is later confirmed by Jarig Jelles's Preface to the *Opera posthuma* (see under: January 1678).

Spinoza 1972: IV, p. 305; cf. p. 303.

1676

A correspondence between Leibniz and Tschirnhaus develops.

Freudenthal 1899, p. 201.

October 1676

Leibniz, after a visit to Henry Oldenburg in London, meets Spinoza in The Hague. After moving to Hanover he comments Stensen's letter *Ad novae philosophiae Reformatorem*.

Leibniz 1948, pp. 158–163.

December 1676

Albert Burgh is described in official Roman documents as “Convertito già in Fiorenza da Mons. Stenone insieme con Michele, nostro coco, al n° 168, di cui era padrone. Verso Scandriglia, si fece religioso descaldi di S. Francesco.”

ASV, *Archivio dell'Ospizio apostolico dei Convertendi*, “Registro gen. degli Ospizi dall'anno 1673 a tutto l'anno 1714”, n. 326, f. 12.

24 February 1677

Spinoza dies in The Hague.

26 February (16, old style) 1677

Schuller offers Leibniz to purchase a manuscript copy of Spinoza's *Ethica*.

Leibniz AA, II.1, p. 304; III.2, p. 46; Stein 1890, p. 286; Freudenthal 1899, p. 202.

End of February 1677

After his burial Spinoza's manuscripts are transmitted to Jan Rieuwertsz in Amsterdam. Lodewijk Meyer, Johannes Bouwmeester, Georg Hermann Schuller, and Pieter van Gent collaborate in the Latin *Opera posthuma*, and Jarig Jelles, Jan Rieuwertsz and Jan Hendriksz Glazemaker in that of the *Nagelate schriften*.

Freudenthal 1899, p. 28.

29 March 1677

Schuller writes to Leibniz that it is unnecessary to purchase the *Ethica* in manuscript; shortly this work, with the rest of Spinoza's legacy, will be available in a printed edition.

Leibniz AA, II.1, pp. 304–305; III.2, pp. 52–53; Stein 1890, p. 287; Freudenthal 1899, p. 203.

17 April 1677

A letter to Leibniz reveals that Tschirnhaus stays in Rome.

Leibniz 1849–1863: IV, p. 433.

May 1677

Leibniz considers travelling to Amsterdam in order to have a look at the manuscripts in Spinoza's legacy.

Leibniz AA, III.2, p. 118.

From 22 May 1677

Stensen stays in the Palazzo Medici in Rome and meets many foreigners, most probably attempting to convert some of them.

7 July 1677

Stensen writes to Cosimo III of Tuscany about the spread of Jansenism in Italy.

Stensen 1952: I, p. 336.

17/27 July 1677

In a letter to Leibniz, Schuller suggests that the Latin and Dutch editions of Spinoza's works are prepared by the editors at the same time.

Leibniz AA, III.2, p. 202.

24 July 1677

Stensen expresses to Cosimo III his worries about the unrestricted spread of books and ideas in Italy.

Stensen 1952: I, pp. 347–348.

During the summer of 1677

Stensen prepares his transfer to Germany as Vicar Apostolic.

Leibniz 1875–1890: I, p. 182.

Between the end of July and the beginning of August 1677

Stensen receives some of Spinoza's works in manuscript from a Lutheran foreigner. This Lutheran is probably Tschirnhaus who writes in a letter of August 1677 to Leibniz: "Niemand hat jemals mich zu solcher Religion zu bringen so grosse Macht angewandt, als dieser man, und habe niehmalen dergleichen starcken *persuasorem* und so artlich gegruendet gehoeret."

ACDE, SO, *Censurae librorum*, 1680–1682, "Folia extravagantia", n. 2, fols. 1^v–2^r (Totaro 2000, p. 109); cf. Leibniz 1948, p. 164.

August 1677

Stensen converts the German physician Joahnn Georg Röttenbeck, who subsequently will accompany him as chaplain in Germany.

Stensen 1952: I, p. 359.

19 August 1677

Through the Roman Inquisition Stensen, recently nominated Vicar Apostolic of Brunswick (Braunschweig) and Lüneburg, obtains from the Pope the promise of a titular episcopate.

ACDE, SO, *Decreta*, 1677, f. 161^v.

21 August 1677

Stensen elected bishop of Titiopolis and confirmed Vicar Apostolic of Nordic Missions (North of Germany and Scandinavia).

<http://www.gcatholic.com/dioceses/former/ngero.htm#15587>.

4 September 1677

Niels Stensen denounces Spinoza's philosophy to the Congregation of the Holy Office.

ACDE, SO, *Censurae librorum*, 1680–1682, “Folia extravagantia”, n. 2 (published in Totaro 2000).

13 September 1677

In the Santa Maria Maggiore basilica, Pope Innocent XI receives Stensen and confirms his election as a bishop (consecrated 19 September). The following day Stensen relates the event to Cosimo III.

Stensen 1952: I, p. 358.

15 September 1677

The Roman Inquisition has come to know that Stensen has secretly obtained a manuscript of Spinoza's *Ethics* from a Lutheran heretic. The Cardinals decide to ask the Internuncio in Bruxelles and the Apostolic Vicar in Holland to gather informations about Spinoza as well as about his manuscripts and published works.

ACDE, SO, *Decreta*, 1677, f. 180^{r-v}.

18 September 1677

Card. Francesco Barberini asks the Vicar Apostolic in the Dutch Republic, Johannes van Neercassel, information “attorno un libro manoscritto in materia di Ateismo dello Spinosa, che fù di nazione Ebreo, del quale qui si suppone, sijno anche state composte altre opere stampate, molto pregiudiziali alla purità della nostra S. Fede cattolica.”

Orcibal 1949, p. 460.

23 September 1677

An official of the Roman Inquisition records on the final folio of *Vat. Lat.* 12838, that Stensen had handed in the work he spoke about in his accusation of Spinoza's philosophy.

BAV, *Vat. Lat.*, 12838, f. 133^v.

28 September / 2 October 1677

Schuller announces to Leibniz that the Latin edition of Spinoza's works is about to appear: "Spinozae posthuma ad summum intra 14 dies distrahentur, quod tamen interea tibi soli dictum esto, cum certum sit Theologos in ea anxie inquirere, et distractionis interdictum molitos esse."

Leibniz AA, III.2, p. 239.

26 October / 5 November 1677

Schuller informs Leibniz that the print of Spinoza's works is now finished, exception made for the *Index rerum*.

Leibniz AA, III.2, p. 264.

November 1677

Stensen discusses with Leibniz about his conversion.

Stensen 1952: I, p. 367.

25 November 1677

Neercassel reports to card. Francesco Barberini that Jan Riewertsz has informed him that Spinoza did not leave any manuscripts except "aliquas manuscriptas Meditationes de principiis Philosophiae Cartesianae."

Orcibal 1949, p. 461.

21/31 December 1677

Schuller informs Leibniz that the *Opera posthuma* will appear in the next year: "Opera Spinozae jam edita proximo anno novo distribuentur."

Leibniz AA, III.2, p. 304.

27 January 1678

Tschirnhaus writes to Leibniz about his method (later developed in his *Medicina mentis*, Amsterdam 1686), informing him about his acquaintance with Stensen and Oldenburg.

Leibniz 1849–1863: IV, p. 433.

January/February 1678

The edition of the *Opera posthuma* appears. In the Preface Jarig Jelles states: "This is everything of any value that we have been able to put together from the papers he left, and from some transcripts found among his friends and people who were known to have them." Then he notes that "while it is quite feasible that somebody or other may have something of our author that is not included here, nevertheless you can be sure that it contains nothing that the reader will not find expressed here several times."

Spinoza 1677a, p. *5.

9 February 1678

The Internuncio in the Spanish Low Countries is ordered the Congregation of the Holy Office to send in a copy of Spinoza's *Tractatus theologico-politicus* to Rome.

ACDF, SO, *Decreta*, 1678, f. 21^v.

10 April 1678

A letter from Rome sent to Leibniz reveals that Tschirnhaus certainly possessed a manuscript of Spinoza's *Tractatus de emendatione intellectus*, given to him by Schuller, as well as manuscripts of other works.

Leibniz 1849–1863: IV, p. 451; cf. Leibniz AA, III.2, p. 381.

25 June 1678

The States of Holland ban not just the *Opera posthuma* but Spinoza's philosophy as such.

Israel 2001, p. 293.

Before 5 August 1678

Neercassel purchases a copy of the posthumous works and decides to transmit the work to Antoine Arnauld, who in turn forwards the copy to Bossuet.

Orcibal 1949, p. 463.

17 August 1678

Neercassel buys a second copy of the *Opera posthuma* and sends it through Lorenzo Casoni to card. Francesco Barberini.

Orcibal 1949, p. 467.

9 September 1678

In a letter to Lorenzo Casoni, Johannes van Neercassel transmits information about Franciscus van den Enden, qualifying the latter

not simply as “malus Christianus, sed potius Christianae religionis desertor.”

Orcibal 1949, p. 464.

13 September 1678

In a letter to the Holy Office, Neercassel informs the Congregations about Riewertsz's “audacious lies” regarding the extant Spinoza manuscripts and about the recent publication of the *Opera posthuma*.

Orcibal 1949, p. 467.

12 October 1678

The letter of the Apostolic Vicar in Holland about his search for the *Ethics* is read in the Congregation of the Holy Office.

ACDF, SO, *Decreta*, 1678, f. 150^v.

16 November 1678

Prohibition of the *Tractatus-theologico-politicus* by the Congregation of the Holy Office.

ACDF, SO, *Decreta*, 1678, f. 169^r; copy in ACDF, Index, *Protocolli*, RR (II.a.40), f. 551^r.

3 December 1678

The Secretary of the Index informs the Congregation that it should ratify the prohibition of *Tractatus theologico-politicus* by the Inquisition.

ACDF, Index, *Diari*, 7, f. 69^v.

6 December 1678

The Congregation for the Index lists *Tractatus theologico-politicus* among the books already forbidden.

ACDF, Index, *Protocolli*, SS2 (II.a.42), f. 17^r.

3 February 1679

Prohibition of Spinoza's *Tractatus theologico-politicus*, *Ethica*, *Tractatus politicus*, and *Epistolae* by the Congregation for the Index.

ACDF, Index, *Diari*, 7, f. 70^{rv} (cf. f. 71^{rv} for the official list to be promulgated).

13 March 1679

Promulgation of the prohibition of Spinoza's afore-mentioned works by the Congregation for the Index.

ACDF, Index, *Diari*, 7, fols. 71^v–72^r.

23 March 1679

Pieter van Gent reveals to Tschrinhaus his involvement during earlier years in “copying out Spinoza’s works for the most part and depositing them with our friends”, among whom most probably Schuller.

Reinhardt 1911, p. 4.

2 September 1679

Schuller dies in Amsterdam.

Steenbakkens 1994, p. 51.

1680–1683

Stensen is auxiliary Bishop of Münster (Germany).

<http://www.gcatholic.com/dioceses/former/ngero.htm#15587>.

5 December (25 November) 1686

Stensen dies in Schwerin (Germany).

29 August 1690

The Congregation for the Index prohibits Spinoza’s *Opera posthuma*.

ACDF, Index, *Diari*, 9, f. 78^v.

1 September 1690

Promulgation of the decree of prohibition by the Congregation for the Index

ACDF, Index, *Diari*, 9, f. 81^v; cf. *Protocolli*, AAA (II.a.48), fols. 67 and 104.

APPENDIX

I.

Printed Pages in *Vat. Lat.* 12838

Libri in Folio

62^r

- 224 Ivonis Carnotensis Episc. opera omnia, Parisiis 1647.
- 225 Johannis Feri Conciones per annum, Colon. 1558.
- 226 — in Mathei Evangelium & Johannem, Moguntiae 1559.
- 227 — in Evangelium Johannis, Lovanii 1559.
- 228 Johannis Trithemii Spanhemensis Abbatis, opera pia & Spiritualia Moguntiae 1605.
- 229 Innocentii Tertii P. M. Epistolarum libri quatuor, Tolosae 1635.
- 230 Innocentii Quinti Comm. in Libros Sententiarum, ibid. 1652.
- 231 Johannis Dunscoli opera omnia, vol. 14. Lugd. 1639.
- 232 Johannis Poncii Comment. in Dunscoli Questiones vol. 4. Paris. 1661.
- 233 Johannis Gersonis Doctoris & cancellarii Parisiensis opera omnia, vol. 2. Paris. 1601.
- 234 Ivonis Driedonis à Turnhout opera omnia, Lovanii 1572.
- 235 Johannis Malderi Comment. in Divum Thomam, Ant. 1636.
- 236 — de Virtutibus Theologicis, Ant. 1626.
- 237 Illustrium veterum Scriptorum, qui Rerum à Germanis per multas aetates Gestarum Historias vel Annales Posteris Relinquerunt, Francof. 1613.
- 238 Johannis Ildephonsus in Divum Thomam, vol. 3. Lugd. 1648.
- 239 Jacobi Bay Catechiss. Institutio Lib. 4. Lovanii 1612.
- 240 Johannis Prepositi in Divum Thomam vol. 2. Duaci 1632.
- 242 Johannis Sinnichi Saul et Rex, prima & secunda Pars. 49^v
Lovanii, 2 vol. 1665.
- 243 Jacobi Goar Rituale Graecorum Graec. Lat. Paris. 1647.
- 244 Jacobi Tirini Commentaria in Vetus & Novus Testam. vol. 3. Antv. 1632.

- 245 Jacobi Bolduci Comment. in Librum Job. vol. 2. Paris 1637.
 246 Johannis Ludovici de la Cerda adversaria Sacra, ejusdem
 Psalterii Salamonis Lugd. 1626.
 247 Jaques de Hillerin *Les Grandeurs & Mysteres du St. Verbe*
incarne vol. 4. a Paris 1635.
 248 Johannis Arborei Laudunensis Comment. in 4. Evangelistas,
 Paris 1551.
 249 ——— Commentaria omnes divi Pauli Epistolas, ibid. 1553.
 250 Jacobi Fabri Stapulensis in Evangelia, Colon. 1541.
 251 Johannis Maldonatus in Evangelia, Mussiponti 1596.
 252 ——— in Precip. Lib. V. Test. Parisiis 1643.
 253 Johannis Lorini Comment. in Psalmos, vol. 3. Lugd. 1623.
 254 ——— in Leviticum, Numer. & Deutern. vol. 3. ibid. 1622.
 255 Johannis Columbus in Sacram Scripturam, ibid. 1656.
 256 Johannis Antonii de Velasquez in Epistolas Philipenses, Antv.
 1637.
 257 Johann. Hieronimi Sopranis Genuensis in Davidem Comm.
 Lugd. 1643.
 258 Irenei Lugdunensis Episc. adversus Haereses, Paris 1639.

- 259 Johannis Suarez in Marcum, huic adjunct. est Ropertus
 super Lib. Sapientiae Salamonis, Conimbricæ 1566.
 260 Johannis de la Fuente in Marcum, Comment. 1582
 261 Justini Philosophi & Martyris opera Gr. Lat. Parisiis 1636.
 262 Johannis Vigueri Granatensis, Institutiones ad Christianam
 Theologiam, item ejusdem Commentaria in Epistolas ad
 Romanas [sic], Antv. 1572.
 263 Ivonis Parisini, jus Naturale rebus creatis a Deo constitutum,
 Paris. 1658.
 264 Jaques Gualtier. S.J. *Table Chronographique de l'Estat du*
Christianisme, a Lyon 1651.
 265 Johannis Egidii Trullench opus Morale vol. 2. Lugd. 1652.
 266 Johannis Cocci Controversiae, vol. 2. Colon. 1620.
 267 Johannis Eckii opera cuntra [sic] Ludderum, vol. 3.
 268 Johannis Cochlei Historiae Hussitarum, Moguntiae 1549.
 269 Johannis de Turrecremata Cardinal. Reportorium seu tabula
 Alphabetica.
 270 Johannis Slotani Homiliae, Colon. 1557.

- 271 Johannis Eusebii Nierenbergii Homiliae Catenatae, &
Doctor Evangelicus, Antv. 1651.
- 272 ——— Homiliae Separatim, ibid. 1651.
- 273 Josephi Speranzae scripturae Selectae Elucid. Lugd. 1641.
- 274 Johannis Dartis opera canonica, Paris. 1656.
- 276 ——— Epitomae Annalium, Rothomagi 1655 49^r
- 277 Johannis Tamaii de Salazar Commemoratio omnium
Sanctorum Hispanorum, Pontificum &c. vol. 6. Lugd. 1651.
- 278 Jacobi Bosii Crux Triumphans & Gloriosa, Ant. 1617.
- 279 Imago Primi saeculi Societatis Jesu cum Figuris, Ant. 1640.
- 280 Jacobis Typotii Brevis & Facilis Isagoge in Symbola divina &
Humana, Pontif. Imperat. & Regum adjunct. est Anselmus
de Boodt Brugensis in Symbola Varia diversorum Princi-
pum, cum Figuris, Francof. 1652.
- 281 Josephi Maria Maraviglia, Protheus Ethicopoliticus &c.
Venetiis 1660.
- 282 Justi Lipsii opera omnia, vol. 4. Ant. 1637.
- 283 Johannis Jacobi Chiestetii equitis opera Politico Historica ad
pacem publicam Spectantia &c cum Figuris, Antv. 1650.
- 284 Johannis Cuspiniani Poët. &c. de Caesaribus atque Impera-
torib. Romanis opus insigne, item ejusdem Austria, Francof.
1601.
- 285 Jean de Serres *Inventaire General de l'Histoire de France, à
Paris* 1658.
- 286 Johannis Camert commentaria in C. Julii Solini Polii
Historia & Lucii Flori de Romanorum Rebus gestis Libros
ac Tabulam cebetis, Basil. 1557.
- 287 Johannis Petri Lotichii Rerum Germanicarum sub Mathia
Ferdinandis II & III. Impp. gestarum, cum Figuris, 2. vol.
Francof. 1650.

*Libri in Folio*76^r

M.

- 330 Mary de Calasio concordantiae SS. Biblorum Hebraïcorum,
in quibus. Chaldaicae etiam Libror. Esdrae & Danielis suo
loco inseruntur, vol. 4. Romae 1621.
- 331 Michaëlis Auguani comment. in Psalmos Davidicos, &c.
Par. 1613.
- 332 ——— in Libros Sententiarum, Venetiis 1623.

- 333 Michaëlis Gislerii comment. in Cantica canticorum, Par. 1618.
- 334 — in Jeremiam Prophetam, vol. 3. Lugd. 1623.
- 335 — Commentarii Parenetici in Praeludia Doctrinae sacrae, duplicis Christianae et Regularis, Lugd. 1645.
- 336 Martini del Rio in Cantica Canticorum, Ingolst. 1606.
- 337 Mathiae Hauzeur Franciscani, Epitome totius Augustissime Doctrinae S. Augustini, vol. 2. Parisiis 1646.
- 338 — Collatio totius Theologiae inter majores nostros, vol. 2. Augustae
- 63^v 340 Martini Bonacinae opera omnia, 2 vol. Antv. 1643.
- 341 Mathei Bossi Veronensis opera varia, Bononiae 1627.
- 342 Machumetis Saracenorum Principis, ejusque successor. vitae, doctrina, ac ipse Alcoran, cum adjunctis, 1550.
- 343 Martyrologe des Chevaliers de malte, contenant leurs eloges, Armes, Blasons, &c cum figures, a Paris 1643.
- 344 — l'Histoire de S. Jean de Hierosalem, contenant leur Admirable institution, &c, a Paris 1659.
- 345 Mathei Parisiensis Historia major, ibid. 1644.
- 346 Mausoleum Potentissimorum regni Apostolici Regum & Primorum militantis Ungariae Ducum, cum figuris Norimb. 1644.
- 347 Marcus Varnewijck Historien van Belgis/ anders Spiegel der Nederlandtsche oudheyt/ te Gent / 1574
- 348 Marci Antonii Alegre, Paradisus Carmelitici decoris, Lugd. 1639.
- 349 Martini de Espera cursus Theologicus, ibid. 1666.

76^v*Libri in Folio*

N.

- 350 Nicephori Historiae Ecclesiasticae Gr. Lat. 2 vol. Parisiis 1630.
- 351 Nicolai Orlandini S.J. Historiae Societ. Jesu, Antv. 1620.
- 352 Nicolai Rittershussi Geneologiae Imp. Regum, Ducum, Comitum, Tubingae 1664.
- 353 Nicolaus de Klerck Prinselick Cabinet/vertoonende het leven der Vorsten/Princen van Europa/ te Delft 1625.
- 354 Nicolaus Serrarius in Libros Regum, Josue & Parlipomenum [sic], Paris. 1610.

- 355 ——— Commentaria in Judicum, Ruth, Tobiam, Esther &
Machabeos, *ibid.* 1611.
- 356 Nicolai Lombardi comment. Litteralis, Allegoric. & Moralis,
in Esdram & Nehemiam, *ibid.* 1642.
- 457[sic] Oecumenii opera omnia Graec. Lat. vol. 2. Parisiis 63^r
- 358 ——— in Epistolas Pauli, Ant. 1545.
- 359 Oliverii Bonartii Commentaria in Estherem, Colon. 1647.
- 360 Origenis Adamautii Eximii Scripturarum Interpretis opera,
2 vol. Basileae 1536.
- 361 Optati Millevitani opera, Parisiis 1631.
- 362 Octavii de Strada a Rosberch de vitis Imperatorum & Caesa-
rum Romanorum, tam Occidentalium, quam Orientalium,
Francof. 1615.
- 363 Octavii Boldonii Epigraphica, &c. Augustae Perusiae 1660.

P.

- 164[sic] Petri Damiani Cardinalis opera omnia, Paris 1642.
- 465[sic] Philonis Judei opera omnia Graec. Lat. *ibid.* 1640.
- 366 Petri Berthorii Pictaviensis opera omnia, totam Sacrae
Scripturae, morum naturae Historiam complectantia, vol. 2.
Colon. 1620.
- 367 Procopii Gazei Sophistae comment. in Octateuchum
concinnati, Tig. 1555

II.

Niels Stensen's Denunciation of
Spinoza's Philosophy to the Holy Office
(Rome, 4 September 1677)

ACDF, SO, *Censurae librorum*,
1680–1682, Folia extravagantia n. 2, n.n.
(Autograph)

Sarà gia da altri stata data informazione al S. Uffizio di quanto male la nova filosofia abbia parturito per mezzo d'un certo Spinoza in Olanda; nondimeno la gravezza del male, ed il pericolo della propagazione dell'istesso male sono di tanta considerazione, che non si può stimar troppa ogni sollecitudine impiegata in iscripirlo maggiormente ed in cercarne oportuni rimedii, sì in preservazione d'altri che non se n'infettino, come in curazione di quelli, che gia ne sono avvelenati, se sara possibile; il che mi move a presentar al S. Uffizio la seguente relazione.

Sono quindici in sedeci anni incirca, che studiando io nell'università di Leida in Olanda, ebbi occasione di praticar familiarmente detto *Spinoza di nascita Hebreo*, ma di *professione senza ogni religione*, de' di cui dogmi io allora solamente in confuso sapeva, che rinunziato lo studio del Rabbismo nel quale egli s'era esercitato qualche tempo, per mezzo della pratica con un *certo van Enden sospetto d'ateismo*, e della lezione della filosofia des Cartes, s'era messo a far una filosofia da se, nella quale spiegava tutto per la sola materia. E benché per più giorni in quel tempo egli venisse ogni giorno da me per vedere l'anatomia del cervello, che io faceva di diverse sorti d'animali, per trovare la sede del principio de' moti ed il termine delle sensazioni, Iddio nondimeno mi preservò che non mi spiegasse mai cosa veruna de' suoi principii, anzi si servi Iddio di me per darli occasione d'umiliarsi prima / nell'anatomia del cervello facendoli vedere che ne la mia mano col taglio, ne il di lui ingegno collo scrutinio potevano arrivare a determinar cosa veruna, poi con certe esperienze intorno al cuore ed a' muscoli, dove scuoprendomi Iddio il vero modo della natura, mi dava campo di confondere il falso modo da quegli ingegni proposto per vero e di riprendere la loro falsa presunzione col seguente argomento: se si

sono ingannati in cose tanto facili, che certezza mi daranno di non ingannarsi nelle cose difficili, il che Iddio faceva sì per scemare la stima, che s'era cresciuta in me per loro, accioche io non diventassi seguace de' loro errori, come per dispormi alla grazia della fede, che mi teneva preparata.

Detto Spinosa ha poi stampato più libri, alcuni sotto il suo nome, altri senza nome, de' quali uno gl'anni addietro mi diede occasione di scrivere una lettera, che poi feci stampare de vera Philosophia contra novae Philosophiae reformatorem, e benché i suoi libri stampati tutti scuoprino segni del suo intento principale, v'ha però frameschiato delle cose anco contra il suo proprio parere, non arrisicandosi di palesarsi affatto conforme in certi manuscritti ha fatto, i quali avrebbe forse avanti morte fatto stampare se certi suoi confidenti non l'avessero avertito del risico al quale s'esponeva. Avevo ben inteso che v'erano simili manuscritti de' suoi, ma non me n'erano mai capitati fra le mani prima che qui poche settimane sono, con occasione di trattar con un forastiero Luterano della religione/il quale doppo alcune conferenze sopra il negozio della religione mi portò un manuscritto senza dirmi di chi fosse, pregandomi però di non mostrarlo ad altri, ne meno di dir ad altri, ch'egli fosse di simili pareri, il che io feci allora non figurandomi il male di quella gravezza conforme nel leggerlo osservai, e poi da esso intesi quando confessava esserne Spinosa l'autore. Porto sempre appresso di me il manuscritto acciocche niussun altro per accidente vi sopravvenendo ne cavasse qualche veleno, e per contribuire, quanto da parte mia si puole, acciocche la gloria di Dio si diffondi, e ch'a' danni maggiori si prevenga, darò qui notizia de' dogmi principali di questa infedeltà, e del modo come si potrebbe venire in maggior notizia sì di simili scritti, come delle persone, che v'aderiscono.

I fondamenti d'ogni lor male sono, presunzione del proprio intendimento, e desiderio de' gusti sensuali.

Il proprio intendimento fanno misura di tutte le cose a' segno tale che lor basta per negar una cosa, il non poter formarne essi un chiaro e distinto concetto, anzi fanno la mente umana parte della mente di Dio, e non arrossiscono di dire, che quel che loro conoscono, non può esser da Dio più chiaramente conosciuto, che da loro.

De' gusti d'ogni senso insegnano questa essere la vera sapienza goder di tutti i piaceri d'ogni senso, come di teatri, odori, cibi etc. in quanto si puote senza cagionarne/a se stesso fastidio, o vero danno ad altri; né doversi pensar a penitenza o timor di Dio, o altri modi di contristar l'anime.

Quindi mentre la loro infelicità li tiene, sotterrati nel fango de' sensi, né li lascia tempo o forze per inalzar la mente alla considerazione delle cose spirituali, vogliono per via di dimostrazioni matematiche dar ad intendere a *tutti che nell'universo altro non sia, che una sostanza*, infinita ed eterna nella quale si conoscono duo attributi parimente infiniti, estensione infinita, e cogitazione infinita e che tutto cio che si fa nell'universo si può spiegare e per l'uno e per l'altro attributo. Il moto chiamano modo dell'estensione, ed il pensiero modo della cogitazione, in tal maniera, che ad ogni moto respondi il suo pensiero: *questa sostanza essere Dio, del quale ogni corpo*, e parte conforme nè parte ogni mente, ciò è se considerano Iddio come estenso, ogni corpo nè parte, anzi esso è una radunanza di quanti corpi sono stati, sono ora e saranno in serie infinita. Se lo considerano come cogitazione ogni pensiero nè parte, anzi esso è una radunanza di tutti i pensieri in una serie infinita. *Non vogliono ne providenza, ne libertà in Iddio, ma una necessità assoluta*, senza intenzione di verun fine come nella matematica dalla natura del circolo seguono proprietà infinite senza veruna intenzione di certo fine ma per una conseguenza necessaria, sì che levano ogni virtù e vizio ogni giustizia de' premi e de' castighi/se non in quanto si trasferisce in certe persone il dominio assoluto, che ogni uno ha sopra tutto ciò, che li può servir, per mantenere ciascheduno la sua sicurtà privata sotto la sicurtà pubblica, e che per conseguenza non sia altro peccato, che la sola inubbidienza verso il magistrato civile. Donde si vede chiaramente tutta questa filosofia non esser altro, che un parto del senso e della superbia, dove si trasporta i vizii della propria elezzione ad una necessità, che nega ogni elezzione. Promettano ben sì anco loro una riforma de' costumi, ma parlano contra i loro proprii principii, mentre fanno due classi d'uomini, l'una di quelli che non hanno se non notizie confuse, i quali sono guidati dagli appetiti, l'altra di quelli che hanno notizie adeguate, i quali non sono schiavi de' loro appetiti, ma seguitano la ragione, e pretendono col procurare agl'uomini notizie adeguate renderli da schiavi liberi, benché confessino che sia difficile, e che non sia per tutti gl'uomini; come in verità non è per nissuno, mentre tra parecchi che io di questi ho conosciuto, non ancor ho trovato ne meno nel capo di questi errori una virtù simile a quella, che in molti idioti catholici ho conosciuta, anzi non sono ancora finiti tre anni quando per viaggio visitando uno di questi conosciuto già da me molti anni prima lo trovai con una pipa di tabaco in bocca in mezzo de' bicchieri di vino e di bierra, il quale stimandomi della loro quando sentria/ che io voleva provare la presenza

della divina mano nella fede catholica dalla conversione de' viziosi da un estremo all'altro e questa delle volte momentanea, come già io per la divina grazia ne avevo veduto, egli voleva pretendere che non poteva essere virtù più perfetta di quelle ch'egli possedeva, con grandissima compassione di vedere un mezzo imbrociato vantarsi in ogni virtù perfetto.

Il modo di venirne in maggior notizia sarebbe, ogni volta, che si trova un curioso nelle matematiche e nella filosofia des cartes, che ha studiato qualche tempo in Olanda ovvero in Inghilterra, il cercar confidenza con un tale informandosi appresso di lui delle nove opinioni, e delle persone curiose di nove opinioni filosofiche, imperciocchè sarebbe cosa moralmente impossibile che un tale non fosse almeno informato se non già partecipe o parte o in tutto di questi errori, e la ragione che mi lo fa credere è questa, che i seguaci di questa infedeltà o apostasia mettono tutta la loro felicità e nel gusto d'ogni senso, e nel diletto della fantasia, e per goder di questo cercano imparare quante verità naturali e matematiche possono trovare, donde vedendo persone applicate a tali studii molto si lor accostano, e per imparare qualche cosa di novo, e per vedere se li possono tirar dalla loro colla speranza di ridurre la loro filosofia a perfezione se più persone di/certo vi si applicassero. Questo lor secreto ho scoperto e dalla notizia che m'è venuta de' loro principii nell'esame del sopradetto manoscritto, e dal praticar con uno di essi, per fine di ridurlo coll'ajuto della divina grazia alla fede, il quale prima che io sapessi, ch'egli fosse di questi tali, mutava diverse volte faccia, ora simulando una religione ora un'altra, sin a tanto che vedendomi informato di qualcheduno di questi suoi pensieri, a' quali io non altrimenti m'oppose, che col proporli motivi ragionevoli di dubitare, mi scuoperse finalmente il tutto, ed insieme perchè così difficilmente si scuoprono trovando pochi abili ad applicarvi, e molti, come dicono, per i pregiudizii troppo preoccupati, che subito li detestano, a questo aggiunse il suo desiderio, che anch'io m'applicassi tutto alla filosofia naturale, e la loro speranza di ridur la filosofia a grand perfezione se più persone s'accordassero fra di loro.

Temo che il male si sia dilatato di molto, so che detto Spinoso mentre viveva, aveva frequenti lettere da Inghilterra, e so una persona d'altro paese, che s'è trattenuta più giorni in casa sua per meglio intenderne il tutto, e inoltre riflettendo ad un discorso fattomi quando io era l'ultima volta nel paese da un mio paesano, che era stato in Holanda, riconosco ora gl'istessi principii che nel manoscritto si trovano, sì che almeno tra

gl'eretici s'è dilatato di molto, de' catholici non mi ricordo, che di simili materie, m'abbi parlato veruno. /

Dì 4 7bre 1677

Nicolò Stenone Danese diede al Commissario questi due mezzi fogli scritti.

III.

Fragment of Giovanni Cristoforo Battelli's *Censura*
of Christian Kortholt, *De tribus impostoribus*
(Rome, read on 5 September 1707)
ACDF, Index, *Protocolli*, VVV (II.a.67),
fols. 522^r–527^v, on fols. 524^v–525^r

(...) Benedictus Spinoza ejusdem farinae scriptor multa edidit perniciosissima opuscula, praesertim verò Tractatum politicum, Tractatum Theologico-politicum, Tractatus de intellectus emendatione, et epistolas, in quibus manifestè detegitur ipsis etiam Herberto, ac Hobbesio deterior, et magis impius. Palam enim Atheismum profitetur, et docet. Dei existentiam, adeòque providentiam apertè negat, et irridet. Dei voce naturam tantum, seu hanc rerum universitatem intelligit. Non Angelos, non Diabolum, non Caelum, non Infernum agnoscit. Nulla praemia, vel supplicia futura credit, quippe qui praesenti hac vitâ omnia terminari, nec post eam quidquam superes[se] censet, quod boni, vel mali, gaudij, vel doloris sit capax. Pari impietate resurrectionem, et ascensionem Christi negat; Prophetas, uti melancholicos, phantasticos, et stolidos ex praeconceptis falsis, ac absurdis opinionibus multa scripsisse ait, quae homines magis irritaverint, quàm correxerint. Apostolos non ex revelatione, sed naturali iudicio tantum epistolas suas scripsisse, in Sacrà Scripturâ multa contineri falsa, fabulosa, et sibi directè contraria, ejusque corpus non integrum, sed illius dumtaxat fragmenta ad nos pervenisse; Christi spiritum gentes etiam, et Turcas habere tradit. Mundum à se ipso extitisse arbitratur. Soli potestati Civili ius competere ait determinandi, quid iustum, quid iniustum, quid pium, quid impium sit. Peccatum non dari affirmat, nisi in ordine ad Civitatem, cui obedientia negata est. Fidem non necessariò requirere vera dogmata, sed posse etiam falsissima quaeque credenda rectè proponi; | fidei doctrinam unumquemque posse, imò debere convenienter suo captui, ingenio, et opinionibus intelligere, ac interpretari, adeo ut cuique quidquid magis libet, credere licet. (...)

524^v

525^r

BIBLIOGRAPHY

I. PRIMARY SOURCES

1. *Manuscripts*

- ACDF, Index, *Diari*, 7, fols. 69^v, 70^{rv}, 71^v–72^r.
ACDF, Index, *Diari*, 9, f. 78^v.
ACDF, Index, *Protocolli*, RR (II.a.40), f. 551^r.
ACDF, Index, *Protocolli*, SS2 (II.a.42), f. 17^r.
ACDF, Index, *Protocolli*, AAA (II.a.48), fols. 67 and 104.
ACDF, SO, *Censurae librorum*, 1680–1682, “Folia extravagantia”, n. 2.
ACDF, SO, *Decreta*, 1668, f. 495^v.
ACDF, SO, *Decreta*, 1677, fols. 161^v, 180^{rv}.
ACDF, SO, *Decreta*, 1678, fols. 21^v, 150^v, 169^r.
ASV, Archivio dell'Ospizio apostolico dei Convertendi, registro gen. degli Ospizi dall'anno 1673 a tutto l'anno 1714, n. 326, f. 12.
BAV, *Vat. Lat.*, 12838.

2. *Printed Works*

- Album studiosorum* 1875: *Album studiosorum Academiae Lugduno Batavae 1575–1875*, ed. W.N. Du Rieu, Hagae Comitum, Apud Martinum Nijhoff.
- Descartes 1982–1987: René Descartes, *Oeuvres*, eds. Ch. Adam and P. Tannery, 12 vols., Paris, Vrin (first edition: Paris, Léopold Cerf, 1897–1910).
- Huygens 1899: Christaan Huygens, *Oeuvres complètes*, publiées par la Société Hollandaise des Sciences, VIII, La Haye, Martinus Nijhoff.
- Jelles 2004: Jarig Jelles, *Professione della fede universale e cristiana, contenuta in una lettera a N.N.—Belydenisse des algemeenen en chrystelyken Geloof, vervattet in een Brief aan N.N.*, a cura di Leen Spruit, Macerata, Quodlibet (first edition: Amsterdam, Jan Riewerts, 1684).
- Leibniz AA: Gottfried Wilhelm Leibniz, *Sämtliche Schriften und Briefe*, hrsg. von der Preußische Akademie der Wissenschaften [and its successors], Berlin, Akademie Verlag, 1923–.
- Leibniz 1849–1863: Gottfried Wilhelm Leibniz, *Mathematische Schriften*, hrsg. von C.I. Gerhardt, 7 vols., Halle-Berlin, Asher (reprint: Hildesheim-New York, Georg Olms, 1971).
- Leibniz 1875–1890: Gottfried Wilhelm Leibniz, *Die philosophische Schriften*, hrsg. von C.I. Gerhardt, 7 vols., Berlin, Weidmann (reprint: Hildesheim-New York, Georg Olms, 1978).
- Leibniz 1948: Gottfried Wilhelm Leibniz, *Textes inédits d'après les manuscrits de la Bibliothèque provinciale de Hanovre*, publiés et annotés par G. Grua, Paris, PUF.

- Reinhardt 1911: C. Reinhardt (hrsg.), *Briefe an Ehrenfried Walther von Tschirnhaus von Pieter van Gent*, Freiberg, s.i.
- Spinoza 1677a: B.d.S. [Benedictus de Spinoza], *Opera Posthuma, quorum series post Praefationem exhibetur*, [Amsterdam, Jan Rieuwerts] (reprint, ed. P. Tottaro, Macerata, Quodlibet, 2008).
- Spinoza 1677b: *De nagelate schriften van B.d.S., als Zedekunst, Staatskunde, Verbetering van 't Verstant, Brieven en Antwoorden. Uit verscheide Talen in de Nederlandsche gebragt*, [Amsterdam, Jan Rieuwerts].
- Spinoza 1914: Spinoza, *Briefwechsel*, hrsg. von C. Gebhardt, Leipzig, Meiner.
- Spinoza 1972: Spinoza, *Opera*, im Auftrag der Heidelberger Akademie der Wissenschaften herausgegeben von C. Gebhardt, 4 vols., Heidelberg, C. Winter (first edition 1925).
- Spinoza 1982: Spinoza, *Korte geschriften*, bezorgd door F. Akkerman et al., Amsterdam, Wereldbibliotheek.
- Stensen 1667: Nicolaus Steno, *Elementorum myologiae specimen, seu Musculi descriptio geometrica. Cui accedunt Canis Carchariae dissectum caput, et Dissectus piscis ex canum genere*, Florentiae, ex typographia sub signo Stellae.
- Stensen 1675: Nicolaus Steno, *Ad novae philosophiae reformatorem de vera philosophia epistola*, Florentiae, ex typographia Nicolai Navesij (also published in Spinoza 1972, IV, pp. 292–298).
- Stensen 1910: Nicolaus Steno, *Opera philosophica*, ed. V. Maar, 2 vols., Copenhagen, V. Tryde.
- Stensen 1952: Nicolaus Steno, *Epistolae et epistolae ad eum datae*, ed. G. Scherz, adjuvante J. Raeder, 2 vols., Hafniae-Friburgi, Nyt Nordisk Forlag, Busck et Herder.
- Thomasius 1972: Christian Thomasius, *Freymüthige und Ernsthaffte iedoch Vernufft- und Gesetz-Mässige Gedancken oder Monats-Gespräche*, I, pp. 354–442; 793–850 (first ed. Frankfurt und Leipzig, M.G. Weidmann, 1688).
- Vloten 1862: J. van Vloten, *Ad Benedicti de Spinoza Opera quae supersunt omnia supplementum*, Amsterdam, Muller.

II. SECONDARY SOURCES

- Agostinetti 1988: M. Agostinetti, “E.W. von Tschirnhaus e la scienza dei galileiani”, in *Discorsi*, 8, pp. 29–57.
- Akkerman 1980: F. Akkerman, *Studies in the Posthumous Works of Spinoza. On Style, Earliest Translation and Reception, Earliest and Modern Edition of Some Texts*, Meppel, Krips Repro.
- Akkerman-Steenbakkers 2005: *Spinoza to the Letter. Studies in Words, Texts and Books*, eds. by F. Akkerman and P. Steenbakkers, Leiden-Boston, E.J. Brill.
- Ascani et al. (ed) 2002: *Niccolò Stenone (1638–1686): anatomista, geologo, vescovo*, Atti del Seminario organizzato da Universitätsbibliothek i Tromsø e l'Accademia di Danimarca, lunedì 23 ottobre 2000, a cura di K. Ascani, H. Kermit e G. Skytte, Roma, L'Erma di Bretschneider.
- Bignami Odier 1973: J. Bignami Odier, *La Bibliothèque Vaticane de Sixte IV à Pie XI. Recherches sur l'histoire des collections de manuscrits*, avec la collaboration de J. Ruysschaert, Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana.

- Brom 1911: G. Brom, *Archivalia in Italië, belangrijk voor de geschiedenis van Nederland*, vol. II, 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff.
- Bunge-Klever 1996: W. van Bunge and W. Klever, *Disguised and Overt Spinozism Around 1700*, Leiden-New York-Köln, E.J. Brill.
- Canone-Totaro 1993: E. Canone and P. Totaro, "Spinoza all'Indice. Nota su un capitolo poco conosciuto dello spinozismo", in *Studi filosofici*, 16, pp. 63–87.
- De Rosa 1989: S. De Rosa, "Nuove pubblicazioni su Niccolò Stenone", in *Archivio storico italiano*, 147, pp. 359–365.
- Emmen 1944: A. Emmen, "P. Franciscus de Hollandia O.F.M. (1650–1708) in saeculo Albertus Burgh. Nova documenta biobliographica", in *Archivium Franciscanum Historicum*, 37, pp. 202–306.
- Freudenthal 1899: J. Freudenthal, *Die Lebensgeschichte Spinoza's in Quellschriften, Urkunden und nichtamtlichen Nachrichten*, Leipzig, Von Veit.
- Freudenthal 1904: J. Freudenthal, *Spinoza, sein Leben und seine Lehre*, Stuttgart, F. Frommann.
- Geurts 1960: P.A.M. Geurts, "Niels Stensen en Albert Burgh", in *Archief voor de geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland*, 2, pp. 139–152.
- Giancotti 1963: E. Giancotti, "Nota sulla diffusione della filosofia di Spinoza in Italia", in *Giornale critico della filosofia italiana*, 42, pp. 339–362.
- III: *Index des livres interdits*, eds. J.M. De Bujanda et al., 11 vols., Sherbrooke-Genève 1980–2002, Centre d'Études de la Renaissance-Éditions Droz.
- Israel 2001: J.I. Israel, *Radical Enlightenment. Philosophy and the Making of Modernity 1650–1750*, Oxford, Oxford University Press.
- Jensen 1986: M. Jensen, *Bibliographia Nicolai Stenonis*, Mørke, Forlaget Impetus.
- Kaiser 1923: J.B. Kaiser, "Albert Burgh O.F.M. Ein Konvertit aus dem XVII. Jahrhundert", in *Franziskanische Studien*, 10, pp. 61–94.
- Klever 1986: W. Klever, "A neglected document of Spinozism", in *Studia Spinozana*, 2, pp. 313–350 (includes facs. repr. of *Index rerum* in OP).
- Klever 1988: W. Klever, "Letters to and from Neercassel about Spinoza and Rieuwertsz", in *Studia Spinozana*, 4, pp. 329–338.
- Klever 1989: W. Klever, "Spinoza and van den Enden in Borch's Diary in 1661 and 1662", in *Studia Spinozana*, 5, pp. 311–325.
- Klever 1990: W. Klever, "Steno's statements on Spinoza and Spinozism", in *Studia Spinozana*, 6, pp. 303–313.
- Klever 1991: W. Klever, "La clé d'un nom: Petrus van Gent (et Schuller) à partir d'un correspondance", in *Cahiers Spinoza*, 6, pp. 169–202.
- Klever 1996: W.N.A. Klever, "Spinoza's life and works", in *The Cambridge Companion to Spinoza*, ed. D. Garret, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 13–60.
- Lunsingh Scheurleer-Posthumus Meyes 1975: Th. Lunsingh Scheurleer and G.H.M. Posthumus Meyes, *Leiden University in the Seventeenth Century. An Exchange of Learning*, Leiden, Universitaire Pers-E.J. Brill.
- Manni 1775: Domenico Maria Manni, *Vita del letteratissimo Monsig. Niccolò Stenone di Danimarca vescovo di Titiopoli e vicario apostolico scritta da Domenico Maria Manni Lettore di Lettere Toscane nel Seminario Arciv. Fior. e accademico della Crusca*, Firenze, nella stamperia di Giuseppe Vanni.

- Meinsma 1896: K.O. Meinsma, *Spinoza en zijn kring. Historisch-kritische studien over hollandsche vrijgeesten*, 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff; extended French edition: *Spinoza et son cercle. Étude critique historique sur les hétérodoxes hollandais*, Paris, Vrin, 1983.
- Orcibal 1949: J. Orcibal, "Les Jansénistes face à Spinoza", in *Revue de littérature comparée*, 23, pp. 441–468.
- Otto 1994: R. Otto, *Studien zur Spinozarezeption in Deutschland im 18. Jahrhundert*, Frankfurt am Main, Lang.
- Reinhardt 1903: C. Reinhardt, *Beiträge zur Lebensgeschichte von E.W. Tschirnhaus*, Meissen, C.E. Klinkicht & S.
- Rotondò 1992: A. Rotondò, "Editoria e censura nel Cinquecento", in *La stampa in Italia nel Cinquecento*, Atti del Convegno, Roma 17–21 ottobre 1989, a cura di M. Santoro, Roma, Bulzoni, pp. 71–88.
- Rotta 1990: S. Rotta, "L'accademia fisico-matematica Ciampiniana: un'iniziativa di Cristina?", in *Cristina di Svezia. Scienza e alchimia nella Roma barocca*, Bari, Dedalo, pp. 99–186.
- Sant'Uffizio 1998: *L'apertura degli Archivi del Sant'Uffizio Romano*, Roma 22 gennaio 1998, Roma, Accademia Nazionale dei Lincei.
- Scherz 1968: G. Scherz, *Steno and Brain Research in the Seventeenth Century*, Proceedings of the International Historical Symposium on Nicolaus Steno and Brain Research in the Seventeenth Century held in Copenhagen, 18–20 August 1965, Oxford-London-Edinburgh-New York, Pergamon Press.
- Scherz 1987: G. Scherz, *Niels Stensen. Eine Biographie*, 2 vols., Leipzig, St. Benno-Verlag.
- Schröder 1987: W. Schröder, *Spinoza in der deutschen Frühaufklärung*, Würzburg, Königshausen und Neumann.
- Siebrand 1988: H.J. Siebrand, *Spinoza and the Netherlands. An inquiry into the early reception of his philosophy of religion*, Assen, Van Gorcum.
- Spruit 1997: L. Spruit, "I manoscritti nederlandesi delle *Adnotationes al Tractatus Theologico-Politicus* di Spinoza. Edizione critica", in *Spinoziana. Ricerche di terminologia filosofica e critica testuale*, Seminario internazionale (Roma, 29–30 settembre 1995), a cura di P. Totaro, Firenze, Leo Olschki editore, pp. 185–231.
- Steenbakkers 1994: P. Steenbakkers, *Spinoza's Ethica from Manuscript to Print*, Assen, Van Gorcum.
- Steenbakkers 2009: P. Steenbakkers, "The textual history of Spinoza's *Ethics*," in *The Cambridge Companion to Spinoza's Ethics*, ed. by O. Koistinen, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 26–41.
- Stein 1888: L. Stein, "Neue Aufschlüsse über den literarischen Nachlass und die Herausgabe der *Opera posthuma* Spinozas", in *Archiv für Geschichte der Philosophie*, 1, pp. 554–565.
- Stein 1890: L. Stein, *Leibniz und Spinoza: ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der Leibnizschen Philosophie*, Berlin, G. Reimer.
- Totaro 1993: P. Totaro, "Da Antonio Magliabechi a Philip von Stosch: varia fortuna del *De Tribus Impostoribus* e de l'*Esprit de Spinoza* a Firenze", in *Bibliothecae selectae da Cusano a Leopardi*, a cura di E. Canone, Firenze, Leo Olschki editore, pp. 377–417.

- Totaro 1995: P. Totaro, "Niels Stensen e la prima diffusione della filosofia di Spinoza nella Firenze di Cosimo III", in *L'Hérésie spinoziste. La discussion sur le Tractatus theologico-politicus, 1670-1677, et la réception immédiate du spinozisme*, Actes du Colloque internationale de Cortone, 10-14 avril 1991, publiés par P. Cristofolini, Amsterdam-Maarssen, APA-Holland University Press, pp. 147-168.
- Totaro 1996: P. Totaro, "La congrégation de l'Index et la censure des oeuvres de Spinoza", in Bunge-Klever 1996, pp. 353-378.
- Totaro 2000: P. Totaro, "Documenti su Spinoza nell'Archivio del Sant'Uffizio dell'Inquisizione", in *Nouvelles de la Republique des Lettres*, 20, pp. 95-120.
- Totaro 2002: P. Totaro, "Ho certi amici in Ollandia: Stensen and Spinoza", in Ascani et al. (ed) 2002, pp. 27-38.
- Vaz Diaz-Van der Tak 1932: A.M. Vaz Dias and W.G. van der Tak, *Spinoza mercator & autodidactus*, Den Haag, Martinus Nijhoff (reprint: *Studia Rosenthaliana*, 16 (1982), pp. 103-195, also published separately).
- Vermij 1991: R. Vermij, "Le spinozisme en Hollande: le cercle de Tschirnhaus", in *Cahiers Spinoza*, 6, pp. 145-168.
- Vleeschauwer 1942: H.J. de Vleeschauwer, "De Briefwisseling van E.W. von Tschirnhaus met Benedictus de Spinoza", in *Tijdschrift voor Filosofie*, 4, pp. 345-396.
- Weissenborn 1866: H. Weissenborn, *Lebensbeschreibung des E.W. von Tschirnhaus*, Eisenach, In commission bei J.F. Baerecke.
- Winter 1959: E. Winter, "E.W. v. Tschirnhaus (1651-1708). Ein Leben im Dienste des Akademiegedanken", in *Sitzungsberichte der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Klasse für Philosophie, Geschichte, Staats-, Rechts- und Wirtschaftswissenschaften*, Jahrg. 1959, no. 1, Berlin, Akademie-Verlag.
- Winter (ed) 1960: *E.W. von Tschirnhaus und die Frühaufklärung in Mittel- und Osteuropa*, hrsg. von E. Winter, Berlin, Akademie-Verlag.
- Winter 1977: E. Winter, *Der Freund B. Spinozas, E.W. von Tschirnhaus: die Einheit von Theorie und Praxis*, Berlin, Akademie-Verlag.
- Wollgast 1981: S. Wollgast, "E.W. von Tschirnhaus—der erste deutsche Spinozist", in *Marxismus und Spinozismus*, hrsg. von Helmut Seidel, Leipzig, Karl-Marx-Universität, pp. 138-175.
- Wurtz 1980: J.-P. Wurtz, "Tschirnhaus et l'accusation de spinozisme: la polémique avec Christian Thomasius", in *Revue Philosophique de Louvain*, 78, pp. 489-506.
- Wurtz 1981a: J.-P. Wurtz, "Tschirnhaus et Spinoza", in *Studia Leibniziana Supplementa*, 22, pp. 93-103.
- Wurtz 1981b: J.-P. Wurtz, "Tschirnhaus und die Spinozismusbeschuldigung: die Polemik mit Christian Thomasius", in *Studia Leibniziana* 13, pp. 61-65.
- Wurtz 1983: J.-P. Wurtz, "Die Tschirnhaus-Handschrift *Anhang An Mein so genantes Eilfertiges bedencken*", in *Studia Leibniziana* 15, pp. 149-204.
- Wurtz 1984: J.-P. Wurtz, "L'éthique et le concept de Dieu chez Tschirnhaus: l'influence de Spinoza", in *Spinoza's Political and Theological Thought*, ed. by C. de Deugd, Amsterdam-Oxford-New York, North-Holland Publishing Company, pp. 230-242.

- Wurtz 1988a: J.-P. Wurtz, "La théorie de la connaissance de Tschirnhaus: l'influence de Spinoza", in *Spinoza, science et religion*, éd. par R. Bouveresse, Paris-Lyon, Institut Interdisciplinaire d'Études Epistémologiques-Vrin, pp. 123–139.
- Wurtz 1988b: J.-P. Wurtz, "Über einige offene oder strittige, die *Medicina Mentis* von Tschirnhaus betreffende Fragen", in *Studia Leibnitiana*, 20, pp. 190–211.
- Wurtz 1991: J.-P. Wurtz, "Un disciple «hérétique» de Spinoza: Ehrenfried von Walther Tschirnhaus", in *Cahiers Spinoza*, 6, pp. 111–143.

TRANSCRIPTION*

*Numbers in the left margin indicate the page numbers of the manuscript and, in smaller characters, of the *Opera posthuma*. In cases where both numbers are given on the same line in the margin, the OP number is typeset in bold, and corresponds to the vertical bar in bold.

DE DEO.

Definitiones

1. Per causam sui intelligo id, cujus [essen]tia involvit existentiam; sive id, cujus natura non potest concipi nisi existens. 5
2. Ea res dicitur in suo genere finita, quae aliâ ejusdem naturae terminari potest. Ex. gr. corpus dicitur finitum, quia aliud semper majus concipimus. Sic cogitatio aliâ cogitatione terminatur. At corpus non terminatur cogitatione, nec cogitatio corpore.
3. Per substantiam intelligo id, quod in se est, et per se concipitur: hoc est id, cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei, à quo formari debeat. 10
4. Per attributum intelligo id, quod intellectus de substantiâ percipit, tanquam ejus essentiam constituens.
5. Per modum intelligo substantiae affectiones, sive id quod in alio est, per quod etiam concipitur. 15
6. Per Deum intelligo ens absolute infinitum, hoc est, substantia constans infinitis attributis, quorum unumquodque aeternam et infinitam essentiam exprimit.
- 2 *Explicatio.* Dico absolutè infinitum, non in suo genere, quicquid in suo genere tantum infinitum est, infinita de eo attributa negare possumus; quod autem absolute infin[itum] est, omne quod essentiam exprimit et negationem nullam involvit, ad ejus essentiam pertinet. 20
- 1^v [7. Ea re]s libera dicitur, quae ex solâ [suae na]turae [ne]cessitate existit, et à se solâ ad [age]ndum determinatur. Necessaria autem vel potius coacta quae ab alio determinatur ad existendum et operandum certâ ac determinatâ ratione. 25

1 Pars Prima; OP: Ethics Pars Prima. 13 *After* substantiâ: format, *erased*. 14 ejus; OP: ejusdem. 17–18 substantia constans; OP: substantiam constantem. 20 non; OP: non autem. || quicquid; OP: quicquid enim. 22–23 omne quod essentiam exprimit et negationem nullam involvit, ad ejus essentiam pertinet; OP: ad ejus essentiam pertinet, quicquid essentiam exprimit, et negationem nullam involvit.

8. Per aeternitatem intelligo ipsam existentiam, quatenus ex solâ rei aeternae definitione necessario sequi concipitur.

Explicatio. Talis enim existentia, ut aeterna veritas sicut rei essentia concipitur, proptereaque per durationem, aut tempus explicari nequit, tametsi duratio principio et fine carere concipiatur.

5

Axiomata.

1. Omnia quae sunt vel in se sunt vel in alio.

2. Id quod per aliud non potest concipi, per se concipi debet.

3. Ex data causâ determinatâ necessariò sequitur effectus, et contra si nulla detur determinata causa, impossibile est, ut effectus sequatur.

10

4. Effectus cognitio à cognitione causae dependet et eandem involvit.

5. Quae nihil commune cum invicem habent, nec per invicem intelligi possunt, sive conceptus unius alterius conceptum non involvit.

3 6. Idea vera debet cum suo ideato convenire.

7. Quicquid ut non existens potest concipi, ejus essentia non involvit existentiam.

15

5 **Propositio 1.**

[S]ubstantia prior est naturâ suis affectionibus.

Demonstratio patet ex Definit. 3 et 5.

2^r **Propositio 2.**

20

Duae substantiae diversa attributa haben[tes] nihil inter se commune habent.

Demonstratio patet etiam ex Def. 3. Unaquaeque enim in se debet esse et per se debet concipi, sive conceptus unius conceptum alterius non involvit.

25

Propositio 3.

Quae res nihil commune inter se habent, una alterius causa esse non potest.

4 nequit; OP: non potest. 7 in se sunt vel in alio; OP: in se vel in alio sunt.
 12 cum; OP: cum se. 12–13 nec ... possunt; OP: etiam per se ... non possunt.
 19 Demonstratio patet; OP: Demonstratio. Patet. 23 Demonstratio patet; OP: Demonstratio. Patet. 27 una; OP: earum una.

Demonstratio.

Si nihil commune cum invicem habent, ergo (per ax. 5.) nec per invicem possunt intelligi, adeoque (per ax. 4.) una alterius causa esse nequît. Q.E.D.

Propositio 4.

5

Duae aut plures res distinctae, eae inter se distinguuntur, vel ex diversitate attributorum substantiarum, vel ex diversitate earundem affectionum.

Demonstratio.

Omnia quae sunt vel in se vel in alio sunt (per ax. 1.) hoc est (per def. 3. 5) extra intellectum nihil datur praeter substantias ejusque affectiones. 10
Nihil ergo extra intellectum datur, per quod plures res distingui inter
4 se possunt praeter substantias, sive quod | idem est (per ax. 4.) earum attributa, earumque affectiones. Q.E.D.

Propositio 5.

15

In rerum natura non possunt dari duae aut plures substantiae ejusdem naturae sive attributi.

Demonstratio.

Si darentur plures distinctae, deberent inter se distingui vel ex diversitate attributorum, vel ex diversitate affectionum (per praeced.). Si tantum ex diversitate attributorum, concedetur ergo non dari nisi unam 20
2^v ejusdem attributi. At si ex diversitate affectio[rum], cum substantia sit prior natura suis affectionibus (per pr. 1.) depositis ergo affectionibus, et in se considerata, hoc est (per def. 3. ax. 6.) vere considerata, non poterit concipi ab alia distingui, hoc est (per pr. praeced.) non poterunt 25
dari plures, sed tantum una. Q.E.D.

Propositio 6.

Una substantia non potest produci ab alia substantiâ.

2 cum; OP: cum se. || per; OP: per se. 4 nequit; OP: non potest. 6 eae inter; OP: vel inter. || vel; OP: *om.* 20 per; OP: per prop. 24 ax.: *added in the interlinear space, possibly in a second hand*; OP: et.

Demonstratio.

In rerum naturâ non possunt dari duae substantiae ejusdem attributi (per praec.) hoc est (per pr. 2.) quae aliquid inter se commune habeant. Adeoque (per pr. 3.) una alterius causa esse nequit, sive una ab alia non potest produci.

5

Corollarium.

Hinc sequitur substantiam ab alio produci non posse. Nam in rerum natura nihil datur praeter substantias, earumque affectiones, ut patet ex ax. 1. et def. 3. et 5. Atqui a substantia produci non potest (per praec.) ergo substantia absolute ab alio produci non potest. Q.E.D.

10

Aliter.

Demonstratur hoc etiam facilius ex absurdo contradictorie. Nam si substantia ab alio posset produci, ejus cognitio à cognitione suae causae deberet pendere (per ax. 4.) adeoque (per def. 3.) non esset substantia.

Propositio 7.

15

Ad naturam substantiae pertinet existere.

Demonstratio.

Substantia non potest produci ab alio (per coroll. pr. praec.) erit itaque causa sui, id est (per def. 1.) ipsius essentia involvit necessariò existentiam, sive ad ejus naturam pertinet existere. Q.E.D.

20

3^r

Propositio 8.

Omnis substantia est necessariò infinita.

Demonstratio.

Substantia unius attributi non nisi unica existit (per pr. 5.) et ad ipsius naturam pertinet existere (per pr. 7.). Erit ergo de ipsius natura vel finita vel infinita existere. At non finita. Nam (per def. 2.) deberet terminari ab aliâ ejusdem naturae, quae etiam necessariò deberet existere (per pr. 7.) adeoque darentur duae ejusdem attributi, quod est absurdum (per pr. 5.). Existit ergo infinita. Q.E.D.

25

3 praec.; OP: praeced. prop. || habeant; OP: habent. 9 per praec.; OP: per prop. praeced. 12 contradictorie; OP: contradictorio. 28 duae; OP: duae substantiae. || attributi; OP: attribut; *Sphalmata*: attributi.

Scholium 1.

Cum finitum esse reverâ sit ex parte negatio, et infinitum absoluta affirmatio existentiae alicujus naturae, sequitur ergo ex sola 7 pr. omnem substantiam debere esse infinitam.

Scholium 2.

5

Non dubito, quin omnibus, qui de rebus confuse judicant, nec res per primas suas causas noscere consueverunt, difficile sit demonstrationem 7.^{mae} prop. concipere; nimirum quia non distinguunt inter modificationes substantiarum et ipsas substantias, neque sciunt, quomodo res 10 producantur. Undè fit, ut principium quod res naturales habere vident, substantijs affingunt; qui enim veras rerum causas ignorant, omnia confundunt et sine ullâ mentis repugantiâ, tam arbores, quam homines, loquentes fingunt, et homines tam ex lapidibus quam ex semine formari, et quascunque formas in alias quascunque mutari imaginantur. Sic etiam qui naturam divinam cum humanâ confundunt facile 15 Deo affectus humanos tribuunt, praesertim quamdiu etiam ignorant, | [quo]modo | affect[us] in mente producantur. Si autem homines ad naturam substantiae attenderent, minimè de veritate 7.^{ae}. prop. dubitarent; imo haec prop. omnibus esset axioma, et inter notiones communes numeraretur. Nam per substantiam id intelligerent, quod in se 20 est, et per se concipitur, hoc est, cujus cognitio non indiget cognitione alterius rei. Per modificationes autem id, quod in alio est, et quarum conceptus à conceptu rei in quâ sunt formatur; quocirca modificationum non existentium veras ideas possumus habere, quandoquidem, quamvis non existant actu extra intellectum, earum tamen essentia ita 25 in alio comprehenditur, ut per idem concipi possint. Verum substantiarum veritas extra intellectum non est, nisi in se ipsis, quia per se concipiuntur. Si quis ergo diceret se clarum et distinctum, hoc est veram ideam substantiae habere, et nihilominus dubitare num talis substantia existat, idem Hercle! esset ac si diceret, se veram habere ideam, 30 et nihilominus dubitare num falsa sit (ut satis attendenti fit manifestum) vel si quis statuât substantiam creari simul statuit ideam falsam factam esse veram: quò sane nil absurdius concipi potest. Adeoque

10 Undè: *correction of* ut, possibly in a second hand. 11 affingunt; OP: affingant.
19 esset axioma; OP: axioma esset. 20 id intelligerent; OP: intelligerent id. 21 cujus;
OP: id, cujus. 28 clarum et distinctum; OP: claram et distinctam. 33 nil; OP: nihil.

fatendum necessario est, substantiae existentiam sicut ejus essentiam aeternam esse veritatem. Atque hinc alio modo concludere possumus non dari nisi unicam ejusdem naturae, quod hic ostendere operae pretium esse duxi. Ut autem hoc ordine faciam, notandum est 1. veram
 4^r uniuscujusque rei definitionem nihil | involvere, nec exprimere praeter 5
 rei definitae naturam; ex quo sequitur hoc 2.um, nempe nullam definitionem certum aliquem numerum individuorum involvere nec exprimere; quandoquidem nihil aliud exprimit quam naturam rei definitae. Ex. gr. definitio trianguli nihil aliud exprimit quam simplicem naturam trianguli, at non certum aliquem triangulorum numerum. Notandum 10
 3.um, dari necessario uniuscujusque rei existentis certam aliquam causam propter quam existit. Notandum denique 4. hanc causam, propter quam res aliqua existit, vel debere contineri in ipsâ naturâ, et definitione rei existentis (nimirum quod ad ipsius naturam pertinet existere) vel debere extra ipsam dari. His positis sequitur, quod si in natura 15
 certus aliquis numerus individuorum existat, debet necessariò dari causa, cur illa individua, et cur non plura, nec | pauciora existant. Si ex. gr. in rerum naturâ 20 homines existant (quos majoris perspicuitatis causa suppono simul existere, nec alios antea in naturâ exstitisse), non satis erit (ut scilicet rationem reddamus, cur 20 homines existant) causam 20
 naturae humanae in genere ostendere, sed insuper necesse erit causam ostendere, cur non plures nec pauciores quam 20 existant; quandoquidem (per 3. notam) uniuscujusque debet necessariò dari causa cur existit. At haec causa (per not. 2. et 3.) non potest in ipsa naturâ humanâ contineri, quia vera hominis definitio numerum vicenarium 25
 non involvit; adeoque (per not. 4.) causa cur hi 20 homines existunt, et
 4^v | consequenter cur unusquisque existit, debet necessariò extra unumquemque dari, et propterea absolute concludendum, omne, cujus naturae plura individua existere possunt, debere necessariò, ut existant causam externam habere. Jam quoniam ad naturam substantiae (per jam 30
 ostensa in hoc schol.) pertinet existere, debet ejus definitio necessariam existentiam involvere, et consequenter ex solâ ejus definitione debet ipsius existentia concludi. At ex ipsius definitione (ut jam ex nota 2. et

5 nec; OP: neque. 7 nec; OP: neque. 10–11 Notandum 3.um; OP: III. Notandum. 12 Notandum denique 4.; OP: IV. Denique notandum. 13 res aliqua; OP: aliqua res. 16 debet; OP: debeat. 17 existant; OP: existunt. 24 existit; OP: existat. 25 quia; OP: quandoquidem. 28 omne; OP: omne id.

3. ostendimus) non potest sequi plurium substantiarum existentia, sequitur ergo ex eâ necessariò unicam tantum ejusdem naturae existere, ut proponebatur.

Propositio 9.

Quo plus realitatis aut esse unaquaeque res habet, eo plura attributa ipsi competunt. 5

Demonstratio patet ex def. 4.

Propositio 10.

Unumquodque unius substantiae attributum per se concipi debet.

Demonstratio.

10

Attributum enim id est, quod intellectus de substantiâ percipit, tanquam ejus essentiam constituens (per def. 4.) adeoque (per def. 3.) per se concipi debet. Q.E.D.

8

Scholium.

Ex his apparet, quod quamvis duo attributa realiter distincta concipiantur (hoc est unum sine ope alterius) non possumus tamen inde concludere, ipsa duo entia sive duas diversas substantias constituere; id enim est de naturâ substantiae, ut unumquodque ejus attributorum per se concipiatur, quoniam omnia quae habet attributa simul in ipsa semper fuerunt, nec unum ab alio produci potuit; sed unumquodque realitatem | sive esse substantiae exprimit. Longe ergo abest, ut absurdum sit uni substantiae plura attributa tribuere; quin nihil in naturâ clarius, quam quod unumquodque ens sub aliquo attributo debeat concipi, et quo plus realitatis aut esse habet, eò plura attributa, quae et necessitatem sive aeternitatem, et infinitatem exprimunt, habet, et consequenter nihil etiam clarius, quam quod ens absolutè infinitum necessariò sit definiendum (ut def. 6. tradidimus) ens quod constat infinitis attributis, quorum unumquodque aeternam et infinitam certam essentiam exprimit. Si quis autem jam quaerit, ex quo ergo signo diversitatem substantiarum poterimus agnoscere, legat sequentes propositiones, quae ostendunt in rerum naturâ non nisi unicam substantiam existere, eamque absolute infinitam esse, quapropter id signum frustra quaereretur. 15 20 25 30

5 plus: *correction of plure, in the first hand.* 7 Demonstratio patet; OP: Demonstratio/Patet. 11 id est; OP: est id. 19 quoniam; OP: quandoquidem. 24 habet; OP: habeat. 25 habet; OP: habeat. 30 agnoscere; OP: dignoscere.

Propositio 11.

Deus sive substantia constans infinitis attributis, quorum unumquodque aeternam et infinitam essentiam exprimit, necessariò existit.

Demonstratio.

Si negas, concipe, si fieri potest, Deum non existere. Ergo (per ax. 7.) 5
ejus essentia non involvit existentiam. Atque hoc (per 7. hujus) est absurdum. Ergo Deus necessariò existit.

Aliter.

Cujuscunque rei assignari debet causa seu ratio, tam cur existit, quam 10
cur non existit. Ex. gr. si triangulum existit ratio sive causa dari debet, 10
9 cur existit; si autem non existit, ratio etiam sive causa | dari debet, quae
5^v impedit quo minus existat, sive quae | ejus existentiam tollat. Haec vero
ratio sive causa vel in naturâ rei contineri debet, vel extra ipsam. Ex. gr.
ratio cur circulus quadratus non existit, ipsa ejus natura indicat, nimi-
rum quia contradictionem involvit. Cur autem contrâ substantia existat 15
ex solâ ejus natura sequitur, quae scilicet existentiam involvit (vid. pr. 7.
hujus). At ratio cur circulus vel triangulum existit, vel cur non existit ex
eorum naturâ non sequitur, sed ex ordine universae naturae corporeae;
ex eo enim sequi debet, num jam triangulum necessario existat, vel
num impossibile sit, ut jam existat. Atque haec per se manifesta sunt. 20
Ex quibus sequitur id necessariò existere, cujus nulla ratio nec causa
datur, quae impedit quo minus existat. Si itaque nulla ratio nec causa
dari possit, quae impedit quo minus Deus existat, vel quae ejus exi-
stentiam tollat, omninò concludendum est eundem necessariò existere.
At si talis ratio sive causa daretur, ea vel in ipsa Dei naturâ, vel extra 25
ipsam dari deberet, hoc est, in aliâ substantiâ alterius naturae. Nam si
ejusdem naturae esset, eo ipso concederetur dari Deum. At substan-
tia quae alterius esset naturae, nihil cum Deo commune habere (per
pr. 2. hujus) adeoque neque ejus existentiam ponere neque tollere pos-
set. Cum igitur ratio sive causa, quae divinam existentiam tollat, extra 30
divinam naturam dari nequit, debebit necessariò dari, siquidem non
existit, in ipsâ ejus natura, quae propterea contradictionem involveret.

6 Atque; OP: Atqui. || pr. 7 hujus; OP: per prop. 7. 14 ratio; OP: rationem. || existit;
OP: existat. 16 solâ; OP: sola etiam. 17 hujus; OP: om. 19 num; OP: vel. || existat;
OP: existere. 20 num; OP: om. || sit; OP: esse. 29 hujus; OP: om. 31 nequit; OP:
non possit.

7^r Atque hoc de ente absolutè infinito, et summè perfecto affirmare, absurdum est, ergo nec in Deo | nec extra Deum ulla causa sive ratio datur, quae ejus existentiam tollat, ac propterea Deus necessariò existit. Q.E.D.

Aliter.

5

Posse non existere impotentia est, et contra posse existere potentia est (ut per se notum). Si itaque id, quod jam necessariò existit, non nisi entia finita sunt, sunt ergo entia finita potentiora ente absolutè infinito: atque hoc (ut per se notum) absurdum est. Ergo vel nihil existit, vel ens absolute infinitum necessariò etiam existit. Atqui nos vel in nobis vel 10 in alio, quod necessariò existit, existimus (vid. ax. 1. et prop. 7. hujus). Ergo ens absolutè infinitum, hoc est (per def. 6.), Deus necessariò existit. Q.E.D.

Scholium.

10

In hac ultimâ demonstratione Dei existentiam à posteriori ostendere volui, ut demonstratio facilius perciperetur; non autem propterea quod ex hoc eodem fundamento Dei existentia à priori non sequatur. Nam cum posse existere potentia sit sequitur quo plus realitatis alicujus rei naturae competit, eo plus virium habere à se ut existat; adeoque ens absolute infinitum, sive Deum infinitam absolute potentiam existendi 20 à se habere, qui propterea absolutè existit. Multi tamen forsitan non facile hujus demonstrationis evidentiam videre poterunt, quia assueti sunt eas solummodo res contemplari, quae à causis externis fiunt; et ex his quae cito fiunt, hoc est quae facile existunt, eas etiam facile perire vident, et contra eas res | factu difficiliore judicant, hoc est ad existen- 25 dum non adeo faciles, ad quas plura pertinere concipiunt. Verum ut ab his praejudicijs liberentur non opus habeo hic ostendere, quâ ratione hoc enunciatum: *quod fit cito, cito perit*, sit verum; nec etiam an in respectu totius naturae omnia aequae facilia sint, an secus. Sed hoc tantum notare sufficit me hic non loqui de rebus, quae à causis externis 30 fiunt, sed de solis substantijs, quae (per pr. 6.) à nulla causâ externa produci possunt. Res enim quae à causis externis fiunt, sive eae multis

2 In binding the manuscript fols. 7^{r-v} and 6^{r-v} have been swapped. Thus the text of I.11.aliter continues on fol. 7^r, the text of I.14.schol continues on fol. 6^r, and that of I.14.cor.2 on fol. 8^r. 3 propterea; OP: proinde. 11 hujus; OP: om. 19 se; OP: se habere. 23 fiunt; OP: fluunt. 28 fit cito; OP: cito fit. || sit verum; OP: verum sit. || in; OP: om.

partibus constant, sive paucis, quicquid perfectionis sive realitatis habent, id omne virtuti causae externae debetur, ideoque earum existentia ex solâ perfectione causae externae non autem suae oritur. Contra quicquid substantia perfectionis habet, nulli causae externae debetur; quare ejus etiam existentia ex solâ suâ natura sequi debet, quae proinde nil aliud est quam ejus essentia. Perfectio igitur rei existentiam non tollit, sed contra ponit: imperfectio autem contrâ eam tollit adeoque de nullius rei existentia certiores esse possumus, quam de existentia entis absolutè infiniti seu perfecti hoc est Dei. Nam quandoquidem ejus essentia omnem imperfectionem secludit, absolutamque perfectionem involvit, eo ipso omnem causam dubitandi de ipsius existentia tollit, summamque de eâdem certitudinem dat, quod mediocriter attendenti perspicuum fore credo.

11 6^r

Propositio 12.

Nullum substantiae attributum potest verè concipi, ex quo sequatur substantiam posse dividi.

Demonstratio.

Partes enim in quas substantia sic concepta divideretur, vel naturam substantiae retinebunt, vel non. Si primum, tum (per 8. pr. hujus) unaquaeque pars debet esse infinita, et (per pr. 6. hujus) causa sui, et (per pr. 5. hujus) unaquaeque constare debet ex diverso attributo, adeoque ex unâ substantia plures conflari poterunt, quod (per pr. 6. hujus) est absurdum: adde quod partes (per pr. 2. hujus) nil commune cum suo toto haberent, et totum (per def. 4. et pr. 10.) absque suis partibus et esse et concipi posset, quod nemo dubitare potest absurdum esse. Si autem secundum ponatur, quod scilicet partes naturam substantiae non retinebunt. Ergo cum tota substantia in aequales partes esset divisa, naturam substantiae amitteret, et esse desineret, quod (per pr. 7. hujus) est absurdum.

Propositio 13.

Substantia absolutè infinita est indivisibilis.

5 suâ; OP: eius. 6 nil; OP: nihil. 7 eam; OP: eandem. 19 hujus; OP: om. 20 hujus; OP: om. 21 hujus; OP: om. || unaquaeque; OP: om. 22 conflari; OP: constitui. || hujus; OP: om. 23 hujus; OP: om. || nil; OP: nihil. 24 haberent: *correction of* habent, *possibly in a second hand.* 25 nemo dubitare potest absurdum esse; OP: absurdum esse, nemo dubitare poterit. 28 hujus; OP: om.

Demonstratio.

Si enim divisibilis esset, partes in quas divideretur, vel naturam substantiae absolutè infinitae retinebunt, vel non. Si primum, dabuntur ergo plures substantiae ejusdem naturae, quod (per pr. 5. hujus) est absurdum. Si secundum ponatur, ergo (ut supra) poterit substantia absolutè infinita desinere esse, quod (per pr. 11. hujus) est etiam absurdum. 5

Corollarium.

Ex his sequitur nullam substantiam, et consequenter nec etiam substantiam corpoream, quatenus | substantia, esse divisibilem. 6^v

Scholium.

Quod substantia sit indivisibilis, simplicius ex hoc solo intelligitur, quod natura substantiae non potest concipi, nisi infinita, et quod per partem substantiae nihil aliud intelligi potest, quam | substantia finita, quod (per pr. 8. hujus) manifestam contradictionem implicat. 10 12

Propositio 14.

Praeter Deum nulla dari, neque concipi potest substantia. 15

Demonstratio.

Cum Deus sit ens absolute infinitum, de quo nullum attributum, quod essentiam substantiae exprimit negari potest (per def. 6.) isque necessariò existat (per pr. 11. hujus). Si aliqua substantia praeter Deum daretur, ea explicari deberet per aliquod attributum Dei, sicque duae substantiae ejusdem attributi existerent, quod (per pr. 5. hujus) est absurdum. Adeoque nulla substantia extra Deum dari potest et consequenter neque etiam concipi. Nam si posset concipi, deberet necessariò concipi ut existens; atqui hoc (per 1. partem hujus pr.) est absurdum. 20 25 Ergo, extra Deum nulla dari neque concipi potest substantia. Q.E.D.

Corollarium 1.

Hinc clarissimè sequitur Deum esse unicum, hoc est (per def. 6.) in rerum naturâ non nisi unicam substantiam dari, eamque absolutè infinitam esse, ut in Schol. pr. 10. jam innuimus. 30

4 hujus; OP: *om.* 6 hujus; OP: *om.* 8 nec etiam; OP: *nullam.* 9 substantia;
OP: substantia est. 14 hujus; OP: *om.* 20 hujus; OP: *om.* 22 hujus; OP: *om.*
24 neque; OP: *non.* 25 1.; OP: *primam.* || pr.; OP: *Demonst.* 28 Deum; OP: *I°.*
Deum. 29 unicum; OP: *unam.*

Corollarium 2.

Sequitur 2do. rem extensam, et rem cogitantem vel Dei attributa esse, vel (per ax. 1.) affectiones attributorum Dei.

8^r

Propositio 15.

Quicquid est, in Deo est, et nihil sine Deo esse, nec concipi potest.

5

Demonstratio.

13

Praeter Deum nulla datur nec concipi potest substantia (per 14. pr. hujus) hoc est (per def. 3.) res, quae in se est, et per se concipitur. Modi autem (per def. 5.) sine substantiâ nec esse nec concipi possunt. Quare hi in solâ divinâ naturâ esse, et per ipsam solam concipi possunt. Atqui
13 praeter substantias et modos nihil datur | (per ax. 1.). Ergo nihil sine Deo esse, neque concipi potest. Q.E.D.

10

Scholium.

8^v

Sunt qui Deum instar hominis corpore et mente constantem, atque passionibus obnoxium fingunt; sed quam longe hi à verâ Dei cognitione
15 aberrant, satis ex jam demonstratis constat. Sed hos mitto: nam omnes qui naturam divinam aliquo modo contemplati sunt, negant Deum esse corporeum. Quod etiam optime probant ex eo, quod per corpus intelligimus quamcunque quantitatem, longam, latinam et profûndam, certâ aliquâ figurâ terminatam: quo nihil absurdius de Deo, ente scilicet
20 absolutè infinito dici potest. Attamen interim ex alijs rationibus, quibus hoc idem demonstrare conantur, clare ostendunt, se substantiam ipsam corpoream, sive extensam à naturâ divinâ omninò removere, atque ipsam creatam à Deo statuunt. Ex quâ autem divinâ potentiâ
25 creari potuerit, prorsus ignorant, quod clare ostendit, se id, quod ipsi met dicunt, non intelligere. Ego saltem satis clarè, meo quidem iudicio demonstravi (vide Coroll. pr. 6. et schol. 2. pr. 8.) nullam substantiam
8^v ab alio posse produci, | vel creari. Porro prop. 14. ostendimus praeter Deum nullam dari neque concipi posse substantiam, atque hinc concludimus substantiam extensam unum ex infinitis Dei attributis esse.
30 Verum ad pleniorum explicationem adversariorum argumenta refutabo, quae omnia huc redeunt. Primò quod substantia corporea, qua-

15

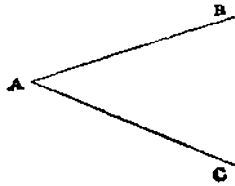
20

25

30

5 nec; OP: neque. 7 nec; OP: neque. 8 hujus; OP: om. 11 nihil; OP: nil. 17–18 negant Deum esse corporeum; OP: Deum esse corporeum, negant. 19 latinam: sic; OP: latam. 21 ex alijs; OP: aliis. 24 creatam a Deo; OP: à Deo creatam. 25 se; OP: illos. 29–30 concludimus; OP: conclusimus.

tenus substantia, constat, ut putant partibus, et ideo eandem infinitam posse esse, et consequenter ad Deum pertinere posse, negant. Atque hoc multis exemplis explicant, ex quibus unum aut alterum afferam. Si substantia corporea, ajunt, est infinita, concipiatur in duas partes dividi, erit unaquaeque pars, vel finita vel infinita. Si illud, componitur ergo infinitum ex duabus partibus finitis, quod est absurdum. Si hoc, datur ergo infinitum duplo majus alio infinito, quod est etiam absurdum. Porro si quantitas infinita mensuratur partibus pedes aequantibus, infinitis talibus partibus constare debebit, ut et etiam si partibus 10
 14 mensuretur digitos, aequantibus, ac propterea unus numerus infinitus erit duodecies major alio infinito. Denique si ex uno puncto infinitae | cujusdam quantitatis, concipiatur, duas lineas, ut AB, AC certâ

ac determinatâ, in initio, distantîâ, in infinitum protendi, certum est distantiam inter B et C continuò augeri, et tandem ex determinatâ indeterminabilem fore. Cum igitur haec absurda sequantur, ut putant, ex eo, quod quantitas infinita supponitur, inde concludunt, substantiam corpoream debere esse finitam, et consequenter ad Dei essentiam non pertinere. Secundum argumentum petitur etiam à summâ Dei perfectione. Deus enim, inquiunt, cum sit ens summè perfectum, 15
 9^f pati non potest: atqui substantia corporea, quandoquidem | divisibilis est, pati potest; sequitur ergo, ipsam ad Dei essentiam non pertinere. Haec sunt, quae apud Scriptores invenio argumenta, quibus ostendere conantur substantiam corpoream divinâ naturâ indignam esse, nec ad eandem posse pertinere. Verum si quis recte attendat, me ad haec jam respondiisse comperiet, quoniam haec argumenta eò tantum fundantur, quod substantiam corpoream sive extensam ex partibus componi supponunt, quod jam (pr. 12. cum Coroll. pr. 13.) absurdum esse ostendi. Deinde si quis rem recte perpendere velit, 25

6 hoc: *correction of illud, in the first hand.* 7 est etiam; OP: etiam est. 9 etiam; OP: om. 24 Verum; OP: Verum enim vero. 25 quoniam; OP: quandoquidem. 26 sive extensam; OP: om.

videbit omnia illa absurda (si quidem absurda omnia sunt, de quo jam non disputo) ex quibus concludere volunt, substantiam extensam finitam esse, minimè, ex eo sequi, quod quantitas infinita supponatur, sed quod quantitatem infinitam mensurabilem, et ex partibus finitis conflari supponunt; quare ex absurdis, quae inde sequuntur, nihil aliud concludere possunt, quam quod quantitas infinita non sit mensurabilis, et quod ex partibus finitis, conflari non possit. Atque hoc idem est, quod nos supra (pr. 12. etc. hujus) jam demonstravimus; quare telum, quod contra nos tendunt, in seipsos reverà conjiciunt. Si igitur ipsi ex suo hoc absurdo concludere tamen volunt, substantiam extensam debere esse finitam, nihil aliud hercle! faciunt quam si quis ex eo, quod finxit circulum quadrati proprietates habere, concludit circulum, non habere centrum, ex quo omnes, quae ad circumferentiam possunt duci lineae, sunt aequales. Nam substantiam corpoream, quae non nisi infinita, | non nisi unica, et non nisi indivisibilis potest concipi (vide pr. 8. 5. 12.) ipsi, ad concludendum, eandem esse | finitam, ipsam ex partibus finitis conflari, et multiplicem esse, et divisibilem concipiunt. Sic etiam alij, postquam fingunt lineam ex punctis conflari, multa sciunt invenire argumenta, quibus ostendant lineam non posse in infinitum dividi. Et profectò non minus absurdum est ponere, quod substantia corporea ex corporibus sive partibus componatur, quam quod corpus ex superficiebus, superficies ex lineis, lineae denique ex punctis componantur. Atque hoc omnes, qui claram rationem infallibilem esse sentiunt, fateri debent, et imprimis ij, qui negant dari vacuum. Nam si substantia corporea ita posset dividi, ut ejus partes realiter distinctae essent, cur ergo una pars non posset annihilari, manentibus reliquis, ut ante inter se connexis? et cur omnes ita aptari debent, ne detur vacuum? Sane res, quae realiter ab invicem distinctae sunt, una sine alia esse, et in suo statu manere potest. Cum igitur vacuum in naturâ non detur (de quo alias), sed omnes partes ita concurrere debent, ne detur vacuum, sequitur hinc etiam, easdem non posse realiter distingui, hoc est substantiam corpoream, quatenus substantia est, non posse dividi. Si quis tamen jam quaerat, cur nos ex naturâ ita propensi simus ad dividendam quantitatem? Ei respondeo, quod quantitas duobus modis à nobis concipitur, abstractè sive superficialiter, prout nempe ipsam imaginamur, vel

1 absurda omnia; OP: omnia absurda. 8 hujus; OP: *om.* 9 quod contra nos tendunt; OP: quod in nos intendunt. 13 quae; OP: *om.* 13–14 possunt duci lineae; OP: ductae lineae. 16 ipsi; OP: eam ipsi. || ipsam; OP: *om.* 18 conflari; OP: componi. 23 sentiunt; OP: sciunt. 27 res; OP: rerum. 35 sive; OP: scilicet, sive.

ut substantia, quod à solo intellectu fit. Si itaque ad quantitatem attendimus, prout in imaginatione est, quod saepe et facilius fit à nobis reperiatur finita, divisibilis, exque partibus conflata; | si autem ad ipsam, prout in intellectu est, attendimus, et quatenus substantia est, concipimus, quod difficillimè fit, tum, ut jam satis demonstravimus, infinita, unica, et indivisibilis reperiatur. Quod omnibus, qui inter imaginationem et intellectum distinguere sciverint, satis manifestum erit. Praecipuè si ad hoc etiam attendatur, quod materia ubique eadem est, nec partes in eadem distinguuntur nisi quatenus materiam diversimodè affectam esse concipimus, quare ejus partes modo tantum distinguuntur, non autem realiter. Ex. gr. aquam, quatenus aqua, dividi concipimus, et
 10^f ejus partes ab invicem | separari; at non quatenus substantia corporea; quatenus talis enim nec separatur nec dividitur. Porro aqua, quatenus aqua, generatur et corrumpitur, quatenus substantia autem, nec generatur, nec corrumpitur. Atque his me ad secundum argumentum etiam
 16 respondisse puto; quandoquidem id eò etiam fundatur, quod materia, quatenus substantia, divisibilis sit, et ex partibus confletur. Et quamvis hoc non esset, nescio cur divinâ naturâ indigna esset, quandoquidem (per pr. 14.) extra Deum nulla substantia dari potest, à quâ ipsa pateretur. Omnia, inquam, in Deo sunt, et omnia quae fiunt, per infinitae
 15 Dei naturae leges solas et quae ex necessitate ejus essentiae (ut mox ostendam) sequuntur fiunt; quare nullâ ratione dici potest, Deum ab alio pati, aut quod substantia extensa divinâ naturâ indigna sit, tametsi divisibilis supponatur, dummodo aeterna et infinita concedatur. Sed de
 20 his impraesentiarum satis.

10^v

Propositio 16.

Ex necessitate divinae naturae infinita infinitis modis (hoc est omnia quae sub intellectum infinitum cadere possunt) sequi debent.

2 fit à nobis; OP: à nobis fit. 3 exque; OP: et ex. 4 et; OP: et eam. 10 quare; OP: unde. || modo; OP: modaliter. 11 aqua; OP: aqua est. 11–12 et ejus; OP: ejusque. 12 substantia; OP: substantia est. 13 quatenus talis; OP: eatenus. || nec separatur nec; OP: neque separatur neque. 14 corrumpitur; OP: corrumpitur; at. || autem; OP *om.* 16 eò; OP: in eò. 20–21 infinitae Dei naturae leges solas; OP: solas leges infinitae Dei naturae. 21–22 et quae ex necessitate ejus essentiae (ut mox ostendam) sequuntur: *added in the inferior margin, in a second hand. However, this line most probably should follow the verb fiunt and not precede it (as the asterisk of insertion suggests).* 21 quae; OP: *om.* 23 quod substantia extensa divinâ naturâ indigna sit; OP: substantiam extensam divinâ naturâ indignam esse.

Demonstratio.

Haec propositio cuius manifesta esse debet, si modo ad hoc attendat, quod ex datâ cujusque rei definitione plures proprietates intellectus concludit, quae revera ex eâdem (hoc est ex ipsâ rei essentiâ) necessariò sequuntur, eòque plures, quo plus realitatis rei definitio exprimit, hoc est quo plus realitatis rei definitae essentia involvit. Cum autem natura divina infinita absolutè attributa (per def. 6.) quorum etiam unumquodque infinitam essentiam in suo genere exprimit, ex ejusdem ergo necessitate infinita infinitis modis (hoc est omnia quae sub intellectum infinitum cadere possunt) necessariò sequi debent, ut proponeretur.

Corollarium 1.

Hinc sequitur, Deum omnium rerum, quae sub intellectum infinitum cadere possunt, esse causam efficientem.

17

Corollarium 2.

15

Sequitur 2^{dò} Deum causam esse per se et non per accidens.

Corollarium 3.

Sequitur 3° Deum esse absolute causam primam.

Propositio 17.

Deus ex solis suae naturae legibus, et à nemine coactus agit.

20

Demonstratio.

Ex solâ divinae naturae necessitate, vel (quod idem est) ex solis ejus naturae legibus, infinita absolute sequi, modo pr. 16. hujus ostendimus, et pr. 15. hujus demonstravimus, nihil sine Deo esse, nec concipi posse, sed omnia in Deo esse, quare nihil extra ipsum esse potest, à quo ad agendum determinetur | vel cogatur, ut volebamus.

11^r

2 cuius; OP: unicuique. 3 cujusque; OP: cuiuscunque. 4 ex; OP: om. 5 eoque; OP: et eo. 7 attributa; OP: attributa habeat. 10–11 ut proponeretur; OP: Q.E.D. 16 et non; OP: non verò. 22 After naturae: legibus, crossed out. || ejus; OP: ejusdem. 23 hujus; OP: om. 24 hujus; OP: om. 26 ut volebamus; OP: atque adeo Deus ex solis suae naturae legibus et à nemine coactus agit. Q.E.D.

Corollarium 1.

Hinc sequitur nullam dari causam, quae Deum intrinsecè, vel extrinsecè, praeter ipsius naturae perfectionem, incitet ad agendum.

Corollarium 2.

Sequitur 2^{dò} solum Deum esse causam liberam, Deus enim solus ex solâ suae naturae necessitate existit (per pr. 11. et coroll. pr. 14. hujus) et ex solâ suae naturae necessitate agit (per praec.) adeoque (per def. 7.) solus est causa libera. Q.E.D.

Scholium.

Alij putant Deum esse causam liberam, propterea quod potest, ut putant, efficere, ut ea, quae ex ejus naturâ sequi diximus, hoc est quae in ejus potestate sunt, minus fiant, sive ab ipso non producantur. Sed hoc idem est, ac si dicant, quod Deus potest efficere, ut ex naturâ trianguli non sequatur, ejus 3 angulos aequari duobus rectis, sive ut ex datâ causâ non | sequatur effectus, quod est absurdum. Porro infra absque ope hujus propositionis ostendam, ad Dei naturam nec intellectum nec voluntatem pertinere. Scio equidem plures esse, qui putant se posse demonstrare, ad Dei naturam summum intellectum et liberam voluntatem pertinere; nihil enim perfectius cognoscere sese ajunt, quod Deo tribuere possunt, quam id quod in nobis summa est perfectio. Porro tametsi Deum actu summè intelligentem concipiunt, non tamen credunt, eum posse omnia, quae actu intelligit efficere, ut existant; nam se eo modo Dei potentiam destruere putant. Si omnia, inquit, quae in suo intellectu sunt, creavisset, nihil tum amplius creare potuisset, quod credunt Dei omnipotentiae | repugnare; ideoque maluerunt, Deum ad omnia indifferentem statuere, nec aliud creantem, praeter id, quod absolutâ quâdam voluntate decrevit creare. Verum ego me satis clarè ostendisse puto (vide prop. 16. hujus) à summâ Dei potentia, sive infinitâ naturâ infinita infinitis modis, hoc est omnia necessariò effluxisse, vel semper eâdem necessitate sequi, eodem modo, ac ex naturâ trianguli ab aeterno et in aeternum sequitur ejus 3 angulos aequari 2 rectis. Quare Dei omnipotentia actu ab aeterno fuit, et in aeternum eâdem in

2 sequitur; OP: sequitur I.^o. 2-3 intrinsece vel extrinsece; OP: extrinsece vel intrinsece. 6 hujus; OP: *om.* 12 minus; OP: non. || sive; OP: sive ut. 13 dicant; OP: dicerent. 14 aequari; OP: aequales esse. 16 nec intellectum, nec; OP: neque intellectum, neque. 21 *After* summè: perfectum, *crossed out.* || concipiunt; OP: concipiant. 24 suo; OP: ejus. 28 hujus; OP: *om.* 32 eâdem in; OP: in eâdem.

actualitate manebit. Et hoc quidem modo Dei omnipotentia longe, meo quidem iudicio, perfectior statuitur. Imo adversarij Dei omnipotentiam (liceat apertè loqui) negare videntur. Coguntur enim fateri, Deum infinita creabilia intelligere, quae tamen nunquam creare poterit. Nam secus, si scilicet omnia, quae intelligit, crearet, suam juxta ipsos, exhaustiret omnipotentiam, et se imperfectum redderet. Ut igitur Deum perfectum statuunt, eò rediguntur, ut simul statuere debeant, ipsum non posse omnia efficere, ad quae ejus potentia se extendit, quo absurdius, aut Dei omnipotentiae magis repugnans, non video quid fingi possit. Porro ut de intellectu et voluntate, quam Deo communiter tribuimus, hic etiam aliquid dicam: Si ad aeternam Dei essentiam, intellectus scilicet et | voluntas pertinent, aliud sane per utrumque hoc attributum intelligendum est, quam quod vulgò solent homines. Nam intellectus et voluntas, qui Dei essentiam constitueret, à nostro intellectu et voluntate toto coelo differre, nec in ullâ re, praeterquam in nomine convenire possent, non aliter scilicet quam inter se | conveniunt canis, signum coeleste, et canis, animal latrans, quod sic demonstrabo. Si intellectus ad divinam naturam pertinet, non poterit, uti noster intellectus posterior (ut plerisque placet) vel simul naturâ esse cum rebus intellectis, quandoquidem Deus est omnium rerum prior causalitate (per coroll. 1. pr. 16.). Sed contra veritas et formalis rerum essentia ideo talis est, quia talis in Dei intellectu existit objectivè. Quare Dei intellectus, quatenus Dei essentiam constituere concipitur, est revera causa rerum, tam earum essentiae, quam earum existentiae, quod ab ijs videtur etiam fuisse animadversum, qui Dei intellectum, voluntatem et potentiam unum et idem esse asseruerunt. Cum itaque Dei intellectus sit unica rerum causa, videlicet, ut ostendimus, tam earum essentiae quam earum existentiae, debet ipse necessariò ab ijsdem differre, tam ratione essentiae quam ratione existentiae. Nam causatum differt à sua causâ praecisè in eo, quod à causa habet. Homo est causa existentiae, non vero essentiae alterius hominis (est enim haec aeterna veritas) et ideo secundum essentiam prorsus convenire possunt, in existendo autem differre debent; et propterea si unius existentia pereat, non ideo alterius peribit, sed si unius essentia destrui posset, et fieri falsa, destrueretur etiam alterius essentia. Quapropter res, quae et essentiae et existen-

1 quidem; OP: *om.* 5 secus; OP: *alias.* 7 statuunt; OP: *statuant.* 10 quam; OP: quos. 14 constitueret; OP: *constituerent.* 15 differre; OP: *differre deberent.* 20 est omnium rerum prior; OP: *omnibus rebus prior est.* 30 Homo; OP: *Ex. gr. homo.*

12^v tiae alicujus effectus est causa, à tali effectu differre debet, tam ratione
essentiae, quam ratione existentiae. Atqui Dei intellectus est et essen-
tiae et existentiae nostri intellectus causa, ergo Dei intellectus, quate-
nus divinam | essentiam constituere concipitur à nostro intellectu tam
ratione essentiae, quam existentiae differt, nec in ullà re, praeterquam 5
in nomine, cum eo convenire potest, ut volebamus. Circa voluntatem
eodem modo proceditur, ut facile unusquisque videre potest.

Propositio 18.

Deus est omnium rerum causa immanens, non verò transiens.

20

Demonstratio.

10

Omnia quae sunt, in Deo sunt, et per Deum concipi debent (per pr. 15.
hujus) quod est primum. Dein extra Deum nulla potest dari substantia
(per pr. 14. hujus) hoc est (per def. 3.) res, quae extra Deum in se sit.
Quod erat secundum.

Propositio 19.

15

Deus sive omnia Dei attributa sunt aeterna.

Demonstratio.

Deus enim (per def. 6.) est substantia, quae (per pr. 11. hujus) neces-
sariò existit, hoc est (per pr. 7. hujus) ad cujus naturam pertinet exi-
stere, sive (quod idem est) ex cujus definitione sequitur ipsum existere, 20
adeoque (per def. 8.) est aeternus. Deinde per Dei attributa intelligen-
dum est id, quod (per def. 4.) divinae substantiae essentiam exprimit,
hoc est id quod ad substantiam pertinet, id ipsum, inquam, ipsa attri-
buta involvere debet; atqui ad naturam substantiae (ut jam ex pr. 7.
hujus demonstravi) pertinet aeternitas, ergo unumquodque attributo- 25
rum aeternitatem involvere debet, adeoque omnia sunt aeterna. Q.E.D.

Scholium.

Haec propositio quam clarissimè etiam patet ex modo quo pr. 11.
Dei existentiam demonstravi; ex ea inquam demonstratione constat,

1 differre: *correction, possibly in a second hand.* 5 quam; OP: quam ratione. 12
hujus; OP: *om.* || Dein; OP: Deinde. 13 hujus; OP: *om.* 14 secundum; OP
secundum. Deus ergo est omnium rerum causa immanens, non vero transiens. Q.E.D.
19 hujus; OP: *om.* 24 debet; OP: debent. 25 hujus; OP: *om.*

Dei existentiam sicut ejus essentiam, aeternam esse veritatem. Dein alio etiam modo Dei aeternitatem demonstravi, nec opus est eam hic repetere.

13^r

Propositio 20.

Dei existentia ejusque essentia unum et idem sunt.

5

Demonstratio.

Deus (per anteced. pr.) ejusque omnia attributa sunt aeterna, hoc est (per def. 8.) quod unumquodque ejus attributorum existentiam exprimit. Eadem ergo Dei attributa, quae (per def. 4.) Dei aeternam essentiam explicant, ejus simul aeternam existentiam explicant, hoc
 21 est illud ipsum, quod essentiam Dei constituit | constituit simul ipsius existentiam, adeoque haec et ipsius essentia unum et idem sunt. Q.E.D.

10

Corollarium 1.

Hinc sequitur Dei existentiam sicut ejus essentiam aeternam esse veritatem.

15

Corollarium 2.

Sequitur secundò Deum sive omnia Dei attributa esse immutabilia. Nam si ratione existentiae mutaretur, deberent etiam (per praec.) ratione essentiae mutari; hoc est (ut per se notum) ex veris falsa fieri, quod est absurdum.

20

Propositio 21.

Omnia quae ex absolutâ naturâ alicujus Dei attributi sequuntur semper et infinita existere debuerunt, sive per idem attributum aeterna et infinita sunt.

Demonstratio.

25

Concipe si fieri potest (siquidem neges) aliquid in aliquo Dei attributo ex ipsius absolutâ naturâ sequi, quod finitum sit, et determinatam habeat existentiam sive durationem, ex. gr. ideam Dei in cogitatione. At cogitatio, quandoquidem Dei attributum supponitur, est necessa-

1 After Dein: *some words crossed out*; OP: Prop. 19. Principiorum Cartesij. 2 eam; OP: eum. 8 quod; OP: *om.* 14 sequitur; OP: sequitur I°. 17 secundò; OP: II°. 18 mutaretur; OP: mutarentur. || per; OP: per prop. 22 Dei attributi; OP: attributi Dei.

riò (per pr. 11. hujus) suâ natura infinita. Verum, quatenus ipsa ideam Dei habet, finita supponitur. At (per def. 2.) finita concipi non potest, nisi per ipsam cogitationem determinetur. Sed non per ipsam cogitationem, quatenus ideam Dei constituit (eatenus enim finita | supponitur esse). Ergo per cogitationem, quatenus ideam Dei non constituit, quae tamen (per pr. 11. hujus) necessariò existere debet: atque igitur datur cogitatio, non constituens ideam Dei, ac propterea ex ejus naturâ, quatenus est absoluta cogitatio, non sequitur necessariò idea Dei (concipitur enim ideam Dei constituens et non constituens) quod est contra hijpothesin. Quare si idea Dei in cogitatione, aut aliquid (perinde est quicquid sumatur, quandoquidem demonstratio universalis est) in aliquo Dei attributo ex necessitate absolutae naturae ipsius attributi sequatur, id debet necessariò esse infinitum. Quod erat primum.

Deinde id, quod ex necessitate naturae alicujus attributi ita | sequitur, non potest determinatam habere durationem. Nam si neges, supponatur res, quae ex necessitate naturae alicujus attributi sequitur, dari in aliquo Dei attributo, ex. gr. idea Dei in cogitatione, eaque supponatur aliquando non extitisse, vel non extitura. Cum autem cogitatio Dei attributum supponatur, debet et necessario et immutabilis existere (per pr. 11. et coroll. 2. pr. 20.). Quare ultra limites durationis ideae Dei (supponitur enim aliquando non extitisse, aut non extitura) cogitatio sine idea Dei existere debebit; atqui hoc est contra hijpothesin (supponitur enim ex datâ cogitatione necessario sequi idea Dei). Ergo idea Dei in cogitatione, aut aliquid, quod necessariò ex absolutâ natura alicujus Dei attributi sequitur, non potest determinatam habere durationem, sed per idem attributum aeternum est, quod erat secundum. Nota: hoc idem e[...].t affirmandum de quâcunque re, quae in aliquo Dei attributo, ex Dei absolutâ naturâ necessariò sequitur.

14^r Propositio 22.

Omne quod ex aliquo Dei attributo, quatenus modificatum est tali
modificatione, quae et necessariò et infinita per idem existit, sequitur, 30
debet etiam et necessariò et infinitum existere. Hujus propositionis
demonstratio procedit eodem modo ac praecedentis.

1 hujus; OP: *om.* 6 hujus; OP: *om.* 6–7 atque igitur datur; OP: Datur igitur.
18 extitisse ... extitura; OP: exstitisse ... exstitura. 21 *After enim: ex datā cogitatione, erased, because the scribe realized he had skipped two lines.* || extitura; OP: exstitura.
23 idea; OP: ideam. 25 attributi Dei; OP: Dei attributi. 30 Omne quod; OP: Quicquid. 32 etiam; OP: quoque. || Hujus; OP: Demonstratio. Hujus. 33 ac; OP: ac demonstratio.

Propositio 23.

Omnis modus, qui et necessariò et infinitus existit, necessariò sequi debuit vel ex absolutâ naturâ alicujus Dei attributi, vel ex aliquo attributo modificato modificatione, quae et necessariò et infinita existit.

Demonstratio.

Modus enim in alio est, per quod concipi debet (per def. 5.), hoc est
 23 (per pr. 15.) in solo Deo est et per solum Deum concipi | potest. Si
 ergo modus concipitur necessariò existere et infinitus esse, utrumque
 hoc debet necessariò concludi sive percipi per aliquod Dei attributum,
 quatenus idem concipitur infinitatem et necessitatem existentiae, sive 10
 (quod per def. 8. idem est) aeternitatem exprimere, hoc est (per def.
 6. et pr. 19. hujus) quatenus absolutè consideratur. Modus ergo, qui et
 necessariò et infinitus existit, ex absolutâ naturâ alicujus Dei attributi
 sequi debuit, hocque vel immediate (de quo pr. 21.) vel mediante
 aliquâ modificatione, quae ex ejus absolutâ naturâ sequitur, hoc est (per 15
 praec.) quae et necessariò et infinita existit. Q.E.D.

Propositio 24.

Rerum à Deo productarum essentia non involvit existentiam.

Demonstratio.

Patet ex def. 1. Id enim, cujus natura (in se scilicet considerata) involvit 20
 existentiam causa est sui et ex solâ suae naturae necessitate existit.
 Q.E.D.

Corollarium.

Hinc sequitur Deum non tantum esse causam, ut res incipiant existere,
 14^v sed etiam ut in existendo | perseverent, sive (ut termino scholastico 25
 utar) Deum esse causam essendi rerum. Nam sive res existant sive
 minus quotiescunque ad earum essentiam attendimus, eandem nec
 existentiam nec durationem involvere comperimus; adeoque earum
 essentia, neque suae existentiae neque suae durationis potest esse causa,
 sed tantum Deus, ad cujus solam naturam pertinet existere (per coroll. 30
 1. pr. 14.).

3 Dei attributi; OP: attributi Dei. 12 hujus; OP: *om.* 27 minus; OP: non existant.

Propositio 25.

Deus non tantum est causa efficiens rerum existentiae, sed etiam essentiae.

Demonstratio.

24 Si negas, ergo rerum essentiae Deus non est causa; adeoque (per ax. 4.) 5
potest rerum essentia sine Deo concipi, atqui hoc | (per pr. 15. hujus)
est absurdum. Ergo rerum etiam essentiae Deus est causa. Q.E.D.

Scholium.

Haec propositio clarius sequitur ex pr. 16. hujus. Ex eâ enim sequitur,
quod ex datâ naturâ divinâ tam rerum essentia quam existentia debeat 10
necessariò concludi; et ut verbo dicam, eo sensu, quo Deus dicitur
causa sui, eo etiam omnium rerum causa dicendus, quod adhuc clarius
ex sequenti Corollario constabit.

Corollarium.

Res particulares nihil sunt, nisi Dei attributorum affectiones, sive modi, 15
quibus Dei attributa certo et determinato modo exprimuntur. Demon-
stratio patet ex pr. 15. et def. 5. hujus.

Propositio 26.

Res, quae ad aliquid operandum determinata est, a Deo necessariò sic
fuit determinata, et quae à Deo non est determinata, non potest se 20
ipsam ad operandum determinare.

Demonstratio.

15^r Id per quod res determinatae ad aliquid operandum dicuntur, neces-
sariò quid positivum est (ut per se notum) adeoque tam ejus essentiae 25
quam existentiae Deus ex necessitate suae naturae est causa | efficiens
(per pr. 25. et 16. hujus). Quod erat primum. Ex quo etiam, quod 2.do
proponitur clarissimè sequitur. Nam si res, quae à Deo determinata non
est, se ipsam determinare posset, prima pars hujus falsa esset, quod est
absurdum, ut ostendimus.

6 hujus; OP: *om.* 9 hujus; OP: *om.* 12 eo etiam; OP: etiam. || dicendus; OP:
dicendus est. 17 hujus; OP: *om.* 26 hujus; OP: *om.*

26

Scholium.

Cum quaedam a Deo immediate produci debuerunt (scilicet ea, quae ex absolutâ ejus naturâ necessariò sequuntur) mediantibus his primis, quae tamen sine Deo nec esse nec concipi possunt; hinc sequitur 1.º quod Deus sit rerum immediate ab ipso productarum causa absolute proxima, non vero in suo genere, ut ajunt. Nam Dei effectus sine suâ causa nec esse nec concipi possunt (per pr. 15. et coroll. pr. 24. hujus). 2.do sequitur quod Deus non potest proprie dici causa esse remota rerum singularium, nisi forte eâ de causâ, ut scilicet has ab ijs, quas immediatè produxit, vel potius, quae ex absolutâ ejus naturâ sequuntur, distinguamus. Nam per causam remotam talem intelligimus, quae cum effectu nullo modo conjuncta est. At omnia quae sunt, in Deo sunt, et à Deo ita dependent, ut sine ipso nec esse nec concipi possint.

Propositio 29.

In rerum naturâ nullum datur contingens, sed omnia ex necessitate divinae naturae determinata sunt ad certo modo existendum et operandum.

Demonstratio.

Quic quid est in Deo est (per pr. 15. hujus). Deus autem non potest dici res contingens. Nam (per pr. 11. hujus) necessario, non vero contingenter existit. Modi deinde divinae naturae ex eâdem etiam necessariò, non vero contingenter consecuti sunt (per pr. 16. hujus); idque vel quatenus Divina natura absolutè (per pr. 21. hujus) vel quatenus certo modo ad agendum determinata consideratur (per pr. 27. hujus). Porro horum modorum Deus non tantum est causa quatenus simpliciter existunt (per coroll. pr. 24. hujus) sed etiam (per pr. 26. hujus) quatenus ad aliquid operandum determinati considerantur. Quod si à Deo (per eand. pr.) determinati non sint, impossibile, non vero contingens est, ut seipsos determinent, et contra (per pr. 27. hujus), si à Deo determinati sint, impossibile, non vero contingens est, ut se ipsos indeterminent. Quare | omnia ex necessitate divinae naturae determinata sunt, non tantum ad existendum, sed etiam ad certo modo existendum et operandum, nullumque datur contingens. Q.E.D.

2 debuerunt: *correction of* potuerunt, *possibly in a second hand*. || scilicet; OP: videlicet. 7 hujus; OP: *om.* 19 hujus; OP: *om.* 20 hujus; OP: *om.* 22 consecuti; OP: secuti. || hujus; OP: *om.* 23 hujus; OP: *om.* 24 hujus; OP: *om.* 26 hujus; OP: *om.* || hujus; OP: *om.* 29 seipsos; OP: se ipsos. || hujus; OP: *om.* 30–31 indeterminent; OP: indeterminatos reddant.

Scholium.

Antequam ulterius pergam, hic quid nobis per Naturam naturantem, et quid per Naturam naturatam nobis intelligendum sit explicare volo, vel potius monere. Nam ex antecedentibus jam constare existimo, nempe quod per Naturam naturantem nobis intelligendum est id, quod in se est et per se concipitur, sive talia substantiae attributa, quae aeternam et infinitam essentiam exprimunt, hoc est (per Coroll. 1. pr. 14. et Coroll. 2. pr. 17. hujus) Deus, quatenus causa libera consideratur. Per Naturatam autem intelligo id omne, quod ex necessitate Dei naturae, sive uniuscujusque Dei attributorum sequitur, hoc est omnes Dei attributorum modi, quatenus considerantur ut res, [quae] in Deo sunt, et quae sine Deo nec esse nec concipi possunt.

Propositio 30.

Intellectus actu finitus aut infinitus Dei attributa, Deique affectiones comprehendere debet, et nihil aliud.

16^v

Demonstratio.

Idea vera debet convenire cum suo ideato (per ax. 6.) hoc est (ut per se notum) id quod in intellectu objectivè continetur, debet necessariò in naturâ dari: atqui in naturâ (per coroll. 1. pr. 14. hujus) non nisi una substantia datur, nempe Deus nec ullae aliae affectiones (per pr. 15. hujus), quam quae in Deo sunt, et quae (per eandem pr.) sine Deo nec esse nec concipi possunt, ergo intellectus actu infinitus aut finitus Dei attributa deique affectiones comprehendere debet, et nihil aliud. Q.E.D.

Propositio 31.

Intellectus actu sive is finitus sit aut infinitus, ut et etiam voluntas, cupiditas, amor etc., ad naturam naturatam, non verò ad naturantem referri debent.

28

Demonstratio.

Per intellectum enim (ut per se notum) non intelligimus absolutam cogitationem, sed certum tantum modum cogitandi, qui modus scilicet ab alijs cupiditate, amore etc. differt, adeoque (per def. 5.) per abs-

3 nobis; OP: *om.* 8 hujus; OP: *om.* || quatenus; OP: ut quatenus. 11 modi; OP: modos. 19 hujus; OP: *om.* 21 hujus; OP: *om.* 22 intellectus actu infinitus aut finitus; OP: intellectus actu finitus aut actu infinitus. 25 aut; OP: sive. || etiam; OP: *om.* 30–31 scilicet ab alijs, cupiditate; OP: ab alijs, scilicet cupiditate.

olutam cogitationem debet concipi, nempe (per pr. 15. et def. 6. hujus) per aliquod Dei attributum, quod aeternam et infinitam cogitationis essentiam exprimit, ita concipi debet, ut sine ipso nec esse, nec concipi possit, ac propterea (per schol. pr. 29. hujus) ad naturam naturatam, non vero naturantem referri debet, ut et etiam reliqui modi cogitandi. 5
Ut proponebatur.

Scholium.

Ratio, cur hic loquor de intellectu actu, non est, quia concedo ullum dari intellectum potentia, sed quia omnem confusionem vitare cupio, nolui loqui nisi de re nobis quam clarissimè perceptâ, de ipsa scilicet 10
17^r intellectione, quâ nihil nobis clarius percipitur. Nihil enim | intelligere possumus, quod ad perfectiorem intellectionis cognitionem non conducatur.

Propositio 32.

Voluntas non potest vocari causa libera, sed tantum necessaria. 15

Demonstratio.

Voluntas tantum certus cogitandi modus est, sicuti intellectus; adeoque (per pr. 28. hujus) unaquaeque volitio non potest existere nec ad operandum determinari nisi ab aliâ causâ determinetur, et haec rursus ab alia etc. Quod si voluntas infinita supponatur, debet etiam ad existendum et operandum determinari à Deo, non quatenus substantia absolute infinita est, sed quatenus attributum habet, quod infinitam et aeternam cogitationis essentiam exprimit (per pr. 23. hujus). Quocunque igitur modo sive finita sive infinita concipiatur, causam requirit, à quâ ad existendum et operandum determinetur, adeoque (per def. 7.) 20
25 non potest dici causa libera, sed tantum necessaria vel coacta. Q.E.D.

29

Corollarium 1.

Hinc sequitur Deum non operari ex libertate voluntatis.

Corollarium 2.

Sequitur 2.do voluntatem et intellectum ad Dei naturam ita sese habere, ut motus et quies, et absolutè ut omnia naturalia, quae (per pr. 29. 30

1 debet concipi; OP: concipi debet. || hujus; OP: om. 4 hujus; OP: om. 5 et; OP: om. 6 Ut proponebatur; OP: Q.E.D. 8 loquor; OP: loquar. 17 tantum certus; OP: certus tantum. 18 hujus; OP: om. || nec; OP: neque. 20 etc.; OP: , et sic porro in infinitum. 23 hujus; OP: om. 28 sequitur; OP: sequitur I.^o.

hujus) à Deo ad existendum et operandum certo modo determinari debent. Nam voluntas, ut reliqua omnia, causâ indiget, à quâ ad existendum, et operandum certo modo determinetur. Et quamvis ex data voluntate, sive intellectu, infinita sequantur, non tamen propterea
 5
 17^v ad Dei naturam non magis pertinet, | quam reliqua naturalia, sed ad ipsam eodem modo sese habet, ut motus et quies, et omnia reliqua, quae ostendimus ex necessitate divinae naturae sequi, et ab eâdem ad
 10
 existendum et operandum certo modo determinari.

Propositio 33.

Res nullo alio modo, neque alio ordine à Deo produci potuerunt, quam productae sunt.

Demonstratio.

Res enim omnes ex datâ Dei naturâ necessariò secutae sunt (per pr. 16. hujus) et ex necessitate naturae Dei determinatae sunt ad certo modo existendum et operandum (per pr. 29. hujus). Si itaque res alterius naturae potuissent esse, vel alio modo ad operandum determinari, ut naturae ordo alius esset, ergo Dei natura alia posset esse, quam jam est,
 15
 20
 et consequenter duo vel plures possent esse dij, quod (per coroll. 1. pr. 14. hujus) est absurdum. Quapropter res nullo alio modo neque alio ordine etc. Q.E.D.

Scholium

30
 Quoniam his luce meridianâ clarius ostendi, nil absolutè in rebus dari, propter quod contingentes vocantur, explicare jam paucis volo, quid nobis per contingens erit intelligendum; sed prius quid per necessarium et impossibile. Res aliqua necessaria dicitur, vel ratione suae essentiae, vel ratione causae. Rei enim alicujus existentia, vel ex ipsius
 25
 30
 essentiâ et definitione, vel ex datâ causâ efficiente necessariò sequitur. Deinde his etiam de causis res aliqua impossibilis dicitur; nimirum quia vel ipsius essentia seu definitio contradictionem involvit, vel quia nulla causa externa datur, ad talem rem producendam, determinata. At

1 hujus; OP: *om.* 5 ea propter; OP: propter ea. 16 secutae; OP: sequutae. 18 hujus; OP: *om.* 20 Dei; OP: Dei etiam. || est; OP: est ac proinde (per pr. 11.) illa etiam deberet existere. 21 esse; OP: dari. 25 nil; OP: nihil. 26 vocantur; OP: dicantur. 27 contingens; OP: contingenter.

res aliqua nulla aliâ de causâ contingens dicitur, nisi in respectu nostrae cognitionis defectus. Res enim cuius essentiam contradictionem involvere ignoramus, vel quod probe scimus eandem nullam contradictionem | involvere, et tamen de ipsius existentia nihil certo affirmare possumus, propterea quod ordo causarum nos latet, ea nunquam nec ut necessaria, nec ut impossibilis videri nobis potest, ideoque eandem vel contingentem vel possibilem vocamus. 5

Scholium 2.

Ex praecedentibus clare sequitur res summâ perfectione à Deo fuisse productas, quoniam ex data perfectissimâ naturâ necessariò secutae sunt. Neque hoc Deum ullius arguit imperfectionis: ipsius enim perfectio hoc nos affirmare coegit. Imo ab hujus contradictoriâ clare sequeretur (ut modo ostendi) Deum non esse summe perfectum, nimirum si res alio modo fuissent productae, Deo alia natura esset tribuenda, diversa ab eâ, quam ex consideratione entis perfectissimi coacti sumus ei tribuere. Verum non dubito, quin multi hanc sententiam, ut absurdam explodant, nec animum ad eandem perpendendam velint instituire; idque nullâ alia de causâ, quam quia Deo aliam libertatem assueti sunt tribuere, longe diversam ab illâ, quae à nobis (def. 7.) tradita est: videlicet absolutam voluntatem. Verum nec etiam dubito, si rem meditari vellent, nostramque demonstrationum seriem recte secum perpendere, quin tandem talem libertatem, | qualem jam Deo tribuunt, non tantum ut nugatoriam, sed ut magnum scientiae obstaculum plane rejiciant. Nec opus est, ut ea, quae in schol. pr. 17. hujus dicta sunt, hic repetam. Attamen in eorum gratiam adhuc ostendam, quod, quamvis concedatur, voluntatem ad Dei essentiam pertinere, ex ejus perfectione nihilominus sequatur, res nullo alio potuisse modo neque ordine à Deo creari, quod facile erit ostendere, si prius consideremus id, quod ipsimet concedunt, videlicet ex solo Dei decreto et voluntate pendere, ut unaquaeque | res id quod est sit. (Nam alias Deus omnium rerum causa non esset.) Deinde quod omnia Dei decreta ab aeterno fuerunt ab ipso sancita. Nam alias imperfectionis et inconstantiae argueretur. At cum in aeterno non detur *Quando, Ante, nec Post*, hinc ex solâ 30

1–2 nostrae cognitionis defectus; OP: defectus nostrae cognitionis. 3 quod; OP: de qua. 10 quoniam; OP: quandoquidem. 12 ab; OP: ex. || contradictoria; OP: contrario. 13 nimirum; OP: nimirum quia. 17–18 velint instituire; OP: instituire velint. 21 nostramque; OP:strarumque. 31–32 fuerunt ab ipso sancita; OP: ab ipso Deo sancita fuerunt.

scilicet Dei perfectione sequitur, Deum aliud decernere nunquam posse, nec unquam potuisse, sive Deum ante sua decreta non fuisse, nec sine ipsis esse posse. At dicunt, quod quamvis supponeretur, quod Deus aliam rerum naturam fecisset, vel quod ab aeterno aliud de Natura, ejusque ordine decrevisset, nulla inde in Deo sequeretur imperfectio. 5
 Verum si hoc dicant, concedent simul, Deum posse sua mutare decreta. Nam si Deus de Natura ejusque ordine aliud, quam decrevit, decrevisset, hoc est ut aliud de naturâ voluisset, et concepisset, alium necessariò, quam jam habet intellectum, et aliam quam jam habet voluntatem habuisset. Et si Deo alium intellectum aliamque voluntatem tribuere 10
 licet absque ullâ ejus essentiae ejusque perfectionis mutatione, quid causae est cur jam non possit sua de rebus creatis decreta mutare? et nihilominus aequè perfectus manere. Ejus enim intellectus et voluntas circa res creatas et earum ordinem in respectu ejus essentiae et perfectionis, perinde est quomodocunque concipiatur. Dein omnes quos 15
 vidi Philosophi concedunt, nullum in Deo dari intellectum potentiâ, sed tantum actu. Cum autem ejus intellectus, ejusque voluntas ab ejusdem essentia non distinguantur, ut etiam omnes concedunt, sequitur ergo hinc etiam, quod si Deus alium intellectum habuisset et aliam 20
 voluntatem, ejus etiam essentia alia necessariò esset, ac proinde (ut à principio | conclusi) si aliter quam | jam sunt à Deo productae essent, Dei intellectus ejusque voluntas, hoc est (ut conceditur) ejus essentia alia esse deberet. Quod est absurdum. Cum itaque res nullo alio modo, nec ordine à Deo produci potuerunt, et hoc verum esse ex summâ Dei perfectione sequatur, nulla profectò sana ratio suadere potest, ut credamus, quod Deus noluerit omnia, quae in suo intellectu sunt, eâdem illâ perfectione, quâ ipsa intelligit, creare. At dicent in rebus nullam esse perfectionem, nec imperfectionem, sed id quod in ipsis est, propter quod perfectae sunt aut imperfectae, bonae aut malae dicuntur, à Dei tantum voluntate pendere, atque adeo si Deus voluisset, potuisset 30
 efficere, ut id quod jam perfectio est summa esset imperfectio et contra. Verum quid hoc aliud esset, quam aperte affirmare quod Deus (qui id quod vult necessariò intelligit) suâ voluntate efficere potest, ut res alio modo quam intelligit, intelligat, quod (ut modo ostendi) magnum est absurdum. Quare argumentum in ipsos retorquere possum hoc modo. 35
 Omnia à Dei potestate pendent. Ut res itaque aliter se habere possint,

14 ejus; OP: suae. 15 Dein; OP: Deinde. 17 ejus; OP: et ejus. || ejusque; OP: et ejus.
 19 intellectum; OP: intellectum actu. 24 potuerunt; OP: potuerint. 25 suadere;
 OP: persuadere nobis. 28 nec; OP: neque. 29 bonae; OP: et bonae.

Dei necessario voluntas aliter se habere etiam deberet: atqui Dei voluntas aliter se habere nequit (ut modo ex Dei perfectione evidentissimè ostendimus). Ergo neque res aliter se habere possunt. Fateor hanc opinionem, quae omnia indifferenti cuidam Dei voluntati subijcit, et ab ipsius beneplacito omnia pendere statuit, minus à vero aberrare quam illorum, qui statuunt Deum [omnia] sub ratione boni agere. Nam hi aliquid extra Deum videntur ponere, quod à Deo non dependet, ad quod Deus tanquam ad exemplar in operando attendit, vel ad quod tanquam ad certum scopum collimat. Quod profecto nil aliud est quam Deum
 19^v fato | subijcere, quo nihil de Deo absurdius statui potest, quem ostendimus omnium rerum, tam earum essentia quam existentiae primam
 10 et unicam liberam esse causam. Quare non est, ut in hoc absurdo refutando tempus consumam.

Propositio 34.

Dei potentia est ipsa ipsius essentia. 15

33

Demonstratio.

Ex sola enim necessitate Dei essentiae sequitur, Deum esse causam sui (per pr. 11. hujus), et (per pr. 16. hujus et ejus coroll.) omnium rerum causam. Ergo potentia Dei, quâ ipse et omnia sunt et agunt, est ipsa ipsius essentia. Q.E.D. 20

Propositio 35.

Quicquid concipimus in Dei potestate esse, id necessariò est.

Demonstratio.

Quicquid enim in Dei potestate est, id (per praec.) in ejus essentia ita debet comprehendi, ut ex eo necessariò sequatur, adeoque necessariò
 25 est. Q.E.D.

Propositio 36.

Nihil existit, ex cujus natura aliquis effectus non sequatur.

1 Dei necessario; OP: necessario Dei. 9 nil; OP: nihil. 11 omnium rerum, tam earum essentia quam existentiae; OP: tam omniam rerum essentiae, quam earum existentiae. 12 esse causam; OP: causam esse. 18 hujus; OP: om. || hujus et ejus; OP: ejusque. || hujus; OP: om. 18–19 rerum causam; OP: rerum. 24 per; OP: per Prop. 25 eo; OP: ea.

Demonstratio.

Quicquid existit Dei naturam sive essentiam certo modo et determinato exprimit (per Coroll. pr. 25. hujus) hoc est (per pr. 34. hujus) quicquid existit Dei potentiam, quae omnium rerum causa est, certo et determinato modo exprimit, adeoque (per pr. 16. hujus) ex eo aliquis effectus sequi debet. Q.E.D.

Appendix.

His Dei Naturam ejusque proprietates explicui, ut quod necessariò existit, quod sit unicus, quod ex solâ suae naturae necessitate sit et agat, quod sit omnium rerum causa libera, et quomodo, quod omnia in Deo sint, et ab ipso ita pendeant, ut sine ipso nec esse, nec concipi possint, et denique quod omnia a Deo fuerint praedeterminata, non quidem ex libertate voluntatis, sive absoluto beneplacito |, sed ex absolutâ Dei naturâ sive infinitâ potentiâ. Porro ubicunque data fuit occasio praejudicia, quae impedire poterant, quominus meae demonstrationes perciperentur, amovere curavi. Sed quia non pauca adhuc restant, quae etiam, imò maximè impedire poterant et possunt, quominus homines rerum concatenationem, eo quo ipsam explicui modo amplecti possint, eadem hic ad examen rationis revocare | operae pretium duxi. Et quoniam omnia, quae hic indicare suscipio praejudicia, pendent ab hoc uno, quod scilicet communiter supponant homines, omnes res naturales, ut ipsos propter finem agere, imo ipsum Deum ad certum aliquem finem omnia dirigere pro certo statuant. Dicunt enim Deum omnia propter hominem fecisse, homines autem ut ipsum colerent. Hoc igitur unum prius considerabo, quaerendo scilicet *primò* causam, cur plerique hoc in praejudicio acquiescant, et omnes naturâ adeo propensi sint ad idem amplectendum. *Dein* ejus falsitatem ostendam, et *tandem*, quomodo ex hoc orta sint praejudicia de bono et malo, merito et peccato, laude et vituperio, ordine et confusione, pulchritudine et deformitate, et alijs hujus generis. Verum haec ab humanae mentis naturâ deducere non est hujus loci. Satis hic erit, si pro fundamento id capiam, quod apud omnes debet esse in confesso, nempe hoc, quod omnes homines rerum causarum ignari nascuntur, et quod omnes appetitum

2–3 certo modo et determinato; OP: certo et determinato modo. 3 per ... hujus; OP: per Prop. 25. || hujus; OP: *om.* 5 hujus; OP: *om.* 16 restant; OP: restant praejudicia. 19 revocare; OP: vocare. 22 Deum; OP: Deum omnia. 23 finem omnia; OP: finem. 24 homines; OP: hominem. || colerent; OP: coleret. 27 Dein; OP: Deinde. || ejus; OP: eiusdem. 30 alijs; OP: de alijs.

habent suum utile quaerendi, cuius rei sunt conscij. Ex his enim sequitur *primò*, quod homines se liberos opinentur, quandoquidem suarum volitionum, sui que appetitus sunt conscij, et de causis, à quibus disponentur ad appetendum et volendum, quia earum sunt ignari, nec per
20^v somnium cogitant. Sequitur *secundò* homines omnia propter | finem 5
agere, nempe propter utile quod appetunt, unde fit, ut semper rerum peractarum causas finales tantum scire expetant, et ubi ipsas audiverint, acquiescant (nimirum quia nullam habent causam ulterius dubitandi). Sin autem easdem ex alio audire nequeant, nihil ijs restat, nisi
ut ad semet ipsos sese convertant, et ad fines, à quibus ipsi ad similia 10
determinari solent, reflectant, et sic ex suo ingenio ingenium alterius necessario judicant. Porro cum in se, et extra se non pauca reperiant media, quae ad suum utile assequendum non parum conducant, ut ex.
gr. oculos ad videndum, dentes ad masticandum, herbas et animantia ad alimentum, solem ad illuminandum, mare ad alendum pisces etc. 15
hinc factum, ut omnia naturalia tanquam ad suum utile media considerent, et quia illa media ab ipsis inventa, non autem parata esse sciunt, hinc causam credendi habuerunt aliquem alium esse, qui illa media in
35 eorum usum paraverit. Nam postquam res | ut media considerarunt, credere non potuerunt, easdem se ipsas fecisse, sed ex medijs, quae 20
sibi ipsi parare solent, concludere debuerunt, dari aliquem, vel aliquos naturae rectores humanâ praeditos libertate, qui ipsis omnia curaverint, et in eorum usum omnia fecerint. Atque horum etiam ingenium, quandoquidem in auditum ex suo judicare debuerunt, et hinc statuerunt, deos omnia in hominum usum dirigere, ut eosdem sibi devin- 25
ciant, et summo ab ijsdem honore habeantur; unde factum, ut unusquisque diversos Deum colendi modos ex suo ingenio excogitaverit, ut Deus eum supra reliquos deligeret, et totam naturam in usum caecae illius cupiditatis, et insatiabilis avaritiae dirigeret. Atque ita hoc prae-
judicium in superstitionem versum, et altas in mentibus egit radices, 30
quod in causâ fuit, ut unusquisque maximo conatu omnium rerum causas finales intelligere, easque explicare studeret. Sed dum quaesiverunt ostendere, naturam nihil frustra (hoc est quod in hominum

2 opinentur; OP: esse opinentur. 6 nempe; OP: videlicet. 8 acquiescant; OP: quiescant. 10 ipsos sese; OP: se. 12 necessario: *added in the interlinear space, possibly in a second hand.* 19 considerarunt; OP: consideraverunt. 24 in auditum; OP: de eo nunquam quid audiverant. || et; OP: atque. 25 eosdem; OP: homines. 26 et; OP: et in. 28 eum; OP: eos. 29 caecae illius; OP: coecae illorum. 30 et; OP: est et. 33–116.1 in hominum usum; OP: in usum hominum.

usum non sit) agere, nihil aliud videntur ostendisse, quam naturam
 deosque aequae ac homines delirare. Vide quaeso quo res tandem eva-
 sit! Inter tot naturae commoda non pauca debuerunt reperire incom-
 moda, tempestates scilicet, terrae motus etc. Atque haec statuerunt
 propterea evenire, quod dii irati essent, ob injurias ijs ab hominibus
 factas, sive ob peccata in eorum cultu commissa; et quamvis expe-
 rientia in dies reclamaret, ac infinitis exemplis ostenderet, commoda
 ac incommoda pijs aequè ac impijs promiscuè evenire, non ideo ab
 inveterato praejudicio destiterunt. Facilius enim ijs fuit, hoc inter alia
 incognita, quorum usum ignorabant, ponere, et sic praesentem suum
 et innatum statum ignorantiae retinere, quam totam illam fabricam
 destruere, et novam excogitare. Unde pro certo statuerunt, deorum
 judicia humanum captum longissimè superare, quod sane unica fuis-
 set causa, ut veritas humanum genus in aeternum lateret, nisi Mathesis,
 quae non circa fines, sed tantum circa figurarum essentias et propieta-
 tes versatur, aliam veritatis normam hominibus ostendisset, et praeter
 Mathesin aliae etiam adsignari possunt causae (quas hic numerare
 supervacuum est) à quibus fieri potuit, ut homines communia haec
 36 praejudicia | animadverterent, et in veram rerum cognitionem duce-
 rentur. His satis explicui id, quod primo loco promisi. Ut jam autem
 ostendam, naturam finem nullum praefixum habere, et omnes causas
 finales nihil nisi humana esse figmenta, [non] opus est multis. Credo
 enim id jam satis constare tam ex fundamentis et causis, unde hoc prae-
 21^v iudicium originem suam traxisse ostendi, quam ex prop. | 16. et Coroll.
 Prop. 32. hujus, et praeterea ex ijs omnibus, quibus ostendi omnia natu-
 25 rae aeternae quâdam necessitate, summâque perfectione procedere. Hoc
 tamen adhuc addam, nempe hanc de fine doctrinam Naturam omninò
 evertere. Nam id quod revera causa est, ut effectum considerat, et con-
 tra. Dein id quod naturâ prius est, facit posterius, et denique id, quod
 supremum et perfectissimum est, reddit imperfectissimum. Nam (duo
 30 priora omitto, quia per se manifesta sunt) ut ex propp. 21. 22. 23. con-
 stat, ille effectus perfectissimus est, qui à Deo immediate producitur,
 et prout aliquid pluribus causis intermedijs indiget, ut producat, eo

3 debuerunt reperire; OP: reperire debuerunt. 4 motus; OP: motus, morbus. 5 ijs;
 OP: sibi. 6 eorum; OP: suo. 8 ac; OP: atque. 13 quod; OP: quae. 17 numerare;
 OP: enumerare. 18 supervacuum; OP: supervacaneum. 21 nullum; OP: nullum
 sibi. 22 nihil: *correction of nisi, possibly in a second hand.* 24 Coroll.; OP: Coroll.
 1. et 2. 25 hujus; OP: om. 29 Dein; OP: Deinde. 30–31 duo priora omitto; OP:
 duobus prioribus omissis. 31 22.; OP: 22. et. 33 prout; OP: quo.

imperfectius est. At si res, quae a Deo immediatè productae sunt, ea de causâ factae essent, ut Deus finem assequeretur suum, tum necessariò ultimae, quarum de causa priores factae sunt, omnium praestantissimae essent. Dein haec doctrina Dei perfectionem tollit. Nam si Deus propter finem agit, aliquid necessariò appetit, quo caret. Et quamvis Theologi et Metaphijsici distinguant inter finem indigentiae et assimilationis, fatentur tamen Deum omnia propter se, non vero propter res creandas egisse, quia nihil ante creationem praeter Deum assignare possunt, propter quod Deus ageret, adeoque necessario fateri coguntur Deum ijs, propter quae media parare voluit, caruisse, eaque cupivisse; ut per se clarum. Nec hic praetereundum est, quod hujus doctrinae sectatores, qui in assignandis rerum finibus suum ingenium ostentare voluerunt, ad hanc suam doctrinam probandam, novum attulerunt modum argumentandi, reducendo scilicet non ad impossibile, sed ad ignorantiam. (Quod ostendit nullum aliud fuisse hujus doctrinae medium.) Nam si ex. gr. ex culmine aliquo lapis in alicujus caput ceciderit eumque interemerit, hoc modo demonstrabunt lapidem ad hominem | interficiendum cecidisse. Ni enim eum in finem, | Deo id volente cecidit, quomodo tot circumstantiae (saepe enim multae simul concurrunt) casu contingere potuerunt? Respondebis forte ex eo, quod ventus flavit, et quod homo illac iter habebat, evenisse. At instabunt, cur ventus illo tempore flavit? cur homo illo eodemque tempore illac iter habebat? Si iterum respondeas, ventum tum ortum, quia mare hesternâ die, tempore adhuc tranquillo, agitari inceperat, et quod homo ab amico invitatus fuerat, instabunt iterum, quia nullus rogandi finis, cur autem mare agitabatur? cur homo in illud tempus invitatus fuit? et sic porro causarum causas rogare non cessabunt, donec ad Dei voluntatem, hoc est asijlum ignorantiae confugeris. Sic etiam, ubi corporis humani fabricam vident, stupefcunt, et ex eo, quod tantae artis causas ignorant, concludunt eandem non mechanicâ, sed divinâ vel supra-naturali arte fabricari, talique modo constitui, ut una pars alteram non laedat. Atque hinc fit, ut qui miraculorum veras causas quaerit, quique res naturales, ut doctus intelligere, non autem ut stultus

1 a Deo immediatè; OP: immediatè à Deo. 6 et; OP: et finem. 10 parare: *correction possibly in a second hand of an illegible word.* 15 hujus; OP: huic. 16 doctrinae; OP: doctrinae argumentandi. 17 interemerit; OP: interfecerit. 19 cecidit; OP: ceciderit. 20 contingere; OP: concurrere. || forte; OP: fortasse, id. 24 hesternâ; OP: praecedenti. 28 asijlum ignorantiae; OP: ignorantiae asyllum. 31 supra-naturali; OP: supernaturali. 32 veras causas; causas veras.

admirari studet, passim pro haeretico et impio habeatur, et proclame-
 tur ab ijs, quos vulgus tanquam Naturae et Deorum interpretes adorat.
 Nam sciunt, quod sublatâ ignorantîâ, stupor, hoc est unicum argumen-
 tandi, tuendaeque suae auctoritatis medium, quod habent, tollitur. Sed
 haec relinquo, et ad id, quod *tertio* loco hic agere constitui, pergo. 5
 Postquam homines sibi persuaserunt, omnia quae fiunt propter ipsos
 fieri, id in unaquâque re praecipuum judicare debuerunt, quod ipsis
 utilissimum, et illa praestantissima aestimare, à quibus optimè afficie-
 bantur. Unde has formare debuerunt notiones, quibus rerum naturas
 explicarent: scilicet calidum, frigidum, bonum, malum, ordinem, con- 10
 fusionem, pulchritudinem | et deformitatem: et quia se liberos existi-
 mant, inde hae notiones ortae sunt, scilicet laus et vituperium, pec-
 catum et meritum; sed has infra postquam de Naturâ humanâ egero,
 illas hic breviter explicabo. Nempe id omne quod ad valetudinem et
 Dei cultum conducit *Bonum*, quod autem contra *malum* vocarunt. Et 15
 quia ij, qui rerum naturam non intelligunt, nihil de rebus affirmant,
 sed res tantummodo imaginantur, et | imaginationem pro intellectu
 capiunt, ideo ordinem in rebus esse firmiter credunt, rerum suaeque
 naturae ignari. Nam cum ita sunt dispositae, ut, cum nobis per sen-
 sus repraesentantur, eas facile imaginari, et consequenter earum facile 20
 recordari possimus, easdem bene ordinatas, sive ordinatas dicimus; si
 vero contra, eas male ordinatas sive confusas esse dicimus. Et quoniam
 ea nobis prae ceteris grata sunt, quae facile imaginari possumus, ideo
 homines ordinem confusioni praeferunt (quasi ordo aliquid in naturâ
 praeter respectum ad nostram imaginationem esset) dicuntque Deum 25
 omnia ordine creasse, et hoc modo ipsi, nescientes, Deo imaginatio-
 nem tribuunt, nisi volunt forte dicere, Deum humanae imaginationi
 providentem, res omnes eo disposuisse modo, quo ipsas facillimè ima-
 ginari possent; nec moram forsán ijs injiciet, quod infinita reperiuntur,
 quae nostram imaginationem longe superant, et plurima, quae ipsam 30
 propter ejus imbecillitatem confundunt. Sed de hac re satis. Caeterae
 deinde notiones etiam, praeter imaginandi modos, quibus imaginatio
 diversimodè afficitur, nihil sunt, et tamen ab ignaris tanquam praecipua
 rerum attributa considerantur, quia, ut jam diximus, res omnes prop-

2 et deorum; OP: deorumque. 8 illa; OP: illa omnia. 10 calidum ... confusionem;
 OP: bonum, malum, ordinem, confusionem, calidum, frigidum. 14 illas; OP: illas
 autem. 15 contra; OP: iis contrarium est. || vocarunt; OP: vocaverunt. 17 *A*
marginal note, in a second hand, adds: et intellectus affirmat et negat minimè verò
 imaginatio. 19 sunt; OP: sint. 21 sive ordinatas dicimus; OP: *om.* 22 eas;
 OP: ipsas. 27 nisi ... dicere; OP: nisi velint forti.

23^f ter ipsos factas esse credunt, et rei alicujus naturam bonam vel malam,
 sanam vel putridam | et corruptam dicunt, prout ab eâdem afficiuntur.
 Ex. gr. si motus, quem nervi ab objectis per oculos repraesentatis acci-
 piunt, valetudini conducatur, objecta, à quibus causantur, pulchra dicun-
 tur, quae autem contrarium motum cient, deformia. Quae deinde per
 nares sensum movent, odorifera vel faetida vocant, quae per linguam,
 dulcia aut amara, sapida aut insipida etc. quae autem per tactum dura
 aut mollia, aspera aut laevia, etc. et quae denique aures movent, stre-
 pitum, sonum vel harmoniam edere dicuntur, quorum haec homines
 adeo dementavit, ut Deum etiam harmoniâ delectari crederent. Nec
 desunt Philosophi, qui sibi persuaserint, motus coelestes harmoniam
 componere. Quae omnia satis ostendunt, unumquemque pro disposi-
 tione cerebri judicasse, vel potius imaginationis affectiones pro rebus
 aspexisse. Quare non mirum est (ut etiam hoc obiter notemus) quot
 inter homines tot, quot experimur, controversiae ortae sint, ex quibus
 tandem scepticismus. Nam quamvis humana corpora in multis con-
 39 veniant, in plurimis tamen | discrepant, et ideo id, quod uni bonum,
 alteri malum videtur, quod uni ordinatum, alteri confusum, quod uni
 gratum, alteri ingratum est, et sic multa, quibus hic supersedeo, cum
 quia hujus loci non est haec ex professo agere, tum quia hoc omnes satis
 experti sunt. Omnibus enim in ore est, quot capita tot sententias esse,
 suo quemque sensu abundare, non minora cerebrorum quam pala-
 torum esse discrimina: quae sententiae satis ostendunt homines pro
 dispositione cerebri de rebus judicare, resque potius imaginari quam
 intelligere. Res enim si intellexissent, omnes, teste mathesi, si non
 23^v allicerent, ad minimum convincerent. | Videmus itaque omnes notiones,
 quibus vulgus solet naturam explicare, modos esse tantummodo imagi-
 nandi, nec ullius rei naturam, sed tantum imaginationis constitutionem
 indicare, et quia nomina habent, quasi essent entium extra imagina-
 tionem existentium, eadem igitur entia, non rationis sed imaginationis
 voco, atque adeo omnia argumenta, quae contra nos ex similibus notio-
 nibus petuntur, facile propulsari possunt. Solent enim multi sic argu-
 mentari. Si omnia ex necessitate perfectissimae Dei naturae sunt con-
 secuta, unde ergo tot imperfectiones in naturâ ortae? Videlicet rerum
 corruptio ad faectorem usque, rerum deformitas, quae nauseam moveat,

4 causantur; OP: causatur. 9 haec; OP: postremum. 13 cerebri; OP: cerebri de
 rebus. 14 aspexisse; OP: accepsisse. || etiam hoc; OP: hoc etiam. || quot: sic; OP:
 quod. 19 multa; OP: de ceteris. 20 haec; OP: de his. 21 sententias esse; OP:
 sensus. 25 omnes; OP: illae omnes. 26 notiones; OP: rationes. 30 igitur; OP: om.

confusio, malum, peccatum etc. Sed ut modo dixi facile confutantur. Nam rerum perfectio ex solâ earum naturâ et potentia est aestimanda, nec magis ideo res aut minus perfectae sunt, propterea quod hominum sensum delectant vel offendunt, nec propterea quod humanae naturae conducunt vel quod eidem repugnant. Ijs autem qui quaerunt, cur Deus omnes homines non ita creavit, ut solo rationis ductu gubernarentur, nihil aliud respondeo, quam quia ei non defuit materia ad omnia ex summo nimirum ad infimum perfectionis gradum creandum; vel proprius loquendo quia ipsius naturae leges adeo amplae fuerunt, ut sufficerent ad omnia, quae ab aliquo infinito intellectu concipi possunt producendum, ut prop. 16. hujus, demonstravi. Haec sunt, quae hic suscepi notare praejudicia. Si quaedam hujus farinae adhuc restant, poterunt eadem ab unoquoque mediocri meditatione emendari.

Finis partis primae.

3 magis ideo res; OP: ideo res magis. 4 nec propterea; OP: *om.* 8 creandum; OP: creanda. 8–9 proprius; OP: magis proprie. 10–11 producendum; OP: producenda. 11 hujus; OP: *om.* 11–12 suscepi notare; OP: notare suscepi.

DE NATURÂ ET ORIGINE MENTIS

Transeo jam ad ea explicanda, quae ex Dei sive entis aeterni et infiniti essentiâ necessariò debuerunt sequi. Non quidem omnia (infinita enim infinitis modis ex ipsâ debere sequi pr. 16. demonstravimus), sed ea solummodo, quae nos ad mentis humanae, ejusque summae beatitudinis cognitionem quasi manu ducere possunt. 5

Definitiones

1. Per corpus intelligo modum, qui Dei essentiam quatenus ut res extensa consideratur, certo et determinato modo exprimit. Vid. Coroll. pr. 25. p. 1. 10

2. Ad essentiam alicujus rei id pertinere dico, quo dato res necessariò ponitur, et quo sublato res necessariò tollitur; vel id sine quo res, et vice versâ, quod sine re nec esse nec concipi potest.

3. Per ideam intelligo mentis conceptum, quem mens format propterea, quod res est cogitans. 15

41 Dico conceptum potius quam perceptionem, quia perceptionis | nomen indicare videtur, mentem ab objecto pati. At conceptus actionem mentis exprimere videtur.

4. Per ideam adaequatam intelligo ideam, quae quatenus in se, sine relatione ad objectum, consideratur, omnes verae ideae proprietates sive denominationes intrinsecas habet. Dico intrinsecas, ut illam secludam quae extrinseca est, nempe convenientia ideae cum suo ideato. 20

5. Duratio est indefinita existendi continuatio. Dico indefinitam, quia per ipsam rei existentis naturam determinari nequaquam potest, neque et[iam] a causa efficiente, quae scilicet rei existentiam necessariò ponit, non autem tollit. 25

6. Per realitatem et perfectionem idem intelligo.

1 Pars Secunda; OP: Ethics Pars Secunda. 5 pr. 16.; OP: Prop. 16. Part. 1. 17 Dico; OP: Explicatio. Dico. || conceptum potius; OP: potius conceptum. 22 Dico; OP: Explicatio. Dico. 24 Dico; OP: Explicatio. Dico.

- 24^v 7. Per res singulares intelligo res, quae finitae sunt et determinatam habent existentiam. Quod si plura individua in unâ actione ita concurrant, ut omnia simul unius effectus sint causa, eadem omnia eatenus ut unam rem singularem considero.

Axiomata.

5

Hominis essentia non involvit necessariam existentiam, hoc est ex naturae ordine tam fieri potest, ut hic et ille homo existat, quam ut non existat.

2. Homo cogitat.

3. Modi cogitandi, ut amor, cupiditas, vel quicumque nomine affectus animi insinuantur, non dantur, | nisi in eodem individuo detur idea rei amatae, desideratae etc. At idea dari potest, quamvis nullus alius detur cogitandi modus.

4. Nos corpus quoddam multis modis affici sentimus.

5. Nullas res singulares praeter corpora et cogitandi modos sentimus nec percipimus.

Postulata vide post 13. proposit.

Propositio 1.

Cogitatio attributum Dei est, sive Deus est res cogitans.

Demonstratio.

20

Singulares cogitationes, sive haec et illa cogitatio modi sunt, qui Dei naturam certo et determinato modo exprimunt (per coroll. pr. 25. p. 1.). Competit ergo Deo (per def. 5. p. 1.) attributum, cujus conceptum singulares omnes cogitationes involvunt, per quod etiam concipiuntur. Est igitur cogitatio unum ex infinitis Dei attributis, quod Dei aeternam et infinitam essentiam exprimit (vide def. 6. p. 1.) sive Deus est res cogitans. Q.E.D.

25

Scholium.

Patet etiam haec propositio ex hoc, quod nos possumus ens cogitans infinitum concipere. Nam quo plura ens cogitans potest cogitare, eo plus realitatis sive perfectionis idem continere concipimus. Ergo ens, quod infinita infinitis modis excogitare potest, est necessario virtute

30

6 Hominis; OP: 1. Hominis. 32 excogitare; OP: cogitare.

25^f cogitandi infinitum. Cum itaque | ad solam cogitationem attendendo
ens infinitum concipiamus, est necessariò (per def. 4. et 6. p. 1.) cogi-
tatio unum ex infinitis Dei attributis, ut volebamus.

Propositio 2.

43 Extensio attributum Dei est, sive Deus est res extensa. | Demonstratio 5
hujus eodem modo procedit, ac demonstratio praeced. prop.

Propositio 3.

In Deo datur necessario idea tam ejus essentiae, quam omnium, quae
ex ipsius essentia necessario sequuntur.

Demonstratio.

10

Deus enim (per prop. 1. hujus) infinita infinitis modis cogitare, sive
(quod idem est per pr. 16. p. 1.) ideam suae essentiae, et omnium quae
necessario ex ea sequuntur, formare potest. Atqui omne, quod in Dei
potestate est, necessariò est (per pr. 35. p. 1.). Ergo datur necessariò talis
idea, et (per pr. 15. p. 1.) non nisi in Deo. Q.E.D.

15

Scholium.

Vulgus per Dei potentiam intelligit Dei liberam voluntatem et jus in
omnia quae sunt, quaeque propterea communiter, ut contingentia con-
siderantur. Deum enim potestatem omnia destruendi habere dicunt, et
in nihilum redigendi. Dei porro potentiam cum potentiâ regum saepis-
simè comparant. Sed hoc in Coroll. 1. et 2. pr. 32. p. 1. refutavimus, et
pr. 16. ostendimus, Deum eâdem necessitate agere, quâ seipsum intelli-
git, hoc est sicuti ex necessitate divinae naturae sequitur (ut omnes uno
ore statuunt) ut Deus seipsum intelligat, eâdem etiam necessitate sequi-
tur, ut Deus infinita infinitis modis agat. Dein. pr. 34. ostendimus Dei
potentiam nihil esse, praeterquam Dei actuosam essentiam, adeoque
tam nobis impossibile est concipere Deum non agere, quam Deum non
esse. Porro si haec ulterius prosegui | liberet, possem hic ulterius osten-
dere potentiam illam, quam vulgus Deo affingit non tantum humanam
esse (quod ostendit Deum hominem, vel instar hominis à Deo concipi)
sed etiam impotentiam involvere. Sed nolo de eadem re toties

20

25

30

5–6 Demonstratio hujus; OP: Demonstratio/Hujus. 13 Omne; OP: omne id. 22 pr.
16.; OP: Propositione 16. partis I. 23 ut; OP: sicut. 25 Dein.; OP: Deinde. ||
Pr. 34; OP: Propositione 34. partis I. 26 After essentiam: essentiam, crossed out.
28 proseguui; OP: persequi. 30 Deo: sic; OP: vulgo.

44 sermonem instituere. Vos | solummodo iterum atque iterum rogare volo, ut quae in 1 parte ex pr. 16. usque ad finem de hac re dicta sunt, semel atque iterum perpendatis. Nam nemo ea, quae volo, percipere rectè poterit, nisi magnopere caveat, ne Dei potentiam cum humana Regum potentia vel jure confundat.

5

Propositio 4.

Idea Dei ex quâ infinita infinitis modis sequuntur, unica tantum esse potest.

Demonstratio.

Intellectus infinitus nihil praeter Dei attributa ejusque affectiones comprehendit (per pr. 30. p. 1.). Atqui Deus est unicus (per coroll. 1. pr. 14. p. 1.). Ergo Dei idea ex quâ infinita infinitis modis sequuntur unica tantum esse potest. Q.E.D.

10

Propositio 5.

Esse formale idearum Deum, quatenus tantum ut res cogitans consideratur, pro causâ agnoscit, et non quatenus alio attributo explicatur: hoc est, Dei attributorum quam rerum singularium ideae non ipsa ideata, sive res perceptas pro causâ efficiente agnoscunt, sed ipsum Deum quatenus est res cogitans.

15

Demonstratio.

20

Patet quidem ex prop. 3. hujus. Ibi enim concludebamus, Deum ideam suae essentiae, et omnium, quae ex eâ necessariò sequuntur, formare posse ex hoc solo, nempe quod Deus est res cogitans, et non ex eo quod sit suae ideae objectum. Quare esse formale idearum, Deum, quatenus est res cogitans pro causâ agnoscit. Sed aliter hoc modo demonstratur. 25
Esse formale idearum modus est cogitandi ut per se notum (hoc est per coroll. pr. 25. p. 1.), | modus qui Dei naturam quatenus est res cogitans certo modo exprimit, adeoque (per pr. 10. p. 1.) nullius alterius attributi Dei conceptum involvit, et consequenter (per ax. 4. p. 1.)
26^r nullius alterius attributi nisi cogitationis est effectus, adeoque esse |
45 formale idearum, Deum, quatenus tantum ut res cogitans consideratur etc. Q.E.D. 30

1 Vos; OP: Lectorem. 1–2 rogare volo; OP: rogo. 3 perpendatis; OP: perpendat.

12 Dei idea; OP: idea Dei. 16–17 hoc est; OP: hoc est, tam.

Propositio 6.

Cujuscunque attributi modi Deum, quatenus tantum sub illo attributo, cujus modi sunt, et non quatenus sub ullo alio consideratur, pro causâ habent.

Demonstratio.

5

Unumquodque enim attributum per se absque alio concipitur (per pr. 10. p. 1.). Quare uniuscujusque attributi modi conceptum sui attributi, non autem alterius involvunt, adeoque (per ax. 4. p. 1.) Deum, quatenus tantum sub illo attributo, cujus modi sunt, et non quatenus sub ullo alio consideratur, pro causa habent. Q.E.D.

10

Corollarium.

Hinc sequitur, quod esse formale rerum, quae modi non sunt cogitandi, non sequitur ideo ex divinâ naturâ, quia res prius cognovit, sed eodem modo, et eadem necessitate res ideatae ex suis attributis consequuntur et concluduntur, ac ideas ex attributo cogitationis sequi ostendimus.

15

Propositio 7.

Ordo et connexio idearum idem est, ac ordo et connexio rerum. Demonstratio patet ex ax. 4. p. 1. Nam cujuscunque causati idea à cognitione causae, cujus est effectus, dependet.

Corollarium.

20

Hinc sequitur quod Dei cogitandi potentia aequalis est ipsius actuali agendi potentiae: hoc est quicquid ex infinita Dei naturâ sequitur formaliter id omne ex Dei ideâ eodem ordine eademque connexione sequitur in Deo objectivè.

46

Scholium.

25

26^v

Hic antequam ulterius pergamus, revocandum nobis est in memoriam id quod supra ostendimus. | Nempe quod quicquid ab infinito intellectu percipi potest, tanquam substantiae essentiam constituens, id omne ad unicam tantum substantiam pertinet, et consequenter quod substantia cogitans et substantia extensa una eademque est substantia, quae jam sub hoc, jam sub illo attributo comprehenditur. Sic etiam

30

14 et eadem; OP: eademque. 15 sequi; OP: consequi. 17–18 Demonstratio patet; OP: Demonstratio/Patet. 27 id; OP: est id.

modus extensionis, et idea illius modi una eademque est res, sed duobus modis expressa, quod quidam Hebraeorum quasi per nebulam vidisse videntur, qui scilicet statuunt Deum, Dei intellectum resque ab ipso intellectas unum et idem esse. Ex. gr. circulus in naturâ existens, et idea circuli existentis, quae etiam in Deo est, una et eadem est res, quae per diversa attributa explicatur; et ideo sive naturam sub attributo extensionis, sive sub attributo cogitationis, sive sub alio quocunque concipiamus, unum eundemque ordinem, sive unam ac eandem causarum connexionem, [hoc est] easdem res invicem sequi reperiemus. Nec ullâ aliâ de causâ dixi, quod Deus sit causâ ideae (ex. gr. circuli), quatenus tantum est res cogitans, et circuli, quatenus tantum est res extensa, nisi quia esse formale ideae circuli non nisi per alium cogitandi modum, tanquam causam proximam, et illum iterum per alium, et sic in infinitum, potest percipi, ita ut quamdiu res, ut cogitandi modi considerantur, ordinem totius naturae sive causarum connexionem, per solum cogitationis attributum explicare debemus, et quatenus ut modi extensionis considerantur, ordo etiam totius naturae per solum extensionis attributum explicari debet, et sic de alijs attributis intelligo. Quare rerum, ut in se sunt, Deus reverâ est causa, quatenus infinitis constat attributis. Nec impraesentiarum haec clarius possum explicare.

Propositio 8.

Idae rerum singularium sive modorum non existentium ita debent comprehendendi in Dei infinitâ idea, ac rerum singularium sive modorum essentiae formales in Dei attributis continentur.

47 Patet haec ex praec. sed intelligitur clarius ex praec. schol. 25

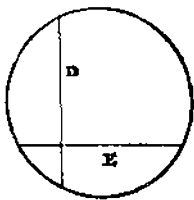
27^r Corollarium.

Hinc sequitur, quod quamdiu res singulares non existunt, nisi quatenus in Dei attributis comprehenduntur, earum esse objectivum, sive idea non existit, nisi quatenus infinita Dei idea existit, et ubi res singulares dicuntur existere, non tantum quatenus in Dei attributis comprehenduntur, et quatenus etiam durare dicuntur, earum ideae etiam existentiam, per quam durare dicuntur, involvent.

5 et eadem; OP: eademque. 8 unam ac eandem; OP: unam eandemque. 13 illum; OP: ille. 18 sic; OP: idem. 25 Patet haec; OP: Demonstratio. Haec Propositio patet. 29 idea non existit; OP: ideae non existunt. 31 et; OP: sed.

Scholium.

Si quis ad uberiores hujus rei explicationem exemplum desideret, nullum sane dare potero, quod rem, de quâ hic loquor, utpote unicam adaequate explicet. Conabor tamen, prout fieri potest, illustrare. Nempe circulus talis est naturae, ut omnium linearum rectarum in eodem sese invicem secantium rectangula sub segmentis sint inter se aequalia, quare in circulo infinita inter se aequalia rectangula continentur, attamen nullum eorum potest dici existere, nisi quatenus circulus existit, nec etiam alicujus horum rectangulorum idea potest dici existere, nisi quatenus in circuli idea comprehenditur. Concipiatur jam ex infinitis illis duo tantum, nempe E et D existere. Sane eorum etiam idea jam non tantum existit, quatenus solummodo in circuli idea comprehenditur, sed etiam, quatenus illius rectanguli existentiam involvit, quo fit ut à reliquis reliquorum rectangulorum ideis distinguatur.

Propositio 9.

Idea rei singularis actu existentis Deum pro causa habet, non quatenus infinitus est, sed quatenus alia rei singularis actu | existentis idea affectus consideratur, cujus etiam Deus est causa, quatenus alia tertia affectus est, et sic in infinitum.

27^v

Demonstratio.

Idea rei singularis actu existentis modus singularis cogitandi est, et à reliquis distinctus (per Coroll. et schol. pr. 8. hujus); adeoque (per pr. 6. hujus) Deum, quatenus est tantum res cogitans, pro causa habet. At non (per pr. 28. p. 1.) quatenus est res absolutè cogitans, sed quatenus alio cogitandi modo affectus consideratur, et hujus etiam, quatenus alio affectus est, et sic in infinitum. Atqui ordo et connexio idearum

4 prout; OP: rem, ut fieri. 10 Concipiatur; OP: Concipiantur. 11 idea; OP: ideae. 12 existit; OP: existunt. 12-13 comprehenditur; OP: comprehenduntur. 13 illius rectanguli; OP: illorum rectangulorum. || involvit; OP: involvunt. 14 distinguatur; OP: distinguantur.

(per pr. 7. hujus) idem est ac ordo et connexio causarum. Ergo unius singularis ideae est alia idea, sive Deus, quatenus aliâ ideâ affectus consideratur, est causa, et hujus etiam, quatenus aliâ affectus est, et sic in infinitum, ut proponebatur.

Corollarium.

5

Quicquid in singulari cujuscunque ideae objecto contingit, ejus datur in Deo cognitio, quâtenus tantum ejusdem objecti ideam habet.

Demonstratio.

Quicquid in objecto cujuscunque ideae contingit, ejus datur in Deo idea (per pr. 3. hujus) non quatenus infinitus est, sed quatenus alia rei singularis idea affectus consideratur (per praec.), sed (per pr. 7. hujus) ordo et connexio idearum idem est ac ordo et connexio rerum; erit ergo cognitio ejus quod in singulari aliquo objecto contingit in Deo, quatenus tantum ejusdem objecti habet ideam. Q.E.D.

10

Propositio 10.

15

Ad essentiam hominis non pertinet esse substantiae, sive substantia formam hominis non constituit.

Demonstratio.

Esse enim substantiae involvit necessariam existentiam (per pr. 7. p. 1.). Si igitur ad hominis essentiam pertinet esse substantiae, datâ ergo substantiâ, daretur necessario homo (per def. 2. hujus) et | consequenter homo necessario existeret, quod (per ax. 1. hujus) est absurdum.

49

20

28^r

Scholium.

Demonstratur etiam haec propositio ex prop. 5. p. 1. Nempe quod duae ejusdem naturae substantiae non dentur. Cum autem plures homines existere possint, ergo id quod hominis formam constituit, non est esse substantiae. Patet praeterea haec propositio ex reliquis substantiae proprietatibus, videlicet quod substantia suâ naturâ sit infinita, immutabilis, indivisibilis etc. ut unusquisque facile videre potest.

25

2 est; OP: *om.* 4 ut proponebatur; OP: Q.E.D. 11 praec.; OP: praeced. Prop.
22 absurdum; OP: absurdum. Ergo &c. Q.E.D. 28 suâ naturâ sit; OP: sit suâ naturâ.
29 unusquisque facile; OP: facile unusquisque.

Corollarium.

Hinc sequitur essentiam hominis constitui à certis Dei attributorum modificationibus. Nam esse substantiae (per pr. praec.) ad essentiam hominis non pertinet. Ergo est (per pr. 15. p. 1.) aliquid, quod in Deo est, et quod sine Deo nec esse, nec concipi potest, sive (per coroll. pr. 25. p. 1.) affectio sive modus, qui Dei naturam certo et determinato modo exprimit. 5

Scholium.

Omnes sane concedere debent, nihil sine Deo nec esse nec concipi posse. Nam apud omnes in confesso est, quod Deus omnium rerum, 10
tam earum essentiae quam earum existentiae unica est causa, hoc est Deus non tantum est causa rerum secundum fieri, ut ajunt, sed etiam secundum esse. At interim plerique id ad essentiam alicujus rei pertinere dicunt, sine quo res nec esse nec concipi potest; adeoque vel naturam Dei ad essentiam rerum creatarum pertinere, vel res creatas 15
sine Deo vel esse vel concipi posse credunt, vel quod certius est, sibi non satis constant. Cujus rei causam fuisse credo, quod ordinem philosophandi non tenuerint. Nam Naturam divinam, quam ante omnia contemplari debebant, quia tam cognitione quam naturâ prior est, ordine 20
28^v | cognitionis ultimam, et res quae sensuum objecta vocantur, omnibus priores esse crediderunt. Unde factum est, ut dum res naturales contemplati sunt, de nullâ re minus cogitaverint, quam de divinâ naturâ, 25
50 et cum postea animum ad divinam naturam | contemplandum impulerint, de nullâ re minus cogitare potuerint, quam de primis suis figmentis, quibus rerum naturalium cognitionem superstruxerant, utpote 25
quae ad naturam divinae naturae nihil juvare poterant, adeoque nihil mirum si sibi passim contradixerint. Sed hoc mitto, nam meum intentum hic tantum fuit causam reddere, cur non dixerim id ad essentiam alicujus rei pertinere, sine quo res nec esse nec concipi potest, nimirum quia res singulares non possunt sine Deo esse nec concipi, et tamen 30
Deus ad earum essentiam non pertinet, sed id necessariò essentiam alicujus rei constituere dixi, quo dato res ponitur, et quo sublato tollitur, vel id sine quo res, et vice versâ id sine re nec esse nec concipi potest.

4 Ergo est; OP: Est ergo. 9 nec esse nec concipi; OP: esse, neque concipi. 23–24 impulerint; OP: appulerint. 26 naturam: sic; OP: cognitionem. 32 sublato; OP: sublato res.

Propositio 11.

Primum quod actuale mentis humanae esse constituit nihil aliud est, quam idea rei alicujus singularis actu existentis.

Demonstratio.

Essentia hominis (per coroll. pr. praec.) à certis Dei attributorum modis 5
constituitur, nempe (per ax. 2 hujus) à modis cogitandi, quorum om-
nium (per ax. 3. hujus) idea natura prior est, et eâ datâ reliqui modi
(quibus scilicet idea natura prior est) in eodem debent esse individuo
(per ax. 4. hujus). Adeoque idea primum est, quod humanae mentis
esse constituit: at non idea rei non existentis. Nam tum (per coroll. 10
29^r pr. 8. hujus) ipsa idea non posset | dici existere, erit ergo idea rei
actu existentis: at non infinitae. Nam res infinita (per pr. 21. et 23.
p. 1.) debet semper necessariò existere: atqui hoc (per ax. 1. hujus) est
absurdum. Ergo primum, quod esse humanae mentis constituit est idea
rei singularis actu existentis. Q.E.D. 15

Corollarium.

Hinc sequitur mentem humanam partem esse infiniti intellectus Dei,
ac proin cum dicimus mentem humanam hoc vel illud percipere, nihil
aliud dicimus, quam quod Deus, non quatenus infinitus est, sed qua-
tenus per naturam humanae mentis | explicatur, sive quatenus huma- 20
nae mentis essentiam constituit, hanc vel illam habet ideam, et cum
dicimus Deum hanc vel illam ideam habere, non tantum, quatenus
naturam humanae mentis constituit, sed quatenus simul cum mente
humanâ alterius rei etiam habet ideam, tum dicimus mentem huma-
nam rem ex parte sive adaequatè percipere. 25

Scholium.

Hic sine dubio Lectores haerebunt, ac multa comminiscuntur, quae
moram injiciant, et hâc de causâ ipsos rogo, ut lento gradu mecum
pergant, nec de his judicium ferant, donec omnia perlegerint.

Propositio 12.

Quicquid in objecto ideae humanam mentem constituentis contingit,
id ab humanâ mente debet percipi, sive ejus rei dabitur in mente neces- 30

9 Adeoque; OP: Atque adeo. 12 non; OP: non rei. || Nam res; OP: Res namque.
14 mentis; OP: mentis actuale. 18 proin; OP: proinde. 25 adaequatè: sic; OP:
inadequatè. 27 ac multa; OP: multaque.

Corollarium.

Hinc sequitur hominem mente et corpore constare, et corpus humanum, prout ipsum sentimus, existere.

Scholium.

Ex his non tantum intelligimus mentem humanam unitam esse cor- 5
 pori, sed etiam quid per mentis et corporis unionem intelligendum sit.
 Verum ipsam adaequatè sive distinctè intelligere non poterit, nisi prius
 nostri corporis naturam adaequatè cognoscat. Nam ea quae hucusque
 ostendimus admodum communia sunt, nec magis ad homines, quam
 30^r ad | reliqua individua pertinent, quae omnia quamvis diversis gradi- 10
 bus animata tamen sunt. Nam cujuscunque rei datur necessario in Deo
 idea, cujus Deus est causa, eodem modo ac humani corporis ideae,
 atque adeo quicquid de ideâ humani corporis diximus, id de cujuscun-
 que rei idea necessario dicendum. Attamen nec etiam negare possu-
 53 mus, ideas | inter se, ut ipsa objecta, differre, unamque aliâ praestan- 15
 tiorem esse plusque realitatis continere, pro ut objectum unius objecto
 alterius praestantius est plusque realitatis continet; ac ideo ad deter-
 minandum quid mens humana reliquis intersit, quidque reliquis prae-
 stet, necesse nobis est ejus objecti, ut diximus, hoc est corporis humani
 naturam cognoscere. Eam autem hic explicare nec possum, nec ad ea, 20
 quae demonstrare volo necesse est. Hoc tamen in genere dico, quo
 corpus aliquod reliquis aptius est ad plura simul agendum vel patien-
 dum, eo mens reliquis aptior est ad plura simul percipiendum, et quo
 unius corporis actiones magis ab ipso solo pendent, et quo minus alia
 corpora cum eodem in agendo concurrunt, eo ejus mens aptior est 25
 ad distincte intelligendum. Atque ex his praestantiam unius mentis,
 prae alijs cognoscere possumus: deinde causam etiam videre, cur nostri
 corporis non nisi admodum confusam habeamus cognitionem, et alia
 plura quae in sequentibus ex his deducam; qua de causa operae pre-
 tium esse duxi haec ipsa accuratius explicare et demonstrare, ad quod 30
 necesse est pauca de natura corporum praemittere.

Axioma 1.

Omnia corpora vel moventur vel quiescunt.

7 non; OP: nemo. 12 ideae; OP: idea. 14 dicendum; OP: dicendum est. 17 ideo;
 OP: propterea. 20 id; OP: nec id. 23 eo; OP: eo ejus. 25 cum: *correction of ab,*
possibly in a second hand.

Axioma 2.

Unumquodque corpus jam tardius jam celerius movetur.

30^v

Lemma 1.

Corpora ratione motus et quietis, celeritatis et tarditatis, et non ratione substantiae ab invicem distinguuntur. Primam partem hujus per se notam suppono. At quod ratione substantiae non distinguantur corpora tam patet ex prop. 5. quam 8. p. 1. sed clarius ex ijs, quae in Schol. pr. 15. p. 1. dicta sunt. 5

54

Lemma 2.

Omnia corpora in quibusdam conveniunt. 10

Demonstratio.

In his enim omnia corpora conveniunt, quod unius ejusdemque attributi conceptum involvunt (per def. 1. hujus). Dein quod jam tardius jam celerius, et absolute jam moveri jam quiescere possunt.

Lemma 3.

15

Corpus motum vel quiescens ad motum vel quietem determinari debuit ab alio corpore, quod etiam ad motum vel quietem determinatum fuit ab alio, et illud iterum ab alio, et sic in infinitum.

Demonstratio.

Corpora (per def. 1. hujus) res singulares sunt, quae (per lemma 1.) ratione motus et quietis ab invicem distinguuntur, adeoque (per pr. 28. p. 1.) unumquodque ad motum vel quietem necessariò determinari debuit ab aliâ re singulari, nempe (per pr. 6. hujus) ab alio corpore, quod (per ax. 1.) etiam vel movetur vel quiescit. At hoc etiam (per eandem rationem) moveri vel quiescere non potuit, nisi ab alio ad motum vel quietem determinatum fuisset, et hoc iterum ab alio (per eandem rationem) et sic in infinitum. Q.E.D. 20 25

Corollarium.

Hinc sequitur corpus motum tamdiu moveri, donec ab alio corpore ad quiescendum determinetur; et corpus quiescens tamdiu etiam 30

5 Primam; OP: Demonstratio. Primam. 7 tam: *added in the interlinear space, in the first hand.* || tam patet; OP: patet, tam. 13 Dein; OP: Deinde. 14 quiescere; OP: quiscere. 26-27 iterum ab alio (per eandem rationem); OP: iterum (per eandem rationem) ab alio.

quiescere, donec ab alio ad motum determinetur. Quod etiam per se notum est. Nam cum suppono corpus ex. gr. A quiescere, nec ad alia corpora mota attendo, nihil de corpore A dicere potero, nisi quod quiescat.

- 31^r Quod si postea contingat, ut corpus A moveatur, id sane evenire non potuit ex eo, quod quiescebat; ex eo enim nihil sequi poterat, quam ut 5
 55 corpus A | quiesceret. Si contra supponatur A moveri, quotiescunque ad A tantum attendimus, nihil de eodem affirmare poterimus, nisi quod moveatur. Quod si postea contingat, ut A quiescat, id sane etiam evenire non potuit ex motu, quem habebat, ex eo enim nihil aliud sequi 10
 poterat, quam ut A moveretur: contingit itaque a re, quae non erat in A, nempe à causâ externâ, à quâ ad quiescendum determinatum fuit.

Axioma 1.

Omnes modi, quibus corpus aliquod ab alio afficitur corpore, ex naturâ corporis affecti, et simul ex natura corporis afficientis sequuntur; ita ut 15
 unum idemque corpus diversimode moveatur pro diversitate naturae corporum moventium, et contra, ut diversa corpora ab uno et eodem corpore diversimode moveantur.

Axioma 2.

Cum corpus motum alteri quiescenti, quod dimovere nequit, impingit, 20
 reflectitur ut moveri pergat, et angulus lineae motus reflexionis cum plano corporis quiescentis cui impegit, aequalis erit angulo, quem linea motus incidentiae cum eodem plano facit. Atque haec de corporibus simplicissimis, quae scilicet solo motu et quiete, celeritate et tarditate 25
 ab invicem distinguuntur. Jam ad composita ascendamus.

Definitio.

- 56 Cum corpora aliquot ejusdem aut diversae magnitudinis à reliquis ita coercentur, ut invicem incumbant, vel si eodem aut | diversis celeritatis gradibus moventur, ut motus suos invicem certâ quâdam ratione communicent, illa corpora invicem unita dicemus, et omnia simul unum 30
 corpus sive individuum componere, quod à reliquis per hanc corporum unionem distinguitur.

6 nihil; OP: nil aliud. 9–10 etiam evenire; OP: evenire etiam. 10 eo; OP: motu. 17 et eodem; OP: eodemque. 23 facit; OP: efficit. 25 *In OP: a figure illustrating that when a body in motion impinges on another body at rest, the angle made by the line of motion in the recoil is equal to the angle formed by the line of motion of incidence.*

31^v

Axioma 3.

Quò partes individui vel corporis compositi secundum majores vel minores superficies invicem incumbunt, eò difficilior vel facilius cogi possunt, ut situm suum mutant, et consequenter eo facilius vel difficilior effici potest, ut ipsum individuum aliam figuram induat. Atque dehinc corpora, quorum partes secundum magnas superficies invicem incumbunt, dura; quorum autem partes secundum parvas, mollia, et quorum denique partes inter se moventur, fluida vocabo. 5

Lemma 4.

Si corporis sive individui, quod ex pluribus corporibus componitur, quaedam corpora segregentur, et simul totidem alia ejusdem naturae eorum in locum succedant, retinebit individuum suam naturam, uti antea, absque ullâ ejus formae mutatione. 10

Demonstratio.

Corpora enim (per lem. 1.) ratione substantiae non distinguuntur; id autem quod formam individui constituit in corporum unione (per def. praec.) consistit; atqui haec (per hypothesin) tametsi corporum continua fiat mutatio retinetur; retinebit ergo individuum tam ratione substantiae quam modi suam naturam, uti ante. Q.E.D. 15

Lemma 5.

20

Si partes individuum componentes majores minoresve evadant, | ea tamen proportionem, ut omnes eandem ut antea ad invicem motus et quietis rationem servant, retinebit itidem individuum suam naturam ut antea, absque ulla formae mutatione. Demonstratio hujus est eadem ac praec. Lemmatis. 25

Lemma 6.

32^r

Si corpora quaedam individuum componentia, motum quem versus unam partem habent, versus aliam flectere cogantur, at ita ut motus suos continuare possint, atque invicem eâdem quâ antea ratione communicare; retinebit itidem individuum suam | naturam absque ullius 30

3 invicem; OP: sibi invicem. 6 dehinc; OP: hinc. 12 in locum; OP: loco.

24 Demonstratio hujus; OP: Demonstratio/Hujus. || est eadem; OP: eadem est. 28 versus aliam; OP: aliam versus. 30 ullius; OP: ulla.

formae mutatione. Quod per se patet. Id enim omne retinere supponitur, quod in ejusdem definitione formam ipsius constituere diximus.

Lemma 7.

Retinet praeterea individuum sic compositum suam naturam, sive id secundum se totum moveatur, sive quiescat, sive versus hanc, sive versus illam partem moveatur, dummodo unaquaeque pars motum suum retineat, eumque uti antea reliquis communicet. Quod etiam ex ipsius definitione patet, quam vide ante lem. 4.

Scholium.

His itaque videmus, quâ ratione individuum compositum possit multis modis affici, ejus nihilominus naturâ servatâ. Atque huc usque individuum concepimus, quod non nisi ex corporibus, quae solo motu et quiete, celeritate et tarditate inter se distinguuntur, hoc est individuum quod ex corporibus simplicissimis componitur. Quod si jam illud concipiamus ex pluribus diversae naturae individuis compositum, idem pluribus alijs modis posse affici reperiemus, ipsius nihilominus naturâ servatâ. Nam quandoquidem ejus unaquaeque pars ex pluribus corporibus est composita; poterit ergo (per lem. praec.) unaquaeque pars absque ullâ ipsius naturae mutatione jam tardius jam celerius moveri, et consequenter motus suos citius vel tardius reliquis communicare. Quod si praeterea tertium individuorum genus ex his secundis compositum concipiamus, idem multis alijs modis affici posse reperiemus, absque ullâ ejus formae mutatione. Et si sic porro in infinitum pergamus, facile concipiemus totam naturam unum esse individuum, cujus partes, hoc est omnia corpora infinitis modis variant absque ulla totius individui mutatione. Atque haec, si animus fuisset de corpore ex professo agere, prolixius explicare et demonstrare debuissim. Sed jam dixi me aliud velle, nec alia de causâ haec movere, quam quia ex ipsis ea, quae demonstrare constitui, facile possum deducere.

1 Quod per se patet; OP: Demonstratio/Per se patet. 6 se; OP: om. 8–9 Quod etiam ex ipsius definitione patet; OP: Demonstratio/Patet ex ipsius definitione. 14 hoc est individuum; OP: hoc est. 15 illud; OP: aliud. 29 movere; OP: adferre.

32^v

Postulata.

1. Corpus humanum componitur ex plurimis diversae naturae individuis, quorum unumquodque valde compositum est.
2. Individua haec ex quibus corpus humanum componitur, quaedam fluida, quaedam mollia, et quaedam denique dura sunt. 5
3. Individua, corpus humanum componentia, et consequenter ipsum corpus humanum a corporibus externis pluribus modis afficitur.
4. Corpus humanum indiget, ut conservetur plurimis alijs corporibus, à quibus continuo quasi regeneratur.
- 59 5. Cum corporis humani pars fluida à corpore | externo determinatur, 10
ut in aliam mollem saepe impingat, ejus planum mutat, et veluti quaedam corporis externi impellentis vestigia eidem imprimit.
6. Corpus humanum potest corpora externa plurimis modis movere, plurimisque modis disponere.

Propositio 14.

15

Mens humana apta est ad plurima percipiendum, et eò aptior, quo ejus corpus pluribus modis disponi potest.

Demonstratio.

Corpus enim humanum (per post. 3. et 6.) plurimis modis à corporibus externis afficitur, disponiturque ad corpora externa plurimis modis afficiendum. At omnia quae in corpore humano contingunt (per pr. 12. hujus) mens humana percipere debet: est ergo mens humana apta ad plurima percipiendum, et eo aptior etc. ut proponebatur. 20

Propositio 15.

Idea, quae esse formale humanae mentis constituit, non est simplex, 25
sed ex plurimis ideis composita.

Demonstratio.

Idea, quae esse formale humanae mentis constituit, est idea corporis (per pr. 13. hujus), quod (per post. 1.) ex plurimis valde compositis individuis componitur. At cujuscunque individui corpus componentis, 30
33^f datur necessario (per coroll. pr. 8. hujus) in Deo idea; Ergo | (per pr. 7.

4 Individua haec; OP: Individuorum. 7 corpus humanum; OP: humanum corpus. || pluribus; OP: Plurimis. 23 ut proponebatur; OP: Q.E.D.

hujus) idea corporis humani ex plurimis hisce partium componentium ideis est composita. Q.E.D.

Propositio 16.

Idea cujuscunque modi, quo corpus humanum à corporibus externis afficitur, involvere debet naturam corporis humani, et simul naturam corporis externi.

5

60

Demonstratio.

Omnes enim modi, quibus corpus aliquod afficitur ex naturâ corporis affecti et simul ex naturâ corporis afficientis sequuntur (per ax. 1. post coroll. lem. 3.) quare eorum idea (per ax. 4. p. 1.) utriusque corporis naturam necessariò involvet; adeoque idea cujuscunque modi, quo corpus humanum à corpore externo afficitur, corporis humani, et corporis externi naturam involvit, ut propositum.

10

Corollarium 1.

Hinc sequitur corpus humanum plurimorum corporum naturam, una cum sui corporis naturâ percipere.

15

Corollarium 2.

Sequitur 2.^{dò}, quod ideae, quas corporum externorum habemus, magis corporis nostri constitutionem quam corporum externorum naturam indicant, quod in Appendice Partis 1.^{ae} multis exemplis explicui.

20

Propositio 17.

Si corpus humanum affectum est modo, qui naturam corporis externi involvit, mens humana idem corpus externum ut actu existens, vel ut sibi praesens contemplabitur, donec corpus afficiatur affectu, qui ejusdem corporis existentiam, vel praesentiam secludant. *Demonstratio* patet. Nam quamdiu corpus humanum sic affectum est, tamdiu mens humana (per pr. 12. hujus) hanc corporis affectionem contemplabitur, hoc est (per pr. praec.) ideam habebit modi actu existentis, quae naturam corporis externi involvit, hoc est idea, existentiam vel praesentiam

25

1 humani; OP: humanis; *Sphalmata*: humani. 13 ut propositum; OP: Q.E.D. 15 corpus humanum; OP: primò Mentem humanam. 19 corporis nostri; OP: nostri corporis. 22 corpus humanum; OP: humanum corpus. || corporis externis; OP: corporis alicujus externi. 25 secludant; OP: secludat. 25–26 *Demonstratio* patet; OP: *Demonstratio*/Patet. 29 idea; OP: ideam, quae.

33^v naturae corporis externi non secludit sed ponit; adeoque mens | (per coroll. 1. pr. praec.) corpus externum ut actu existens, vel ut praesens contemplabitur etc. Q.E.D.

61 Corollarium.

Mens corpora externa, à quibus corpus humanum semel affectum fuit, 5
quam non existant nec praesentia sint, contemplari tamen poterit, velut praesentia essent.

Demonstratio.

Dum corpora externa corporis humani partes fluidas ita determinant, 10
ut in molliores saepe impingant, eorum plana (per post. 5.) mutant, unde fit (vide ax. 2. post coroll. lem. 3.) ut inde alio modo reflectantur, quam antea solebant, et ut etiam postea ijsdem novis planis spontaneo suo motu occurrendo, eodem modo reflectantur, ac cum à corporibus 15
externis versus illa plana impulsae sunt, et consequenter ut corpus humanum dum sic reflexae moveri pergunt, eodem modo afficiant, de quo mens (per pr. 12. hujus) iterum cogitabit, hoc est (per pr. 17. hujus) mens iterum corpus externum ut praesens contemplabitur, et hoc toties 20
quoties corporis humani partes fluidae spontaneo suo motu ijsdem planis occurrent. Quare quamvis corpora externa, à quibus corpus humanum affectum semel fuit, non existant, mens tamen eadem toties ut praesentia contemplabitur, quoties haec corporis actio repetetur. Q.E.D.

Scholium.

Videmus itaque qui fieri potest, ut ea quae non sunt veluti praesentia 25
contemplemur, ut saepe fit. Et fieri potest, ut hoc alijs de causis, contingat, sed mihi hic sufficit ostendisse unam, per quam rem sic possem explicare, ac si ipsam per veram causam ostendissem; nec tamen credo me à verâ longe aberrare, quandoquidem omnia illa quae sumpsim postulata vix quicquam continent, quod non constet experientia, de 30
quâ nobis non licet dubitare, postquam ostendimus corpus humanum, prout ipsum sentimus, existere. Vide coroll. post pr. 13. hujus. | Praeterea ex coroll. praec. et coroll. 2. pr. 16. hujus clare intelligimus, quaenam 34^r
sit differentia inter ideam ex. gr. Petri, quae essentiam mentis ipsius

3 contemplabitur etc.; OP: contemplabitur, donec afficiatur etc.
quamvis. 10 eorum; OP: earum.

6 quam; OP:

Petri constituit, et inter ideam ipsius Petri, quae in alio homine, puta in Paulo, est. Illa enim essentiam corporis ipsius Petri directè explicat, nec | existentiam involvit, nisi quamdiu Petrus existit; haec autem 62
magis constitutionem corporis Pauli quam Petri naturam indicat, et ideo durante illâ corporis Pauli constitutione mens Pauli, quamvis 5
Petrus non existat, ipsum tamen, ut sibi praesentem contemplabitur. Porro ut verba usitata retineamus, corporis humani affectiones, quarum ideae corpora externa velut nobis praesentia repraesentant, rerum imagines vocabimus, tametsi rerum figuras non referunt. Et cum mens 10
hac ratione contemplatur corpora, eandem imaginari dicemus. Atque hic, ut quid sit error indicare incipiam, notetis velim, mentis imaginationes in se spectatas, nihil erroris continere, sive mentem ex eo, quod imaginatur, non errare; sed tantum quatenus consideratur, carere ideâ, quae existentiam illarum rerum, quas sibi praesentes imaginatur, secludat. Nam si mens, dum res non existentes ut sibi praesentes imaginatur, 15
simul scireat res illas reverâ non existere, hanc sane imaginandi potentiam virtuti suae naturae non vitio tribueret, praesertim si haec imaginandi facultas à sola suâ naturâ penderet, hoc est (per def. 7. p. 1.) si haec mentis imaginandi facultas libera esset.

Propositio 18.

20

Si corpus humanum à duobus vel pluribus corporibus simul affectum fuerit semel, ubi mens postea eorum aliquod imaginabitur statim et aliorum recordabitur.

34^v

Demonstratio.

Mens (per coroll. praec.) corpus aliquod eâdem de causa imaginatur, 25
quia scilicet humanum corpus à corporis externi vestigijs eodem modo afficitur disponiturque, ac affectum est, cum quaedam ejus partes ab ipso corpore externo fuerunt impulsae. Sed (ex hijpothesi) corpus tum ita fuit dispositum, ut mens duo simul corpora imaginaretur; ergo jam etiam duo simul imaginabitur, atque mens ubi alterutrum 30
imaginabitur, statim et alterius recordabitur. Q.E.D.

Scholium.

63 Hinc clare intelligitur quid sit memoria. Est enim nihil aliud | quam quaedam concatenatio idearum, naturam rerum, quae extra corpus

16 scireat; OP: sciret. 25 eâdem; OP: ea. 28 ex hypothesis; OP: per hypothesisin.
33 intelligitur; OP: intelligimus.

humanum sunt, involventium, quae in mente fit secundum ordinem et concatenationem affectionum corporis humani. Dico primò concatenationem esse illarum tantum idearum, quae naturam rerum, quae extra corpus humanum sunt involvunt, non autem idearum, quae earundem rerum naturam explicant. Sunt enim revera (per pr. 16. hujus) ideae affectionum corporis humani, quae tam hujus quam corporum externorum naturam involvunt. Dico 2.do hanc concatenationem fieri secundum ordinem et concatenationem affectionum corporis humani, ut ipsam distinguerem à concatenatione idearum, quae fit secundum ordinem intellectus, quo res per primas suas causas mens percipit, et qui in omnibus hominibus idem est. Atque hinc porro clare intelligimus, cur mens ex cogitatione unius rei statim in alterius rei cogitationem incidat, quae nullam cum priore habet similitudinem, ut ex. gr. ex cogitatione vocis *Pomi* homo Romanus statim in cogitationem fructus incidit, qui nullam cum articulo illo sono habet similitudinem nec aliquid commune, nisi quod ejusdem hominis corpus ab his duobus affectum saepe fuit, hoc est quod ipse homo saepe vocem *pomum* | audivit, dum ipsum fructum videret, et sic unusquisque ex unâ in aliam cogitationem incidet, prout rerum imagines uniuscujusque consuetudo in corpore ordinavit. Nam miles ex. gr. visis in arenâ equi vestigijs statim ex cogitatione equi in cogitationem equitis et inde in cogitationem belli etc. incidet. At rusticus ex cogitatione equi in cogitationem aratri, agri etc. et sic unusquisque prout rerum imagines consuevit hoc vel illo modo jungere et concatenare, ex una in hanc vel in aliam incidet cogitationem.

Propositio 19.

Mens humana ipsum humanum corpus non cognoscit, nec ipsum existere scit nisi per ideas affectionum, quibus corpus afficitur.

64

Demonstratio.

Mens enim humana est ipsa idea sive cognitio corporis humani (per pr. 13. hujus), quae (per pr. 9. hujus) in Deo quidem est, quatenus aliâ rei singularis ideâ affectus consideratur; vel quia (per post. 4.) corpus humanum plurimis corporibus indiget, à quibus continuò quâsi regeneratur, et ordo et connexio idearum idem est (per pr. 7. hujus) ac ordo et connexio causarum; erit haec idea in Deo, quatenus plurimarum

2 primò: *correction of primum in the first hand.* 23 etc.; OP: &c incidet. 24 illo; OP: alio.

rerum singularium ideis affectus consideratur. Deus itaque ideam corporis humani habet sive corpus humanum cognoscit, quatenus plurimis alijs ideis affectus est, et non quatenus naturam humanae mentis constituit, hoc est (per coroll. pr. 11. hujus) mens humana corpus humanum non cognoscit. At ideae affectionum corporis in Deo sunt, quatenus humanae mentis naturam constituit, sive mens humana easdem affectiones percipit (per pr. 12. hujus), et consequenter (per pr. 16. hujus) ipsum corpus humanum, idque (per pr. 17. hujus) ut actu existens. Percipit ergo eatenus tantum mens humana ipsum humanum corpus. Q.E.D.

5

10

35^v

Propositio 20.

Mentis humanae datur etiam in Deo idea sive cognitio, quae in Deo eodem modo sequitur, et ad ipsum Deum eodem modo refertur, ac idea sive cognitio corporis humani.

Demonstratio.

15

Cogitatio attributum Dei est (per pr. 1. hujus) adeoque (per pr. 3. hujus) tam ejus quam omnium ejus affectionum et consequenter (per pr. 11. hujus) mentis etiam humanae debet necessariò in Deo dari idea. Deinde haec mentis idea sive cognitio non sequitur in Deo dari, quatenus infinitus, sed alia quatenus rei singularis idea est affectus (per pr. 9. hujus). Sed ordo et connexio idearum idem est, ac ordo et connexio causarum (per pr. 7. hujus). Sequitur ergo haec mentis idea sive cognitio in Deo, et ad Deum eodem modo refertur, ac idea sive cognitio corporis. Q.E.D.

20

65

Propositio 21.

25

Haec mentis idea eodem modo unita est menti, ac ipsa mens unita est corpori.

Demonstratio.

Mentem unitam esse corpori ex eo ostendimus, quod scilicet corpus mentis sit objectum (vide pr. 12. et 13. hujus) adeoque (per eandem illam rationem) idea mentis cum suo objecto, hoc est cum ipsa mente eodem modo unita esse debet, ac ipsa mens unita est corpori. Q.E.D.

30

13 ad ipsum Deum; OP: ad Deum. 20 quatenus; OP: quatenus alia. || est affectus; OP: affectus est. 22 After connexio: rerum, *erased*.

Scholium.

Haec prop. longe clarius intelligitur ex dictis in Schol. pr. 7. hujus. Ibi enim ostendimus corporis ideam et corpus, hoc est (per pr. 13. hujus) mentem et corpus unum et idem esse individuum, quod jam sub cogitationis jam sub extensionis attributo concipitur: quare mentis idea et ipsa mens una eademque est res, quae sub uno eodemque attributo, nempe cogitationis concipitur. Mentis, inquam, idea et ipsa mens in 36^r Deo eadem necessitate ex eâdem cogitandi potentiâ | sequuntur dari. Nam revera idea mentis, hoc est idea ideae nil aliud est, quam formâ ideae, quatenus haec, ut modus cogitandi absque relatione ad objectum consideratur. Simul ac enim quis aliquid scit, eo ipso scit se id scire, et simul scit se scire quod scit, et sic in infinitum. Sed de his postea. 10

Propositio 22.

Mens humana non tantum corporis affectiones, sed etiam harum affectionum ideas percipit. 15

Demonstratio.

Affectionum idearum ideae in Deo eodem modo sequuntur, et ad Deum eodem modo referuntur, ac ipsae affectionum ideae; quod eodem modo demonstratur, ac prop. 20. hujus. At ideae affectionum 66 corporis in mente humanâ sunt (per prop. 12. | hujus) hoc est (per coroll. pr. 11. hujus) in Deo quatenus humanae mentis essentiam constituit; ergo harum idearum ideae in Deo sunt, quatenus humanae mentis cognitionem sive ideam habet, hoc est (per pr. 21. hujus) in ipsâ mente humanâ, quae propterea non tantum corporis affectiones, sed earum etiam ideas percipit. Q.E.D. 20 25

Propositio 23.

Mens seipsam non cognoscit, nisi quatenus corporis affectionum ideas percipit.

Demonstratio.

Mentis idea sive cognitio (per pr. 20. hujus) in Deo eodem modo sequitur, et ad Deum eodem modo refertur ac corporis idea sive cognitio. 30 At quoniam (per pr. 19. hujus) mens humana ipsum humanum corpus non cognoscit, hoc est (per coroll. pr. 11. hujus) quoniam cognitio

corporis humani ad Deum non refertur, quatenus humanae mentis naturam constituit, adeoque (per idem coroll. pr. 11. hujus.) mens humana eatenus se ipsam non cognoscit. Deinde affectionum, quibus corpus afficitur, ideae naturam ipsius corporis humani involvunt (per pr. 16. hujus), hoc est (per pr. 13. hujus) cum naturâ mentis conveniunt. | Quare harum idearum cognitio cognitionem mentis necessario involvet; at (per prop. praec.) harum idearum cognitio in ipsâ humanâ mente est. Ergo mens humana eatenus tantum se ipsam novit. Q.E.D. 5

Propositio 24.

Mens humana partium corpus humanum componentium adaequatam cognitionem non involvit. 10

Demonstratio.

Partes corpus humanum componentes ad essentiam ipsius corporis non pertinent, nisi quatenus motus suos certâ quâdam ratione invicem communicant (vide def. post coroll. lem. 3.), | et non quatenus ut individua absque relatione ad humanum corpus considerari possunt. Sunt enim partes humani corporis (per post. 1.) valde composita individua, quorum partes (per lem. 4.) à corpore humano, servatâ omnino ejusdem naturâ et formâ, segregari possunt, motusque suos (vide ax. 2. post lem. 3.) alijs corporibus aliâ ratione communicare, adeoque (per pr. 3. hujus) cujuscunque partis idea sive cognitio in Deo erit, et ea (per pr. 9. hujus) quatenus affectus consideratur aliâ ideâ rei singularis, quae res singularis ipsa parte, ordine naturae, prior est (per pr. 7. hujus). Quod praeterea etiam de quacunque parte ipsius individui, componentis humanum corpus, est dicendum; adeoque cujuscunque partis, corpus humanum componentis cognitio in Deo est, quatenus plurimis rerum ideis affectus est, et non quatenus corporis humani tantum habet ideam, hoc est (per pr. 13. hujus) ideam, quae humanae mentis naturam constituit, atque adeo (per coroll. pr. 11. hujus) humana mens partium corpus humanum componentium, adaequatam cognitionem non involvit. Q.E.D. 15 20 25 30

2 constituit; adeoque; OP: constituit; ergo nec cognitio mentis ad Deum refertur, quatenus essentiam mentis humanae constituit; atque adeo. 4 per; OP: per Coroll.; *Sphalmata*: per. 21 ea; OP: quidem. 24 Quod; OP: Quod idem. 24–25 componentis humanum corpus; OP: corpus humanum componentis. 30 corpus: *correction of corporis, in the first hand.*

Propositio 25.

Idea cujuscunque affectionis corporis humani adaequatam corporis externi cognitionem non involvit.

Demonstratio.

Ideam affectionis corporis humani, eatenus corporis externi naturam
involvere ostendimus (vide pr.16. hujus), quatenus externum corpus
37^f ipsum humanum corpus | certo quodam modo determinat. At quate-
nus externum corpus individuum est, quod ad corpus humanum non
refertur, ejus idea sive cognitio in Deo est (per pr. 9. hujus) quatenus
Deus affectus consideratur alterius rei ideâ, quae (per pr. 7. hujus) ipso
corpore externo prior est naturâ. Quare corporis externi adaequata
cognitio in Deo non est, quatenus ideam affectionis humani corpo-
ris habet, sive idea affectionis corporis humani adaequatam corporis
externi cognitionem non involvit. Q.E.D.

68

Propositio 26.

15

Mens humana nullum corpus externum ut actu existens percipit, nisi
per ideas affectionum sui corporis.

Demonstratio.

Si à corpore aliquo externo corpus humanum nullo modo affectum
est, ergo (per pr. 7. hujus) nec idea corporis humani, hoc est (per pr.
13. hujus) nec mens humana ideâ existentiae illius corporis ullo etiam
modo affecta est, sive existentiam illius corporis externi nullo modo
percipit. At quatenus corpus humanum à corpore aliquo externo aliquo
modo afficitur, eatenus (per pr. 16. hujus cum coroll. ejusdem) corpus
externum percipit. Q.E.D.

25

Corollarium.

Quatenus mens humana corpus externum imaginatur eatenus adae-
quatam ejus cognitionem non habet.

Demonstratio.

Cum mens humana per ideas affectionum sui corporis, corpora ex-
terna contemplatur, eandem tum imaginari dicimus (vide schol. pr. 17.

30

1 25: correction of 24, in the first hand. 6-7 externum corpus ipsum humanum
corpus; OP: externum ipsum humanum corpus. 22 nullo; OP: ullo.

hujus) nec mens aliâ ratione (per pr. praec.) corpora externa ut actu existentia imaginari potest. Atque adeo (per pr. 25. hujus) quatenus mens corpora externa imaginatur, eorum adaequatam cognitionem non habet. Q.E.D.

Propositio 27.

5

Idea cujuscunque affectionis corporis humani, nec ipsius humani corporis cognitionem involvit.

Demonstratio.

37^v Quaecunque idea cujuscunque affectionis humani corporis, eatenus naturam corporis humani involvit, quatenus | ipsum humanum corpus certo quodam modo affici consideratur (vide pr. 16. hujus). At quatenus corpus humanum individuum est, quod | multis alijs modis affici potest, ejus idea etc. Vide prop. 25. hujus. 10

Propositio 28.

Idae affectionum corporis humani, quatenus ad humanam mentem tantum referuntur, non sunt clarae et distinctae, sed confusae. 15

Demonstratio.

Idae enim affectionum corporis humani tam corporum externorum, quam ipsius humani corporis naturam involvunt (per pr. 16. hujus) nec tantum corporis humani sed ejus etiam partium naturam involvere debent; affectiones namque modi sunt (per post. 3.), quibus partes corporis humani, et consequenter totum corpus afficitur. At (per pr. 24. et 25. hujus) corporum externorum adaequata cognitio, ut et partium corpus humanum componentium, in Deo non est, quatenus humanâ mente, sed quatenus alijs ideis affectus consideratur. Sunt ergo hae 20 affectionum idae, quatenus ad humanam mentem referuntur, veluti consequentiae absque praemissis, hoc est (ut per se notum) idae confusae. Q.E.D. 25

Scholium.

Idea, quae naturam mentis humanae constituit, demonstratur eodem modo non esse in se solâ consideratâ clara et distincta, ut et etiam idea 30

6–7 nec ... involvit; OP: adaequatam ... non involvit. 9 Quaecunque; OP: Quaelibet.
13 Vide; OP: Vide Demonstr. 26 ad; OP: ad solam. 30 After constituit: dem, *erased*.
31 et; OP: *om*.

mentis humanae, et ideae idearum affectionum corporis humani, quatenus ad solam mentem referuntur. Quod quivis facile videre potest.

Propositio 29.

Idea ideae cujuscunque affectionis corporis humani adaequatam humanae mentis cognitionem non involvit.

5

Demonstratio.

Idea enim affectionis corporis humani (per pr. 27. hujus) adaequatam
 70 ipsius corporis cognitionem non involvit, sive ejus | naturam adaequatè
 non exprimit, hoc est (per pr. 13. hujus) cum naturâ mentis non con-
 38^r venit | adaequatè; adeoque (per ax. 6. p. 1.) hujus ideae idea adaequate 10
 humanae mentis naturam non exprimit, sive adaequatam ejus cogni-
 tionem non involvit. Q.E.D.

Corollarium.

Hinc sequitur mentem humanam, quoties ex communi naturae ordine
 res percipit, nec sui, nec sui corporis, nec corporum externorum adae- 15
 quatam, sed confusam tantum et mutilatam habere cognitionem. Nam
 mens se ipsam non cognoscit, nisi quatenus ideas affectionum corporis
 percipit (per pr. 23. hujus). Corpus autem suum (per pr. 19. hujus) non
 percipit, nisi per ipsas affectionum ideas, per quas etiam tantum (per
 pr. 26. hujus) corpora externa percipit; atque adeo quatenus eas habet, 20
 nec sui (per pr. 29. hujus) nec sui corporis (per pr. 27. hujus) nec cor-
 porum externorum (per pr. 25. hujus) habet adaequatam cognitionem,
 sed tantum (per pr. 28. hujus cum ejus schol.) mutilatam et confusam.
 Q.E.D.

Scholium.

25

Dico expresse, quod mens nec sui, nec sui corporis, nec corporum
 externorum adaequatam, sed confusam tantum cognitionem habeat,
 quoties ex communi naturae ordine res percipit, hoc est quoties ex-
 ternè, ex rerum nempe fortuito occursu determinatur ad hoc vel il-
 lud contemplandum, et non quoties internè, ex eo scilicet quod res 30
 plures simul contemplatur, determinatur ad earundem differentias,

2 quivis; OP: unusquisque. || facile; OP: *om.*; *Sphalmata*: facile. 15 sui; OP: sui ipsius.
 21 sui; OP: sui ipsius. 26 sui; OP: sui ipsius. 31–148.1 differentias, convenientias;
 OP: convenientias, differentias.

convenientias et oppugnantias intelligendum. Quoties enim hoc vel alio modo internè disponitur, tum res clarè et distincte contemplatur, ut infra ostendam.

Propositio 30.

Nos de duratione nostri corporis nullam, nisi admodum inadaequatam cognitionem habere possumus. 5

38^v

Demonstratio.

71 Nostri corporis duratio ab ejus essentia non dependet | (per ax. 1. hujus) nec etiam ab absolutâ Dei naturâ (per pr. 21. p. 1.). Sed (per pr. 28. p. 1.) ad existendum et operandum determinatur à talibus causis, 10 quae etiam ab alijs determinatae sunt ad existendum et operandum certâ ac determinatâ ratione, et hae iterum ab alijs et sic infinitum. Nostri igitur corporis duratio à communi naturae ordine et rerum constitutione pendet. Quâ autem ratione res constitutae sint, ejus rei adaequata cognitio datur in Deo, quatenus earum omnium ideas, et 15 non quatenus tantum humani corporis ideam habet (per coroll. pr. 9. hujus). Quare cognitio durationis nostri corporis est in Deo admodum inadaequata, quatenus tantum naturam mentis humanae constituere consideratur, hoc est (per coroll. pr. 11. hujus) haec cognitio est in nostra mente admodum inadaequata. Q.E.D. 20

Propositio 31.

Nos de duratione rerum singularium, quae extra nos sunt, nullam, nisi admodum inadaequatam, cognitionem habere possumus.

Demonstratio.

Unaquaeque enim res singularis, sicuti humanum corpus, ab aliâ re 25 singulari determinari debet ad existendum et operandum certa ac determinatâ ratione, et haec iterum ab aliâ et sic in infinitum (per pr. 28. p. 1.). Cum autem ex hâc communi rerum singularium proprietate in praec. demonstraverimus, nos de duratione nostri corporis non nisi admodum inadaequatam cognitionem habere: ergo hoc idem de rerum 30 singularium duratione erit concludendum, quod scilicet ejus non, nisi admodum inadaequatam cognitionem habere possumus. Q.E.D.

12 sic; OP: sic in. 29 praec.; OP; praecedenti Prop.

Corollarium.

Hinc sequitur omnes res particulares contingentes et corruptibiles esse.
 Nam de earum duratione nullam adaequatam cognitionem habere
 39^r possumus (per praec.), et hoc | est, quod per rerum contingentiam et
 72 corruptionis possibilitatem | nobis intelligendum est (vide schol. 1. pr. 5
 33. p. 1). Nam (per pr. 29. p. 1.) praeter hoc nullum datur contingens.

Propositio 32.

Omnes ideae, quatenus ad Deum referuntur, verae sunt.

Demonstratio.

Omnes enim ideae, quae in Deo sunt, cum suis ideatis omninò conve- 10
 niunt (per coroll. pr. 7. hujus), adeoque (per ax. 6. p. 1.) omnes verae
 sunt. Q.E.D.

Propositio 33.

Nihil in ideis positivum est, propter quod falsae dicuntur.

Demonstratio.

Negas? Concipe, si fieri potest, modum positivum cogitandi, qui for- 15
 mam erroris sive falsitatis constituat. Hic cogitandi modus non potest
 esse in Deo (per praec.); extra Deum autem nec etiam esse, nec concipi
 potest (per pr. 15. p. 1.). Atque adeo nihil potest dari positivum in ideis
 propter quod falsae dicuntur. Q.E.D. 20

Propositio 34.

Omnis idea, quae in nobis est absoluta sive adaequata et perfecta, est
 vera.

Demonstratio.

Cum dicimus dari in nobis ideam adaequatam et perfectam nihil aliud 25
 dicimus (per coroll. pr. 11. hujus) quam quod in Deo, quatenus nostrae
 mentis essentiam constituit, detur idea adaequata et perfecta, et conse-
 quenter (per prop. 32. hujus), nihil aliud dicimus quam quod talis idea
 sit vera. Q.E.D.

4 per; OP: per Prop. || est; OP: est id. 5 intelligendum est; OP: est intelligendum.
 16 Negas? Concipe; OP: Si negas, concipe. 18 per; OP: per Prop. || nec etiam; OP:
 etiam nec. 22–23 est vera; OP: vera est.

Propositio 35.

Falsitas consistit in cognitionis privatione, quam ideae inadaequatae sive mutilatae et confusae involvunt.

73

Demonstratio.

Nihil in ideis positivum datur, quod falsitatis formam constituat (per pr. 33. hujus) at falsitas in absolutâ privatione consistere nequit (mentes enim non corpora errare, nec falli dicuntur) neque etiam in absolutâ ignorantîâ; diversa enim sunt ignorare et errare. | Quare in cognitionis privatione, quam rerum inadaequata cognitio, sive ideae inadaequatae et confusae involvunt, consistit. Q.E.D. 5
39^v 10

Scholium.

In schol. pr. 17. hujus explicui, quâ ratione error in cognitionis privatione consistit, sed ad uberiolem hujus rei explicationem exemplum dabo. Nempe, falluntur homines, quod se liberos esse putant, quae opinio in hoc solo consistit, quod suarum actionum sint conscij, et ignari causarum, à quibus determinantur. Haec ergo est eorum libertatis idea, quod suarum actionum nullam cognoscant causam. Nam quod ajunt humanas actiones à voluntate pendere, verba sunt, quorum nullam habent ideam. Quid enim voluntas sit, et quomodo moveat corpus, ignorant omnes; qui aliud jactant, animae sedes et habitacula fingunt, vel risum vel nauseam movere solent. Sic cum solem intuemur, eum 200 circiter pedes a nobis distare imaginamur, qui error in hac solâ imaginatione non consistit, sed in eo, quod dum ipsum sic imaginamur, veram ejus distantiam et hujus imaginationis causam ignoramus. Nam tametsi post noscamus eundem ultra 600 terrae diametros à nobis distare, ipsum nihilominus prope adesse imaginabimur; non enim solem adeo propinquum imaginamur, propterea quod veram ejus distantiam ignoramus, sed propterea, quod affectio nostri corporis essentiam solis involvit, quatenus ipsum corpus ab eodem afficitur. 15
20
25
30

Propositio 36.

Idae inad[ae]quatae et confusae eâdem necessitate consequuntur, ac adaequatae sive clarae ac distinctae. 30

12 hujus; OP: hujus Partis. 25 post; OP: postea. || noscamus; OP: cognoscamus.
32 distinctae; OP: dictinctae ideae.

74

Demonstratio.

40^r

Ideae omnes in Deo sunt (per pr. 15. p. 1.) et quatenus ad Deum referuntur sunt verae (per pr. 32. hujus), et (per coroll. pr. 7. hujus) adaequatae, adeoque nullae inadaequatae nec confusae sunt, nisi quatenus ad singularem alicujus mentem | referuntur (quâ de re vide prop. 24. et 28. hujus). Adeoque omnes tam adaequatae quam inadaequatae eadem necessitate (per coroll. prop. 6. hujus) consequuntur. Q.E.D. 5

Propositio 37.

Id quod omnibus commune (de his vide supra lem. 2.) quodque aequè in parte ac in toto est, nullius rei singularis essentiam constituit. 10

Demonstratio.

Si negas, concipe si fieri potest, id essentiam alicujus rei singularis constituere, nempe essentiam B. Ergo (per def. 2 hujus) id sine B non poterit esse nec concipi. Atqui hoc est contra hijpothesin. Ergo id ad essentiam B non pertinet nec alterius rei singularis essentiam constituit. Q.E.D. 15

Propositio 38.

Illa, quae omnibus communia, quaeque aequè in parte ac in toto sunt, non possunt concipi, nisi adaequatè.

Demonstratio.

20

75

Sit A aliquid, quod omnibus commune corporibus, quodque aequè in parte cujuscunque corporis ac in toto est. Dico A non posse concipi, nisi adaequate. Nam ejus idea (per coroll. pr. 7. hujus) erit necessariò in Deo adaequata, tam quatenus ideam corporis humani, quam quatenus ideas habet ejusdem affectionum, quae (per pr. 16. 25. et 27. hujus) tam corporis humani, quam corporum externorum naturam ex parte involvunt, hoc est (per pr. 12. et 13. hujus) haec idea erit necessariò in Deo adaequata, quatenus mentem humanam constituit, sive quatenus ideas habet, | quae in mente humanâ sunt. Mens igitur (per coroll. pr. 11. hujus) A necessariò adaequatè percipit, idque tam quatenus se, quam quatenus suum vel quodcunque externum corpus percipit, nec A alio modo potest concipi, ut volebamus. 25 30

12 After negas: nempe, *crossed out*. 14 nec; OP: neque. 15 non: *correction*. 32 ut volebamus; OP: Q.E.D.

Corollarium.

Hinc sequitur dari quasdam ideas sive notiones omnibus hominibus communes. Nam (per lem. 2.) omnia corpora in quibusdam conveniunt, quae (per praec.) ab omnibus debent adaequatè sive clare et distinctè percipi.

5

40^v

Propositio 39.

Id quod corpori humano, et quibusdam corporibus externis, à quibus corpus humanum affici solet, quodque in cujuscunque horum parte aequè ac in toto commune est, et proprium, ejus etiam idea erit in mente adaequata.

10

Demonstratio.

Sit A id, quod corpori humano, et quibusdam corporibus externis commune est et proprium, quodque aequè in humano corpore, ac in iisdem corporibus externis, et quod denique aequè in cujuscunque corporis externi parte ac in toto est, ipsius A dabitur in Deo idea adaequata (per coroll. pr. 7. hujus) tam quatenus ideam corporis humani, quam quatenus positorum corporum externorum ideas habet. Ponatur jam humanum corpus à corpore externo affici per id, quod cum eo habet commune, hoc est ab A: hujus affectionis idea proprietatem A involvet (per pr. 16. hujus), atque adeo (per coroll. pr. 7. hujus) idea hujus affectionis, quatenus proprietatem A involvit, erit in Deo adaequata, quatenus idea corporis humani affectus est, hoc est (per pr. 13. hujus) quatenus mentis humanae naturam constituit; adeoque (per coroll. pr. 11. hujus) haec idea est etiam in mente humana adaequata. Q.E.D.

15

20

25

Corollarium.

76 Hinc sequitur, quod mens eo aptior est ad plura adaequatè | percipiendum, quo ejus corpus plura habet cum alijs corporibus communia.

Propositio 40.

Quaecunque ideae in mente sequuntur ex ideis, quae in ipsa sunt adaequatae, sunt etiam adaequatae. Hujus demonstratio patet. Nam cum dicimus in mente humanâ ideam sequi ex ideis, quae in ipsâ

30

4 per; OP: per Prop.
Demonstratio/Patet.

20 per; OP: per idem.

31 demonstratio hujus; OP:

sunt adaequatae, nihil aliud dicimus (per coroll. pr. 11. hujus) quam quod in ipso divino intellectu detur idea, cujus Deus est causa, non quatenus infinitus est, nec quatenus plurimarum rerum singularium ideis affectus est, sed quatenus tantum humanae mentis essentiam constituit.

5

41^r

Scholium

His causam notionum, quae communes vocantur, quaeque ratiocinii nostri fundamenta sunt, explicui. Sed aliae quorundam axiomatum sive notionum causae dantur, quas hac nostrâ methodo explicare è re foret. Ex ijs namque constaret, quatenam notiones, prae reliquis uti-
 10 liores, quatenam verò vix ullius usus essent. Dein quatenam communes, et quatenam ijs tantum, qui praejudicijs non laborant, clarae et distinctae, et quae denique malae fundatae sint. Praeterea constaret, unde notiones illae, quas secundas vocant, et consequenter axiomata, quae in ijsdem fundantur suam duxerint originem, et alia, quae circa
 15 haec aliquando meditatus sum. Sed quoniam haec alij dicaverim operi et Tractatui, et etiam, ne propter nimiam hujus rei prolixitatem fastidium crearem, hac re supersedere hic decrevi. Attamen ne quid horum omittam, quod scitu necessarium sit, causas breviter addam, ex quibus termini supra-transcendentales dicti, suam duxerunt originem, ut
 20 Ens, Res, Aliquid. Hi ex hoc oriuntur, quod scilicet humanum corpus, quoniam limitatum est, tantum est capax ad certum imaginum numerum (NB Quid imago sit explicui in Schol. pr. 17. hujus) in se distinctè simul formandum, qui si excedatur, hae imagines confundi incipient, et si hic imaginum numerus, quarum corpus est capax ad in se simul |
 25 distinctè formandum, longe excedatur, omnes inter se plane confundentur. Cum hoc ita se habeat patet ex coroll. pr. 17. et 18. hujus quod mens humana tot corpora distinctè simul imaginari poterit, quot in ipsius corpore imagines possunt simul formari. At ubi imagines in corpore plane confunduntur, mens etiam omnia corpora confuse sine ullâ
 30 | [dis]tinctione imaginabitur, et quasi sub uno [att]ributo comprehendet, nempe sub attributo Entis, Rei etc. Potest hoc etiam ex eo deduci,

41^v

1 quam: *correction*. 11 Dein; OP: Deinde 13 quae; OP: quatenam. || malae; OP: malè. 15 duxerint; OP: duxerunt. 16–17 dicaverim operi et Tractatui; OP: dicavi Tractatui. 18 supersedere hic; OP: hic supersedere. 20 supra-transcendentales; OP: transcendentales. 21 Hi; OP: Hi termini. 22 quoniam; OP: quandoquidem. 22–23 ad certum imaginum numerum; OP: certi imaginum numeri. 23 NB; OP: om. 24 formandum; OP: formandi. 25 ad; OP: ut eas. 26 formandum; OP: formet. 27 et; OP: et Prop.

quod imagines non semper aequè vigeant, et ex alijs causis his analogis, quas hic explicare non est opus. Nam ad nostrum, quem collimamus scopum, unam tantum sufficit considerare. Nam omnes huc redeunt, quod hi termini ideas significant summo gradu confusas. Ex similibus deinde causis ortae sunt notiones illae, quas universales vocant, ut homo, equus, canis etc.

Scilicet, quia in corpore humano tot imagines hominum ex. gr. formantur simul, ut vim imaginandi non quidem penitus, sed eo usque tamen superent, ut singulorum parvas differentias (videlicet uniuscujusque colorem, magnitudinem etc.) eorumque determinatum numerum mens imaginari nequeat, et id tantum in quo omnes, quatenus corpus ab iisdem afficitur, conveniunt, distinctè imaginatur. Nam ab eo corpus, maxime scilicet ab unoquoque singulari affectum fuit, atque hoc nomine hominis exprimit, hocque de infinitis singularibus praedicat. Nam singularium determinatum numerum, ut diximus, imaginari nequit. Sed notandum has notiones non ab omnibus eodem modo formari, sed apud unumquemque variare pro ratione rei, à quâ corpus affectum saepius fuit, quamque facilius mens imaginatur vel recordatur. Ex. gr. qui saepius cum admiratione hominum staturam contemplati sunt, sub nomine hominis intelliget animal erectae staturae, qui vero aliud assueti sunt contemplari, aliam hominum communem imaginem formabunt, nempe hominem esse animal risibile, bipes, sine plumis, rationale, et sic | de reliquis unusquisque [pro] dispositione ejus corporis rerum universales imagines forma[bit]. Quare non mirum est, quod inter philosophos, qui res naturales per solas rerum imagines explicare voluerunt, tot sint ortae controversiae.

78

Scholium 2.

Ex omnibus supra-dictis clarè apparet nos multa percipere et notiones universales formare 1. ex singularibus nobis per sensus mutilate, confuse, et sine ordine ad intellectum repraesentatis (vide coroll. pr. 29. hujus) et ideo tales perceptiones cognitionem ab experientiâ vagâ vocare consuevi. 2. ex signis v. c. ex eo quod auditis aut lectis quibusdam verbis rerum recordemur, et earum quasdam ideas formemus

2 quem; OP: ad quem. 7 Scilicet; OP: Videlicet. || hominum ex. gr.; OP: ex. gr. hominum. 12 afficitur: *correction of* afficiuntur, *in the first hand*. || imaginatur; OP: imaginetur. 15 After ad intellectum: det, *erased*. 22 bipes; OP: animal bipes. 23 rationale; OP: animal rationale. || ejus: *hardly legible*; OP: sui. 32 v. c.; OP: ex gr.

similes ijs per quas res imaginamur (vide schol. pr. 18. hujus). Utrumque hunc res contemplandi modum cognitionem primi generis, opinionem vel imaginationem in posterum vocabo. 3. denique ex eo, quod notiones communes rerumque proprietatum ideas adaequatas habemus (vide Coroll. pr. 38. et 39. cum ejus Coroll. et pr. 40. hujus) atque ob hanc rationem secundi generis cognitionem vocabo. Praeter haec duo cognitionis genera datur, ut in sequentibus ostendam, aliud tertium, quod scientiam intuitivam vocabimus. Atque hoc cognoscendi genus procedit ab adaequatâ ideâ essentiae formalis quorundam Dei attributorum, ad adaequatam cognitionem essentiae rerum. Haec omnia unius rei exemplo explicabo. Dantur ex. gr. tres numeri, ad quartum obtinendum, qui sit ad tertium, ut secundus ad primum, non dubitant Mercatores secundum in tertium ducere, et productum per primum dividere, quia scilicet ea, quae à Magistro absque ulla demonstratione audiverunt, nondum | [tradiderunt] oblivioni, [vel quia id] saepe in numeris simplicissimis [experti] sunt, vel ex vi demonstrationis prop. 19. lib. 7. Elem. nempe [ex] communi proprietate proportionalium. At in numeris simplicissimis nihil horum opus est. Ex. gr. datis numeris 1. 2. 3. nemo non videt, quartum numerum proportionalem esse 6. atque hoc multò clarius quia ex ipsa ratione quam primum ad secundum habere uno intuitu videmus ipsum quartum concludimus.

Propositio 41.

Cognitio primi generis unica est falsitatis causa, secundi et tertij est necessariò vera.

79

Demonstratio.

25

Ad primi generis cognitionem illas omnes ideas diximus praec. schol. pertinere, quae sunt inadaequatae et confusae: atque adeo (per pr. 35. hujus) haec cognitio unica est falsitatis causa. Deinde ad cognitionem secundi et tertij illas pertinere diximus, quae sunt adaequatae; adeoque (per pr. 34. hujus) est necessariò vera. Q.E.D.

30

Propositio 42.

Secundi et tertij et non primi generis cognitio docet nos verum à falso distinguere.

5–6 ob hanc; OP: hunc. 6 rationem secundi; OP: rationem, et secundi. 17 Elem.; OP: Euclid. 23 secundi et; OP: secundi autem, et. 26 diximus; OP: diximus in.

Demonstratio.

Haec propositio per se patet. Qui enim inter verum et falsum scit distinguere, debet adaequatam veri et falsi habere ideam, hoc est (per 2. schol. pr. 40. hujus) verum et falsum secundo et t[ertio] cognitionis genere cognoscere.

5

Propositio 43.

Qui veram habet ideam, simul scit se veram habere ideam, nec de rei veritate potest dubitare.

Demonstratio.

43^r Idea vera in nobis est illa, quae in Deo, quatenus per naturam mentis
humanae explicatur, est | adaequata (per coroll. pr. 11. hujus). Ponamus
itaque dari in Deo, quatenus per naturam mentis humanae explicatur,
ideam adaequatam A. Hujus ideae debet necessario dari etiam in Deo
idea, quae ad Deum eodem modo refertur, ac idea A (per prop. 20.
hujus, cujus demonstratio universalis est). At idea A ad Deum referri
supponitur, quatenus per naturam mentis humanae explicatur. Ergo
etiam idea ideae A ad Deum eodem modo debet referri, hoc est (per
idem coroll. pr. 11.) haec adaequata idea ideae A erit in ipsa mente, quae
ideam adaequatam A habet, adeoque qui adaequatam habet ideam, sive
80 (per pr. 34. hujus) qui vere rem cognoscit, debet simul suae | cognitionis
adaequatam habere ideam, sive veram cognitionem, hoc est (ut per se
manifestum) debet simul esse certus. Q.E.D.

10

15

20

Scholium.

In schol. pr. 21. hujus explicui quid sit idea ideae. Sed notandum praec.
prop. per se satis esse manifestam. Nam nemo, qui veram habet ideam,
ignorat veram ideam summam certitudinem involvere. Veram namque
habere ideam nihil aliud est quam perfecte sive optime rem cognoscere;
nec sane aliquis de hac re dubitare potest, nisi putet ideam quid mutum
instar picturae in tabulâ, et non modum cogitandi esse, nempe ipsum
intelligere, et quaeso, quis scire potest se rem aliquam intelligere, nisi
prius rem intelligat? hoc est quis potest scire se de re aliquâ certum esse,
nisi prius de eâ re certus sit? Deinde quid ideâ verâ clarius et certius dari

25

30

4 secundo et; OP: secundae, aut. 18 11.; OP: 11. hujus. 21 adaequatam
habere ideam, sive veram cognitionem: *added in the interlinear space in a second hand.*
24 hujus; OP: hujus Partis. 27 est; OP: significat. 31 re aliquâ; OP: aliquâ re.

potest, quod norma sit veritatis? Sane sicut lux se ipsam et tenebras manifestat, sic veritas norma sui et falsi est. Atque his me ad has quaestiones respondisse puto, nempe si idea vera, quatenus tantum dicitur cum suo ideato convenire à falsa distinguitur, nihil ergo realitatis aut perfectionis idea vera | habet prae falsa (quandoquidem per solam denominationem extrinsecam distinguuntur) et consequenter neque etiam homo qui veras prae illo qui falsas tantum habet ideas. Deinde unde fit, ut homines falsas habeant ideas? Et denique unde aliquis certo scire potest, se ideas habere quae cum suis ideatis conveniant? Ad has, inquam, quaestiones me jam respondisse puto. Nam quod ad differentiam inter ideam veram et falsam attinet, constat ex pr. 35. hujus, illam ad hanc sese habere, ut ens ad non ens. Falsitatis autem causas à prop. 19. usque ad 35 cum ejusdem schol. clarissimè ostendi. Ex quibus etiam apparet, quid homo qui veras habet ideas homini qui non nisi falsas habet intersit. Quod denique ultimum attinet, nempe undenam homo scire potest se habere ideam, quae cum suo ideato conveniat, id modo satis superque ostendi ex hoc solo venire, quod ideam habet, quae cum suo ideato convenit, sive quod veritas sui sit norma. His adde quod mens nostra, quatenus res verè percipit pars est infiniti | Dei intellectus (per coroll. pr. 11 hujus) adeoque tam necesse est, ut mentis clarae et distinctae ideae verae sint, ac Dei ideae.

Propositio 44.

De naturâ rationis non est res ut contingentes, sed ut necessarias contemplari.

Demonstratio.

De naturâ rationis est res verè percipere (per pr. 41. hujus) nempe (per ax. 6. p. 1.) ut in se sunt, hoc est (per pr. 29. p. 1.) non ut contingentes, sed ut necessarias. Q.E.D.

Corollarium 1.

Hinc sequitur à sola imaginatione pendere, quod res tam ratione praeteriti, quam futuri, ut contingentes contemplari.

7 habet ideas; OP: ideas habet. 13 ejusdem; OP: ejus. 17 venire; OP: oriri. 30 quod: *correction, possibly in a second hand.* || ratione; OP: respectu. 31 contemplari; OP: contemplemur.

Scholium.

- 44^r Quâ autem ratione hoc fiat paucis explicabo. Osten|dimus supra (pr. 17. hujus cum ejus coroll.) mentem, quamvis res non existant, eas tamen semper ut sibi praesentes imaginari, nisi causae occurrant, quae earum praesentem existentiam secludant. Deinde (pr. 18. hujus) ostendimus, 5 quod si corpus humanum semel à duobus corporibus externis simul affectum fuit, ubi mens postea eorum alterutrum imaginabitur, statim et alterius recordabitur, hoc est ambo ut sibi praesentia contemplabitur, nisi causae occurrant, quae eorum praesentem existentiam secludant. Praeterea nemo dubitat, quin etiam tempus imaginemur, nempe ex eo 10 quod corpora alia alijs tardius vel celerius, vel aequè celere moveri imaginemur. Ponamus itaque puerum, qui heri primâ vice cum matutina luce viderit Petrum, cum meridiana autem Paulum, et | cum vespertina Simeonem, atque hodie iterum cum matutina luce Petrum. Ex 15 pr. 18. hujus patet, quod simul ac matutinam lucem videt illico solem eandem caeli quam vidit partem percurrentem sive diem integrum, et simul cum puncto matutino Petrum, cum meridianâ autem Paulum, et cum vespertinâ Simeonem imaginabitur, hoc est Pauli et Simeonis existentiam cum relatione ad futurum tempus imaginabitur, et contra, si vespertina luce Simeonem videat, Paulum et Petrum ad tem- 20 pus praeteritum referet, eosdem scilicet simul cum tempore praeterito imaginandi; atque haec eo constantius, quo saepius eos eodem hoc ordine viderit. Quod si tamen contingit, ut aliâ luce vespertina loco Simeonis Iacobum viderit, cum sequenti luce matutinâ cum puncto vespertino jam Simeonem, jam Iacobum, non ambos simul imagina- 25 bitur. Nam alterutrum tantum non ambos | simul cum puncto vespertino vidisse supponitur. Fluctuabitur igitur ejus imaginatio, et cum futuro tempore vespertino jam hunc jam illum imaginabitur, hoc est neutrum certo, sed utrumque contingenter futurum contemplabitur. Atque haec imaginationis fluctuatio eadem erit, si imaginatio rerum sit, 30 quas eodem modo cum relatione ad tempus praeteritum vel praesens

4 After nisi: causa, *erased*. 11 celere; OP: celeriter. 12–13 cum matutina luce; OP: hora matutina. 13 cum; OP: *om.* || cum; OP: *om.* 14 cum matutina luce; OP: matutina hora. 16 vidit; OP: die praecedenti viderit. 17 puncto; OP: tempore. || meridianâ; OP: meridiano. 18 vespertinâ; OP: vespertino. 20 vespertina luce; OP: horâ vespertinâ. 22 imaginandi; OP: imaginando. 23 tamen; OP: aliquando. || contingit; OP: contingat. || luce vespertina; OP: quâdam vespêrâ. 24 viderit; OP: videat. || Luce matutinâ; OP: sequenti mane. || cum puncto; OP: tempore. 25 non; OP: non verò. 26 non ambos; OP: non autem ambos. || puncto; OP: tempore. 27 igitur; OP: itaque.

contemplamûr, et consequenter res tam ad tempus praesens quam ad praeteritum vel futurum relatas, ut contingentes imaginabimur.

Corollarium 2.

De naturâ rationis est res sub quâdam aeternitatis specie percipere.

Demonstratio.

5

Si natura namque rationis est res, ut necessarias, et non ut contingentes contemplari (per praeced.). Hanc autem rerum necessitatem (per pr. 4. hujus) vere, hoc est (per ax. 6. p. 1.) ut in se est, percipit. Sed (per pr. 16. p. 1.) haec rerum necessitas est ipsa Dei aeternae naturae necessitas. Ergo de naturâ rationis est, res sub hac aeternitatis specie contemplari. Adde quod fundamenta rationis notiones sint (per pr. 38. hujus) quae illa explicant, quae omnibus communia sunt, quaeque (per pr. 37. hujus) nullius rei singularis essentiam explicant, quaeque propterea absque ullâ temporis relatione, sub quâdam aeternitatis specie debent concipi. Q.E.D.

15

83

Propositio 45.

Quaecunque cujuscunque corporis, vel rei singularis actu existentis idea Dei aeternam et infinitam essentiam necessariò involvit.

Demonstratio.

45^r

Idea rei singularis actu existentis, ipsius rei tam essentiam quam existentiam necessariò involvit (per coroll. pr. 8. hujus). At res singulares (per pr. 15. p. 1.) non possunt sine Deo concipi, sed | quia (per pr. 6. hujus) Deum pro causâ habet, quatenus sub attributo consideratur, cujus res ipsae modi sunt, debent ergo necessariò earum ideae (per ax. 4. p. 1.) ipsarum attributi conceptum, hoc est (per def. 6. p. 1.) Dei aeternam et infinitam essentiam involvere. Q.E.D.

20

25

Scholium.

Hic per existentiam non intelligo durationem, hoc est existentiam, quatenus abstracte concipitur, et tanquam quaedam quantitatis species. Nam loquor de ipsâ naturâ existentiae, quae rebus singularibus

30

6 Si; OP: De. || namque; OP: enim. 7 per; OP: per Prop. || 4; OP: 4.; *Sphalmata*: 41. 14 sub; OP: sed sub. 17 Quaecunque; OP: Unaquaeque. 23 habet; sic; OP: habent. 24 ergo; OP: om. 30 Nam: *correction of non, possibly in a second hand.*

tribuitur, propterea quod ex aeternâ necessitate Dei infinita infinitis modis sequuntur (vide pr. 16. p. 1). Loquor, inquam, de ipsa existentia rerum singularium, quatenus in Deo sunt. Nam etsi unaquaeque ab aliâ re singulari determinatur ad certo modo existendum, vis tamen qua unaquaeque in existendo perseverat, ex aeterna necessitate naturae Dei sequitur. Qua de re vide Coroll. pr. 24. p. 1.

5

Propositio 46.

Cognitio aeternae et infinitae essentiae Dei, quam unaquaeque idea involvit, est adaequata et perfecta.

Demonstratio.

10

Demonstratio praec. prop. universalis est, et sive res ut pars, sive ut totum consideretur, ejus idea, sive totius sit, sive partis (per prop. praec.) Dei aeternam et infinitam essentiam involvet. Quare id, quod cognitionem aeternae et infinitae essentiae | Dei dat, omnibus com-
84 mune, et aeque in parte, ac in toto est, adeoque (per prop. 38. hujus) erit haec cognitio adaequata. Q.E.D.

15

Propositio 47.

Mens humana adaequatam habet cognitionem aeternae et infinitae essentiae Dei.

Demonstratio.

20

Mens humana ideas habet (per propo. 22. hujus) quibus (per pr. 23. hujus) se suumque corpus (per pr. 19. hujus) et (per coroll. pr. 16. et per pr. 17. hujus) corpora externa ut actu existentia percipit, adeoque (per pr. 45. et 46. hujus) cognitionem aeternae et infinitae essentiae Dei habet adaequatam. Q.E.D.

25

45^v

Scholium.

Hinc videmus Dei infinitam essentiam ejusque aeternitatem omnibus esse notam. Cum autem omnia in Deo sint et per Deum concipiantur, sequitur nos ex cognitione hâc plura posse deducere, quae adaequate cognoscamus, atque adeo tertium illud genus cognitionis formare, de

30

1 Dei; OP: Dei naturae. 4 determinatur; OP: determinetur. 21 quibus; OP: ex quibus. 29 plura; OP: plurima.

quo diximus in schol. 2. pr. 40. hujus et de cuius praestantiâ et utilitate
in 4 parte erit nobis dicendi locus. Quod autem homines non aequè
claram Dei ac notionum communium habeant cognitionem, inde fit,
quod Deum imaginari nequeant, ut corpora, et quod nomen Deus jun-
xerunt imaginibus rerum, quas videre solent, quod homines vix vitare
possunt, quia continuò à corporibus externis afficiuntur. Et profectò
plerique errores in hoc solo consistunt, quod scilicet nomina rebus non
recte applicamus. Cum enim aliquis ait, lineas ex centro circuli ad ejus-
dem peripheriam ductas esse inaequales, ille sane aliud, tum saltem,
per circulum intelligit, quam Mathematici. Sic cum homines in cal-
culis errant, alios numeros in mente, alios in charta habent. Quare si
ipsorum mentes spectes, non errant sane; videntur tamen errare, quia
ipsum in mente putamus habere numeros, quam qui in charta sunt. Si
hoc non esset, nihil eosdem errare crederemus, ut non credidi quen-
dam errare, quem nuper clamantem audiui | suum atrium volasse in
gallinam vicini: quia scilicet ipsius mens satis perspecta mihi videba-
tur. Atque hinc pleraeque oriuntur controversiae, nempe quia homi-
nes mentem suam non explicant, vel quia alterius mentem male inter-
pretantur. Nam reverâ dum sibi maximè contradicunt vel eadem vel
diversa cogitant, ita ut quos in alio errores ut absurda esse putant non
sint.

Propositio 48.

In mente nulla est absoluta sive libera voluntas sed mens ad hoc vel
illud volendum determinatur à causâ, quae etiam ab aliâ determinata
est, et | haec iterum ab aliâ, et sic in infinitum.

Demonstratio.

Mens certus et determinatus modus cogitandi est (per pr. 11. hujus)
adeoque (per coroll. 2. pr. 17. p. 1.) suarum actionum non potest
esse causa libera, sive absolutam facultatem volendi et nolendi habere
nequit, sed ad hoc vel illud volendum (per pr. 28. p. 1.) determinari
debet à causâ, quae etiam ab aliâ determinata est, et haec iterum ab alia
etc. Q.E.D.

1 hujus; OP: hujus Pactis || *After* et: et, *crossed out*. 2 4 parte; OP: quintâ Parte.
8 lineas; OP: lineas, quae. 9 peripheriam ductas; OP: circumferentiam ducuntur.
10–11 calculis; OP: calculo. 12 mentes; OP: Mentem. 13 *After* in: pu, *erased*. ||
quam; OP: *om*. 15 clamantem audiui; OP: audiui clamantem. 18 non; OP: non
recte. 20 diversa: *correction, possibly in a second hand*. || ut: sic; OP: et. 30 nequit;
OP: non potest.

Scholium.

Eodem hoc modo demonstratur in mente nullam dari facultatem absolutam intelligendi, cupiendi, amandi etc. Unde sequitur has et similes facultates vel prorsus fictitias esse, vel nihil praeter entia metaphysica sive universalia, quae ex particularibus formare solemus; adeo ut intellectus et voluntas ad hanc et illam ideam, vel ad hanc vel illam volitionem eodem modo sese habeant, ac lapideitas ad hunc vel illum lapidem, vel ut homo ad Petrum vel Paulum. Causam autem cur homines se liberos esse putant, explicuimus in appendice partis 1.^{ae} Verum antequam ulterius pergam, venit hic notandum, me per voluntatem affirmandi, et negandi, facultatem non autem cupiditatem intelligere; 5
 86 facultatem, inquam, intelligo, quâ mens, quid verum | quidve falsum sit, affirmat vel negat, et non cupiditatem, quâ mens res appetit vel aversatur. At postquam demonstravimus has facultates notiones esse universales, quae à singularibus, ex quibus easdem formamus, non distinguuntur, inquirendum jam est, an ipsae volitiones aliquid sint praeter 15
 ipsas rerum ideas. Inquirendum, inquam, est, an in mente alia affirmatio, et negatio detur, praeter illam, quam idea, quatenus idea est, involvit, quâ de re vide seq. prop. sed prius def. 3. hujus, | ne cogitatio in 46^v
 picturas abeat. Non enim per ideas imagines, quales in fundo oculi, et, 20
 si placet, in medio cerebro formantur, sed cogitationis conceptus intelligo.

Propositio 49.

In mente nulla datur volitio sive affirmatio et negatio praeter illam, quam idea, quatenus idea est involvit. 25

Demonstratio.

In mente (per praec.) nulla datur absoluta facultas volendi et nolendi, sed tantum singulares volitiones; nempe haec et illa affirmatio, et haec et illa negatio. Concipiamus itaque singularem aliquam volitionem, nempe modum cogitandi, quo mens affirmat 3 angulos trianguli aequales esse 2 rectis. Haec affirmatio conceptum sive ideam trianguli involvit, hoc est sine ideâ trianguli non potest concipi. Idem enim est dicere, quod A conceptum B debeat involvere, ac quod A sine B non possit concipi. Deinde haec affirmatio (per ax. 3. hujus) non potest etiam 30

4 esse, vel nihil; OP: fictitias, vel nihil esse. 6 vel; OP: et. 7 vel; OP: et. 8 vel; OP: et. 9 putant; OP: putent. 19 sed prius; OP: ut et. 20 abeat; OP: incidat. 27 per; OP: per Prop. 32 est dicere; OP: si dicam.

sine ideâ trianguli esse. Haec ergo affirmatio sine ideâ trianguli nec esse nec concipi potest. Porro haec trianguli idea hanc eandem trianguli ideam involvere debet, nempe quod 3 ejus anguli aequentur duobus rectis. Quare et vice versâ haec trianguli idea sine hac affirmatione nec esse nec concipi potest, adeoque (per def. 2. hujus) haec affirmatio ad essentiam ideae trianguli pertinet, nec aliud praeter ipsam est. Et quod de hac volitione diximus (quoniam eandem ad libitum sumpsimus), dicendum etiam est de quacunque volitione, nempe quod praeter ideam nihil sit, ut volebamus. 5

87

Corollarium.

10

Voluntas et intellectus unum et idem sunt.

Demonstratio.

Voluntas et intellectus nihil praeter ipsas singulares volitiones et ideas sunt (per pr. 48. hujus et ejusdem schol.). At singularis volitio et idea (per praec.) unum et idem sunt. Ergo voluntas et intellectus unum et idem sunt. Q.E.D. 15

47^r

Scholium.

His causam, quae communiter erroris esse statuitur, sustulimus. Supra autem ostendimus, falsitatem in solâ privatione, quam ideae mutilatae et confusae involvunt, consistere. Quare idea falsa, quatenus falsa est, certitudinem non involvit. Cum itaque dicimus hominem in falsis acquiescere, nec de ijs dubitare, non ideo ipsum certum esse, sed tantum non dubitare dicimus, vel quod in falsis acquiescit, quia nullae causae dantur, quae efficiant, ut ipsius imaginatio fluctuetur. (Quâ de re vide schol. prop. 44. hujus.) Quantumvis igitur homo falsis adhaerere supponatur, nunquam tamen ipsum certum esse dicemus. Nam per certitudinem quid positivum intelligimus (vide prop. 43. hujus cum ejusdem schol.) non vero dubitationis privationem. At per certitudinis privationem falsitatem intelligimus. Sed ad uberiores explicationem praec. pr. quaedam monenda supersunt. Superest est deinde, ut ad objectiones, quae in hanc nostram doctrinam objici possunt, respondeam; et denique ut omnem amoveam scrupulum, operae pretium esse 20 25 30

2-3 trianguli ideam; OP: affirmationem. 3 aequentur: *reading of OP; in the ms. a mathematical sign indicating 'equal to.'* 7 quoniam; OP: quandoquidem. || eandem; OP: eam. 9 ut volebamus; OP: Q.E.D. 15 per; OP: per Prop. 24 fluctuetur; OP: fluctuatur. 25 hujus; OP: hujus Partis. 30 est; OP: om. 31 hanc nostram; OP: nostram hanc.

duxi hujus doctrinae quasdam utilitates indicare. Quasdam, inquam,
 nam praecipuae ex ijs, quae in 4 parte dicemus melius intelligentur.
 Incipio igitur a 1.º Lectoresque moneo, ut accurate distinguant inter
 ideam sive mentis conceptum, et inter imagines rerum, quas imagi- 5
 namur. Deinde necesse est, ut distinguant inter ideas et verba, quibus
 res significamus. Nam quia haec tria, imagines scilicet verba et ideas
 88 à multis, vel plane confunduntur, | vel non satis accurate, vel denique
 47^v non satis cautè | distinguuntur, ideo hanc de voluntate doctrinam scitu
 prorsus necessariam tam ad speculationem quam ad vitam sapienter
 instituendam plane ignorarunt. Quippe qui putant ideas consistere in 10
 imaginibus, quae in nobis ex corporum occurso formantur, sibi per-
 suadent, ideas illas rerum, quarum similem nullam imaginem formare
 possumus, non esse ideas, sed tantum figmenta, quae ex libero volun-
 tatis arbitrio fingimus; ideas igitur veluti picturas in tabula mutas aspi-
 ciunt, et hoc praejudicio praeoccupati non vident, ideam quatenus idea 15
 est affirmationem aut negationem involvere. Dein qui verba confun-
 dunt cum ideâ, vel cum ipsâ affirmatione, quam idea involvit, putant se
 posse contra id quod sentiunt velle, quando aliquid solis verbis contra
 id quod sentiunt affirmant aut negant. Haec autem praejudicia exuere
 facile is poterit, qui ad naturam cogitationis attendit, quae extensionis 20
 conceptum minimè involvit, atque adeo clarè intelliget, ideam (quan-
 doquidem modus cogitandi est) neque in rei alicujus imagine neque in
 verbis constare. Verborum namque et imaginum essentia à solis moti-
 bus corporibus constituitur, qui cogitationis conceptum minimè invol-
 vunt. Atque haec pauca de his monuisse sufficit, quare ad praedictas 25
 objectiones transeo.
 Harum prima est, quod constare putant, voluntatem latius se exten-
 dere quam intellectum, atque adeo ab eodem diversam esse. Ratio
 cur hoc putent est, quia se experiri ajunt se non majore assentiendi
 sive affirmandi et negandi facultate indigere ad infinitis alijs rebus, 30
 quas non percipimus, assentiendum quam jam habemus; at quidem
 majore facultate intelligendi. Distinguitur ergo voluntas ab intellectu,
 48^r quod finitus hic sit | illa autem infinita. Secundò nobis objici potest,
 quod experientia nihil clarius videatur docere, quam quod nostrum

2 4 parte; OP: quintâ parte. 6 ideas: sic; OP: ideae. 12–13 ideas illas rerum, quarum
 similem nullam imaginem formare possumus: *added in the margin, possibly in a second
 hand.* 15 After vident: idem, *erased.* 23 constare; OP: consistere. 24 corporibus;
 OP: corporeis. 25 sufficit; OP: sufficiat. 28–29 Ratio cur hoc putent est; OP: Ratio
 autem, cur putant, voluntatem latius se extendere, quam intellectum. 29 majore:
correction, possibly in a second hand. 32 majore; OP: majori.

iudicium possumus suspendere, ne rebus quas percipimus assentiamur: quod hinc etiam confirmatur, quod nemo dicitur decipi, quatenus aliquid percipit, sed tantum quatenus assentitur aut dissentitur.
 89 Ex. gr. Qui equum alatum fingit, non ideo concedit dari equum | alatum, hoc est non ideo decipitur, nisi simul concedat dari equum alatum. Nihil igitur clarius videtur docere experientia, quam quod voluntas sive facultas assentiendi libera sit, et à facultate intelligendi diversa. Tertiò objici potest, quod una affirmatio non plus realitatis videtur continere quam alia, hoc est non maiore potentia indigere videmur ad affirmandum verum esse id, quod verum est, quam ad aliquid, quod falsum est, verum esse affirmandum; at unam ideam plus realitatis sive perfectionis quam aliam habere percipimus; quantum enim objecta alia alijs praestantiora, tantum etiam eorum ideae aliae alijs perfectiores sunt; ex quibus etiam constare videtur differentia inter voluntatem et intellectum. Quartò objici potest, si homo non operatur ex libertate voluntatis, quid ergo fiet si in aequilibrio sit, ut Buridani asina? Famene et siti peribit? Quod si concedam, viderer asinam vel hominis statuum non hominem concipere; si autem negem, ergo se ipsum determinabit, et consequenter eundi facultatem et faciendi quicquid velit habet. Praeter haec alia forsitan possunt objici, sed quia inculcare non teneor quid unusquisque somniare potest, ad has objectiones tantum respondere curabo idque quam potero breviter. Et quidem ad primum
 48^v | dico me concedere voluntatem latius se extendere quam intellectum, si per intellectum claras tantummodo et distinctas ideas intelligant, sed nego voluntatem latius se extendere quam perceptiones sive concipiendi facultatem; nec sane video, cur facultas volendi potius dicenda est infinita quam sentiendi facultas. Sicut enim infinita simul affirmare non possumus, eâdem volendi facultate possumus affirmare; sic etiam infinita corpora (unum itidem post aliud, nam infinita simul affirmare non possumus) eâdem sentiendi facultate possumus sentire sive percipere. Quod si dicant infinita dari, quae percipere non possumus? rehero nos ea ipsa nullâ cogitatione, et consequenter nullâ volendi facultate posse assequi. At dicunt si Deus vellet efficere, ut ea etiam perciperemus, maiorem quidem facultatem percipiendi deberet nobis dare, sed non maiorem quam dedit volendi facultatem; quod idem est ac si dicerent quod si Deus velit efficere, ut | infinita alia entia intelligeremus,
 90

22 primum; OP: primam. 27 infinita; OP: infinita (unum tamen post aliud; nam infinita. 29 itidem; OP: nempe. 29-30 nam ... possumus; OP: om.

necesse quidem esset, ut nobis majorem intellectum, sed non universaliorem entis ideam, quam dedit, ad eadem infinita entia amplectendum. Ostendimus enim voluntatem ens esse universale sive ideam, qua omnes singulares volitiones, hoc est id, quod ijs omnibus commune est, explicamus. Cum itaque hanc omnium volitionum communem sive universalem ideam, facultatem esse credant, minime mirum, si hanc facultatem ultra limites intellectus in infinitum se extendere dicant. Universale enim aequè de uno, ac de pluribus ac infinitis individuis dicitur.

Ad secundam objectionem respondeo, negando nos liberam habere potestatem iudicium suspendendi. Nam cum dicimus aliquem iudicium suspendere nil aliud dicimus, quam quod videt se rem non adaequate percipere. Est igitur iudicii suspensio revera perceptio, et non libera voluntas. Quod ut clare intelligatur, concipiamus puerum, [50^r] equum imaginantem, nec aliud quicquam percipientem. Quandoquidem haec imaginatio equi existentiam involvit (per coroll. pr. 17. hujus) nec puer quicquam percipit, quod equi existentiam tollat, ille necessario equum ut praesentem contemplabitur, nec de ejus existentia poterit dubitare, quamvis de eadem non sit certus. Atque hoc quotidie in somnis experimur, nec credo aliquem esse qui putat se dum somniat liberam habere potestatem suspendendi de ijs, quae se videre somniat, iudicium, efficiendique ut ea quae se videre somniat, ne somniet et nihilominus contingit, ut etiam in somnis iudicium suspendamus, nempe cum somniamus nos somniare. Porro concedo neminem decipi quatenus percipit, hoc est mentis imaginationes in se consideratas nihil erroris involvere concedo (vide schol. pr. 17. hujus) sed nego hominem nihil affirmare quatenus percipit. Nam quid aliud est equum alatum percipere, quam alas de equo affirmare? Si enim mens praeter equum alatum nihil aliud perciperet, eundem sibi praesentem contemplaretur, nec causam haberet ullam dubitandi de ejusdem existentia, nec ullam dissentendi facultatem, nisi imaginatio equi alati juncta sit ideae quae existentiam ejusdem equi tolleret, vel quod percipit ideam equi alati, quam habet, esse inadaequatam, atque | tum vel ejusdem equi existentiam necessariò negabit, vel de eadem necessario dubitabit. Atque

1 nobis; OP: nobis daret. 8 ac; OP: ac de. 12 nil; OP: nihil. 15 *Fol. 49^v does not contain manuscript text but is a printed page functional only in the binding of the codex; for discussion, see Introduction, section 2.1.* 18 existentia: correction of essentia, possibly in a second hand. 20 putat; OP: putet. 21 se videre; OP: om. 22 ne; OP: non. 32 tolleret; OP: tollit.

his puto me ad tertiam etiam objectionem respondisse, nempe quod voluntas universale sit, quod de omnibus ideis praedicatur, quodque id tantum significat quod omnibus ideis commune est, nempe affirmationem, cujus propterea adaequata essentia, quatenus sic abstractè concipitur, debet esse in unaquâque idea; et hac ratione tantum in omnibus eadem, sed non quatenus consideratur essentiam ideae constituere. Nam eatenus singulares affirmationes aequè inter se differunt, ac ipsae
 50^v ideae. Ex. gr. affirmatio quam idea circuli ab illâ, quam idea trianguli | involvit aequè differt ac idea circuli ab ideâ trianguli. Deinde absolutè
 nego nos aequali cogitandi potentia indigere ad affirmandum verum
 10 esse id quod verum est, quam ad affirmandum verum esse id quod falsum est. Nam hae duae affirmationes, si mentem spectes, se habent ad invicem, ut ens ad non ens: nihil enim in ideis positivum est, quod falsitatis formam constituit (vide pr. 35. hujus cum ejus schol. et schol. 47. hujus). Quare hic apprimè venit notandum, quam facile decipiamur,
 15 quando universalis cum singularibus et entia rationis et abstracta cum realibus confundimus. Quod denique ad 4. objectionem attinet, dico me omninò concedere, quod homo in tali aequilibrio positus (nempe qui nil aliud percipit quam sitim, famem, talem cibum et talem potum, qui aequè ab eo distant) fame et siti peribit. Si me rogant, an talis homo
 20 non potius asinus, quam homo sit aestimandus? dico me nescire, ut etiam nescio quanti aestimandus sit ille, qui se pensilem facit, et quanti sint aestimandi pueri, stulti, vesani etc.

Superest tandem indicare quantum hujus doctrinae cognitio ad usum vitae conferat, quod facile ex his animadvertemus. Nempe *I.* Quatenus
 25 docet nos ex solo Dei nutu agere, divinaeque naturae esse participes, et eo magis, quo perfectiores actiones agimus, et quo magis magisque Deum intelligimus.

Haec ergo doctrina, praeterquam quod animum omnimodè quietum reddit, hoc etiam habet, quod nos docet, in quo nostra summa felicitas
 30 sive beatitudo consistat, nempe in solâ Dei cognitione, ex quâ ad ea tantum | agenda inducimur, quae amor et pietas suadent. Unde clarè intelligimus, quantum illi à verâ virtutis aestimatione aberrant, qui pro virtute et optimis actionibus, tanquam pro summâ servitute, summis
 92 praemijs à Deo decorari exspectant, quasi ipsa virtus Deique servitus
 35 non esset ipsa felicitas, et summa libertas.

2 universale; OP: universale quid. 14 schol.; OP: schol. Prop. 15 decipiamur; OP: decipimur. 19 nil; OP: nihil. || sitim; OP: sitim et. 23 sint aestimandi; OP: aestimandi sint. 31 consistat; OP: consistit. 35 Deique; OP: Deoque.

- 51^r II. Quatenus docet, quomodo circa res fortunae, sive quae in nostrâ potestate non sunt, hoc est circa res, quae ex nostra naturâ non sequuntur, nos gerere debeamus. Nempe utramque fortunae faciem aequo animo exspectare et ferre: nimirum quia ab omni aeterno decreto eadem necessitate sequuntur, ac ex essentia trianguli sequitur 3 anguli aequari duobus rectis. 5
- III. Confert haec doctrina ad vitam socialem, quatenus docet neminem odio habere, contemnere, irridere, nemini irasci, invidere. Praeterea quatenus docet, ut unusquisque suis sit contentus, et proximo auxilio, non ex muliebri misericordiâ, partialitate, neque superstitione, sed ex solo ductu rationis, prout scilicet tempus et res postulat, ut in 3 parte ostendam. 10
- IV. Denique confert haec doctrina non parum ad communem societatem, quatenus docet, quâ ratione cives gubernandi sint et ducendi; nempe non ut serviant, sed ut libere ea, quae optima sunt, agant. Atque his, quae in hoc scholio agere constitueram absolvi, et eo finem huic nostrae 2 parti impono. In quâ puto me naturam mentis humanae, ejusque proprietates satis prolixè, et quantum rei difficultas fert, clarè explicuisse, atque talia tradidisse, ex quibus multa praeclara, maximè utilia et cognitu necessaria concludi possunt, ut partim ex sequentibus constabit. 15 20

Finis partis secundae.

4 ab omni aeterno decreto; OP: omnia ab aeterno Dei decreto. 5 3; OP: quod tres ejus. 6 aequari; OP: sunt aequales; *the ms. uses a mathematical sign.* 11 ductu rationis; OP: rationis ductu. || 3 parte; OP: Tertiâ parte 13 confert; OP: confert etiam. 18 clarè: *added, possibly in a second hand.* 19 praeclara; OP: preclara. 22 Finis partis secundae; OP: Finis Secundae Partis

DE ORIGINE ET NATURÂ AFFECTUUM.

Plerique qui de affectibus, et hominum vivendi ratione scripserunt, videntur non de rebus naturalibus quae communes naturae leges sequuntur, sed de rebus, quae extra naturam sunt, agere. Imo hominem in naturâ veluti imperium in imperio concipere videntur. Nam hominem naturae ordinem magis perturbare quam sequi ipsumque in suas actiones absolutam habere potentiam, nec aliunde quam à se ipso determinari credunt. Humanae deinde impotentiae et inconstantiae causam non communi naturae potentiae, sed nescio cui naturae humanae vitio tribuunt, quam propterea flent, rident, contemnunt, vel quod plerumque fit detestantur, et qui humanae mentis impotentiam eloquentius vel argutius carpere novit, veluti Divinus habetur. Non defuerunt tamen viri praestantissimi (quorum labori et industriae nos multum debere fatemur) qui de rectâ vivendi ratione praeclara multa scripserunt, et plena prudentiae consilia mortalibus dederint; verum affectuum Naturam, et vires, et quid contra mens in iisdem moderandis possit, nemo, quod sciam, determinavit. Scio equidem Celeberrimum Cartesium, licet etiam | crediderit mentem in suas actiones absolutam habere potestatem, affectus tamen humanos per primas suas causas explicare, simulque viam ostendere studuisse, quâ mens in affectus absolutum possit habere imperium, sed meâ quidem sententiâ nihil praeter magni sui ingenij acumen ostendit, ut suo loco demonstrabo. Nam ad illos revertere volo, qui hominum affectus et actiones detestari vel ridere malunt quam intelligere. His sine dubio mirum videbitur, quod hominum vitia et ineptias more Geometrico tractare aggrediar, et certa ratione demonstrare vellem ea, quae rationi repugnare, quaeque vana, absurda et horrenda esse clamitant. Sed meâ haec est ratio. | Nihil in naturâ fit, quod ipsius vitio possit tribui. Est namque natura semper eadem, et ubique una, eademque ejus virtus et agendi potentia, hoc est naturae leges et regulae secundum quas omnia fiunt, et ex unis formis

1 Pars Tertia; OP: Ethices Pars Tertia. 15–16 scripserunt; OP: scripserint. 20 potestatem; OP: potentiam. 22 possit habere; OP: habere possit. 27 vellem; OP: velim.

in alias mutantur, sunt ubique et semper eadem, atque adeo una eademque etiam debet esse ratio rerum qualiumcunque naturam intelligendi, nempe per leges et Regulas naturae universales. Affectus itaque odij, irae, invidiae etc. in se considerati ex eâdem naturae necessitate et virtute consequuntur, ac reliqua singularia, ac proin certas causas agnoscunt per quas intelliguntur ac certas proprietates habent, cognitione nostra aeque dignas, ac proprietates cujuscunque alterius rei, cujus sola contemplatione delectamur. De affectuum itaque natura et viribus, ac mentis in eosdem potentia eâdem methodo agam, quâ in praecedentibus de Deo et mente egi, et humanas actiones atque appetitus considerabo perinde, ac si Quaestio de lineis, planis aut de corporibus esset.

95

Definitiones

1. Causam adaequatam appello eam, cujus effectus potest clarè et distinctè per eandem percipi. Inadaequatam autem seu partialem illam voco, cujus effectus per ipsam solam intelligi nequit. 15
2. Nos tum agere dico cum aliquid in nobis aut extra nos fit, cujus adaequata sumus causa, hoc est (per def. praec.) cum ex nostrâ naturâ aliquid in nobis aut extra nos sequitur, quod per eandem solam potest clare et distincte intelligi. At contrâ nos pati dico, cum in nobis aliquid fit, vel ex nostrâ naturâ aliquid sequitur, cujus nos non nisi partialis sumus causa. 20
3. Per affectum intelligo corporis affectiones, quibus ipsius corporis agendi potentia augetur vel minuitur, juvatur vel coercetur, et simul harum affectionum ideas. Si itaque alicujus harum affectionum adaequata possimus esse causa, tum per affectum | actionem intelligo, alias passionem. 25

52^v

Postulata.

1. Corpus humanum potest multis modis affici, quibus ipsius agendi potentia augetur vel minuitur, et etiam alijs, qui ejusdem agendi potentiam nec majorem nec minorem reddunt. Hoc postulatum seu axioma nititur postulato 1 et Lemm. 5 et 7 quae vide post pr. 13. p. 2. 30
2. Corpus humanum multas pati potest mutationes, et nihilominus retinere objectorum impressiones seu | vestigia (de quibus² vide post. 5. p. 2.) et consequenter easdem rerum imagines, quarum def. vide sch. pr. 17. p. 2. 35

5 proin; OP: proinde. 6 ac certas; OP: certasque. 28 modis affici; OP: affici modis.
34 sch.: added in the interlinear space.

Propositio 1.

Mens nostra quaedam agit, quaedam vero patitur, nempe quatenus habet adaequatas ideas, eatenus quaedam necessariò agit, et quatenus habet ideas inadaequatas eatenus necessariò quaedam patitur.

Demonstratio.

5

Cujuscunque humanae mentis ideae aliae adaequatae sunt, aliae autem mutilatae et confusae (per schol. pr. 40. p. 2.). Ideae autem quae in alicujus mente sunt adaequatae, sunt in Deo adaequatae, quatenus ejusdem mentis essentiam constituit (per coroll. pr. 11. p. 2.) et quae deinde inadaequatae sunt in mente, sunt etiam in Deo (per idem Coroll.) inadaequatae, non quatenus ejusdem solummodo mentis essentiam, sed etiam quatenus aliarum rerum mentes in se simul continet. Deinde ex datâ quacunque ideâ aliquis effectus sequi necessariò debet (per pr. 36. p. 1.), cujus effectus Deus est causa adaequata (vide def. 1. hujus) non quatenus infinitus est, sed quatenus datâ illâ ideâ affectus consideratur (vide pr. 9. p. 2.). At ejus effectus cujus Deus est causa, quatenus est affectus ideâ, quae in alicujus mente est adaequata, ejus affectus illa eadem mens est causa adaequata | (per coroll. pr. 11. p. 2.). Ergo mens nostra (per def. 2. hujus) quatenus ideas habet adaequatas, quaedam necessariò agit. Deinde quicquid necessariò sequitur ex ideâ, quae in Deo est adaequata, non quatenus mentem unius hominis tantum, sed quatenus aliarum rerum mentes simul cum ejusdem hominis mente in se habet, ejus (per idem coroll. pr. 11. p. 2.) hominis mens non est causa adaequata, sed partialis, ac proinde (per def. 2. hujus) mens quatenus ideas inadaequatas habet, quaedam necessariò patitur. Quod erat secundum.

10

15

20

25

97

Corollarium.

Hinc sequitur mentem eò pluribus passionibus esse obnoxium, quo plures ideas inadaequatas habet, et contra eò plura agere, quo plures habet adaequatas.

30

3 habet adaequatas; OP: adaequatas habet. 4 habet ideas; OP: ideas habet. 10–11 inadaequatae: sic; OP: adaequatae. 14 est causa; OP: causa est. 17 est affectus; OP: affectus est. || ejus affectus illa; OP: illa. 20 agit; OP: agit, quod erat primum. 23 hominis; OP: illius hominis. 26 secundum.; OP: secundum. Ergo Mens nostra, etc. Q.E.D. 28 obnoxium; OP: obnoxiam.

Propositio 2.

Nec corpus mentem ad cogitandum, nec mens corpus ad motum, nec ad quietem, nec ad aliquid (si quid est aliud) determinare potest.

Demonstratio.

Omnes cogitandi modi Deum, quatenus res est cogitans, et non quatenus alio attributo explicatur, pro causâ habent (per pr. 6. p. 2.). Id ergo quod mentem ad cogitandum determinat modus cogitandi est, et non extensionis, hoc est (per def. 1. p. 2.) non est corpus. Quod erat primum. Corporis deinde motus et quies ab alio oriri debet corpore, quod etiam ad motum vel quietem determinatum fuit ab alio, et absolute, quicquid in corpore oritur, id à Deo oriri debuit, quatenus aliquo extensionis modo, et non quatenus aliquo cogitandi modo affectus consideratur (per eandem pr. 6. p. 2.) hoc est à mente, quae modus cogitandi est (per pr. 11. p. 2.) oriri non potest. Quod erat secundum.

Scholium.

53^v Haec clarius intelliguntur ex ijs, quae in schol. | pr. 7. p. 2. dicta sunt, quod scilicet mens et corpus una eademque res sit, quae jam sub cogitationis, jam sub extensionis attributo concipitur. Unde fit, ut ordo sive rerum concatenatio una sit, sive natura sub hoc sive sub illo attributo concipiatur, consequenter ut ordo actionum et passionum corporis nostri simul sit naturâ cum ordine actionum et passionum mentis. Quod etiam patet ex modo, quo pr. 12. p. 2. demonstravimus. At quamvis haec ita se habeant, ut nulla dubitandi ratio supersit, vix tamen credo, nisi rem experientiâ comprobavero, | homines induci posse ad haec aequo animo perpendendum, adeo firmiter persuasi sunt corpus ex solo mentis nutu jam moveri jam quiescere, plurimaeque agere quae à sola mentis voluntate et excogitandi arte pendent. Etenim quid corpus possit nemo huc usque determinavit, hoc est, neminem huc usque experientia docuit, quid corpus ex solis legibus naturae, quatenus corporea tantum consideratur, possit agere, et quid non possit nisi à mente determinetur. Nam nemo huc usque corporis fabricam tam accuratè novit, ut omnes ejus functiones potuerit explicare; ut jam taceam quod in brutis plura observentur, quae humanam sagacitatem longe superant, et quod somnambuli in somnis plura agant, quae

2 nec; OP: neque. 3 est aliud); OP: est) aliud. 13–14 quae ... 2.); OP: quae (per Prop. 11. p. 2.) modus cogitandi est. 14 secundum.; OP: secundum. Ergo nec corpus mentem etc. Q.E.D. 31 huc usque; OP: hucusque. 34 plura; OP: plurima.

vigilando non auderent. Quod satis ostendit ipsum corpus ex suae
 naturae legibus multa posse, quae ipsa ipsius mens admiratur. Deinde
 nemo scit quâ ratione quibusve medijs mens moveat corpus, nec quot
 motus gradus corpori possit tribuere, quantâque cum celeritate idem
 movere queat. Unde sequitur, cum homines dicunt hanc vel illam actio- 5
 nem corporis oriri à mente, quae imperium in corpus habet, eos nescire
 quid dicant, nec aliud agere quam speciosis verbis fateri se veram illius
 actionis causam absque admiratione ignorare. At dicent, sive sciant
 54^f sive nesciant, quibus medijs mens | moveat corpus, se tamen expe-
 riri quod nisi mens humana apta esset ad excogitandum, corpus iners 10
 esset. Deinde se experiri in sola mentis potestate esse tam loqui quam
 tacere, et alia multa, quae proinde à mentis decreto pendere credunt.
 Sed quod ad primum attinet: ipsos rogo, num experientia non etiam
 doceat, quod si contrâ corpus iners sit, mens simul ad cogitandum sit
 inepta? Nam cum corpus somno quiescit, mens simul cum ipsâ sopita 15
 manet, nec potestatem habet, veluti cum vigilat, excogitandi. Deinde
 omnes expertos esse credo, mentem non semper aequè aptam esse ad
 cogitandum de eodem subjecto, sed prout corpus aptius est, ut in eo
 hujus vel illius objecti imago excitetur, ita mentem aptiorem esse ad
 hoc vel illud objectum contemplandum. At dicent: ex solis legibus natu- 20
 rae, quatenus corporea tantum consideratur, fieri non posse, ut causae
 99 aedificiorum, picturarum, rerumque | hujusmodi, quae solâ humanâ
 arte fiunt, possint deduci, nec corpus humanum, nisi à mente determi-
 naretur, ducereturque, pote esset ad templum aliquod aedificandum.
 Verum ego jam ostendi ipsos nescire quid corpus possit, quidve ex solâ 25
 ipsius naturae contemplatione potest deduci, ipsosque plurima expe-
 riri ex solis naturae legibus fieri, quae nunquam credidissent posse fieri
 nisi ex mentis directione, ut sunt ea, quae somnambuli in somnis agunt,
 quaeque ipsi vigilando admirantur. Addo hic ipsam corporis humani
 fabricam, quae artificio longissimè superat omnes, quae humanâ arte 30
 fabricatae sunt; ut jam taceam quod supra ostenderim, ex natura sub
 quovis attributo considerata infinita sequi. Quod porro ad secundum
 attinet: sane longe felicius sese res humanae haberent, si aequè in homi-
 54^v nis potestate esset tam tacere quam loqui. | At experientia satis super-
 que docet homines nihil minus in potestate habere quam linguam, nec 35

1 ex; OP: ex solis. 2 ipsa ipsius; OP: ipsius. 3 nec; OP: neque. 4 corpori possit;
 OP: possit corpori. 15 ipsâ; OP: ipso. 26 potest; OP: possit. 29 vigilando; OP:
 dum vigilant.

minus posse quam appetitus moderari suos. Unde factum ut plerique credant nos ea tantum libere agere, quae leviter petimus, quia earum rerum appetitus facile contrahi potest memoriâ alterius rei, cujus frequenter recordamur; sed illa minimè quae magno cum affectu petimus et qui alterius rei memoria sedari nequit. Verum nisi experti essent 5
 nos plura agere, quorum postea poenitet, nosque saepe quando scilicet contrarijs affectibus conflictamur, meliora videre, et deteriora sequi, nihil impediret, quominus crederent nos omnia liberè agere. Sic infans se lac libere appetere credit, puer autem iratus vindictam velle, et timidus fugam. Ebrius deinde credit se ex libero mentis decreto ea loqui, 10
 quae postea sobrius vellet tacuisse. Sic delirans, garrulus, puer et hujus farinae plurimi ex libero mentis decreto credunt loqui, cum tamen loquendi impetum quem habent continere nequeant; ita ut ipsa experientia satis clare, ut et ratio doceat, quod homines eâ solâ de causâ se liberos esse credant, quia suarum actionum sunt conscij, et causarum 15
 à quibus determinantur, ignari; et praeterea quod mentis decreta nihil sint praeter ipsos appetitus, quae propterea varia sunt pro varia corporis dispositione. Nam unusquisque ex suo affectu omnia moderatur, et
 100 qui praeterea | contrarijs affectibus conflictantur, quid velint, nesciunt; qui autem nullo, facili momento huc atque illuc pelluntur. Quae omnia profectò clare ostendunt mentis tam decretum quam appetitum et corporis determinationem simul esse naturâ, vel potius unam eandemque rem, quam quando sub cogitationis attributo consideratur, et per
 55^r ipsum | explicatur, decretum appellamus, et quando sub extensionis attributo consideratur, et ex legibus motus et quietis deducitur determinationem vocamus, quod adhuc clarius ex jam dicendis patebit. Nam aliud est, quod hic apprime notari vellem, nempe, quod nos nihil ex mentis decreto agere possumus, nisi ejus recordemur. Ex. gr. non possumus verbum loqui, nisi ejusdem recordemur. Deinde in liberâ mentis potestate non est rei alicujus recordari vel ejusdem oblivisci. Quare 30
 hoc tantum in mentis potestate esse creditur, quod rem, cujus recordamur vel tacere vel loqui ex solo mentis decreto possumus. Verum cum nos loqui somniamus, credimus nos ex libero mentis decreto loqui, nec tamen loquimur, vel si loquimur id ex corporis spontaneo motu fit. Somniamus deinde nos quaedam homines celare, idque eodem mentis 35

5 Verum; OP: Verumenimvero. 8 quominus; OP: quo minus. 11 garrulus; OP: garrula. 14 satis; OP: non minus. || ut et; OP: quam. 14-15 se liberos; OP: liberos se.

decreto, quo vigilando ea, quae scimus tacemus. Somniamus denique nos ex mentis decreto quaedam agere, quae vigilando non audemus, atque adeo pervelim scire, an in mente duo decretorum genera dentur, Phantasticorum unum et Liberorum alterum? Quod si eo usque insanire non libet, necessariò concedendum est hoc mentis decretum, quod liberum esse creditur, ab ipsa imaginatione sive memoriâ non distinguui, nec aliud esse praeter illam affirmationem, quam idea, quatenus idea est necessariò involvit (vide pr. 49. p. 2).

Atque adeo haec mentis decreta eâdem necessitate in mente oriuntur
ac ideae rerum actu existentium. Qui igitur credunt se ex libero mentis 10
decreto loqui vel tacere vel quicquam agere oculis apertis somniant.

55^v Propositio 3.

Mentis actiones ex solis ideis adaequatis oriuntur; passiones autem à solis inadaequatis pendent.

101 Demonstratio.

Primum quod mentis essentiam constituit nil aliud est quam idea corporis actu existentis (per pr. 11. et 13. p. 2.) quae (per pr. 15. p. 2.) ex multis alijs componitur, quarum quaedam (per coroll. pr. 38. p. 2.) sunt adaequatae, quaedam autem inadaequatae (per coroll. pr. 29. p. 2.). Quic quid ergo ex mentis naturâ sequitur, et cujus mens causa est proxima, per quam id debet intelligi, necessariò ex ideâ adaequatâ vel inadaequata sequi debet. At quatenus mens (per pr. 1. hujus) ideas habet inadaequatas, eatenus necessariò patitur. Ergo mentis actiones ex solis ideis adaequatis sequuntur; et mens propterea tantum patitur, quia ideas habet inadaequatas, ut volebamus.

Scholium.

Videmus itaque passiones ad mentem non referri nisi quatenus aliquid habet, quod negationem involvit, sive quatenus consideratur naturae pars, quae per se absque alijs non potest clare et distinctè percipi; et hâc ratione ostendere possem, passiones eodem modo ad res singulares ac ad mentem referri, nec aliâ ratione posse percipi. Sed meum institutum est de solâ mente humanâ agere.

1 vigilando; OP: dum vigilamus. 2 vigilando; OP: dum vigilamus. 5 *After*
concedendum: non, *crossed out*. 16 nil; OP: nihil. 20 Quic quid; OP: Quicquid.
22 debet: *correction of* debuit, *possibly in a second hand*. 25 ut volebamus; OP: Q.E.D.
29 *After* hac: de, *crossed out*.

Propositio 4.

Nulla res nisi à causa externâ potest destrui. Haec propositio per se patet. Definitio enim cujuscunque rei ipsius rei essentiam affirmat, sed non negat; sive rei essentiam ponit, sed non tollit. Dum itaque ad rem ipsam tantum, non autem ad causas externas attendimus, nihil in eâdem poterimus invenire, quod ipsam possit destruere, ut proponebatur.

5

56^r

Propositio 5.

Res eatenus contrariae sunt naturae, hoc est eatenus in eodem subjecto esse nequeunt, quatenus una alteram potest destruere.

10

102

Demonstratio.

Si enim inter se convenire, vel in eodem subjecto simul esse possent, posset ergo in eodem subjecto aliquid dari, quod ipsum posset destruere, quod per pr. praeced. est absurdum.

Propositio 6.

15

Unaquaeque res quantum in se est in suo esse perseverare conatur.

Demonstratio.

Res enim singulares modi sunt, quibus Dei attributa certo et determinato modo exprimuntur (per coroll. pr. 25. p. 1.) hoc est (per pr. 34. p. 1.) res, quae Dei potentiam quâ Deus est et agit certo et determinato modo exprimunt; neque ulla res aliquid in se habet, à quo possit destrui, sive quod ejus existentiam tollat (per pr. 4. hujus). Sed contra ei omni, quod ejusdem existentiam potest tollere, opponitur (per prop. praec.); adeoque quantum potest, et in se est, in suo esse perseverare conatur. Q.E.D.

20

25

Propositio 7.

Conatus quo unaquaeque res in suo esse perseverare conatur nihil est praeter ipsius rei actualem essentiam.

2 Haec; OP: Demonstratio. Haec. 6–7 ut proponebatur; OP: Q.E.D. 14 quod per pr. praeced. est absurdum: *added in a second hand; after* absurdum, OP *adds*: Ergo res etc. Q.E.D.

Demonstratio.

Ex datâ cujuscunque rei essentia quaedam necessario sequuntur (per pr. 36. p. 1.), nec res aliud possunt quam id, quod ex determinatâ earum naturâ necessariò sequitur (per pr. 29. p. 1.), quare cujuscunque rei potentia sive conatus, quo ipsa vel sola, vel cum alijs quicquam agit, vel agere conatur, hoc est (per pr. 6. hujus) potentia sive conatus, quo in suo esse perseverare conatur, nihil est praeter ipsius rei datam sive actualem essentiam. Q.E.D. 5

103

Propositio 8.

Conatus quo unaquaeque res in suo esse perseverare conatur, nullum tempus finitum, sed indefinitum involvit. 10

56^v

Demonstratio.

Si enim tempus limitatum involveret, quod rei durationem determinaret, tum ex sola ipsa potentiâ, quâ res existit, sequeretur, quod res post limitatum illud tempus non posset existere, sed quod deberet destrui. Atqui hoc (per pr. 4. hujus) est absurdum. Ergo conatus, quo res existit, nullum tempus definitum involvit, sed contra, quoniam (per eandem pr. 4. hujus) si à nullâ externa causâ destruat, eâdem potentiâ quâ jam existit, existere perget semper. Ergo hic conatus tempus indefinitum involvit. Q.E.D. 15 20

Propositio 9.

Mens tam quatenus claras et distinctas, quam quatenus confusas habet ideas, conatur in suo esse perseverare indefinitâ quâdam duratione, et hujus sui conatus est conscia.

Demonstratio.

Mentis essentia ex ideis adaequatis, et inadaequatis constituitur (ut in pr. 3. hujus ostendimus) adeoque (per pr. 7. hujus) tam quatenus has quam quatenus illas habet, in suo esse perseverare conatur, idque (per pr. 8. hujus) indefinitâ quâdam duratione. Cum autem mens (per pr. 23. p. 2.) per ideas affectionum corporis necessariò sui sit conscia, est ergo (per pr. 7. hujus) mens sui conatus conscia. Q.E.D. 25 30

5 quicquam; OP: quidquam. 30 p. 2.: *correction of hujus, in the first hand.*

Scholium.

Hic conatus, cum ad mentem solam refertur voluntas appellatur, sed cum ad mentem et corpus simul refertur vocatur appetitus, qui proinde nihil aliud est, quam ipsa hominis essentia, ex cujus naturâ ea quae ipsius conservationi inserviunt necessariò sequuntur, atque adeo
 104 homo ad eadem agendum determinatus est. | Dein inter appetitum et cupiditatem nulla est differentia, nisi quod cupiditas ad homines plerumque referatur, quatenus sui appetitus sunt conscij, et prop|terea sic
 57^r definiri potest, nempe Cupiditas est appetitus cum ejusdem conscientia. Constat itaque ex his omnibus nihil nos conari, velle, appetere, neque cupere, quia id bonum esse judicamus, sed nos è contra aliquid bonum esse judicare, quia id conamur, volumus, appetimus ac cupimus.

Propositio 10.

Idea quae corporis nostri existentiam secludit in nostra mente dari nequit, sed eidem est contraria.

Demonstratio.

Quicquid corpus nostrum potest destruere in eodem dari nequit (per pr. 5. hujus), adeoque neque ejus rei idea potest in Deo dari, quatenus nostri corporis ideam habet (per coroll. pr. 9. p. 2.) hoc est (per pr. 11. et 13. p. 2.) ejus rei idea in nostra mente dari nequit, sed contra; quoniam (per pr. 11. et 13. p. 2.) primum quod mentis essentiam constituit, est idea corporis actu existentis: primum et praecipuum nostrae mentis conatus est (per pr. 7. hujus) corporis nostri existentiam affirmare, atque adeo idea, quae corporis nostri existentiam negat, nostrae menti est contraria etc. ut proponebatur.

Propositio 11.

Quicquid corporis nostri agendi potentiam auget vel minuit, juvat vel coercet, ejusdem rei idea mentis nostrae cogitandi potentiam auget vel minuit, juvat vel coercet. Haec patet ex pr. 7. p. 2. vel etiam ex pr. 14. p. 2.

2 After Hic: appetitus, *crossed out*. 6 Dein; OP: Deinde. 11 nos è contra; OP: contra nos propterea. 12 ac; OP: atque. 26 ut proponebatur; OP: Q.E.D. 30 Haec; OP: Demonstratio. Haec propositio.

Scholium.

Videmus itaque mentem magnas posse pati mutationes, et jam ad
 105 maiorem, jam autem ad minorem perfectionem transire, quae | qui-
 dem passiones nobis explicant affectus Laetitiae et Tristitiae. Per laeti-
 tiam itaque in sequentibus intelligam passionem, quâ mens ad majo- 5
 rem perfectionem transit. Per tristitiam autem passionem, quâ ipsa
 ad minorem transit perfectionem. Porro affectum laetitiae ad men-
 tem et corpus simul relatum Titillationem vel Hilaritatem voco; Tri-
 57^v stitiae autem | dolorem vel melancholiam. Sed notandum titillatio-
 nem et dolorem ad hominem referri, quando una ejus pars prae reli- 10
 quis est affecta, hilaritatem autem et melancholiam, quando omnes
 pariter sunt affectae. Quid deinde Cupiditas sit in schol. pr. 9. hujus
 explicui, et praeter hos tres, nullum alium agnosco affectum prima-
 rium. Nam reliquos ex his tribus oriri in sequentibus ostendam. Sed
 antequam ulterius pergam, lubet hic fusius pr. 10. hujus explicare, ut 15
 clarius intelligatur quâ ratione idea ideae sit contraria. In Schol. pr.
 17. p. 2. ostendimus ideam quae mentis essentiam constituit corporis
 existentiam tamdiu involvere, quamdiu ipsum corpus existit. Dein ex
 ijs, quae in Coroll. pr. 8. p. 2. et in ejusdem schol. ostendimus sequi-
 tur, praesentem nostrae mentis existentiam ab hoc solo pendere, quod 20
 scilicet mens actualement corporis existentiam involvit. Denique men-
 tis potentiam, quâ ipsa res imaginatur, earumque recordatur ab hoc
 etiam pendere ostendimus (vide pr. 17. et 18. p. 2. cum ejus schol.)
 quod ipsa actualement corporis existentiam involvit. Ex quibus sequitur
 mentis praesentem existentiam, ejusque imaginandi potentiam tolli, 25
 simul ac mens praesentem corporis existentiam affirmare desinit. At
 causa, cur mens hanc corporis existentiam affirmare desinit, non potest
 esse ipsa mens (per pr. 4. hujus) nec etiam quod corpus esse desinit.
 Nam (per pr. 6. p. 2.) causa, cur mens corporis existentiam affirmat,
 non est quia corpus existere incepit; quare per eandem rationem nec 30
 ipsius corporis existentiam affirmare desinit, quia corpus esse desinit,
 sed (per pr. 8. p. 2.) hoc ab aliâ idea oritur quae nostri corporis et
 consequenter nostrae mentis praesentem existentiam secludit, quae-
 que adeo ideae, quae nostrae mentis essentiam constituit, est contra-
 ria. 35

12 hujus; OP: hujus Partis. 14 Nam reliquos; OP: reliquos. 15 hujus; OP: hujus Partis. 18 Dein; OP: Deinde. 26 simul ac; OP: simulatque. 30 *After* existere: nequit, *crossed out*.

106 58^r

Propositio 12.

Mens quantum potest ea imaginari conatur, quae corporis agendi potentiam augent vel juvant.

Demonstratio.

Quamdiu humanum corpus affectum est modo, qui naturam corporis alicujus externi involvit, tamdiu mens humana idem corpus, ut praesens, contemplabitur (per pr. 17. p. 2.) et consequenter (per pr. 7. p. 2.) quamdiu mens humana aliquod externum corpus, ut praesens contemplatur, hoc est (per ejusdem pr. schol.) imaginatur, tamdiu humanum corpus affectum est modo, qui naturam ejusdem corporis externi involvit, atque adeo quamdiu mens eadem imaginatur, quae corporis nostri potentiam augent vel juvant, tamdiu corpus affectum est modis, qui ejusdem agendi potentiam augent vel juvant (vide post. 1. hujus) et consequenter (per pr. 11. hujus) tamdiu mentis cogitandi potentia augetur vel juvatur, ac proinde (per pr. 6. vel 9. hujus) mens, quantum potest, eadem imaginari conatur. Q.E.D.

Propositio 13.

Cum mens ea imaginatur, quae corporis agendi potentiam minuunt vel coercent, conatur quantum potest, rerum recordari, quae horum existentiam secludunt.

Demonstratio.

Quamdiu mens quicquam tale imaginatur, tamdiu mentis et corporis potentia minuitur vel coercentur (ut in pr. praec. demonstratum) et nihilominus id tamdiu imaginabitur, donec mens aliud imaginetur, quod hujus praesentem existentiam secludat (per pr. 11. p. 2.), hoc est (ut modo ostendimus) mentis et corporis potentia tamdiu minuitur vel coercentur, donec mens aliud imaginetur, quod hujus existentiam secludit, quodque adeo mens (per pr. 9. hujus) quantum potest imaginari vel recordari conabitur. Q.E.D.

107 58^v

Corollarium.

Hinc sequitur, quod mens ea imaginari aversatur quae ipsius et corporis potentiam minuunt vel coercent.

11 eadem; OP: ea. 12 nostri; OP: nostri agendi. 23 demonstratum; OP: demonstravimus. 25 11.; OP: 17.

Scholium.

Ex his clare intelligimus, quid amor, quidque odium sit. Nempe amor nil aliud est, quam laetitia concomitante ideâ causae externae; et odium nil aliud quam tristitia concomitante causae externae. Videmus deinde quod is qui amat necessariò conatur rem quam amat praesentem habere et conservare; et contra qui odit, rem quam odit amovere et destruere conatur. Sed de his omnibus in sequentibus prolixius. 5

Propositio 14.

Si mens duobus affectibus simul semel affecta fuit, ubi postea eorum alterutro afficitur, afficietur et altero. 10

Demonstratio.

Si corpus humanum à duobus corporibus simul affectum semel fuit, ubi mens postea eorum alterutrum imaginatur, statim et alterius recordabitur (per pr. 18. p. 2.). At mentis imaginationes magis nostri corporis affectus quam corporum externorum naturam indicant (per coroll. 2. pr. 16. p. 2.). Ergo si corpus et consequenter mens (vide def. 3. hujus) duobus affectibus simul affecta fuit, ubi postea eorum alterutro afficitur, afficietur et altero. Q.E.D. 15

Propositio 15.

Res quaecunque potest esse causa per accidens Laetitiae, tristitiae vel cupiditatis. 20

Demonstratio.

Ponatur mens duobus affectibus simul affici, uno scilicet qui ejus agendi potentiam nec auget nec minuit, et altero qui eandem vel auget vel minuit (vide post. 1. hujus). Ex praec. prop. patet, quod ubi mens postea illo à verâ sua causâ, quae | (ex hijpothesi) per se ejus cogitandi potentiam nec auget nec minuit, afficietur statim et hoc altero qui ipsius cogitandi potentiam auget vel minuit, hoc est (per schol. pr. 11. hujus) laetitiâ vel tristitia afficietur, atque adeo illa res non per se sed per 25

3 nil; OP: nihil. 4 nil; OP: nihil. || concomitante; OP: concomitante ideâ. 5 is; OP: ille. 6 quam odit; OP: quam odio habet. 9 simul semel affecta; OP: simul affecta semel. 10 afficitur; OP: afficietur. || et; OP: etiam. 18 et; OP: etiam. 20 causa per accidens; OP: per accidens causa. 24 nec auget nec; OP: neque auget, neque. 26 verâ sua; OP: suâ verâ. || ex hijpothesi; OP: per hypothesin.

accidens causa erit laetitiae vel tristitiae. Atque hac eâdem viâ facile ostendi potest, rem illam posse per accidens causam esse cupiditatis, uti volebamus.

Corollarium.

Ex eo solo quod rem aliquam affectu laetitiae vel tristitiae, cujus ipsa non est causa efficiens, contemplati sumus, eandem amare vel odio habere possumus. Nam ex | hoc solo fit (per pr. 14. hujus) ut mens hanc rem postea imaginando, affectu laetitiae vel tristitiae afficiatur, hoc est (per schol. pr. 11. hujus) ut mentis et corporis potentia augeatur vel minuatur etc. Et consequenter (per pr. 12. hujus) ut mens eandem imaginari cupiat, vel (per coroll. pr. 13. hujus) aversetur, hoc est (per schol. pr. 13. hujus) ut eandem amet vel odio habeat. Q.E.D.

Scholium.

Hinc intelligimus, qui fieri possit, ut quaedam amemus, vel odio habeamus absque ullâ causa nobis cognitâ, sed tantum ex sijmpathia, ut ajunt, et antipathia. Atque huc referenda etiam ea objecta, quae nos laetitia vel tristitia afficiunt, ex eo solo quod aliquid simile habeat objectis, quae nos ijsdem affectibus afficere solent, ut in seq. prop. ostendam. Scio equidem authores, qui primi haec nomina Sympathia et Antipathia introduxerunt, significare ijs voluisse rerum occultas quasdam qualitates, sed nihilominus credo nobis licere per eandem notas vel manifestas etiam intelligere qualitates.

Propositio 16.

Ex eo solo quod rem aliquam aliquid habere imaginamur simile objecto, quod mentem laetitia vel tristitia afficere solet, | quamvis id, quo res objecto est similis, non sit horum affectuum causâ efficiens, eam tamen amabimus vel odio habebimus.

Demonstratio.

Id quod simile est objecto in ipso objecto (ex hijpothesi) cum affectu laetitiae vel tristitiae contemplati sumus, atque adeo (per pr. 14. hujus)

3 uti volebamus; OP: Q.E.D. 7 Nam; OP: Demonstratio. Nam. 14 possit; OP: potest. 17 habeat; OP: habent. 19 authores; OP: Auctores. || Sympathia et Antipathia; OP: Sympathiae et Antipathiae. 20 ijs; OP: iisdem. 21 eandem; OP: eadem. 22 intelligere qualitates; OP: qualitates intelligere. 25 quo; OP: in quo. 26 causa efficiens; OP: efficiens causa. 29 ex hijpothesi; OP: per hypothesisin.

cum mens ejus imagine afficitur, statim etiam hoc vel illo afficietur affectu, et consequenter res, quam hoc idem habere percipimus, erit (per pr. 15. hujus) per accidens laetitiae vel tristitiae causa; adeoque (per praec. coroll.) quamvis id, quo objecto est similis, non sit horum affectuum causa efficiens, eam tamen amabimus vel odio habebimus. 5
Q.E.D.

Propositio 17.

Si res quae nos tristitiae affectu afficere solet, aliquid habere imaginamur simile alteri, quae nos aequè magno laetitiae affectu afficere solet, eandem odio habebimus, simul et amabimus. 10

Demonstratio.

59^v Est enim (per hijpothesin) haec res per se tristitiae causa, et (per schol. pr. 13. hujus) quatenus eandem hoc affectu imaginamur, | eandem odio habemus; et quatenus praeterea aliquid habere imaginamur simile alteri, quae nos aequè magno laetitiae afficere solet affectu, aequè 15 magno laetitiae conamine amabimus (per pr. praec.); atque adeo eandem odio habebimus et simul amabimus. Q.E.D.

Scholium.

Haec mentis constitutio, quae scilicet ex duobus contrarijs affectibus oritur animi vocatur fluctuatio, quae proinde affectum respicit, ut dubitatio imaginationem (vide schol. pr. 44. p. 2.) nec animi fluctuatio et 20 dubitatio inter se differunt, nisi secundum majus et minus. Sed notandum me in praec. prop. has animi | fluctuationes ex causis deduxisse, quae per se unius et per accidens alterius affectus sunt causa; quod ideo feci, quia sic facilius ex praecedentibus deduci poterant, at non quod 25 negem animi fluctuationes plerumque oriri ab objecto, quod utriusque affectus efficiens sit causa. Nam corpus humanum (per post. 1. p. 2.) ex plurimis diversae naturae individuís componitur, atque adeo (per ax. 1. post lem. 3. quod vide post pr. 13. p. 2.) ab uno eodemque corpore plurimis diversisque modis potest affici, et contra, quia una 30 eademque res multis modis affici potest, multis ergo etiam diversisque modis unam eandemque corporis partem afficere poterit. Ex quibus

1 afficitur; OP: afficietur. 4 quo; OP: in quo. 9 afficere solet; OP: solet afficere.

10 simul et; OP: et simul. 15 afficere solet affectu; OP: affectu afficere solet.

23 praec. prop.; OP: Propositione praecedenti. 27 efficiens sit; OP: sit efficiens.

31 affici potest; OP: potest affici.

facile concipere possumus, unum idemque objectum posse esse causam multorum contrariorumque affectuum.

Propositio 18.

Homo ex imagine rei praeteritae aut futurae eodem laetitiae et tristitiae affectu afficitur, ac ex imagine rei praesentis.

5

Demonstratio.

Quamdiu homo rei alicujus imagine affectus est, rem ut praesentem, tametsi non existat, contemplabitur (per pr. 17. p. 2. cum ejusdem coroll.) nec ipsam ut praeteritam aut futuram imaginatur, nisi quatenus
 60^r ejus imago juncta est imagini temporis praeteriti aut futuri (vide schol. pr. 44. p. 2.). Quare rei imago in se sola considerata eadem est, sive
 | ad tempus futurum vel praeteritum, sive ad praesens referatur, hoc est (per coroll. 2. pr. 16. p. 2.) corporis constitutio sive affectus idem est, sive imago sit rei praeteritae vel futurae sive praesentis, atque adeo affectus laetitiae et tristitiae idem est, sive imago sit rei praeteritae aut
 15 futurae sive praesentis. Q.E.D.

Scholium.

Rem eatenus praeteritam aut futuram hic voco, quatenus ab eadem affecti fuimus aut afficiemur. Ex. gr. quatenus ipsam vidimus aut videbimus, nos refecit aut reficiet, nos laesit aut laedet. Quatenus enim ean-
 20 dem sic imaginamur, eatenus ejus existentiam affirmamus, hoc est corpus nullo affectu afficitur, qui rei existentiam secludat, atque adeo (per pr. 17. p. 2.) corpus ejusdem rei imagine eodem modo afficitur, ac si res ipsa praesens adesset. Verum quia plerumque fit, ut ij qui plura
 111 sunt experti, fluctuent, quamdiu rem ut praeteritam, vel futuram | con- 25 templantur, deque rei eventu ut plurimum dubitent (vide schol. pr. 44. p. 2.) hinc fit, ut affectus, qui ex similibus rerum imaginibus oriuntur, non sint adeo constantes, sed ut plerumque aliarum rerum imaginibus perturbentur, donec homines de rei eventu certiores fiant.

Scholium 2.

30

Ex modo dictis intelligimus quid sit spes, metus, securitas, desperatio, gaudium et conscientiae morsus. Spes namque nihil aliud est, quam

13 sive; OP: seu. 20 laedet; OP: laedet, etc. 24 Verum; OP: Verum enim verò.
 25 praeteritam, vel futuram; OP: futuram, vel praeteritam.

inconstans laetitia orta ex imagine rei futurae vel praeteritae, de cuius eventu dubitamus. Metus contrà inconstans tristitia, ex rei dubiae imagine etiam orta. Porro si horum affectuum dubitatio tollatur, ex spe fit securitas, ex metu desperatio; nempe laetitia vel tristitia orta ex imagine rei, quam metuimus vel speravimus. Gaudium deinde est laetitia orta ex imagine rei praeteritae, de cuius eventu dubitavimus. Conscientiae denique morsus est tristitia, opposita gaudio. 5

60^v

Propositio 19.

Qui id quod amat destrui imaginatur, contristabitur, si autem conservari, laetabitur. 10

Demonstratio.

Mens quantum potest ea imaginari conatur, quae corporis agendi potentiam augent vel juvant (per pr. 12. hujus), hoc est (per schol. ejusdem prop.) ea quae amat. At imaginatio ab ijs juvatur, quae rei existentiam ponunt, et contrà coercetur ijs, quae rei existentiam secludunt (per pr. 15 17. p. 2.). Ergo rerum imagines, quae rei amatae existentiam ponunt, mentis conatum, quo rem amatam imaginari conatur, juvant, hoc est (per schol. pr. 11. hujus) laetitia mentem afficiunt, et quae contrà rei amatae existentiam secludunt, eundem mentis conatum coercent, hoc est (per idem schol.) tristitia mentem afficiunt. Qui itaque id quod amat 20 destrui imaginatur, contristabitur. Q.E.D.

112

Propositio 20.

Qui id quod odio habet destrui imaginatur laetabitur.

Demonstratio.

Mens (per pr. 13. hujus) ea imaginari conatur, quae rerum existentiam, 25 quibus corporis agendi potentia minuitur vel coercetur, secludunt, hoc est (per schol. ejusdem prop.) ea imaginari conatur, quae rerum quas odio habet existentiam secludunt, atque adeo rei imago, quae existentiam ejus, quod mens odio habet, secludit, hunc mentis conatum juvat, hoc est (per schol. pr. 11. hujus) mentem laetitiâ afficit. Qui itaque 30 id quod odio habet destrui imaginatur laetabitur. Q.E.D.

4 ex; OP: et ex. 6 dubitavimus; OP: dubitamus; *Sphalmata*: dubitavimus. 16 amatae: added in the interlinear space, in a second hand. 21 contristabitur; OP: contristabitur, etc. 25 per pr. 13.; OP: per 13. Prop.

Propositio 21.

Qui id quod amat laetitiâ vel tristitiâ affectum imaginatur, laetitia etiam vel tristitiâ afficietur, et uterque hic affectus major aut minor erit in amante, prout uterque major aut minor est in re amatâ.

Demonstratio.

5

Rerum imagines (prout in pr. 19. hujus demonstratum) quae rei amatae existentiam ponunt, mentis conatum, quo ipsam rem amatam imaginari conatur, juvant. Sed laetitia existentiam rei laetae ponit, et eò magis, quo laetitiae affectus major est (est enim per schol. pr. 11. hujus transitio ad maiorem perfectionem). Ergo imago laetitiae rei amatae in amante ipsius mentis conatum juvat, hoc est (per sch. pr. 11. hujus) amantem laetitiâ afficit, et eò majori quo major hic affectus in re amatâ fuerit. | Quod erat primum. Deinde quatenus res aliqua tristitiâ afficitur, eatenus destruitur, et eò magis quo majori afficitur tristitiâ (per idem schol. pr. 11. hujus) adeoque (per pr. 19. hujus) qui id quod amat tristitiâ affici imaginatur, tristitiâ etiam afficietur, et eò majori, quo major hic affectus in re amata fuerit. Q.E.D.

113

Propositio 22.

Si aliquem imaginamur laetitiâ afficere rem, quam amamus, amore erga eum afficiemur. Si contrâ eundem imaginamur tristitia eandem afficere, odio etiam contra id ipsum afficiemur.

20

Demonstratio.

Qui rem quam amamus laetitiâ vel tristitiâ afficit, ille nos laetitia vel tristitia etiam afficit, si nimirum rem amatam laetitia illâ vel tristitia affectam imaginamur (per praec.). At haec laetitia vel tristitia in nobis supponitur dari concomitante ideâ causae externae. Ergo (per sch. pr. 13. hujus) si imaginamur aliquem laetitia vel tristitia afficere rem quam amamus, ergo eundem amore vel odio afficiemur. Q.E.D.

25

Scholium.

Prop. 21. nobis explicat, quid sit commiseratio, quam definire possumus, quod sit tristitia orta ex alterius damno. Quo autem nomine

30

6 prout; OP: ut. || demonstratum; OP: demonstravimus. 21 odio; OP: econtra Odio. || id ipsum; OP: ipsum. 25 per praec.; OP: per praeced. Prop. 27 imaginamur aliquem; OP: aliquem imaginamur. 28 ergo; OP: erga.

appellanda sit laetitia, quae ex alterius bono oritur nescio. Porro amorem erga illum, qui alteri bene fecit, favorem, et contra odium erga illum, qui alteri male fecit, indignationem dicemus. Denique notandum nos non tantum misereri rei, quam amavimus (ut in pr. 21. ostensum) sed etiam ejus, quam ante nullo affectu sumus persecuti, modo etiam nobis similem judicemus (ut infra ostendam), atque adeo ei etiam favere, qui simili bene fecit, et contra in eum indignari, qui simili damnum tulit. 5

Propositio 23.

Qui id quod odio habet, tristitia affectum imaginatur, laetabitur; si contra idem laetitiâ affectum esse imaginetur, contristabitur, et uterque hic affectus major aut minor erit, prout ejus contrarius major aut minor est in eo, quod odio habet. 10

114

Demonstratio.

Quatenus res odiosa tristitia afficitur, eatenus destruitur, et eo magis, quo majori tristitia afficitur (per schol. pr. 11. hujus). Qui igitur (per pr. 20. hujus) rem quam odio habet, tristitia affici imaginatur, laetitiâ contrâ afficietur, et eò majori, quo majori tristitia rem odiosam affectam esse imaginatur. Quod erat primum. Dein laetitia existentiam rei laetae ponit (per idem schol. pr. 11. hujus), et eo magis quo major laetitia concipitur. Si quis | eum quem odio habet, laetitia affectum imaginatur, haec imaginatio (per pr. 13. hujus) ejusdem conatum coercebit, hoc est (per sch. pr. 11. hujus) is qui odio habet, tristitiâ afficitur. Q.E.D. 15
20
61^v

Scholium.

Haec laetitia vix solida et absque animi conflictu esse potest. Nam (ut statim in pr. 27. ostendam) quatenus rem sibi similem tristitiae affectu affici imaginatur, eatenus contristari debet, et contra si eandem laetitiâ affectam imaginetur. Sed hic ad solum odium attendimus. 25

Propositio 24.

Si aliquem imaginamur laetitia afficere rem, quam odio habemus, odio etiam erga eum afficiemur. Si contrâ eundem imaginamur tristitiâ 30

3 dicemus; OP: appellabimus. 4–5 ostensum; OP: ostendimus. 5 ante; OP: antea. || sumus persecuti; OP: persecuti sumus. 8 tulit; OP: intulit. 19 Dein; OP: Deinde. 23 afficitur; OP: afficietur, etc. 25 absque; OP: absque ullo. 26 27.; OP: 27. hujus. 28 affectam; OP: affici.

eandem rem afficere, amore erga ipsum afficiemur. Demonstratur eodem modo ac prop. 22 hujus quam vide.

Scholium.

Hi et similes odij affectus ad invidiam referuntur, quae propterea nihil aliud est quam ipsum odium, quatenus id consideratur hominem ita disponere, ut malo alterius gaudeat, et contrà ut ejusdem bono contristetur.

5

115

Propositio 25.

Id omne de nobis, et de re amatâ affirmare conamur, quod nos vel rem amatam laetitiâ afficere imaginamur, et contra id omne negare, quod nos vel rem amatam tristitia afficere imaginamur.

10

Demonstratio.

Id quod rem amatam laetitiâ vel tristitia afficere imaginamur, id nos laetitia vel tristitia afficit (per pr. 21 hujus). At mens (per pr. 12 hujus) ea quae nos laetitia afficiunt, quantum potest, conatur imaginari, hoc est (per pr. 17. p. 2. et ejus coroll.) ut praesentia contemplari, et contra (per pr. 13. hujus) quae nos tristitiâ afficiunt, eorum existentiam secludere. Ergo id omne de nobis et de re amatâ affirmare conamur, quod nos vel rem amatam laetitia afficere imaginamur, et contra. Q.E.D.

15

Propositio 26.

20

Id omne de re quam odio habemus affirmare conamur, quod ipsam tristitiâ afficere imaginamur, et id contrâ negare, quod ipsam laetitiâ afficere imaginamur. Sequitur haec ex pr. 23 et 21 hujus.

Scholium.

His videmus facile contingere, ut homo de se deque re amata plus justo, et contra de re quam odit, minus justo sentiat, quae quidem imaginatio, quando ipsum hominem respicit, qui de se plus justo sentit, superbia vocatur | et species delirij est, quia homo oculis apertis somniat se

25

64^r

1–2 Demonstratur eodem modo; OP: Demonstratio. Demonstratur eodem modo haec Propositio. 4 invidiam: correction in the first hand. 9 et de; OP: deque. 13 Id quod; OP: Quod. 18 et de; OP: deque. 23 Sequitur haec ex pr. 23 et 21 hujus; OP: Demonstratio. Sequitur Propositio ex propositione 23. ut praecedens ex Propositione 21. hujus. 24 Scholium: correction of Dem., in the first hand. 28 Fols. 62^r–63^v are printed pages functional in the binding of the manuscript.

omnia illa posse, quae solâ imaginatione assequitur, quaeque propterea
 veluti realia contemplatur ijsque exultat, quamdiu ea imaginari non
 potest, quae horum existentiam secludunt, et ipsius agendi potentiam
 determinant. Est igitur superbia laetitia ex eo orta, quod homo de se
 116 plus justo sentit. | Deinde laetitia, quae ex eo oritur, quod homo de alijs 5
 plus justo sentit, existimatio vocatur; et illa denique Despectus, quae ex
 eo oritur, quod de alio minus justo sentit.

Propositio 27.

Ex eo quod rem nobis similem et quam nullo affectu prosecuti sumus
 aliquo affectu affici imaginamur, eo ipso simili affectu afficimur. 10

Demonstratio.

Rerum imagines sunt corporis humani affectiones, quarum ideae cor-
 pora externa veluti nobis praesentia repraesentant (per sch. pr. 17. p. 2.)
 hoc est (per pr. 16. p. 2.) quarum ideae naturam nostri corporis et
 simul praesentem externi corporis naturam involvunt. Si igitur corporis 15
 externi natura similis sit naturae nostri corporis, tum idea corporis
 externi, quod imaginamur, affectionem nostri corporis involvet simi-
 lem affectioni corporis externi, et consequenter si aliquem nobis simi-
 lem aliquo affectu affectum imaginamur, haec imaginatio affectionem
 nostri corporis huic affectui similem exprimet, adeoque ex hoc, quod 20
 rem aliquam nobis similem aliquo affectu affici imaginamur, simili
 cum ipso affectu afficimur. Quod si rem nobis similem odio habeamus,
 eatenus (per pr. 23. hujus) contrario affectu cum ipsâ afficiemur, non
 autem simili. Q.E.D.

Scholium.

25

64^v Haec affectuum imitatio, quando ad tristitiam refertur, vocatur Com-
 miseratio (de qua vide | sch. pr. 22. hujus) sed ad cupiditatem relata
 Aemulatio, quae proinde nihil aliud est, quam alicujus rei cupiditas,
 quae in nobis ingeneratur ex eo, quod alios nobis similes eandem cupi-
 ditatem habere imaginamur. 30

5 alijs; OP: alio. 20 corporis; OP: Corpus. 22 ipso; OP: ipsa.

Corollarium 1.

Si aliquem imaginamur laetitia afficere rem nobis similem, et quem nullo affectu persecuti sumus, amore erga eundem afficiemur. Si contra eundem imaginamur eandem tristitia afficere, odio contra erga ipsum afficiemur. | Quod eodem modo ex praec. pr. demonstratur, ac pr. 22. hujus ex pr. 21.

Corollarium 2.

Rem cuius nos miseret odio habere non possumus, ex eo quod ipsius miseria nos tristitiâ afficiat.

Demonstratio.

Si enim ex eo nos eandem odio habere possemus, tum (per pr. 23. hujus) ex ipsius tristitia laetaremur, quod est contra hijpothesin.

Corollarium 3.

Rem cuius nos miseret à miseriâ, quantum possumus liberare conabimur.

Demonstratio.

Id quod rem cuius nos miseret tristitiâ afficit, nos simili etiam tristitiâ afficit (per pr. praec.) adeoque omne quod ejus rei existentiam tollit sive quod rem destruit, comminisci conabimur (per pr. 13. hujus), hoc est (per schol. pr. 9. hujus) id destruere appetemus sive ad id destruendum determinabimur, atque adeo rem cuius miseremur à suâ miseriâ liberare conabimur. Q.E.D.

Scholium.

Haec voluntas sive appetitus bene faciendi qui ex eo oritur, quod rei cuius beneficium ferre volumus nos miseret, benevolentia vocatur, quae proinde nil aliud est quam Cupiditas ex commiseratione orta. Caeterum de amore et odio erga illum, qui rei, quam nobis similem esse | imaginamur, bene aut male fecit, vide schol. prop. 22. hujus.

2-3 Si aliquem imaginamur laetitia afficere rem nobis similem, et quem nullo affectu persecuti sumus; OP: Si aliquem, quem nullo affectu persecuti sumus, imaginamur Laetitiâ afficere rem nobis similem. 4 odio contra; OP: contrâ Odio. 5 Quod; OP: Demonstratio. Haec. || praec pr.; OP: Propositione praecedente. 9 afficiat; OP: afficit. 18 omne; OP: omne id. 20 schol.; OP: schol. 2, *but corrected in Sphalmata*. 21 adeo: added in a second hand. 24 bene faciendi; OP: benefaciendi. 25 cuius; OP: in quam. || ferre; OP: conferre. 26 nil; OP: nihil.

Propositio 28.

Id omne quod ad laetitiam conducere imaginamur, conamur ut fiat; quod verò eidem repugnare, sive ad tristitiam conducere imaginamur, amovere vel destruere conamur.

118

Demonstratio.

5

Quod ad laetitiam conducere imaginamur, quantum possumus imaginari conamur (per pr. 12. hujus) hoc est (per pr. 17. p. 2.) id quantum possumus conabimur ut praesens, sive ut actu existens contemplari. Sed mentis conatus seu potentia in cogitando aequalis et simul natura est cum corporis conatu seu potentia in agendo (ut clare sequitur ex coroll. pr. 7. et coroll. pr. 11. p. 2.). Ergo ut id existat absolute conabimur, sive (quod per sch. pr. 9. hujus idem est) appetimus et intendimus. Quod erat primum. Deinde si id quod tristitiae causam esse credimus, hoc est (per sch. pr. 13. hujus) si id quod odio habemus destruere imaginamur, laetabimur (per pr. 20. hujus), adeoque idem (per 1.^{mam} hujus pr. part.) conabimur destruere, sive (per pr. 13. hujus) à nobis amovere, ne ipsum ut praesens contemplemur. Quod erat secundum.

10

15

Propositio 29.

Nos id omne etiam agere conabimur, quod homines (NB. intellige hic ut et in sequentibus homines, quos nullo affectu persecuti sumus) cum laetitia aspicere imaginamur, et contrà id agere aversabimur, quod homines aversari imaginamur.

20

Demonstratio.

Ex eo quod imaginamur homines aliquid amare vel odio habere, nos idem amabimus, vel odio habebimus (per pr. 27. hujus) hoc est (per sch. pr. 13. hujus) eo ipso ejus rei praesentiâ laetabimur vel contristabimur, adeoque (per praec.) id omne quod homines amare sive cum laetitia aspicere imaginamur, conabimur agere etc. Q.E.D.

25

65^v

Scholium.

Hic conatus aliquid agendi, et etiam omittendi ea sola de causa, ut hominibus placeamus, vocatur ambitio; quando praesertim adeo

30

2 conamur; OP: conamur promovere. 11–12 conabimur; OP: conamur. 17 secundum; OP: secundum. Ergo id omne, quod ad Laetitiam, etc. Q.E.D. 20 ut et; OP: et. || persecuti; OP: persecuti. 27 praec.; OP: praec. Prop. 31 quando praesertim; OP: praesertim quando.

119 impense vulgo placere conamur, ut cum nostro aut alterius damno
 quaedam agamus vel omittamus, alias humanitas | appellari solet. Dein
 laetitiam, quâ alterius actionem, quâ nos conatus est delectari imagina-
 mur laudem voco; tristitiam vero, quâ contra ejusdem actionem aver-
 samur, vituperium voco.

5

Propositio 30.

Si quis aliquid egit quod reliquos laetitiâ afficere imaginatur, is laetitiâ
 concomitante ideâ sui tanquam causa afficietur, sive se ipsum cum
 laetitia contemplabitur. Si contrâ aliquid egit, quod reliquos tristitia
 afficere imaginatur, se ipsum cum tristitiâ contra contemplabitur.

10

Demonstratio.

Qui se reliquos laetitiâ vel tristitiâ afficere imaginatur, eo ipso (per
 pr. 27. hujus) laetitiâ vel tristitia afficietur. Cum autem homo (per pr.
 19. et 23. p. 2.) sui sit conscius per affectiones, quibus ad agendum
 determinatur; ergo qui aliquid egit, quod ipse imaginatur reliquos
 laetitiâ afficere, laetitia cum conscientia sui tanquam causa afficietur
 sive seipsum cum laetitia contemplabitur, et contra. Q.E.D.

15

Scholium.

Cum amor (per sch. pr. 13. hujus) sit laetitiâ concomitante ideâ
 causae externae, et odium tristitia concomitante etiam ideâ causae
 externae, erit ergo haec laetitia et tristitia amoris et odij species. Sed
 quia amor et odium ad objecta externa referuntur, ideo hos affectus alijs
 66^r nominibus significabimus; nempe laetitiam concomitante ideâ | causae
 externae Gloriam et tristitiam huic contrariam pudorem appellabimus.
 Intelligo quando laetitia vel tristitia ex eo oritur, quod homo se laudari
 vel vituperari credit, alias laetitiam concomitante ideâ causae externae
 acquiescentiam in se ipso; tristitiam verò eidem contrariam poeniten-
 tiam vocabo. Deinde quia (per coroll. pr. 17. p. 2.) fieri potest, ut lae-
 titia, qua aliquis reliquos afficere imaginatur, imaginaria tantum sit, et
 (per pr. 25. hujus) unusquisque de se id omne conatur imaginari, quod
 120 laetitiâ ipsum afficere | imaginatur; facile ergo fieri potest, ut gloriosus
 superbus sit, et se omnibus gratum esse imaginetur, quando omnibus
 molestus est.

20

25

30

2 Dein; OP: Deinde.

25 Intelligo; OP: Intellige.

29 aliquis; OP: aliquis se.

31 laetitia ipsum OP: se Laetitiâ.

Propositio 31.

Si aliquem imaginamur amare vel cupere, vel odio habere aliquid, quod ipsi amamus, cupimus vel odimus, eò ipso rem constantius amabimus etc. Si autem id, quod amamus, aversari, vel contrà, tum animi fluctuationem patiemur.

5

Demonstratio.

Ex eo solo, quod aliquem aliquid amare imaginamur, eo ipso idem amabimus (per pr. 27. hujus). At sine hoc nos idem amare supponimus. Accedit ergo amoris nova causa, à quâ foveatur, atque adeo id quod amamus hoc ipso constantius amabimus. Deinde ex eo, quod aliquem
aliquid aversari imaginamur, eo ipso idem aversabimur (per eandem
prop.). At si supponamus nos eodem tempore id ipsum amare; eodem
ergo tempore hoc idem amabimus, et aversabimur, sive (vide sch. pr.
17. hujus) animi fluctuationem patiemur. Q.E.D.

10

Corollarium.

15

66^v

Hinc et ex pr. 28. hujus sequitur, unumquemque quantum potest conari, ut unusquisque id, quod ipse amat, amet et quod ipse odit, odio etiam habeat. Unde illud | poetae Ovid. lib. 3 amor. Eleg. XIX.
Speremus pariter, pariter metuamus amantes et Ferreus est si quis,
quod sinit alter, amat.

20

Scholium.

Hic conatus efficiendi, ut unusquisque id, quod ipse amat vel odit, probet, reverâ est ambitio (vide sch. pr. 29. hujus) atque adeo videmus unumquemque ex naturâ appetere, ut reliqui ex ipsius ingenio vivant; quod dum omnes pariter appetunt, pariter sibi impedimento, et dum
omnes ab omnibus laudari seu amari volunt, odio invicem sunt.

25

121

Propositio 32.

Si aliquem re aliquâ, quâ unus solus potiri potest, gaudere imaginamur, conabimur efficere, ne ille illâ re potiatur.

3 odimus; OP: odio habemus. 4 aversari; OP: eum aversari imaginamur. 8 supponimus; OP: *Sphalmata*: supponimur. 11 eo ipso idem; OP: idem. 18 poetae Ovid. lib. 3 amor. Eleg. XIX.; OP: Poëtae. 19 et Ferreus; OP: Ferreus. 22–23 id, quod ipse amat vel odit, probet; OP: probet id, quod ipse amat, vel odio habet.

Demonstratio.

Ex eo solo, quod aliquem re aliquâ gaudere imaginamur, eo ipso (per pr. 27. hujus cum ejusdem 1. Coroll.) rem illam amabimus, eâque gaudere cupiemus. At (per hijpothesin) huic laetitiae obstare imaginamur, quod ille eâdem hac re gaudeat. Ergo (per pr. 28. hujus) ne ille eâdem potiat^rur conabimur. Q.E.D.

5

Scholium.

Videmus itaque cum hominum natura ita comparatum esse, ut eorum quibus male est misereantur, et quibus bene est invideant, et (per praec.) eo majore odio, quo rem, qua alium potiri imaginantur, magis amant. Videmus deinde ex eâdem naturae humanae proprietate, ex quâ sequitur homines esse misericordes, sequi etiam eosdem esse invidos et ambitiosos. Denique si ipsam experientiam consulere velimus, ipsam haec omnia docere experiemur; praesertim si ad priores nostrae aetatis annos attenderimus. Nam pueros, quia eorum corpus continuò veluti in aequilibrio est, ex hoc solo ridere vel flere experimur, quod alios ridere vel flere vident, et quicquid praeterea vident alios facere, id imitari statim cupiunt, et omnia denique sibi volunt, quibus alios delectari | imaginantur; nimirum quia rerum imagines, uti diximus, sunt ipsae humani corporis affectiones sive modi, quibus corpus humanum à causis externis afficitur, disponiturque ad hoc vel illud agendum.

10

15

20

Propositio 33.

Cum rem nobis similem amamus, conamur quantum possumus efficere, ut nos contra amet.

25

Demonstratio.

Rem, quam amamus, prae reliquis quantum possumus imaginari conamur (per pr. 12. hujus). Si igitur res sit nobis similis, | ipsam prae reliquis laetitiâ afficere conabimur (per pr. 29. hujus) sive conabimur quantum possumus efficere, ut res amata laetitia afficiatur, concomitante ideâ nostri, hoc est (per schol. pr. 13. hujus) ut nos contrâ amet. Q.E.D.

30

2 imaginamur, eo ipso; OP: imaginamur. 8 natura; OP: natura plerumque. 10 praec.; OP: Prop. praec. 18 volunt; OP: cupiunt. 28 sit nobis; OP: nobis sit.

Propositio 34.

Quo majori affectu rem amatam erga nos affectam esse imaginamur,
eò magis gloriabimur.

Demonstratio.

Nos (per anteced.) conamur quantum possumus, ut res amata nos con- 5
tra amet, hoc est (per schol. pr. 13. hujus) ut res amata laetitiâ afficia-
tur concomitante idea nostri. Quò itaque rem amatam majori laetitiâ
nostra de causa affectam esse imaginamur, eò magis hic conatus juva-
tur, hoc est (per pr. 11. hujus cum ejus schol.) eò majori laetitia affici- 10
mur. At cum ex eo laetamur, quod alium nobis similem laetitia affeci-
mus, tum nosmet cum laetitia contemplamur (per pr. 30. hujus). Ergo
quò majori affectu rem amatam erga nos affectam esse imaginamur, eò
majori laetitia nosmet contemplabimur, sive (per schol. pr. 30. hujus)
eò magis gloriabimur. Q.E.D.

Propositio 35.

Si quis imaginatur rem amatam eodem vel arctiore vinculo amicitiae,
quo ipse eâdem solus potiebatur, alium sibi jungere, odio erga ipsam
rem amatam afficietur, et illi alteri invidet.

67^v

Demonstratio.

Quo quis majore amore rem amatam erga ipsum affectam esse imagi- 20
natur, eo magis gloriabitur (per praec.) hoc est (per schol. pr. 30. hujus)
laetabitur, adeoque (per pr. 28. hujus) conabitur quantum potest imagi-
nari, rem amatam ipsi quam arctissimè devinctam qui quidem conatus
sive appetitus fomentatur (per pr. 31. hujus) si alium idem sibi cupere
123 imaginatur. | At hic conatus sive appetitus ab ipsius rei amatae ima- 25
gine, concomitante imagine illius, quem res amata sibi jungit, coerceri
supponitur. Ergo (per sch. pr. 11. hujus) eò ipso tristitiâ afficietur, con-
comitante ideâ rei amatae tanquam causa et simul imagine alterius, hoc
est (per schol. pr. 13. hujus) odio erga rem amatam afficietur, et simul
erga illum alterum (per coroll. pr. 15. hujus) cui propterea (per pr. 23. 30
hujus) quod re amatâ delectatur, invidet. Q.E.D.

5 per anteced.; OP: per Prop. praeced. 9 majori; OP: majore. 10 laetamur; OP:
laetetur. 13 contemplabimur: *correction of* contemplamur. 20 ipsum; OP: se.
21 praec.; OP: praeced. Prop. 24–25 (per pr. 31. ... imaginatur; OP: si alium idem
sibi cupere imaginatur (per Prop. 31 hujus).

Scholium.

Hoc odium erga rem amatam junctum invidiae Zelotijpia vocatur, quae proinde nihil aliud est quam animi fluctuatio orta ex amore et odio simul, concomitante alterius ideâ cui invidetur. Praeterea hoc odium erga rem amatam majus erit pro ratione laetitiae, quâ Zelotijpus ex reciproco rei amatae amore solebat affici, et etiam pro ratione affectus, quo erga illum, quem sibi rem amatam jungere imaginatur, affectus erat. Nam si eum oderat, eo ipso rem amatam (per pr. 24. hujus) odio habebit, quia ipsam id quod ipse odio habet, laetitiâ afficere imaginatur, et etiam (per coroll. pr. 15. hujus) ex eo quod rei amatae imaginem imagini ejus, quem odit, jungere cogitur; quae ratio plerumque locum habet in amore erga faeminam. Qui enim imaginatur mulierem, quam amat, alteri sese prostituere, non solum ex eo quod ipsius | appetitus coercetur contristabitur, sed etiam quia rei amatae imaginem pudendis et excrementis alterius jungere cogitur, eandem aversabitur: ad quod denique accedit quod Zelotypus non eodem vultu, quem res amata ei praeberet solebat, ab eâdem excipitur, quâ etiam de causâ amans contristatur, ut jam ostendam.

Propositio 36.

Qui rei, quae semel delectatus est, recordatur, cupit eâdem iisdem potiri circumstantijs, ac cum primum ipsa delectatus est.

Demonstratio.

Quicquid homo simul cum re, quae ipsum delectavit, vidit, id omne (per pr. 15. hujus) erit per accidens laetitiae causa, | adeoque (per pr. 28. hujus) omni eo simul cum re quae ipsum delectavit, potiri cupiet, sive re cum omnibus circumstantijs potiri cupiet, ac cum primò eâdem delectatus est.

Corollarium.

Si itaque unam ex ijs circumstantijs deficere compererit amans contristabitur. Nam quatenus aliquam circumstantiam deficere comperit, eatenus aliquid imaginatur, quod ejus rei existentiam secludit. Cum

2 junctum invidiae; OP: Invidiae junctum. 4 alterius ideâ; OP: ideâ alterius. 9 ipsam id: *correction of* id. 11 imagini: *correction of* imaginem. 13 After prostituere: non *erased*. 15 aversabitur; OP: aversatur. 20 quae; OP: quâ. || iisdem; OP: cum iisdem. 21 primum; OP: primo. 26 omnibus; OP: omnibus iisdem. 27 est; OP: est. Q.E.D. 30 Nam; OP: Demonstratio. Nam.

autem ejus rei, sive circumstantiae (per praec.) sit prae amore cupidus, ergo (per pr. 19. hujus) quatenus eandem deficere imaginatur, contristabitur.

Scholium.

Haec tristitia, quatenus absentiam ejus, quod amamus, respicit, desiderium vocatur. 5

Propositio 37.

Cupiditas quae prae laetitiâ vel tristitia praeque odio vel amore oritur, est eo major, quo affectus major est.

Demonstratio.

10

Tristitia hominis agendi potentiam (per schol. pr. 11. hujus) minuit vel coercet, hoc est (per pr. 7. hujus) conatum, quo homo in suo esse perseverare conatur, coercet vel minuit, adeoque (per pr. 5. hujus) huic conatui est contraria et quicquid homo tristitia affectus conatur, est tristitiam amovere. At (per eandem tristitiae def.) quo tristitia major est, 15
68^v eò majori parti hominis agendi | potentiae necesse est opponi. Ergo quo tristitia major est, eo majore agendi potentia conabitur homo contrâ tristitiam amovere, hoc est (per schol. pr. 9. hujus) eo majore cupiditate sive appetitu conabitur tristitiam amovere. Dein quoniam laetitia (per idem schol. pr. 11. hujus) hominis agendi potentiam auget vel juvat, 20
125 cupit, quam eandem conservare, idque eo majore | cupiditate, quo laetitia major erit. Denique quoniam odium et amor sunt ipsi laetitiae vel tristitiae affectus, sequitur eodem modo, quod conatus, appetitus, sive cupiditas, quae prae odio vel amore oritur, major erit pro odij et amoris 25
ratione. Q.E.D.

Propositio 38.

Si quis rem amatam odio habere inceperit, ita ut amor plane aboleatur, eandem majore odio ex pari causâ prosequetur quam si ipsam nunquam amasset, et eo majori quo amor antea major fuerat. 30

1 praec.; OP: Prop. praec. 2–3 contristabitur; OP: contristabitur. Q.E.D. 8 laetitiâ vel tristitia; OP: Tristitiâ vel Laetitiâ. 9 est eo; OP: eo est. 12 pr. 7.; OP: Prop. 27. 13 coercet vel minuit; OP: minuit vel coërcet. 15 eandem tristitiae; OP: tristitiae. 17 tristitia major; OP: major Tristitia. 19 Dein; OP: Deinde. 25–26 odij et amoris ratione; OP: ratione Odij, et Amoris. 30 amasset; OP: amavisset.

Demonstratio.

Nam si quis rem quam amat odio habere incipit, plures ejus appetitus coercentur, quam si eandem non amavisset. Amor namque laetitia est (per schol. pr. 13. hujus) quam homo quantum potest (per prop. 28. hujus) conservare conatur, idque (per idem schol.) rem amatam ut praesentem contemplando, et eandem (per pr. 21. hujus) laetitia, quantum potest, afficiendo, qui quidem conatus (per praec.) eo est major, quo amor major est, ut et conatus efficiendi, ut res amata ipsum contrà amet (vide pr. 33. hujus). At hi conatus odio erga rem amatam coercentur (per coroll. pr. 13. et per pr. 23. hujus). Ergo amans (per schol. pr. 11. hujus) hac etiam de causa tristitia afficietur, et eo majori quo amor major fuerat, hoc est praeter tristitiam, quae odij fuit causa, 69^r alia ex eo oritur, quod rem amavit, | et consequenter majore tristitiae affectu rem amatam contemplabitur, hoc est (per sch. pr. 13. hujus) majori odio persequetur, quam si eandem non amavisset, et eo majori, 15 quo amor major fuerat. Q.E.D.

Propositio 39.

Qui aliquem odio habet, ei malum inferre conabitur, nisi ex eo majus sibi malum oriri timeat et contra, qui aliquem amat, ei eâdem lege benefacere conabitur. 20

126

Demonstratio.

Aliquem odio habere, est (per schol. pr. 13. hujus) aliquem ut tristitiae causam imaginari, adeoque (per pr. 28. hujus) is, qui aliquem odio habet, eundem amovere vel destruere conabitur. Sed si inde aliquid tristius, sive (quod idem est) majus malum sibi timeat, idque se vitare 25 posse credat, non inferendo ei quem odit malum, quod meditabatur, à malo inferendo (per eandem pr. 28. hujus) abstinere cupiet, idque (per pr. 37. hujus) majore conatu, quam quo tenebatur, inferendi malum, qui propterea praevalerebit, ut volebamus. Secundae partis demonstratio eodem modo procedit. 30

6 et eandem; OP: eandemque. 7 praec.; OP: Prop. praec. 15 persequetur; OP: prosequetur. 26 credat; OP: credit. 28 *After* hujus): abstinere cupiet, *crossed out*. 30 procedit; OP: procedit. Ergo qui aliquem odio habet, etc. Q.E.D.

126

Scholium.

Per bonum hic intelligo omne genus laetitiae et quid porro ad eandem
 conducit, et praecipue id, quod desiderio quaecunque illud sit, satisfa-
 ciat. Per malum autem omne tristitiae genus, et praecipue id, quod desi-
 derium frustratur. Supra enim (in schol. pr. 9. hujus) ostendimus nos 5
 nihil cupere, quia id bonum esse judicamus, sed contra id bonum voca-
 mus, quod cupimus, et consequenter id quod aversamur, malum appel-
 lamus; quare quivis ex suo affectu judicat seu aestimat quid bonum
 quid malum, quid melius quid pejus, et quid denique optimum quidve
 pessimum sit. Sic avarus argenti copiam optimum, ejus autem inopiam 10
 69^v pessimum judicat. Ambitiosus | autem nihil aeque ac gloriam cupit, ac
 contra nihil aeque ac pudorem reformidat. Invido deinde nihil juncun-
 dius quam alterius infelicitas, et nihil molestius quam aliena felicitas, et
 sic unusquisque ex suo affectu rem aliquam bonam aut malam, utilem
 aut inutilem esse judicat. Caeterum hic affectus, quo homo ita dispo- 15
 nitur, ut id quod vult nolit, vel ut id quod non vult velit timor voca-
 tur, qui proinde nihil aliud est quam metus, quatenus homo ab eodem
 disponitur ad malum, quod futurum judicat, minore vitandum (vide
 pr. 28. hujus). Sed si malum, quod timet, pudor sit, tum timor appel-
 latur verecundia. Denique si cupiditas malum futurum vitandi coer- 20
 127 cetur | timore alterius mali, ita ut quid potius velit nesciat, tum metus
 vocatur Consternatio praecipue si utrumque malum, quod timetur, ex
 maximis sit.

Propositio 40.

Qui aliquem odio ipsum habere imaginatur, nec se ullam odij causam 25
 dedisse credit, eundem contrà odio habebit.

Demonstratio.

Qui aliquem odio affectum imaginatur, eo ipso odio etiam afficietur
 (per pr. 27. hujus) hoc est (per sch. pr. 13. hujus) tristitiâ concomitante
 ideâ causae externae. At ipse (ex hijpothesi) nullam tristitiae hujus cau- 30
 sam imaginatur praeter illum qui ipsum odio habet. Ergo ex hoc quod

2 quid; OP: quicquid. 3–4 satisfaciât; OP: satisfacit. 8 quivis; OP: unusquisque.
 11–12 ac contra; OP: et contra. 13–14 et sic; OP: ac sic. 25 aliquem odio ipsum
 habere; OP: se odio haberi ab aliquo. || causam; OP: causam illi. 26 contrà odio; OP:
 odio contrà. 28 odio etiam; OP: etiam odio. 30 ex hijpothesi; OP: per Hypothesin. ||
 tristitiae hujus; OP: hujus Tristitiae.

ipsum odio habere aliquem imaginatur tristitia afficietur concomitante ideâ ejus qui ipsum odio habet, sive (per idem sch.) eundem odio habebit.

Scholium.

Quod si se justam odij causam prae-buisse imaginatur, tum (per pr. 30. hujus et ejusdem schol.) pudore afficietur. Sed hoc (per pr. 25. hujus) raro contingit. Praeterea haec odij reciprocatio oriri etiam potest ex eo, quod odium sequatur conatus malum inferendi ei, qui odio | habetur (per pr. 39. hujus). Qui igitur aliquem ipsum odio habere imaginatur, eundem alicujus mali sive tristitiae causam imaginabitur, atque adeo tristitia afficietur, seu metu, concomitante ejus ideâ, qui ipsum odio habet tanquam causa, hoc est odio contrâ afficietur, ut supra.

Corollarium 1.

Qui, quem amat, odio erga ipsum affectum imaginatur, odio et amore simul conflictabitur. Nam quatenus imaginatur eundem ipsum odio habere, determinatur (per praec.) ad eundem contrâ odio habendum. At (per hijpothesin) ipsum nihilominus amat, ergo odio et amore simul conflictabitur.

128

Corollarium 2.

Si aliquis imaginatur aliquem quem antea nullo affectu persecutus est, malum aliquod ipsi prae odio intulisse, statim idem malum eidem referre conabitur.

Demonstratio.

Qui aliquem odio erga ipsum affectum esse imaginatur, eum contra (per praec.) odio habebit, et (per prop. 26. hujus) id omne comminisci conabitur, quod eundem possit tristitiâ afficere, atque id eidem (per pr. 39. hujus) inferre studebit. At (per hijpothesin) primum quod hujusmodi imaginatur, est malum sibi illatum, ergo idem statim eidem inferre conabitur. Q.E.D.

1 ipsum; OP: se. || habere aliquem; OP: haberi ab aliquo. 3 habebit; OP: habebit. Q.E.D. 9 aliquem ipsum odio habere; OP: se odio haberi ab aliquo. 11 ejus idea; OP: idea ejus. 14 ipsum; OP: se. 15–16 eundem ipsum odio habere; OP: ab eodem se odio haberi. 16 praec.; OP: Prop. praec. 20 aliquem; OP: ab aliquo. 21 ipsi prae odio intulisse; OP: sibi prae Odio illatum esse. 24 ipsum; OP: se. 25 praec.; OP: praeced. Prop.

Scholium.

Conatus malum inferendi ei, quem odimus, ira vocatur; conatus autem malum nobis illatum referendi vindicta dicitur.

Propositio 41.

Si quis aliquem ipsum amare imaginatur, nec se ullam ad id causam dedisse credit (quod per coroll. pr. 15. et per pr. 16. hujus fieri potest) eundem contrà amabit. Quod eâdem via demonstratur ac pr. praec. Cujus et schol. vide. 5

Scholium.

70^v Quod si se justam amoris causam praebuisse crediderit, gloriabatur (per pr. 30. hujus cum ejusdem sch.) quod | quidem frequentius contingit (per pr. 25. hujus) quod contra evenire diximus, quando aliquis aliquem ipsum odio habere imaginatur (vide schol. pr. praec.). Porro hic reciprocus amor, et consequenter (per pr. 39. hujus) conatus benefaciendi ei, qui nos amat, quique (per eandem pr. 39. hujus) nobis benefacere conatur, gratia seu gratitudo vocatur; atque adeo apparet, homines longe paratiores esse ad vindictam quam ad referendum beneficium. 10 15

Corollarium.

129 Qui, quem odio habet, ipsum amare imaginatur, odio et amore simul conflictabitur. Quod eadem via, quâ 1. pr. praec. coroll. demonstratur. 20

Scholium.

Quod si odium praevaluerit, ei qui ipsum amat malum inferre conabitur, qui quidem affectus Crudelitas appellatur, praecipuè si illum, qui amat, nullam odij communem causam praebuisse creditur.

Propositio 42.

Qui alicui amore aut spe gloriae motus beneficium tulit, contristabitur, si viderit beneficium ingrato animo accipi. 25

3 dicitur; OP: appellatur. 5 aliquem ipsum amare; OP: ab aliquo se amari. 7 Quod; OP: Demonstratio. Haec propositio. || pr. praec.; OP: praecedens. 8 et; OP: etiam. 10 gloriabatur; OP: gloriabitur. 11–12 frequentius contingit (per pr. 25. hujus) quod contra evenire diximus; OP: (per Prop. 25. hujus) frequentius contingit, et cujus contrarium evenire diximus. 12 *After* per: schol, *erased*. 13 aliquem ipsum odio habere; OP: ab aliquo se odio haberi. 19 Qui; OP: Qui ab eo. || amare; OP: se amari. 22 qui ipsum amat; OP: a quo amatur. 26 alicui; OP: in aliquem. || tulit; OP: contulit.

Demonstratio.

Qui rem aliquam sibi similem amat, conatur, quantum potest efficere, ut ipsa ipsum contrà amet (per pr. 33. hujus). Qui igitur prae amore alicui beneficium tulit, id fecit desiderio quo tenetur, ut contrà ametur, hoc est (per pr. 34. hujus) spe gloriae, sive (per schol. pr. 30. hujus) laetitia; adeoque (per pr. 12. hujus) hanc gloriae causam quantum potest imaginari sive ut actu existens contemplari conabitur. At (per hijpothesin) aliud imaginatur, quod ejusdem causae existentiam secludit: ergo (per pr. 19. hujus) eo ipso contristabitur. Q.E.D.

5

Propositio 43.

10

Odium reciproco odio augetur, et amore contrà deleri potest.

Demonstratio.

71^r Qui eum, quem odit, odio contrà erga ipsum affectum esse imaginatur, eo ipso (per pr. 40. hujus) novum odium | oritur, durante (per hijpothesin) adhuc primo. Sed si contrà erga ipsum amore affectum esse imaginetur quatenus hoc imaginatur, eatenus (per pr. 30. hujus) se ipsum cum laetitiâ contemplatur, et | eatenus (per pr. 29. hujus) eidem placere conabitur, hoc est (per pr. 40. hujus) eatenus conatur ipsum odio non habere, nullâque tristitiâ afficere, qui quidem conatus (per pr. 37. hujus) major vel minor erit, pro ratione affectus ex quo oritur atque adeo si major fuerit illo, qui ex odio oritur et quo rem, quam odit (per pr. 26. hujus) tristitiâ afficere conatur, ei praevalebit, et odium ex animo delebit. Q.E.D.

15

20

Propositio 44.

Odium, quod amore plane vincitur in amorem transit, et amor propterea major est, quam si odium non praecessisset.

25

Demonstratio eodem modo procedit ac pr. 38. hujus. Qui enim rem quam odit sive quam cum tristitia contemplari solebat, amare incipit, eo ipso quod amat laetatur, et huic laetitiae, quam amor involvit (vide ejus def. in schol. pr. 13. hujus) illa etiam accedit, quae ex eo oritur, quod conatus amovendi tristitiam, quam odium involvit

30

3 ipsa ipsum contra amet; OP: ab ipsâ contrà ametur. 4 alicui; OP: in aliquem. || tulit; OP: contulit. || fecit; OP: facit. 7 existens; OP: existentem. 13 odio contrà; OP: contra odio. || ipsum; OP: se. 15 erga ipsum amore; OP: eundem amore erga se. 27 Qui enim; OP: Nam qui.

(ut in pr. 37. hujus ostendimus) prorsus jுவatur, concomitante ideâ ejus, quem odio habuit tanquam causâ.

Scholium.

Quamvis res ita se habeat, nemo tamen conabitur rem aliquam odio habere vel tristitiâ affici, ut majori hac laetitiâ fruatur; hoc est nemo spe damnum recuperandi damnum sibi inferre cupiet, nec aegrotare desiderabit spe convalescendi. Nam unusquisque suum esse conservare, et tristitiam, quantum potest, amovere semper conabitur. Quod si contrâ concipi posset hominem posse cupere aliquem odio habere, ut eum postea majori amore prosequatur, tum eundem odio habere semper desiderabit. Nam quo odium majus fuerit, eò amor erit major, atque adeo desiderabit semper, ut odium magis magisque augeatur, et eâdem de | causâ homo magis ac magis aegrotare conabitur, ut majori laetitiâ ex restaurandâ valetudine post fruatur; atque adeo semper aegrotare conabitur, quod (per pr. 6. hujus) est absurdum.

71^v

Propositio 45.

Si quis aliquem sibi similem odio in rem sibi similem, quam amat, affectum esse imaginatur, eum odio habebit.

Demonstratio.

Nam res amata eum, qui ipsam odit, odio contrâ habet (per pr. 40. hujus) adeoque amans, qui aliquem imaginatur rem amatam odio habere, eo ipso rem amatam odio hoc est (per sch. pr. 13. hujus) tristitia affectam esse imaginatur, et consequenter (per pr. 21. hujus) contristatur, idque concomitante ideâ ejus, qui rem amatam odit tanquam causa, hoc est (per schol. pr. 13. hujus) ipsum odio habebit. Q.E.D.

Propositio 46.

Si quis ab aliquo ejusdem classis sive nationis à sua diversae, laetitia vel tristitia affectus fuerit, concomitante ejus ideâ sub nomine universali classis vel nationis tanquam causâ, is non tantum illum, sed omnes ejusdem classis vel nationis amabit vel odio habebit. Cujus rei demonstratio patet ex pr. 16. hujus.

6 inferre; OP: inferri. 10 amore: *correction of odio, possibly in a second hand.*
14 post; OP: postea. 24 *The ms. repeats qui.* 27 ejusdem; OP: cujusdem, *Sphalmata:*
ejusdem. 30 Cujus; OP: Demonstratio. Hujus. 31 hujus; OP: hujus partis.

Propositio 47.

Laetitia, quae ex eo oritur, quod scilicet rem quam odimus destrui aut alio modo affici imaginamur, non oritur absque ulla animi tristitiâ.

Demonstratio patet ex pr. 27. hujus. Nam quatenus rem nobis similem tristitiâ affici imaginamur, eatenus contristamur.

5

Scholium.

Potest haec propositio etiam demonstrari ex coroll. pr. 17. p. 2. Quoties enim rei recordamur, quamvis | ipsa actu non existat, eandem tamen
 132 ut praesentem contemplamur, corpusque eodem modo afficitur, quare
 quatenus rei memoria viget, eatenus homo determinatur ad eandem 10
 cum tristitiâ contemplandum, quae determinatio manente adhuc rei
 imagine, coercetur quidem memoria illarum rerum, quae hujus existen-
 72^r |tiam secludunt, sed non tollitur; atque adeo homo eatenus tan-
 tum laetatur, quatenus haec determinatio coercetur. Et hinc fit, ut haec
 laetitia, quae ex rei quam odimus malo oritur, toties repetatur, quo- 15
 ties ejusdem rei recordamur. Nam, uti diximus, quando ejusdem rei
 imago excitatur, quia haec ipsius rei existentiam involvit, hominem
 determinat ad rem cum eadem tristitia contemplandum, quâ eandem
 contemplari solebat, cum ipsa existeret. Sed quia ejusdem rei imagini
 alias junxit, quae ejusdem existentiam secludunt, ideo haec ad tristi- 20
 tiam determinatio statim coercetur, et homo de novo laetatur, et hoc
 toties quoties haec repetitio fit. Atque haec eadem est causa, cur homi-
 nes laetantur, quoties alicujus jam praeteriti mali recordantur, et cur
 pericula, a quibus liberati sunt narrare gaudeant. Nam ubi aliquod peri-
 culum imaginantur, idem veluti adhuc futurum contemplantur, et ad 25
 id metuendum determinantur, determinatioque haec de novo coerce-
 tur idea libertatis, quam hujus periculi ideae junxerunt, cum ab eodem
 liberati sunt, easque de novo securos reddit, atque adeo de novo lae-
 tantur.

Propositio 48.

30

Amor et odium ex. gr. erga Petrum destruitur, si tristitia, quam hoc, et laetitia, quam ille involvit, ideae alterius causae jungatur, et eatenus

3 modo; OP: malo. 8 Tamen; OP: Tantum. 16 ejusdem: dem *added in the interlinear space*. 26 determinatioque haec; OP: quae determinatio. 28 easque; OP: quaeque eos.

uterque laxatur, quatenus imaginamur Petrum non solum fuisse alterutrius causam.

Demonstratio patet ex sola amoris et odij definitione (quam vide in schol. pr. 13. hujus). Nam ob hoc solum laetitia vocatur amor, et tristitia odium erga Petrum, quia scilicet Petrus hujus vel illius affectus causa esse consideratur. Hoc itaque prorsus vel ex parte sublato, affectus quoque erga Petrum prorsus vel | ex parte laxabitur, ut volebamus.

Propositio 49.

Amor et odium erga rem, quam liberam esse imaginamur, major ex pari causa uterque debet esse, quam erga necessariam.

72^v

Demonstratio.

Res, quam liberam esse imaginamur, debet (per def. 7. p. 1.) per se absque alijs percipi. Si igitur eandem laetitiae vel tristitiae causam esse imaginamur, eo ipso (per schol. pr. 13. hujus) eandem amabimus vel odio habebimus, idque (per praec.) summo amare vel odio, qui ex dato affectu oriri potest. Sed si rem, quae ejusdem affectus est causa, ut necessariam imaginamur, tum (per eandem def. 7. p. 1.) ipsam non solam sed cum alijs ejusdem affectus causam esse imaginabimur, atque adeo (per praec.) amor et odium erga ipsam minor erit. Q.E.D.

Scholium.

Hinc sequitur quod homines quia se liberos esse existimant, majore amore vel odio invicem prosequi quam alia; ad quod accedit affectuum imitatio de quâ vide pr. 27. 34. 40. et 43. hujus.

Propositio 50.

Res quaecunque potest esse per accidens spei aut metus causa; quod eâdem viâ demonstratur, quâ prop. 15. hujus quam vide una cum schol. pr. 18. hujus.

1 laxatur; OP: diminuitur. 4 ob; OP: propter. 5 affectus; OP: effectus. 7-8 laxabitur, ut volebamus; OP: diminuitur. Q.E.D. 10 major: *added*. 15 imaginamur; OP: imaginemur. 16 praec.; OP: Prop. praeced. || amare: *sic*; OP: amore. 18 imaginamur; OP: imaginemur. 20 praec.; OP: Prop. praec. 23 quod homines; OP: homines. 24 invicem; OP: se invicem. 27 quod; OP: Demonstratio. Haec Propositio.

Scholium.

Res, quae per accidens spei aut metus sunt causae, bona aut mala omina vocantur. Deinde quatenus haec eadem omina sunt spei aut metus causa, eatenus (per def. spei et metus, quam vid. in schol. 2. pr. 18. hujus) laetitiae aut tristitiae sunt causa, et | consequenter (per coroll. pr. 15. hujus) eatenus eadem amamus vel odio habemus, et (per pr. 28. hujus) tanquam media ad ea, quae speramus adhibere, vel tanquam obstacula aut metus causas amovere conamur. Praeterea ex pr. 25. sequitur nos naturâ ita esse constitutos, ut ea quae speramus facile, quae autem timemus difficile credamus, et ut de ijs plus minusve justo sentiamus, atque ex his ortae sunt superstitiones, quibus homines ubique conflictantur. Caeterum non puto operae esse pretium animi hic ostendere fluctuationes, quae ex spe aut | metu oriuntur; quandoquidem ex sola horum affectuum definitione sequitur non dari spem sine metu, nec metum sine spe (ut fusius suo loco explicabimus) et praeterea, quia quatenus aliquid speramus aut metuimus, eatenus idem amamus vel odio habemus; atque adeo quicquid de amore et odio diximus facile unusquisque spei et metui applicare potest.

Propositio 51.

Diversi homines ab uno eodemque objecto diversimodè affici possunt, et unus idemque homo ab uno eodemque objecto potest diversis temporibus diversimode affici.

Demonstratio.

Corpus humanum (per post. 3. p. 2.) à corporibus externis plurimis modis afficitur. Possunt igitur eodem tempore duo homines diversimodè esse affecti, atque adeo (per ax. 1. quod est post lem. 3. quod vide post pr. 13. p. 2.) ab uno eodemque objecto possunt diversimode affici. Deinde (per idem postul.) corpus humanum potest jam hoc jam alio modo esse affectum, et consequenter (per idem ax.) ab uno eodemque objecto diversis temporibus diversimode affici. Q.E.D.

Scholium.

Videmus itaque fieri posse, ut quod hic amat, alter odio habeat, et quod hic metuit, alter non metuat, et quod unus idemque homo jam amet,

6 After per: schol., crossed out. 9 25.; OP: 25. Hujus. 10 Justo: added, possibly in a second hand. 13 aut; OP: et. 15 nec; OP: neque. 16 quia; OP: quandoquidem. 18 potest; OP: poterit. 33 quod; OP: ut.

135 quod antea oderit, et ut jam audeat, quod antea timuit etc. Deinde
 quia unusquisque ex suo affectu | iudicat, quid bonum, quid malum,
 quid melius, quid peius sit (vide schol. pr. 39. huius) sequitur homi-
 nes tam iudicio quam affectu variare posse (NB. Posse hoc fieri tametsi
 mens humana pars esset divini intellectus, ostendimus in schol. pr. 17.
 p. 2). Et hinc fit, ut cum alios ad alios comparamus ex solâ affectuum
 differentiâ à nobis distinguantur, et ut alios intrepidus, alios timidos,
 alios denique alio nomine appellemus. Ex. gr. illum ego intrepidum
 73^v vocabo, qui malum contemnit, quod ego timere soleo; et si praete-
 rea ad hoc attendam | quod ejus cupiditas malum inferendi ei quem
 odit, et benefaciendi ei, quem amat, non coercetur timore mali, à quo
 ego contineri soleo ipsum audacem appellabo. Deinde ille mihi timi-
 dus videbitur, qui malum timet, quod ego contemnere soleo, et si insu-
 per ad hoc attendam, quod ejus cupiditas coercetur timore mali, quod
 me continere nequit, ipsum pusillanimum esse dicam, et sic unusquis-
 que. Denique ex hac, hominis natura et inconstantia, ut et etiam quod
 homo saepe ex solo affectu de rebus iudicat, et quod res, quas ad laeti-
 tiam vel tristitiam facere credit, quasque propterea (per pr. 28. huius)
 ut fiat, vel easdem amovere conatur, saepe non nisi imaginariae sint
 (ut jam taceam alia, quae in 2 parte ostendimus de rerum incertitu-
 dine), facile concipimus hominem posse saepe in causa esse tam ut
 contristetur, quam ut laetetur, sive ut tam laetitia quam tristitia affi-
 ciatur concomitante ideâ sui tanquam causâ; atque adeo facile intel-
 ligimus quid poenitentia et quid acquiescentia in se ipso sit. Nempe
 poenitentia est tristitia concomitante ideâ sui, et acquiescentia in se
 ipso est tristitia concomitante ideâ sui tanquam causa, et hi affectus
 sunt vehementissimi, quia homines se liberos esse credunt. Vide pr. 49.
 huius.

Propositio 52.

Objectum quod simul cum alijs antea vidimus, vel quod nihil habere
 imaginamur, nisi quod commune est pluribus non tam diu contempla-
 bimur, ac illud quod aliquid singulare habere imaginamur.

3 melius, quid; OP: melius, et quid. 6 ad alios; OP: alijs. 15–16 unusquisque; OP:
 unusquisque iudicabit. 16 et inconstantia; OP: et iudicij inconstantia. || et etiam;
 OP: et. 19 fiat, vel easdem; OP: fiant, promoveri, vel. 22 tam laetitia quam
 tristitia; OP: tam Tristitia quam Laetitia. 24 ipso; OP: ipsâ. 26 ipso; OP: ipsâ. ||
 tristitia; OP: Laetitia. 27 sunt vehementissimi; OP: vehementissimi sunt. 31 Tam
 diu; OP: tamdiu.

136

Demonstratio.

74^r

Simul ac objectum quod cum alijs vidimus imaginamur, statim et aliorum recordamur (per pr. 18. p. 2. cuius etiam schol. vide), et sic ex unius contemplatione statim in contemplationem alterius incidimus. Atque eadem est ratio objecti, quod nihil habere imaginamur, nisi quod commune est pluribus. Nam eo ipso supponimus nos nihil in eo contemplari, quod antea cum alijs non viderimus. Verum cum | supponimus, nos in objecto aliquo aliquid singulare, quod ante nunquam vidimus, imaginari, nihil aliud dicimus, quam quod mens, dum illud objectum contemplatur, nullum aliud in mente habeat, in cuius contemplationem ex contemplatione illius incidere potest; atque adeo ad illud solum contemplandum determinata est.

Scholium.

137

Haec mentis affectio sive rei singularis imaginatio, quatenus sola in mente versatur, vocatur admiratio quae si ab objecto, quod timemus, moveatur, Consternatio dicitur; quia mali admiratio hominem suspensum in sola sui contemplatione tenet, ut de alijs cogitare non valeat, quibus illud malum vitare posset. Sed si id quod admiramur sit hominis alicujus prudentia, industria vel aliquid huiusmodi, quia eo ipso hominem nobis longe antecellere contemplamur, tum admiratio vocatur Veneratio, alias horror, si hominis iram, invidiam etc. admiramur. Deinde, si hominis quem amamus prudentiam, industriam etc. admiramur, amor eo ipso (per pr. 12. hujus) major erit, et hunc amorem admirationi sive Venerationi junctum Devotionem vocamus. Adque hunc modum concipere etiam possumus odium spem, securitatem, et alios affectus admirationi junctos, atque adeo plures affectus deducere poterimus, quam qui receptis vocabulis indicari solent. Unde apparet affectuum nomina inventa esse majus ex vulgari eorum usu quam ex eorundem accurata cognitione.

Admirationi opponitur contemptus, cuius tamen causa haec est, quod scilicet ex eo, quod aliquem rem aliquam | admirari, amare, metuere etc. videmus, vel ex eo quod res aliqua primo aspectu apparet similis rebus, quas admiramur, amamus, metuimus etc. eo ipso (per pr. 15 cum

2 Simul ac; OP: simulatque. 5 After nihil: nihil, *erased*. 8 ante; OP: antea. 10 in mente; OP: in se. 12 est.; OP: est. Ergo objectum, etc. Q.E.D. 17 tenet; OP: ita tenet. 24 Adque; OP: Et ad. 27–29 Unde apparet ... cognitione: *added in the interlinear space and in the right margin, in a second hand*. 28 majus ex vulgari eorum; OP: magis ex eorum vulgari. 30 haec; OP: haec plerumque. 33 etc. eo ipso; OP: etc.

74^v ejus coroll. et per pr. 27. hujus) determinamur, ad eandem rem admirandum, amandum, metuendum etc. Sed si ex ipsius rei praesentia, vel accuratior contemplatione, id omne de eâdem negare cogamur, quod causa amoris, admirationis, metus etc. esse potest, tum mens ex ipsa rei
 praesentia | magis ad ea cogitandum quae in objecto non sunt quam 5
 quae in ipso sunt, determinata manet, cum tamen ex objecti praesentia è contra id praecipuè excogitare soleat, quod in objecto est. Porro sicut Devotio ex rei quam amamus admiratione, sic irrisio ex rei quam odimus vel metuimus, contemptu oritur, et dedignatio ex stultitiae contemptu, sicut veneratio ex admiratione prudentiae. Possumus denique 10
 amorem, spem, gloriam et alios affectus junctos contemptui concipere, atque inde alios praeterea affectus deducere, quos etiam nullo singulari vocabulo ab alijs distinguere solemus.

Propositio 53.

Cum mens se ipsam suamque agendi potentiam contemplatur, laetatur, 15
 et eo magis, quo se suamque agendi potentiam distinctius imaginatur.

Demonstratio.

Homo se ipsum non cognoscit nisi per affectiones sui corporis, earumque ideas (per pr. 19. et 23. p. 2.). Cum ergo fit, ut mens se ipsam possit contemplari, eo ipso ad majorem perfectionem transire, hoc est 20
 (per schol. pr. 11. hujus) laetitiam affici supponitur, eoque majori, quo se suamque agendi potentiam distinctius imaginari potest, ut volebamus.

Corollarium.

138 Haec laetitia magis ac magis fovetur, quo magis homo se ab alijs laudari imaginatur. Quo enim magis se ab alijs laudari imaginatur, eo majori 25
 laetitiam alios ab ipso affici imaginatur, idque | concomitante ideâ sui (per schol. pr. 29. hujus) atque adeo (per pr. 27 hujus) ipse majori laetitiam concomitante ideâ sui afficitur. Q.E.D.

Propositio 54.

Mens ea tantum imaginari conatur, quae ipsius agendi potentiam ponunt. 30

1 per pr.; OP: Prop. 4 amoris, admirationis; OP: Admirationis, Amoris. 6-7 ex objecti praesentia è contra; OP: contrâ ex objecti praesentia. 7 excogitare; OP: cogitare. 10 sicut; OP: sicuti. 21 eoque; OP: et eo. 22 ut volebamus; OP: Q.E.D. 24 ac magis; OP: magisque. 25 Quo enim; OP: Nam quo. || majori; OP: majore. 27 majori; OP: majore.

Demonstratio.

75^r Mentis conatus sive potentia est ipsa ipsius mentis essentia (per pr. 7. hujus). Mentis autem essentia (ut per se | notum) id tantum quod mens est, et potest affirmat; at non id quod non est, nec potest, adeoque id tantum imaginari conatur, quod ipsius agendi potentiam affirmat sive ponit. Q.E.D. 5

Propositio 55.

Cum mens suam impotentiam imaginatur, eo ipso contristatur.

Demonstratio.

Mentis essentia id tantum quod mens est et potest affirmat, sive de natura mentis est ea tantummodo imaginari, quae ipsius agendi potentiam ponunt (per praec.). Cum itaque dicimus quod mens dum se ipsam contemplatur, suam imaginatur impotentiam, nihil aliud dicimus, quam quod dum mens aliquid imaginari conatur, quod ipsius agendi potentiam ponit, hic ejus conatus coercetur, sive (per schol. pr. 11. hujus) quod ipsa contristatur. Q.E.D. 10 15

Corollarium.

Haec tristitia magis ac magis foveatur, si se ab alijs vituperari imaginatur, quod eodem modo demonstratur ac coroll. pr. 53. hujus.

Scholium.

139 Haec tristitia concomitante ideâ nostrae imbecillitatis, humilitas appellatur; laetitia autem quae ex contemplatione nostri | oritur philautia vel acquiescentia in se ipso vocatur. Et quoniam haec toties repetitur, quoties homo suas virtutes sive suam agendi potentiam contemplatur; hinc ergo etiam fit, ut unusquisque facta sua narrare suique tam corporis quam animi vires ostentare gestiat, et ut homines hac de causa invicem molesti sint. 20 25

Ex quibus iterum sequitur homines naturâ esse invidios (vide schol. pr. 24. et schol. pr. 32. hujus), sive ob suorum aequalium imbecillitatem gaudere, et contra propter eorundem virtutem contristari. Nam quoties unusquisque suas actiones imaginatur, toties laetitia (per pr. 53. hujus) afficitur, et eo majore, quo actiones plus perfectionis exprimere, et 30

4 nec; OP: neque. 8 cum: *added, possibly in a second hand.* || mens, *repeated and erased.* 12 praec.; OP: Prop. praeced. 26 invicem; OP: sibi invicem.

75^v easdem distinguere | imaginatur, hoc est (per illa quae in schol. 1. pr. 40. p. 2. dicta sunt) quo magis easdem ab alijs distinguere, et ut res singulares contemplari potest. Quare unusquisque ex contemplatione sui tunc maximè gaudebit, quando aliquid in se contemplatur, quod de reliquis negat. Sed si id quod de se affirmat ad universalem hominis vel animalis ideam refert, non tantopere gaudebit, contra contristabitur, si suas ad aliorum actiones comparatas esse imbecilliores imaginetur, quam quidem tristitiam (per pr. 28. hujus) amovere conabitur idque suorum aequalium actiones perperam interpretando vel suas quantum potest adornando. Apparet igitur homines, naturâ proclives esse ad odium et invidiam, ad quam accedit ipsa educatio. Nam parentes solo honoris et invidiae stimulo liberos ad virtutem concitare solent. Sed scrupulus forsitan residet, quod non raro hominum virtutes admiremur, eosque veneremur. Hunc ergo ut evellam seq. addam.

Corollarium.

Nemo virtutem alicui nisi aequali invidet.

Demonstratio.

Invidia est ipsum odium (vide schol. pr. 24. hujus) sive (per schol. pr. 13. hujus) tristitia, hoc est (per schol. pr. 11. hujus) affectio, quâ hominis agendi potentia seu conatus coercetur. At homo (per schol. pr. 9. hujus) nihil agere conatur, nec cupit, nisi quod ex datâ suâ naturâ sequi potest; ergo homo | nullam de se agendi potentiam seu, quod idem est, virtutem praedicari cupiet, quae naturae alterius est propria, et suae aliena. Adeoque ejus cupiditas coerceri, hoc est (per schol. pr. 11. hujus) ipse contristari nequit ex eo quod aliquam virtutem in aliquo ipsi dissimili contemplatur, et consequenter nec ei invidere poterit: at quidem suo aequali, qui cum ipso ejusdem naturae supponitur, ut proponebatur.

Scholium.

77^r Cum igitur supra in schol. pr. 52. hujus diximus, nos hominem venerari ex eo, quod ipsius prudentiam | fortitudinem etc. admiramur,

1 distinguere; OP: distinctius. 6 contra; OP: et contra. 7 esse imbecilliores; OP: imbecilliores esse. 9–10 vel suas quantum potest adornando: *added in the margin, possibly in a second hand.* 13 residet; OP: remanet. 14 evellam; OP: amoveam. || seq. addam; OP: sequens addam Corollarium. 21 nec; OP: neque. 26 nec; OP: neque. 27–28 ut proponebatur; OP: Q.E.D. 30 hujus; OP: hujus Partis. || diximus; OP: dixerimus. 31 Fols. 76^r–77^r contain printed pages functional in the binding of the manuscript.

id fit (ut ex ipsa prop. patet) quia has virtutes ei singulariter inesse, et non ut nostrae naturae communes imaginamur, adeoque easdem ipsi non magis invidemus, quam arboribus altitudinem et leonibus fortitudinem etc.

Propositio 56.

5

Laetitiae, tristitiae, cupiditatis, et consequenter uniuscujusque affectus, qui ex his componitur, ut animi fluctuationis, vel qui ab his derivatur, nempe amoris, odij, spei, metus etc. tot species dantur, quot sunt species objectorum, à quibus afficimur.

Demonstratio.

10

Laetitia et tristitia, et consequenter affectus, qui ex his componuntur, vel ex his derivantur, sunt passiones (per schol. pr. 11. hujus). Nos autem (per pr. 1. hujus) necessariò patimur, quatenus ideas habemus inadaequatas, et quatenus easdem habemus (per pr. 3. hujus) eatenus tantum patimur, hoc est (vide schol. pr. 40. p. 2.) eatenus tantum neces- 15
sariò patimur, quatenus imaginamur sive (vide pr. 17. p. 2. cum ejus schol.) quatenus afficimur affectu, qui naturam nostri corporis et natu-
ram corporis externi involvit. Natura igitur uniuscujusque passionis ita
necessariò debet explicari, ut objecti à quo afficimur, natura exprima-
tur. Nempe laetitia, quae ex objecto ex. gr. A oritur naturam ipsius | 20
objecti A, et laetitia quae ex objecto B oritur, ipsius objecti B naturam
involvit, atque adeo hi duo laetitiae affectus natura sunt diversi, quia ex
causis diversae naturae oriuntur. Sic etiam tristitiae affectus, qui ex uno
objecto oritur diversus naturâ est à tristitiâ, quae ab aliâ causâ oritur;
quod etiam de amore, odio, spe, metu, animi fluctuatione etc. intelli- 25
gendum est; ac proinde laetitiae, tristitiae, amoris, odij etc. tot species
necessariò dantur, quot sunt species objectorum, à quibus afficimur. At
77^v cupiditas est | ipsa uniuscujusque essentia seu natura, quatenus ex datâ
quacunque ejus constitutione determinata concipitur ad aliquid agen-
dum (vide schol. pr. 9. hujus). Ergo prout unusquisque à causis externis 30
hâc aut illâ laetitiae, tristitiae, amoris, odij etc. specie afficitur, hoc est
prout ejus natura hoc aut alio modo constituitur, ita et ejus cupiditas
alia ac alia esse, et natura unius à naturâ alterius cupiditatis tantum dif-
ferre, necesse est, quantum affectus, à quibus unaquaeque oritur, inter

6 tristitiae; OP: Tristitiae, et. 12 sunt passiones; OP: passiones sunt. 28 *After ipsa:*
hominis, *crossed out.* 32 ita et; OP: ita. 33 ac; OP: atque.

se differunt. Dantur igitur tot species cupiditatis, quot sunt species laetitiae, tristitiae, amoris, odij etc.; et consequenter (per jam jam ostensa) quot sunt objectorum species, à quibus afficimur. Q.E.D.

Scholium.

Inter affectuum species, quae (per praec.) perplurimae esse debent, 5
 insignes sunt luxuria, Ebrietas, Libido, Avaritia et Ambitio, quae non
 nisi amoris vel cupiditatis sunt notiones, quae hujus utriusque affectus
 naturam explicant per objecta ad quae referuntur. Nam per luxuriam,
 ebrietatem, libidinem, avaritiam et ambitionem nihil aliud intelligi- 10
 mus, quam convivandi potandi, coeundi, divitiarum et gloriae immoderatum amorem vel cupiditatem. Praeterea hi affectus quatenus eos
 per solum objectum, ad quod referuntur, ab alijs distinguimus, contrarios non habent. Nam temperantia, quam luxuria et sobrietas quam
 ebrietati, et denique castitas quam libidini opponere solemus, affectus 15
 seu passiones non sunt, sed animi indicant potentiam, quae hos affectus moderatur. Caeterum reliquas affectuum species hic explicare nec possum (quia tot sunt quot objectorum species), nec si possem necesse est.
 142 Nam ad id quod intendimus, nempe | ad affectuum vires et mentis in eosdem potentiam determinandum, nobis sufficit uniuscujusque affectus generalem habere definitionem. Sufficit, inquam, nobis affectuum 20
 78^r et mentis communes proprietates intelligere, ut | determinare possimus, qualis et quanta sit mentis potentia in moderandis et coercendis affectibus. Quamvis itaque magna sit differentia inter hunc et illum amoris, odij vel cupiditatis affectum, ex. gr. inter amorem erga liberos et inter amorem erga uxorem, nobis tamen has differentias cognoscere, 25
 et affectuum naturam et originem ulterius indagare non est opus.

Propositio 57.

Quicumque uniuscujusque individui affectus ab affectu alterius tantum discrepat, quantum essentia unius ab essentia alterius differt.

Demonstratio.

Haec patet ex ax. 1. quod vide post lem. 3. schol. pr. 13. p. 2. At nihilominus eandem ex trium primitivorum affectuum definitionibus demonstrabimus. 30

1 igitur; OP: itaque. 2 odij etc.; OP: etc. || jam jam; OP: jam. 5 praec.; OP: Prop. praec. 9 ebrietatem: *added in the interlinear space, possibly in a second hand.* 13 luxuria: sic; OP: luxuriae. 28 Quicumque; OP: Quilibet. 31 Haec; OP: Haec Propositio.

Omnes affectus ad cupiditatem, laetitiam, vel tristitiam referuntur (ut earum quas dedimus definitiones ostendunt). At cupiditas est ipsa cujusque natura seu essentia (vide ejus def. in schol. pr. 9. hujus): ergo uniuscujusque individui cupiditas à cupiditate alterius tantum discrepat, quantum natura seu essentia unius ab essentia alterius differt. Laetitia deinde et tristitia passiones sunt, quibus uniuscujusque potentia seu conatus in suo esse perseverandi augetur vel minuitur, juvatur vel coercetur (per pr. 11 hujus et ejus schol.). At per conatum in suo esse perseverandi, quatenus ad mentem et corpus simul refertur, appetitum et cupiditatem intelligimus (vide schol. pr. 9. hujus). Ergo laetitia et tristitia est ipsa cupiditas, sive appetitus, quatenus à causis externis augetur vel minuitur, juvatur vel coercetur, hoc est (per idem schol.) est ipsa cujusque natura; atque adeo uniuscujusque laetitia vel tristitia à laetitia vel | tristitia alterius tantum etiam discrepat, quantum natura seu essentia unius ab essentia alterius differt, et consequenter quicumque unius individui affectus ab affectu alterius tantum discrepat etc. Q.E.D.

78^v

Scholium.

Hinc sequitur affectus animalium, quae irrationalia dicuntur (bruta enim sentire nequaquam dubitare possumus, postquam mentis novimus originem) ab affectibus hominum tantum differre, quantum eorum natura ab humanâ differt naturâ. Fertur quidem equus et homo libidine procreandi, at ille libidine equinâ hic autem humanâ. Sic etiam libidines et appetitus insectorum piscium et avium, alij atque alij esse debent. Quamvis itaque unumquodque individuum suâ quâ constat, naturâ contentus vivat, eâque gaudeat, vita tamen illa contenta uniuscujusque, et gaudium nihil aliud est quam idea seu anima ejusdem individui; atque adeo gaudium unius à gaudio alterius tantum naturâ discrepat quantum essentia unius ab essentia alterius differt. Denique ex praec. pr. sequitur non parum etiam interesse inter gaudium, quo ebrius ex. gr. ducitur, et inter gaudium, quo potitur philosophus, quod hic quasi praeteriens monere volui. Atque haec de affectibus, qui ad hominem referuntur, quatenus patitur. Superest ut pauca addam de ijs, qui ad eundem referuntur, quatenus agit.

2 earum; OP: eorum. 3 cujusque; OP: uniuscujusque. 15 quicumque; OP: quilibet. 16 unius; OP: uniuscujusque. 21 ab humanâ differt naturâ; OP: à naturâ humanâ differt. 25 contentus; OP: contentum. || illa: *added*. 25–26 illa contenta uniuscujusque; OP: illa, quâ unumquodque est contentum. 31 quasi praeteriens; OP: in transitu.

Propositio 58.

Praeter laetitiam et cupiditatem quae passiones sunt, alij laetitiae et cupiditatis affectus dantur, qui ad nos quatenus agimus referuntur.

Demonstratio.

Cum mens se ipsam suamque agendi potentiam concipit, laetatur (per pr. 53. hujus) mens autem se ipsam necessario contemplatur, quando veram sive adaequatam ideam concipit (per pr. 43. p. 2.). At mens quasdam ideas adaequatas concipit (per sch. 2. pr. 40. p. 2.). Ergo eatenus etiam laetatur, | quatenus ideas adaequatas concipit, hoc est (per pr. 1. hujus) quatenus agit. Deinde mens tam quatenus claras et distinctas quam quatenus confusas habet ideas, in suo esse perseverare conatur (per pr. 9. hujus). At per conatum cupiditatem intelligimus (per ejusdem schol.). Ergo cupiditas ad nos refertur etiam quatenus intelligimus, sive (per pr. 1. hujus) quatenus agimus. Q.E.D.

79^f

Propositio 59.

15

Omnes affectus, qui ad mentem, quatenus agit, referuntur, nulli alij sunt, quam qui ad laetitiam vel cupiditatem referuntur.

Demonstratio.

Omnes affectus ad cupiditatem, laetitiam vel tristitiam referuntur (ut eorum quas dedimus definitiones ostendunt). Per tristitiam autem intelligimus, quod mentis cogitandi potentia minuitur vel coercetur (per pr. 11. hujus et ejus schol.); adeoque mens, quatenus contristatur, eatenus ejus intelligendi hoc est ejusdem agendi potentia (per pr. 1. hujus) minuitur vel coercetur; adeoque nulli tristitiae affectus ad mentem referri possunt, quatenus agit, sed tantum affectus laetitiae et cupiditatis, qui (per praec.) eatenus etiam ad mentem referuntur. Q.E.D.

Scholium.

Omnes actiones, quae sequuntur ex affectibus qui ad mentem referuntur, quatenus intelligit, ad fortitudinem refero, quam in Animositatem et Generositatem distinguo. Nam per animositatem intelligo cupiditatem, qua unusquisque conatur suum esse ex solo rationis dictamine conservare. Per Generositatem autem cupiditatem intelligo, quâ unusquisque ex solo rationis dictamine conatur reliquos homines juvare,

16 Omnes; OP: Inter omnes. 23 ejusdem; OP: ejus. 26 praec.; OP: Prop. praec.

et sibi amicitia jungere. Eas itaque actiones, quae solum agentis utile intendunt ad animositatem, et quae alterius etiam utile intendunt ad Generositatem refero. Temperantia igitur, sobrietas et animi in periculis praesentia etc. animositatis sunt species; Modestia autem clementia etc. | species Generositatis. Atque his puto me praecipuos affectus animique fluctuationes, quae ex compositione trium primitivorum affectuum, nempe cupiditatis, laetitiae et tristitiae oriuntur, explicuisse, perque primas suas causas ostendisse. Ex quibus apparet nos à causis externis multis modis agitari, nosque perinde ut maris undae à contrarijs ventis agitatae fluctuari nostri eventus atque fati inscios. At dixi 145
79^v me praecipuos tantum non omnes qui dari possunt animi | conflictus ostendisse. Nam eadem via qua supra procedendo, facile possumus ostendere amorem junctum poenitentiae, dedignationi, pudori etc. Imo unicuique ex jam dictis, constare clare credo affectus tot modis hi cum alijs posse componi, indeque tot variationes oriri, ut 15
nullo numero definiri queant. Sed ad meum institutum praecipuos tantum enumerasse sufficit. Nam reliquos quos omisi plus curiositatis quam utilitatis habent. Attamen de amore hoc notandum restat, quod scilicet saepissime contingit, dum re quam appetebamus fruimur, ut corpus ex ea fruitione novam acquirat constitutionem, ex qua aliter 20
determinatur, et aliae rerum imagines in eo excitantur, ut simul mens alia imaginari, aliaque cupere incipit. Ex. gr. cum aliquid, quod nos sapore delectare solet, imaginamur, eodem frui, nempe comedere cupimus. At quamdiu eodem sic fruimur stomachus adimpletur, corpusque aliter constituitur. Si igitur corpore jam aliter disposito ejusdem cibi imago, quia ipse praesens adest, fomentetur, et consequenter conatus etiam sive cupiditas eundem comedendi, huic cupiditati seu conatui nova illa constitutio repugnabit, et consequenter cibi, quem appetebamus praesentia odiosa erit, et hoc est quod fastidium et taedium vocamus. Caeterum corporis affectiones externas, quae in affectibus observantur ut sunt tremor, livor, singultus, risus etc. neglexi, quia 30
ad solum corpus absque ullâ ad mentem relatione referuntur. Denique de affectuum definitionibus quaedam notanda sunt, quas propterea hic ordine repetam, et quid in unaquaque observandum est ijsdem interponam. 35

5 Generositatis; OP: Generositatis sunt. 13 amore; OP: amorem esse. 14 constare clare; OP: clare constare. 15 hi; OP: alii. 17 enumerasse; OP: enumeravisse. || reliquos; OP: reliqui. 20 ex; OP: à. 21 ut; OP: et.

146

Affectuum Definitiones.

1. Cupiditas est ipsa hominis essentia, quatenus ex data quacunq̃ue ejus affectione determinata concipitur ad aliquid agendum.

80^r

Explicatio.

Diximus supra in schol. pr. 9. hujus cupiditatem esse appetitum cum ejusdem conscientia; appetitum autem esse ipsam hominis essentiam, quatenus determinata est ad ea agendum, quae ipsius conservationi inserviunt. Sed in eodem schol. etiam monui, me revera inter humanum appetitum et cupiditatem nullam agnoscere differentiam. Nam sive homo sui appetitus sit conscius sive minus manet tamen appetitus unus idemque, atque adeo ne tautologiam committere viderer, cupiditatem per appetitum explicare nolui, sed eandem ita definire studui, ut omnes humanae naturae conatus, quos nomine appetitus, voluntatis, cupiditatis vel impetus significamus, unà comprehenderem. Potueram enim dicere cupiditatem esse ipsam hominis essentiam, quatenus determinata concipitur ad aliquid agendum; sed ex hac definitione (per pr. 23. p. 2.) non sequeretur, quod mens possit suae cupiditatis sive appetitus esse conscia. Igitur ut hujus conscientiae causam involverem necesse fuit (per eandem prop.) addere, *quatenus ex data quâcunq̃ue ejus affectione determinata etc.* Nam per affectionem humanae essentiae quamcunq̃ue ejusdem essentiae constitutionem intelligimus, sive ea sit innata sive adventitia, sive quod ipsa per solum cogitationis, sive per solum extensionis attributum concipiatur, sive denique quod ad utrumque simul referatur. Hic igitur cupiditatis nomine intelligo hominis quoscunq̃ue conatus, impetus, appetitus et volitiones, qui pro variâ ejusdem hominis constitutione varij et non raro invicem adeo oppositi sunt, ut homo diversimode trahatur, et quo se vertat nesciat.

147

2. Laetitia est hominis transitio à minore ad majorem perfectionem.

80^v

3. Tristitia est hominis transitio a majore ad minorem perfectionem.

Explicatio.

Dico transitionem. Nam laetitia non est ipsa perfectio. Si enim homo cum perfectione ad quam transit, nasceretur, ejusdem absque laetitiae

2 After ejus: definitione, crossed out. 5 hujus; OP: hujus Partis. 10 minus; OP: non sit. 22 innata sive adventitia; OP: innata. 26–27 invicem adeo; OP: adeo sibi invicem.

affectu compos esset, quod clarius apparet ex tristitiae affectu, qui huic est contrarius. Nam quod tristitia in transitione ad minorem perfectionem consistit, non autem in ipsâ minore perfectione, nemo negare potest, quandoquidem homo eatenus contristari nequit, quatenus alicujus perfectionis est particeps. Nec dicere possumus, quod tristitia in privatione majoris perfectionis consistat. Nam privatio nihil est; tristitiae autem affectus, actus est, qui propterea nullus alius esse potest quam actus transeundi ad minorem perfectionem, hoc est actus quo hominis agendi potentia minuitur vel coercetur (vide schol. pr. 11. hujus). Caeterum definitiones hilaritatis, titillationis, melancholiae et doloris transeo, quia ad corpus potissimum referuntur, et non nisi laetitiae aut tristitiae sunt genera. 5

4. Admiratio est rei alicujus imaginatio, in quâ mens defixa propterea manet, quia haec singularis imaginatio nullam cum reliquis habet connexionem. Vid. pr. 52. hujus cum ejusdem scholio. 15

In schol. pr. 18. p. 2. ostendimus quatenam sit causa, cur mens ex contemplatione unius rei statim in alterius rei cogitationem incidat, videlicet quia earum rerum imagines invicem concatenatae, et ita ordinatae sunt, ut alia aliam sequatur, quod quidem concipi nequit, quando rei imago nova est; sed mens in ejusdem rei contemplatione detinebitur, donec ab alijs causis ad alia cogitandum determinetur. Rei itaque novae imaginatio in se considerata ejusdem naturae est, | ac reliquae, et hac de causa ego | admirationem inter affectus non numero, nec causam video cur id facerem, quandoquidem haec mentis distractio ex nullâ aliâ causâ positivâ, quae mentem ab alijs distrahat, oritur, sed tantum ex eo, quod causa, cur mens ex unius rei contemplatione ad alia cogitandum determinatur, deficit. Tres igitur (ut in schol. pr. 11. hujus monui) tantum affectus primitivos seu primarios agnoscō; nempe laetitiae, tristitiae et cupiditatis, nec aliâ de causa verba de admiratione feci, quam quia usu factum est, ut quidam affectus, qui ex tribus primitivis derivantur, alijs nominibus indicari soleant, quando ad objecta quae admiramur referuntur. Quae quidem ratio me ex aequo movet, ut etiam Contemptus definitionem his adjungam. 20

5. Contemptus est rei alicujus imaginatio, quae mentem adeo parum tangit, ut ipsa mens ex rei praesentia magis moveatur ad ea imaginan- 25

11 transeo; OP: omitto. 12 genera; OP: species. 15 connexionem. Vid. pr. 52. hujus cum ejusdem scholio; OP: connexionem. 16 In schol.; OP: Explicatio. In Scholio. 25 nullâ aliâ; OP: nullâ. 27 deficit; OP: deficit.

dum, quae in ipsa re non sunt, quam quae in ipsa sunt. Vide schol. pr. 52. hujus.

Definitiones Venerationis et Dedignationis hic missas facio, quia nulli, quod sciam, ex his affectus nomen trahunt.

6. Amor est Laetitia concomitante ideâ causae externae. Haec definitio 5
satis clarè amoris essentiam explicat; illa verò auctorum, qui definiunt
amorem esse voluntatem amantis se jungendi rei amatae, non amoris
essentiam, sed ejus proprietatem exprimit, et quia amoris essentia non
satis ab auctoribus perspecta fuit, ideo neque ejus proprietatis ullum
clarum conceptum habere potuerunt, et hinc factum, ut eorum defini- 10
tionem admodum obscuram esse judicaverint omnes. Verum notan-
dum: cum dico proprietatem esse in amante se voluntate jungere rei
amatae, me per voluntatem non intelligere consensum, vel animi deli-
berationem, seu liberum decretum (nam hoc fictitium esse demonstra-
vimus pr. 48. p. 2.), nec etiam cupiditatem sese jungendi | rei ama- 15
tae, quando abest | vel perseverandi in ipsius praesentia, quando adest
(potest namque amor absque hac aut illâ cupiditate concipi) sed per
voluntatem me acquiescentiam intelligere, quae est in amante ab rei
amatae praesentia, à qua laetitia amantis corroboratur aut saltem
fovetur. 20

7. Odium est tristitia concomitante ideâ causae externae. Quae hic
notanda sunt ex dictis in praec. def. facile percipiuntur. Vide praeterea
schol. prop. 11. hujus.

8. Propensio est Laetitia concomitante idea alicujus rei, quae per acci-
dens causa est Laetitiae. 25

9. Aversio est tristitia concomitante ideâ alicujus rei, quae per accidens
causa est tristitiae. De his vide schol. pr. 15. hujus.

10. Devotio est amor erga eum, quem admiramur. Admirationem ex rei
novitate, ostendimus pr. 52. hujus. Si igitur id, quod admiramur, saepe
imaginari contingit, idem admirari desinemus; atque adeo videmus 30
devotionis affectum facile in simplicem amorem degenerare.

11. Irrisio est laetitia orta ex eo quod aliquid, quod contemnimus in
re, quam odimus, inesse imaginamur. Quatenus rem, quam odimus,

1 quam quae in ipsa sunt: added in the interlinear space, in a second hand. 3 hic
missas; OP: missas hic. 4 ex his affectus; OP: affectus ex his. 5 Haec; OP: Explicatio.
Haec. 11 judicaverint omnes; OP: omnes judicaverint. 18 ab; OP: ob. 21 Quae;
OP: Explicatio. Quae. 22 def.; OP: Definitionis Explicatione. 28 Admirationem;
OP: Explicatio. Admirationem oriri. 29–30 Si igitur ... imaginari contingit; OP: Si
igitur contingat, ut id, quod admiramur, saepe imaginamur. 33 inesse; OP: ei inesse. ||
Quatenus; OP: Explicatio. Quatenus.

- contemnimus eatenus de eadem existentiam negamus (vide schol. pr. 52. hujus) et eatenus (per pr. 20. hujus) laetamur. Sed quoniam supponimus hominem id quod irridet, odio tamen habere, sequitur hanc laetitiam solidam non esse. Vide schol. pr. 47. hujus.
- 150 12. Spes est inconstans laetitia orta ex idea rei futurae vel praeteritae, 5
de cujus eventu aliquatenus dubitamus.
13. Metus est inconstans tristitia orta ex ideâ rei futurae vel praeteritae, de cujus eventu aliquatenus dubitamus. Vide de his schol. 2. pr. 18. hujus.
- Ex his definitionibus sequitur non dari spem sine metu, neque metum sine spe. Qui enim spe pendet, et de rei eventu dubitat, is aliquid imaginari supponitur, quod rei futurae existentiam secludit; atque adeo 10
eatenus contristari (per pr. 19. hujus) et consequenter | dum spe pendet metuere, ut res eveniat. Qui autem contrâ in metu est, hoc est quod de rei quam odit, eventu dubitat, aliquid etiam imaginatur, quod ejusdem 15
rei existentiam secludit, atque adeo (per pr. 20. hujus) laetatur, et consequenter eatenus spem habet, ne eveniat.
14. Securitas est laetitia orta ex ideâ rei futurae vel praeteritae, de quâ dubitandi causa sublata est.
15. Desperatio est tristitia orta ex idea rei futurae vel praeteritae, de quâ 20
dubitandi causa sublata est.
- Oritur itaque ex spe securitas, et ex metu desperatio, quando de rei eventu dubitandi causa tollitur quod fit, quia homo rem futuram vel praeteritam adesse imaginatur, et ut praesentem contemplatur, vel quia alia imaginatur, quae existentiam earum rerum secludunt, quae ipsi 25
dubium injiciebant. Nam tametsi de rerum singularium eventu (per coroll. pr. 31. p. 2.) nunquam possumus esse certi fieri tamen potest, ut de earum eventu non dubitemus. Aliud enim esse ostendimus (vide schol. pr. 49. p. 2.) de re non dubitare, aliud rei certitudinem non habere; atque adeo fieri potest, ut ex imagine rei praeteritae aut futurae 30
eodem laetitiae vel tristitiae | affectu afficiamur, ac ex rei praesentis imagine, ut in pr. 18 hujus demonstravimus, quam cum ejusdem schol. vide.
- 151 16. Gaudium est laetitia concomitante ideâ rei praeteritae, quae praeter spem evenit. 35

10 Ex; OP: Explicatio. Ex. 14 quod de; OP: de. 22 Oritur; OP: Explicatio. Oritur. 23–24 futuram vel praeteritam; OP: praeteritam vel futuram. 29–30 non habere; OP: habere. *In the ms. nom is underlined with three dots.*

17. Conscientiae morsus est tristitia concomitante ideâ rei praeteritae, quae praeter spem evenit.

18. Commiseratio est tristitia concomitante ideâ mali, quod alteri, quem nobis similem esse imaginamur, evenit. Vid. schol. pr. 22. et schol. pr. 27. hujus.

5

Inter commiserationem et misericordiam nulla videtur esse differentia, nisi forte, quod commiseratio singularem affectum respiciat, misericordia autem ejus habitum.

19. Favor est amor erga aliquem, qui alteri benefecit.

20. Indignatio est odium erga aliquem, qui alteri malefecit.

10

82^v Haec nomina ex communi usu aliud significare scio. Sed meum institutum non est verborum significationem sed rerum naturam explicare, easque ijs vocabulis indicare, quorum significatio, quam ex usu habent, a significatione, quâ eadem usurpare volo, non omninò abhorret, quod semel monuisse sufficit. Caeterum horum affectuum causam vide in Coroll. 1. pr. 27. et schol. pr. 22. hujus.

15

21. Existimatio est de aliquo prae amore plus justo sentire.

22. Despectus est de aliquo prae odio minus justo sentire.

152 Est itaque Existimatio amoris et despectus odij effectus sive proprietas, atque adeo potest existimatio etiam definiri, quod sit amor, quatenus hominem ita afficit, ut de re amata plus justo sentiat, et contrà despectus, quod sit odium, quatenus hominem ita afficit, ut de eo, quem odio habet, minus justo sentiat. Vid. de his schol. pr. 26. hujus.

20

23. Invidia est odium quatenus hominem ita afficit, ut ex alterius felicitate contristetur, et contrà ut ex alterius malo gaudeat.

25

Invidiae opponitur communiter misericordia, quae proin invitâ vocabuli significatione sic definiri potest.

24. Misericordia est amor, quatenus hominem ita afficit, ut ex bono alterius gaudeat, et contrà, ut ex alterius malo contristetur. Caeterum de invidiâ vide schol. pr. 24. et schol. pr. 32. hujus. Atque hi affectus laetitiae et tristitiae sunt, quos idea rei externae comitatur tanquam causa per se vel per accidens. Hinc ad alios transeo, quos idea rei internae comitatur tanquam causa.

30

25. Acquiescentia in se ipso est laetitia orta ex eo, quod homo se ipsum suamque agendi potentiam contemplatur.

35

6 Inter; OP: Explicatio. Inter. 7 After affectum: significat, *erased*. 9 After 19.: Commiseratio est tristitia, *crossed out*. 11 Haec; OP: Explicatio. Haec. 15 sufficit; OP: sufficiat. 16 hujus; OP: hujus Partis. 19 Est; OP: Explicatio. Est. 26 Invidiae; OP: Explicatio. Invidiae. || proin; OP: proinde. 29 Caeterum; OP: Explicatio. Caeterum.

26. Humilitas est tristitia orta ex eo, quod homo suam impotentiam sive imbecillitatem contemplatur. Acquiescentia in se ipso humilitati
 153 opponitur, quatenus per | eandem intelligimus laetitiam, quae ex eo
 83^r oritur, quod nostram agendi potentiam | contemplamur, sed quatenus
 per ipsam etiam intelligimus laetitiam concomitante ideâ alicujus facti, 5
 quod nos ex mentis libero decreto fecisse credimus, tum poenitentiae
 opponitur, quae à nobis sic definitur.
27. Poenitentia est tristitia concomitante ideâ alicujus facti, quod nos
 ex libero mentis decreto fecisse credimus. Horum affectuum causas
 ostendimus in schol. pr. 51. hujus et pr. 53. 54. 55. hujus ejusque schol. 10
 De libero autem mentis decreto vide schol. pr. 35. p. 2. Sed hic prae-
 terea notandum venit mirum non esse, quod omnes omnino actus,
 qui ex consuetudine pravi vocantur, sequatur tristitia, et illos, qui recti
 dicuntur, laetitia. Nam hoc ab educatione potissimum pendere facile
 ex suprâ dictis intelligimus. Parentes nimirum illos exprobrando, libe- 15
 rosque propter eosdem saepe objurgando, hos contrâ suadendo et lau-
 dando effecerunt, ut tristitiae commotiones illis, laetitiae vero his jun-
 gerentur. Quod ipsa etiam experientia comprobatur. Nam consuetudo
 et Religio non est omnibus eadem, sed contrâ, quae apud alios sacra,
 apud alios profana, et quae apud hos honesta, apud alios turpia sunt. 20
 Prout igitur unusquisque educatus est, ita facti alicujus poenitet, vel
 eodem gloriatur.
28. Superbia est de se prae amore sui plus justo sentire. Differt igitur
 Superbia ab Existimatione, quod haec ad objectum externum, super-
 bia autem ad ipsum hominem, de se plus justo sentientem, referatur. 25
 Caeterum ut existimatio amoris, sic superbia Philautiae effectus vel
 proprietas est, quae propterea etiam definiri potest, quod sit amor sui
 sive acquiescentia in se ipso, quatenus hominem ita afficit, ut de se plus
 154 justo sentiat (vide schol. | pr. 26. hujus). Huic affectui non datur con-
 trarius. Nam nemo de se prae sui odio minus justo sentit; imo nemo de
 83^v se minus justo sentit, quatenus | imaginatur se hoc vel illud non posse. 30
 Nam quicquid homo imaginatur se non posse, id necessariò imagina-
 tur, et hac imaginatione ita disponitur, ut id agere reverâ non possit,
 quod se non posse imaginatur. Quamdiu enim imaginatur se hoc vel
 illud non posse, tamdiu ad agendum est determinatus, et consequenter 35
 tamdiu impossibile est ei, ut id agat. Verum enim vero si ad illa atten-

2 Acquiescentia; OP: Explicatio. Acquiescentia. 9 Horum; OP: Explicatio. Horum.
 10 54.; OP: 54. et. 20 hos; OP: alios. 23 Differt; OP: Explicatio. Differt. 30 sui
 odio; OP: odio sui. 35 est; OP: non est. 36 est ei; OP: ei est. || Verum enim vero;
 OP: Verum enim vero.

damus, quae à solâ opinione pendent, concipere poterimus fieri posse, ut homo de se minus justo sentiat. Fieri enim potest, ut aliquis, dum tristis imbecillitatem contemplatur suam, imagnetur se ab omnibus contemni, idque dum reliqui nihil minus cogitant, quam ipsum contemnere. Potest praeterea homo de se minus justo sentire, si aliquid de se in praesenti neget cum relatione ad futurum tempus, cujus est incertus; ut quod neget se nihil certi posse concipere, nihilque nisi prava vel turpia posse cupere vel agere etc. Possumus deinde dicere aliquem de se minus justo sentire, cum videmus ipsum ex nimio pudoris metu ea non audere, quae alij ipsi aequales audent. Hunc igitur affectum possumus superbiae opponere (quem abjectionem vocabo). Nam ut ex acquiescentia in se ipso superbia, sic ex humilitate abjectio oritur, quae proinde à nobis sic definitur.

29. Abjectio est de se prae tristitia minus justo sentire. Solemus tamen saepe superbiae humilitatem opponere, sed tum magis ad utriusque effectus, quam naturam attendimus. Solemus namque illum superbum vocare, qui nimis gloriatur (vide schol. pr. 30. hujus), qui non nisi virtutes suas, et aliorum non nisi vitia narrat, qui omnibus praeferri vult, et qui denique eâ gravitate et ornatu incedit, quo solent alij, qui longe supra ipsum sunt. Contra illum humilem vocamus, qui saepius erubescit, qui sua vitia fatetur et aliorum virtutes narrat, qui omnibus cedit, et qui denique submisso capite ambulat, et se ornare | negligit. | Caeterum hi affectus, nempe humilitas et abjectio rarissimi sunt. Nam natura humana in se considerata contra eosdem quantum potest nititur (vide pr. 15. 54. hujus); et ideo qui maxime creduntur abjecti et humiles esse, plerumque maxime ambitiosi et invidi sunt.

30. Gloria est laetitia concomitante ideâ alicujus nostrae actionis, quam alios laudare imaginamur.

31. Pudor est tristitia concomitante ideâ alicujus actionis, quam alios vituperare imaginamur.

De his vide schol. pr. 30. hujus. Sed hic notanda est differentia, quae est inter pudorem et verecundiam. Est enim pudor tristitia, quae sequitur factum cujus pudet. Verecundia autem est metus seu timor pudoris, quo homo continetur, ne aliquid turpe committat. Verecundiae opponi solet Impudentia, quae reverâ affectus non est, ut suo loco ostendam:

12 ex: *correction of et.* 14 Solemus; OP: Explicatio. Solemus. 20 sunt; OP: sunt positi. 25 54.; OP: et 34.; *Sphalmata*: 54. 26 plerumque maxime; OP: maxime plerumque. 29 actionis; OP: nostrae actionis. 31 De his; OP: Explicatio. De his. || hujus; OP: hujus Partis.

sed affectuum nomina magis eorum usum quam naturam respiciunt. Atque his laetitiae et tristitiae affectus quos explicare proposueram absolvi. Pergo itaque ad illos quos ad cupiditatem refero.

32. Desiderium est cupiditas sive appetitus re aliquâ potiundi, quae ejusdem rei memoria fovetur, et simul aliarum rerum memoria, quae ejusdem rei appetendae existentiam secludunt, coercetur.

Cum alicujus rei recordamur, ut jam saepe diximus, eo ipso disponimur ad eandem eodem affectu contemplandum, ac si res praesens adesset, sed haec dispositio seu conatus dum vigilamus, plerumque cohibetur ab imaginibus rerum, quae existentiam ejus, cujus recordamur, secludunt. Quando itaque rei meminimus, quae nos aliquo laetitiae genere afficit, eo ipso conamur eandem cum | eodem laetitiae affectu, ut praesentem contemplari, qui quidem conatus statim cohibetur memoriâ rerum, quae illius existentiam secludunt. Quare desiderium reverâ tristitia est, quae laetitiae opponitur illi, quae ex absentia rei quam odimus oritur. De quâ vide | schol. pr. 47. hujus. Sed quia nomen desiderium Cupiditatem respicere videtur ideo hunc affectum ad cupiditatis affectus refero.

33. Aemulatio est alicujus rei cupiditas, quae nobis ingeneratur ex eo, quod alios eandem cupiditatem habere imaginamur. Qui fugit, quia alios fugere, vel timet, quia alios timere videt, vel etiam ille, qui ex eo, quod aliquem manum suam combussisse videt, manum ad se contrahit, corpusque ciet tanquam ipsius manus comburetur, eum imitari quidem alterius affectum, sed non eidem aemulari dicemus; non quia aliam aemulationis aliam imitationis novimus causam, sed quia usu factum est, ut illum tantum vocemus aemulum, qui id quod honestum, utile vel jucundum esse judicamus, imitatur. Caeterum de aemulationis causâ vide pr. 27. hujus cum ejus schol. Cur autem huic affectui plerumque juncta sit invidia, de eo vide pr. 32. hujus cum ejusdem schol.

34. Gratia seu gratitudo est cupiditas seu amoris studium, quo ei benefacere conamur, qui nobis pari amoris affectu beneficium tulit. Vide pr. 39. cum schol. pr. 41. hujus.

35. Benevolentia est cupiditas benefaciendi ei, cujus nos miseret. Vide schol. pr. 27. hujus.

1 nomina; OP: nomina (ut jam monui). 7 Cum; OP: Explicatio. Cum. 16 hujus; OP: hujus Partis. 20 Qui; OP: Explicatio. Qui. 21 vel; OP: vel qui. 23 ciet tanquam; OP: movet, quasi. || comburetur; OP: combureretur. 24 eidem; OP: eundem. 28 hujus; OP: hujus Partis. 32 nobis; OP: in nos. || tulit; OP: contulit.

36. Ira est cupiditas, quâ ex odio incitatur ad illum quem odimus, male
afficiendum. Vide pr. 39. hujus.
- 157 37. Vindicta est cupiditas, quâ ex reciproco odio incitatur ad malum
inferendum ei, qui nobis pari affectu damnum intulit. Vid. 2. Coroll.
pr. 40. cum ejusdem schol. 5
38. Crudelitas seu saevitia est cupiditas, quâ aliquis concitatur ad
malum inferendum ei, quem amamus vel cujus nos miseret. Crude-
litati opponitur clementia, quae passio non est, sed animi potentia, quâ
homo iram et vindictam moderatur.
- 85^r 39. Timor est cupiditas majus, quod metuimus malum, minore vitandi. 10
Vid. schol. pr. 39. hujus.
40. Audacia est cupiditas qua aliquis incitatur ad aliquid agendum cum
periculo, quod ejus aequales subire metuunt.
41. Pusillanimitas dicitur de eo, cujus cupiditas coercetur timore peri-
culi, quod ejus aequales subire audent. Est igitur pusillanimitas nihil 15
aliud quam metus alicujus mali, quod plerique non solent metuere,
quare ipsam ad cupiditatis affectus non refero. Eandem tamen hic
explicare volui, quia quatenus ad cupiditatem attendimus affectui auda-
ciae revera opponitur.
42. Consternatio dicitur de eo, cujus cupiditas malum vitandi coercetur 20
admiratione mali quod timet. Est itaque consternatio pusillanimitatis
species. Sed quia consternatio ex duplici timore etiam oritur, ideo
commodius definiri potest, quod sit metus, qui hominem stupefactum
- 158 aut fluctuantem ita | continet, ut is malum amovere non possit. Dico 25
stupefactum, quatenus ejus cupiditatem malum amovendi admiratione
coerceri intelligimus. Fluctuantem autem dico, quatenus concipimus
eandem cupiditatem coerceri timore alterius mali, quod ipsum aequè
cruciat. Unde fit, ut quod ex duobus avertat, nesciat. Vid. schol. pr.
39. et schol. pr. 52. hujus. Caeterum de pusillanimitate et audacia vide
schol. pr. 51. hujus. 30
43. Humanitas seu modestia est cupiditas ea faciendi, quae hominibus
placent, et omittendi, quae displicent.
44. Ambitio est immodica gloriae cupiditas.
- Ambitio est cupiditas quâ omnes affectus (per pr. 27. et 31. hujus)
foventur et corroborantur; et ideo hic affectus vix superari potest. Nam 35

1 illum; OP: illi. 1–2 male afficiendum; OP: malum inferendum. 3 incitatur;
OP: concitatur. 5 40.; OP: 40. hujus. 7–8 Crudelitati; OP: Explicatio. Crudelitati.
15 Est; OP: Explicatio. Est. 21 Est; OP: Explicatio. Est. 22 timore etiam; OP:
timore. 28 quod; OP: quodnam. || Vid.; OP: De his vide. 34 Ambitio; OP:
Explicatio. Ambitio.

quamdiu homo aliquâ cupiditate tenetur, hac simul necessario tenetur. *Optimus quisque*, inquit, *Cicero maxime gloria ducitur. Philosophi etiam*
85^v *in libris, qui de contemnenda gloria scribunt, nomen | suum inscribunt*
etc.

45. Luxuria est immoderata convivendi cupiditas vel etiam amor. 5
46. Ebrietas est immoderata potandi cupiditas et amor.
47. Avaritia est immoderata divitiarum cupiditas et amor.
48. Libido est etiam cupiditas, et amor in commiscendis corporibus.
Sive haec coeundi cupiditas moderata sit sive minus Libido appellari
solet. Porro hi quinque affectus (ut in schol. pr. 56. hujus monui) con- 10
trarios non habent. Nam modestia species est ambitionis, de quâ vide
159 schol. pr. 29. hujus. Temperantiam deinde, | sobrietatem, et castitatem
mentis potentiam, non autem passionem indicare jam etiam monui.
Et tametsi fieri potest, ut homo avarus, ambitiosus vel timidus à nimio
cibo, potu et coitu abstineat, avaritia tamen, ambitio et timor luxuriae, 15
ebrietati vel castitati non sunt contrarij. Nam avarus in cibum et potum
alienum se ingurgitare plerumque desiderat. Ambitiosus autem, modo
speret fore clam, in nulla re sibi temperabit, et si inter ebrios vivat et
libidinosos, ideo quia ambitiosus est, proclivior erit ad eadem vitia.
Timidus denique id quod non vult facit. Nam quamvis mortis vitandae 20
causâ divitias in mare projiciat, manet tamen avarus; et si libidinosus
tristis est, quod sibi morem gerere nequeat, non desinit propterea libi-
dinosus esse. Et absolute hi affectus non tam actus ipsos convivendi,
potandi etc. respiciunt, quam ipsum appetitum et amorem. Nihil igitur
his affectibus opponi potest, praeter generositatem et animositatem, de 25
quibus in sequentibus.

Definitiones Zelotijpiae et reliquarum animi fluctuationum silentio
transmitto, tam quia ex compositione affectuum, quos jam definivimus
oriuntur, quam quia pleraeque vocabula non habent. Quod ostendit ad
usum vitae sufficere, easdem in genere tantummodo nosse. Caeterum 30
86^r ex definitionibus affec|tuum, quos explicuimus liquet, eos omnes à
cupiditate, laetitiâ vel tristitiâ oriri, seu potius nihil praeter hos tres
esse, quorum unusquisque varijs nominibus appellari solet propter
varias eorum relationes et denominationes extrinsecas. Si jam ad hos

2 inquit, *Cicero*; OP: inquit *Cicero*,. 3 in libris; OP: libris. || qui; OP: quos. 9 Sive;
OP: Explicatio. Sive. || minus; OP: non sit. 17 alienum se; OP: alienum. 19
ambitiosus: *correction in the interlinear space for libidinosus*. 23 actus ipsos; OP:
ipsos actus. 28 transmittito; OP: praetermitto. 29 vocabula; OP: nomina. 30 nosse;
OP: noscere.

primitivos, et ad ea quae de naturâ mentis supra diximus attendere velimus, affectus, quatenus ad solam mentem referuntur, sic definire poterimus.

Affectuum Generalis Definitio.

Affectus, qui animi pathema dicitur, est confusa idea, qua mens majorem vel minorem sui corporis vel alicujus ejus partis existendi vim, quam antea affirmat, et quâ datâ ipsa mens ad hoc potius, quam ad illud cogitandum determinatur. 5

160

Explicatio.

Dico primo affectum seu passionem animi esse *confusam ideam*. Nam mentem eatenus tantum pati ostendimus (vide pr. 3 hujus) quatenus ideas inadaequatas sive confusas habet. Dico deinde. *Qua mens majorem vel minorem sui corporis vel alicujus ejus partis existendi vim, quam antea affirmat*. Omnes enim corporum ideae, quas habemus, magis nostri corporis actualement constitutionem (per 2. Coroll. pr. 16. p. 2.) quam corporis externi naturam indicant; at haec quae affectus formam constituit corporis vel alicujus ejus partis constitutionem indicare vel exprimere debet, quam ipsum corpus vel aliqua ejus pars habet, ex eo, quod ipsius agendi potentia sive existendi vis augetur vel minuitur, juvatur vel coercetur. Sed notandum cum dico, *majorem vel minorem existendi vim, quam antea habet*, me non intelligere, quod mens praesentem corporis constitutionem cum praeteritâ comparat, sed quod idea quae affectus formam constituit, aliquid de corpore affirmat, quod plus vel minus realitatis reverâ involvit, quam antea; et quia essentia mentis in hoc consistit (per pr. 11. et 13. p. 2.) quod sui corporis actua- 15
lem existentiam affirmat et nos | per perfectionem ipsam rei essentiam 25
intelligimus; sequitur ergo, quod mens ad majorem minoremve perfectionem transit, quando ei aliquid de suo corpore vel aliqua ejus parte affirmare contingit, quod plus minusve realitatis involvit, quam antea. 30
Cum igitur supra dixerim mentis cogitandi potentiam augeri vel minui, nihil aliud intelligere volui, quam quod mens ideam sui corporis vel alicujus ejus partis formaverit, quae plus minusve realitatis exprimit, quam de suo corpore affirmaverat. Nam idearum praestantia et actualis cogitandi potentia ex objecti praestantiâ aestimatur. Addidi denique,

21 antea habet; OP: habet. 24 vel minus; OP: minusve.

et qua datâ ipsa mens ad hoc potius, quam ad illud cogitandum determinatur, ut praeter laetitiae et tristitiae naturam, quam prima definitionis pars explicat, cupiditatis etiam naturam exprimerem.

Finis partis tertiae

1 illud; OP: aliud. 4 partis tertiae; OP: Tertiae Partis.

DE SERVITUTE HUMANÂ SEU
DE AFFECTUUM VIRIBUS

Praefatio.

Humanam impotentiam in moderandis et coercendis affectibus servi- 5
tutem voco; homo enim affectibus obnoxius sui juris non est, sed for-
tunae; in cuius potestate ita est, ut saepe coactus sit quanquam meliora,
sibi videat, deteriora tamen sequi. Hujus rei causam et quid praete-
rea affectus boni vel mali habent, in hac parte demonstrare proposui.
Sed antequam incipiam, pauca de perfectione, et imperfectione, deque 10
bono et malo praefari lubet.

Qui rem aliquam facere constituit, eamque perfecit, rem suam perfec-
tam esse non tantum ipse, sed etiam unusquisque, qui mentem auc-
toris illius operis, et scopum recte noverit, aut se novisse crediderit,
dicet. Ex. gr. si quis aliquod opus (quod suppono nondum esse perac- 15
tum) viderit, noveritque auctoris illius scopum domum aedificare, is
domum imperfectam esse dicet, et contrà perfectam, simul atque opus
ad finem, quem ejus auctor eidem dare constituerat, perductum viderit.

162 Verum si quis opus aliquod videt, cuius simile nunquam viderat, nec |
mentem opificis novit, is sane scire non poterit, opusne illud perfectum, 20
anve imperfectum sit. Atque haec videtur fuisse prima horum vocabu-
lorum significatio. Sed postquam homines ideas universales formare,
et domuum, aedificiorum, turrium etc. exemplaria excogitare, et alia
rerum exemplaria alijs praeferre inceperunt, factum est, ut unusquis-
que id, perfectum vocaret, quod cum universali ideâ, quam ejusmodi 25
rei formaverat, videret convenire, et id contrà imperfectum, quod cum
concepto suo exemplari minus convenire videret, quanquam ex opi-
ficis sententia consummatum plane esset. Nec alia videtur esse ratio,
cur res naturales etiam, quae scilicet humanâ manu non sunt factae,
87^v perfectas | aut imperfectas vulgo appellant solent namque homines 30
tam rerum naturalium quam artificialium ideas formare universales,

1 Pars Quarta; OP: Ethics Pars Quarta. 16 auctoris illius scopum; OP: scopum
Auctoris illius operis esse. 17 simul atque; OP: simulatque. 21 anve; OP: an. ||
fuisse prima; OP: prima fuisse. 26 videret; OP: viderat.

5 quas rerum veluti exemplaria habent et quas naturam (quam nihil nisi
 alicujus finis causa agere existimant) intueri credunt sibi exemplaria
 proponere. Cum itaque aliquid in natura fieri vident, quod cum
 concepto exemplari, quod rei ejusmodi habent, minus convenit, ipsam
 naturam tum defecisse vel peccasse, remque illam imperfectam reli-
 quisque credunt. Videmus itaque homines consuevisse res naturales per-
 10 fectas aut imperfectas vocare magis ex praejudicio, quam ex earum
 verâ cognitione. Ostendimus enim in primae partis appendice Natu-
 ram propter finem non agere. Aeternum namque illud et infinitum
 ens, quod Deum seu Naturam appellamus eâdem, quâ existit, necessi-
 15 tate agit. Ex quâ enim naturae necessitate existit, ex eâdem ipsum agere
 ostendimus pr. 16. p. 1. Ratio igitur seu causa, cur Deus seu natura agit
 et cur existit, una eademque est; ut ergo nullius finis causa existit, nul-
 163 lius etiam finis | causa agit, sed ut existendi, sic et agendi principium vel
 finem habet nullum. Causa autem quae finalis dicitur nihil est praeter
 15 humanum appetitum, quatenus is veluti principium alicujus rei, seu
 causa primaria consideratur. Ex. gr. cum dicimus habitationem cau-
 sam fuisse finalem hujus, aut illius domus, nihil tum sane intelligimus
 aliud, quam quod homo ex eo, quod vitae domesticae commoda imagi-
 20 natus est, appetitum habuit aedificandi domum. Quare habitatio, qua-
 tenus ut finalis causa consideratur, nihil est praeter hunc singularem
 appetitum, qui reverâ causa est efficiens, quae ut prima consideratur,
 quia homines suorum appetituum causas communiter ignorant. Sunt
 namque, ut jam saepe dixi, suarum quidem actionum, et appetituum
 25 conscij, sed ignari causarum, à quibus ad aliquid appetendum deter-
 minantur. Quod praeterea vulgò ajunt, naturam aliquando deficere
 vel peccare, resque imperfectas producere, inter commenta numero,
 88^r de | quibus in appendice partis 1.^{ae} egi. Perfectio igitur et imperfec-
 tio reverâ tantum modi cogitandi sunt, nempe notiones, quas fingere
 solemus ex eo, quod ejusdem speciei aut generis individua ad invicem
 30 comparamus; et hac de causa supra (def. 6. p. 2.) dixi, me per reali-
 tatem et perfectionem idem intelligere. Solemus enim omnia naturae
 individua ad unum genus, quod generalissimum appellatur, revocare,
 nempe ad notionem entis, quae ad omnia absolutè, naturae individua
 35 pertinet. Quatenus itaque naturae individua ad hoc genus revocamus,

5 peccasse; OP: peccavisse. 15 praeter; OP: praeter ipsum. 16 veluti principium
 alicujus rei; OP: alicujus rei veluti principium. 23 communiter: *added in a second
 hand.* 25 *After ad: agendum, erased.* 29 reverâ tantum modi; OP: reverâ modi
 solummodo.

et ad invicem comparamus, et alia plus entitatis seu realitatis quam
 alia habere comperimus, eatenus alia alijs perfectiora esse dicimus,
 et quatenus iisdem aliquid tribuimus, quod negationem involvit, ut
 164 terminus, finis, impotentia etc. eatenus | ipsa imperfecta appellamus,
 quia nostram mentem non aequè afficiunt, ac illa quae perfecta voca- 5
 mus, et non quod ipsis aliquid, quod sui sit, deficiat, vel quod natura
 peccaverit. Nihil enim naturae alicujus rei competit, nisi id, quod ex
 necessitate naturae causae efficientis sequitur, et quicquid ex neces-
 sitate naturae causae efficientis sequitur, id necessariò fit. Bonum et
 malum quod attinet, nihil etiam positivum in rebus, in se scilicet 10
 consideratis, indicant, nec aliud sunt praeter cogitandi modos seu notio-
 nes, quas formamus ex eo, quod res ad invicem comparamus. Nam una
 eademque res potest eodem tempore bona et mala et etiam indiffe-
 rens esse. Ex. gr. musica est bona Melancholico, mala lugenti, surdo
 nec bona nec mala. Verum quamvis se res ita habeat, nobis tamen haec 15
 vocabula retinenda sunt. Nam quia ideam hominis tanquam naturae
 humanae exemplar, quod intueamur, formare cupimus, nobis ex usu
 erit, haec eadem vocabula, eo quo dixi sensu retinere. Per bonum ita-
 que in sequentibus intelligam id quod certo scimus medium esse, ut
 ad exemplar humanae naturae, quod nobis proponimus, magis magis- 20
 88^v que | accedamus. Per malum autem id, quod certo scimus impedire,
 quo minus idem exemplar referamus. Deinde homines perfectiores
 aut imperfectiores dicemus, quatenus ad hoc idem exemplar magis aut
 minus accedunt. Nam apprimè notandum est, cum dico aliquem ex
 minore ad maiorem perfectionem transire, et contrà, me non intelli- 25
 gere, quod ex unâ essentiâ seu forma in aliam mutatur (equus nam-
 que ex. gr. tam destruitur, si in hominem, quam si in insectum mute-
 tur) sed quod ejus agendi potentiam, quatenus haec per ipsius naturam
 165 intelligitur, augeri vel minui concipimus. Denique per | perfectionem
 in genere realitatem, uti diximus, intelligam, hoc est rei cujuscunque 30
 essentiam, quatenus certo modo existit et operatur, nullâ ipsius dura-
 tionis habitâ ratione. Nam nulla res singularis potest ideo dici per-
 fectior, quia plus temporis in existendo perseveravit, quippe rerum
 duratio ex earum essentiâ determinari nequit. Quandoquidem rerum
 essentia nullum certum et determinatum existendi tempus involvit, sed 35

2 *Before* eatenus: et *erased*. 6 sui; OP: suum. 14 est bona; OP: bona est. 15 nec
 bona nec; OP: autem neque bona, neque. 24 ex; OP: à. 30 diximus; OP: dixi.
 35 *After* nullum: et, *erased*.

res quaecunque sive ea perfectior sit sive minus, eâdem vi, quâ existere incipit, semper in existendo perseverare poterit, ita ut omnes hac in re aequales sint.

Definitiones.

1. Per bonum id intelligam, quod certò scimus nobis esse utile. 5
2. Per malum autem id, quod certo scimus impedire, quo minus boni
simus compotes. De his praec. vide praefat. juxta finem.
3. Res singulares voco contingentes, quatenus, dum ad earum solam
essentiam attendimus, nihil invenimus, quod earum existentiam neces-
sario ponat, vel quod ipsam necessariò secludat. 10
4. Easdem res singulares voco possibles, quatenus dum ad causas, ex
quibus produci debent, attendimus, nescimus, an ipsae determinatae
sint ad easdem producendum. In schol. 1. pr. 33. p. 1. inter possibile et
89^r contingens nullam feci differentiam, quia ibi non | opus erat inter haec
accuratè distinguere. 15
- 166 5. Per contrarios affectus in sequentibus intelligam eos, qui | hominem
diversum trahunt, quamvis ejusdem sint generis, ut luxuries et avaritia,
qui amoris sunt species; nec natura sed per accidens sunt contrarij.
Quid per affectum erga rem futuram, praesentem et praeteritam intel-
ligam explicui in schol. 1. et 2. pr. 18. p. 3. quod vide. Sed venit hic 20
praeterea notandum, quod ut loci sic etiam temporis distantiam non
nisi usque ad certum limitem possumus distincte imaginari, hoc est
sicut omnia illa objecta, quae ultra 200 pedes à nobis distant, seu quo-
rum distantia à loco, in quo sumus, illam superat, quam distincte ima-
ginamur aequè à nobis distare, ac proinde ac si in eodem plano essent 25
imaginari solemus; sic etiam objecta, quorum existendi tempus lon-
giore à praesenti intervallo abesse imaginamur, quam quod distinctè
imaginari solemus, omnia aequè longe à praesenti distare imaginamur,
et ad unum quasi temporis momentum referimus.
7. Per finem, cujus causâ aliquid facimus, appetitum intelligo. 30
8. Per virtutem et potentiam idem intelligo, hoc est (per pr. 7. p. 3.)
virtus quatenus ad hominem refertur, est ipsa hominis essentia seu
natura, quatenus potestatem habet quaedam efficiendi, quae per solas
ipsius naturae leges possunt intelligi.

6 boni; OP: boni alicujus. 7 juxta; OP: sub. 14 inter haec; OP: haec. 18 qui;
OP: quae. 19 Quid; OP: 6. Quid. 22 certum; OP: certum quendam. 23 200; OP:
ducentos. 25 ac proinde ac; OP: & perinde, ac.

Axioma.

Nulla res singularis in rerum naturâ datur, quâ potentior et fortior non detur alia. Sed quâcunque data datur alia potentior, à quâ illa data potest destrui.

167

Propositio 1.

5

Nihil, quod idea falsa positivum habet, tollitur praesentiâ veri, quatenus verum.

Demonstratio.

89^v

Falsitas in solâ privatione cognitionis, quam ideae inadaequatae involvunt, consistit (per pr. 35. p. 2.), nec ipsae aliquid habent positivum, propter quod falsae dicuntur (per pr. 33. p. 2.), sed contra, quatenus ad Deum referuntur verae sunt (per pr. 32. p. 2.). Si igitur id, quod idea falsa positivum habet, praesentiâ veri, quatenus verum est, tolleretur, tolleretur ergo idea vera à se ipsa, quod (per pr. 4. p. 3.) est absurdum.

Scholium.

15

Intelligitur haec prop. clarius ex 2. Coroll. pr. 16. p. 2. Nam imaginatio idea est, quae magis corporis humani praesentem constitutionem, quam corporis externi naturam indicat, non quidem distincte, sed confuse; unde fit, ut mens errare dicatur. Ex. gr. cum solem intuemur, eundem 200 circiter pedes à nobis distare imaginamur; in quo tamdiu fallimur, quamdiu veram ejus distantiam ignoramus; sed cognitâ ejus distantia tollitur quidem error, sed non imaginatio, hoc est idea solis, quae ejusdem naturam eatenus explicat, quatenus corpus ab eodem afficitur, adeoque, quamvis veram ejusdem distantiam noscamus, ipsum nihilominus prope nobis adesse imaginabimur. Nam ut in schol. pr. 35. p. 2. diximus, non eâ de causâ solem adeo propinquum imaginamur, quia ejus veram distantiam ignoramus, sed quia mens eatenus magnitudinem solis concipit, quatenus corpus ab eodem afficitur. Sic cum solis radij aquae superficiei incidentes ad nostros oculos reflectuntur, eundem perinde ac si in aquâ esset imaginamur, tamen si verum ejus locum noverimus, et sic reliquae imaginationes, quibus mens fallitur, sive eae naturalem corporis constitutionem, sive, quod

14 absurdum; OP: absurdum Ergo Nihil, quod idea, & Q.E.D. 18 After externi: constitutionem *erased*. 20 200; OP: ducentos. 21 tamdiu: *correction of* tamen, in a second hand. 22 ejus; OP: ejusdem. 23 eatenus; OP: eatenus tantum.

168 ejusdem agendi potentiam augeri vel minui indicant, vero non sunt |
 contrariae nec ejusdem praesentiâ evanescunt. Fit quidem, cum falsò
 90^r aliquod malum timemus, ut timor evanescat audito vero nuncio; sed
 contra etiam fit, cum malum, quod certò venturum est, | timemus, ut
 timor etiam evanescat audito falso nuntio; atque adeo imaginationes 5
 non praesentiâ veri, quatenus verum, evanescunt, sed quia aliae occur-
 runt ijs fortiores, quae rerum imaginatarum praesentem existentiam
 secludunt, ut pr. 17. p. 2. ostendimus.

Propositio 2.

Nos eatenus patimur, quatenus naturae sumus pars, quae per se absque 10
 alijs non potest concipi.

Demonstratio.

Nos tum pati dicimur cum aliquid in nobis oritur, cujus non nisi
 partialis sumus causa (per def. 2. p. 3.) hoc est (per def. 1. p. 3.) aliquid,
 quod ex solis nostrae naturae legibus deduci nequit. Patimur igitur, 15
 quatenus naturae sumus pars, quae per se absque alijs concipi nequit.
 Q.E.D.

Propositio 3.

Vis quâ homo in existendo perseverat limitata est, et à potentia causa-
 rum externarum infinite superatur. 20

Demonstratio.

Patet enim ex ax. 1 hujus. Nam dato homine datur aliquid aliud, puta A
 potentius, et dato A datur deinde aliud, puta B ipso A potentius, et hoc
 in infinitum; ac proinde potentia hominis potentiâ alterius rei definitur,
 et à potentiâ causarum externarum infinitè superatur. Q.E.D. 25

Propositio 4.

Fieri non potest, ut homo naturae non sit pars, et ut nullas possit
 pati mutationes, nisi, quae per solam suam naturam possint intelligi,
 quarumque adaequata sit causa.

3 nuncio; OP: nuntio. 4 certò; OP: certè. 5 *After* nuntio: sed contra etiam sit
 cum malum, *crossed out*. 7 imaginatarum; OP: quas imaginamur. 15 nostrae
 naturae legibus; OP: legibus nostrae naturae. 16 concipi nequit; OP: nequit concipi.
 22 Patet enim ex ax. 1 hujus; OP: Patet ex Axiomate hujus. 27 naturae non sit; OP:
 non sit Naturae.

169

Demonstratio.

90^v

Potentia, quâ res singulares et consequenter homo suum esse conservat, est ipsa Dei sive naturae potentia (per coroll. pr. 24. p. 2.) non quatenus infinita est, sed quatenus per humanam actualem essentiam explicari potest (per pr. 7. p. 3.). Potentia itaque hominis, quatenus per ipsius actualem essentiam explicatur, pars est infinitae Dei seu naturae potentiae, hoc est (per pr. 34. p. 1.) essentiae. Quod erat primum. Deinde | si fieri potest, ut homo nullas possit pati mutationes, nisi quae per solam ipsius hominis naturam possint intelligi, sequeretur (per pr. 4. et 6. p. 3.) ut non possit perire, sed ut semper necessariò existeret; atque hoc sequi deberet ex causa cujus potentia finita aut infinita sit, nempe vel ex sola hominis potentia, qui scilicet potis esset, ut à se removeret reliquas mutationes, quae à causis externis oriri possent, vel infinita naturae potentia, à quâ omnia singularia ita dirigirentur, ut homo nullas alias possit pati mutationes, nisi quae ipsius conservationi inserviunt. At primum (per praec. cujus demonstratio universalis est, et ad omnes res singulares applicari potest) est absurdum; ergo si fieri potest, ut homo nullas pateretur mutationes, nisi quae per solam hominis naturam possent intelligi, et consequenter (ut jam jam ostendimus) ut semper necessariò existeret, id sequi deberet ex infinita Dei potentia, et consequenter (per pr. 16. p. 1.) ex necessitate divinae naturae, quatenus alicujus hominis ideâ affectus consideratur, totius naturae ordo, quatenus ipsa sub extensionis et cogitationis attributis concipitur, deduci deberet, atque adeo (per pr. 21. p. 2.) sequeretur, ut homo esset infinitus, quod (per 1. part. hujus) est absurdum. Fieri ergo nequit, ut homo nullas alias pateretur mutationes, nisi quarum ipse adaequata sit causa. Q.E.D.

Corollarium.

Hinc sequitur hominem necessario passionibus esse semper obnoxium, communemque naturae ordinem sequi, et eidem parere, seseque eidem quantum rerum natura exigit accommodare.

8 potest; OP: possit. 10 possit; OP: posset. 15 dirigirentur; OP: dirigerentur. || possit; OP: posset. 16 per praec; OP: per Prop. praeced. 19 solam; OP: solam ipsius. 20 ut jam jam; OP: sicut jam. 21 infinita Dei; OP: Dei infinita. 26 hujus; OP: hujus Demonstrationis. || ergo; OP: itaque. 26–27 nullas; OP: ullas; *Sphalmata*: nullas. 27 pateretur; OP: patiat.

170

Propositio 5.

Vis et incrementum cuiusque passionis, ejusque in existendo perseverantia non definitur potentiâ, quâ nos in existendo perseverare conamur, sed causae externae potentia cum nostra comparata.

91^r

Demonstratio.

5

Passionis essentia non potest per solam nostram essentiam explicari (per def. 1. et 2. p. 3.), hoc est (per pr. 7. p. 3.) passionis potentia definiri nequit potentiâ, quâ in nostro esse perseverare conamur; sed (ut pr. 16. p. 2. ostensum est) definiri necessario debet potentiâ causae externae, cum nostra comparata. Q.E.D.

10

Propositio 6.

Vis alicujus passionis seu affectus reliquas hominis actiones seu potentiam superare potest, ita ut affectus pertinaciter homini adhaereat.

Demonstratio.

Vis et incrementum cuiusque passionis ejus in existendo perseverantia definitur potentiâ causae externae cum nostrâ comparatâ (per praec.) adeoque (per pr. 3. hujus) hominis potentiam superare potest etc. ut proponebatur.

15

Propositio 7.

Affectus coerceri nec tolli potest, nisi per affectum contrarium et fortio-
riorem affectu coercendo.

20

Demonstratio.

Affectus, quatenus ad mentem refertur, est idea, quâ mens majorem vel minorem sui corporis existendi vim, quam antea, affirmat (per General. affect. def.). Cum igitur mens aliquo affectu conflictatur, corpus afficitur simul affectione, qua ejus agendi potentia | augetur vel minuitur. Porro haec corporis affectio (per pr. 5. hujus) vim à suâ causâ accipit perseverandi in suo esse, quae proinde nec coerceri nec tolli potest, nisi à causâ corporeâ (per pr. 6. p. 2.) quae corpus afficiat affectione ei contraria (per pr. 5. p. 3.) et fortiore (per ax. 1. hujus) atque adeo (per pr.

25

171

30

2 cujusque; OP: cujuscunque. 12 After hominis: affectiones, *erased*. 15 cujusque; OP: cujuscunque. || ejus; OP: ejusque. 16 per praec.; OP: per Prop. praec. 17–18 ut proponebatur; OP: Q.E.D. 25 def.; OP: definitionem, quae reperitur sub finem Tertiae Partis). 29 ei; OP: illi. 30 ax. 1. hujus; *Sphalmata*: per Axioma hujus.

12. p. 2.) mens afficitur ideâ affectionis fortioris, et contrariae priori, hoc est (per general. affect. definit.) mens afficietur affectu fortiori et contrario priori, qui scilicet prioris existentiam secludet vel tollet; ac
 91^v proinde affectus nec tolli nec coerceri potest, nisi per | affectum contrarium et fortiorem. Q.E.D. 5

Corollarium.

Affectus, quatenus ad mentem refertur, nec coerceri nec tolli potest, nisi per ideam corporis affectionis contrariae, et fortioris affectione, quâ patimur. Nam affectus, quo patimur nec coerceri nec tolli potest, nisi per affectum eodem fortiorem eique contrarium (per praec.) hoc
 10 est (per general. affect. def.) nisi per ideam corporis affectionis fortioris, et contrariae affectioni, quâ patimur.

Propositio 8.

Cognitio boni et mali nihil aliud est quam laetitiae vel tristitiae affectus, quatenus ejus sumus conscij. 15

Demonstratio.

Id bonum aut malum vocamus, quod nostro esse conservando prodest vel obest (per def. 1. et 2. hujus), hoc est (per pr. 7. p. 3.) quod nostram agendi potentiam auget vel minuit, juvat vel coercet. Quatenus itaque (per def. laetitiae et tristitiae, quam vide in schol. pr. 11. p. 3.) rem
 20 aliquam nos laetitia vel tristitiâ afficere percipimus, eandem bonam aut malam vocamus, atque adeo boni et mali cognitio nihil aliud est quam laetitiae aut tristitiae idea, quae ex ipso laetitiae vel tristitiae affectu necessariò sequitur (per pr. 22. p. 2.). At haec idea eodem modo unita est affectui, ac mens unita est corpori (per pr. 21. p. 2.), hoc est (ut in
 25 schol. ejusdem prop. ostensum) haec idea ab ipso affectu, | sive (per gen. affect. def.) ab ideâ corporis affectionis reverâ non distinguitur, nisi solo conceptu; ergo haec cognitio boni et mali nihil est, quam ipse affectus, quatenus ejusdem sumus conscij. Q.E.D. 172

Propositio 9.

Affectus cujus causam in praesenti nobis adesse imaginamur fortior est, quam si eandem non adesse imaginaremur. 30

8 affectione; OP: affectiones, *corrected in Sphalmata*. 10 per praec.; OP: per Prop. praec. 20 quam; OP: quas. 23 aut; OP: vel. 28 est; OP: est aliud.

Demonstratio.

92^r Imaginatio est idea, qua mens rem ut praesentem contemplatur (vide
 ejus definit. in schol. pr. 17. p. 2.) | quae tamen magis corporis humani
 constitutionem quam rei externae naturam indicat (per coroll. 2. pr.
 16. p. 2.). Est igitur affectus (per gener. aff. def.) imaginatio, quate- 5
 nus corporis constitutionem indicat. At imaginatio (per pr. 17. p. 2.)
 intensior est, quamdiu nihil imaginamur, quod rei externae praesen-
 tem existentiam secludit; ergo etiam affectus, cujus causam in praesenti
 nobis adesse imaginamur, intensior seu fortior est, quam si eandem
 non adesse imaginaremur. Q.E.D. 10

Scholium.

Cum suprà pr. 18. p. 3. dixerimus, nos ex rei futurae vel praeteritae ima-
 gine eodem affectu affici, ac si res imaginata praesens esset, expresse
 monui id verum esse, quatenus ad solam ipsius rei imaginem attendi- 15
 mus (est enim ejusdem naturae sive res imaginata sit sive minus) sed
 non negavi eandem debiliorem reddi, quando alias res nobis praesen-
 tes contemplamur, quae rei futurae praesentem existentiam secludunt,
 quod tum monere neglexi, quia in hac parte de affectuum viribus agere
 constitueram.

Corollarium.

Imago rei futurae vel praeteritae, hoc est rei quam cum relatione ad
 tempus futurum vel praeteritum secluso praesenti contemplamur, cae-
 173 teris paribus debilior est imagine rei praesentis, et | consequenter affec-
 tus erga rem futuram vel praeteritam, caeteris paribus remissior est erga
 rem praesentem affectu. 25

Propositio 10.

Erga rem futuram, quam cito affuturam imaginamur, intensius affici-
 mur, quam si ejus existendi tempus longius à praesenti distare ima-
 ginaremur; et memoria rei, quam non diu praeterijisse imaginamur,
 intensius etiam afficimur, quam si eandem diu praeterijisse imagina- 30
 remur.

12 suprà; OP: suprà in. || dixerimus; OP: dixerim.

13 imaginata; OP: quam imaginamur.

15 res imaginata sit sive minus; OP: res imaginati simus, sive non simus.

24-25 erga rem praesentem affectu; OP: affectu erga rem praesentem.

92^v

Demonstratio.

Quatenus enim rem cito affuturam vel non diu praeterijisse imaginamur, eo ipso aliquid imaginamur, quod rei praesentiam minus secludit, quam si ejusdem futurum existendi tempus longius à praesenti distare, vel quod dudum praeterierit imaginaremur (ut per se notum) adeoque (per praec.) eatenus intensius erga eandem afficiemur. Q.E.D. 5

Scholium.

Ex ijs, quae ad def. 6. hujus notavimus, sequitur nos erga objecta, quae a praesenti longioris temporis intervallo distant, quam quod imaginando determinare possumus, quamvis ab invicem longo temporis intervallo distare intelligamus, aequè tamen remissè affici. 10

Propositio 11.

Affectus erga rem, quam ut necessariam imaginamur, caeteris paribus intensior est, quam erga possibilem vel contingentem, sive non necessariam. 15

Demonstratio.

Quatenus rem aliquam necessariam esse imaginamur, eatenus ejus existentiam affirmamus, et contra rei existentiam negamus, quatenus eandem non necessariam imaginamur (per schol. 1. pr. 33. p. 1.) ac proinde (per pr. 9. hujus) affectus erga rem necessariam caeteris paribus intensior est, quam erga non necessariam. Q.E.D. 174 20

Propositio 12.

Affectus erga rem quam scimus in praesenti non existere, et quam ut possibilem imaginamur, caeteris paribus intensior est, quam erga contingentem. 25

Demonstratio.

Quatenus rem ut contingentem imaginamur, nulla alterius rei imagine afficimur, quae rei existentiam ponat (per def. 3. hujus) sed contra (ex hijpothesi) quaedam imaginamur, quae ejusdem praesentem existentiam secludunt. At quatenus rem in futurum possibilem esse 30

4 futurum: *added, possibly in a second hand.* 6 praec.; OP: praec. Prop. 8 hujus: *added, possibly in a second hand;* OP: hujus Partis. 9 longioris; OP: longiori. 19 necessariam; OP: necessariam esse. 29 ex hijpothesi; OP: secundum Hypothesin.

93^r imaginamur, eatenus | quaedam imaginamur, quae ejusdem existentiam ponunt (per def. 4 hujus) hoc est (per pr. 18. p. 3.) quae spem vel metum foveat; atque adeo affectus erga rem possibilem vehementior est. Q.E.D.

Corollarium.

5

Affectus erga rem, quam scimus in praesenti non existere, et quam ut contingentem imaginamur, multò remissior est quam si rem in praesenti nobis adesse imaginaremur.

Demonstratio.

Affectus erga rem, quam in praesenti existere imaginamur, intensior est, quam si eandem ut futuram imaginaremur (per coroll. pr. 9. hujus) et multo vehementior est, si tempus futurum à praesenti multum distare imaginaremur (per pr. 10. hujus). Est itaque affectus erga rem, cujus existendi tempus longe à praesenti distare imaginamur, multo remissior, quam si eandem ut praesentem imaginaremur et nihilominus (per praec.) intensior est, quam si eandem rem ut contingentem imaginaremur, atque adeo affectus erga rem contingentem multo magis remissior est, quam si rem in praesenti nobis adesse imaginaremur. Q.E.D.

175

Propositio 13.

20

Affectus erga rem contingentem, quam scimus in praesenti non existere, caeteris paribus remissior est, quam affectus erga rem praeteritam.

Demonstratio.

Quatenus rem ut contingentem imaginamur, nullà alterius rei imagine afficimur, quae rei existentiam ponat (per def. 3. hujus). Sed contrà (juxta hijpothesin) quaedam imaginamur, quae ejusdem praesentem existentiam secludunt. Verum quatenus eandem cum relatione ad tempus praeteritum imaginamur, eatenus aliquid imaginari supponimur, quod ipsam | ad memoriam redigit sive quod rei imaginem excitat (vide 93^v pr. 18. p. 2. cum ejusdem schol.), ac proin eatenus efficit, ut ipsam veluti praesens esset contemplerur (per coroll. pr. 17. p. 2.) atque adeo (per 25 30

12 multum; OP: non multum. 16 per praec.; OP: per Prop. praec. 17 multo magis; OP: multo. 18 est; OP: erit. 27 juxta hijpothesin; OP: secundum Hypothesin. 31 proin; OP: proinde || veluti; OP: ac si.

pr. 9. hujus) affectus erga rem contingentem, quam scimus in praesenti non existere, caeteris paribus remissior erit, quam affectus erga rem praeteritam. Q.E.D.

Propositio 14.

Vera boni et mali cognitio, quatenus vera, nullum affectum coercere potest, sed tantum quatenus ut affectus consideratur. 5

Demonstratio.

Affectus est idea, qua mens majorem vel minorem sui corporis existendi vim, quam antea affirmat (per gen. affect. def.) atque adeo (per pr. 1. hujus) nihil positivum habet, quod praesentiâ veri tolli possit, et consequenter vera boni et mali cognitio, quatenus vera, nullum affectum coercere potest. At quatenus affectus est (vide pr. 8. hujus) si fortior affectu coercendo sit, eatenus tantum (per pr. 7. hujus) affectum coercere poterit. Q.E.D. 10

176

Propositio 15.

15

Cupiditas, quae ex vera boni et mali cognitione oritur, multis alijs cupiditatibus, quae ex affectibus, quibus conflictamur, oriuntur, restingui vel coerceri potest.

Demonstratio.

94^r

Ex vera boni et mali cognitione, quatenus haec (per pr. 8. hujus) affectus est, oritur necessariò cupiditas (per 1. affect. def.) quae eo est major, quo affectus, ex quo oritur, major est (per pr. 37. p. 3.). Sed quia haec cupiditas (per hijpothesin) ex eo quod aliquid vere intelligimus oritur, sequitur erga ipsa in nobis, quatenus agimus (per pr. 3. p. 3.) adeoque per solam nostram essentiam debet intelligi (per def. 2. p. 2.) et consequenter (per pr. 7. p. 3.), ejus vis et incrementum solâ humanâ potentiâ definiri debet. Porro cupiditates, | quae ex affectibus quibus conflictamur oriuntur, eo etiam majores sunt, quo hi affectus vehementiores erunt, atque adeo earum vis et incrementum (per prop. 5. hujus) potentiâ causarum externarum definiri debet, quae si cum nostra comparetur, nostram potentiam indefinitè superat (per pr. 3. hujus) atque 20 25 30

2 *Before* erit: est *erased*. 24 erga; OP: ergo. 24–25 adeoque; OP: atque adeò. || adeoque ... p. 2): *added in the lower margin, in the first hand*. 25 per def. 2. p. 2.; OP: per defin. 2. p. 3.

adeo cupiditates, quae ex similibus affectibus oriuntur, vehementiores esse possunt illâ, quae ex vera boni et mali cognitione oritur, ac proinde (per pr. 7. hujus) eandem coercere vel restringere poterunt. Q.E.D.

Propositio 16.

Cupiditas, quae ex cognitione boni et mali, quatenus haec cognitio futurum respicit, oritur, facilius rerum cupiditate, quae in praesentiâ suaves sunt coerceri vel restringi potest.

5

Demonstratio.

Affectus erga rem, quam futuram imaginamur, remissior est, quam erga praesentem (per coroll. pr. 9. hujus). At cupiditas, quae ex vera boni et mali cognitione oritur, tametsi haec cognitio circa res, quae in praesentiâ bonae sunt, versetur, restringi vel | coerceri potest aliquâ temerariâ cupiditate (per praec. cujus demonstr. universalis est). Ergo cupiditas, quae ex eâdem cognitione, quatenus haec futura prospicit, oritur, facilius coerceri vel restringi poterit etc. Q.E.D.

177

10

15

Propositio 17.

Cupiditas quae ex verâ boni et mali cognitione, quatenus haec circa res contingentes versatur, multo adhuc facilius potest coerceri cupiditate rerum, quae in praesentiâ sunt. Quod eodem modo ac praec. pr. demonstratur ex coroll. pr. 12. hujus.

20

94^v

Scholium.

His me causam ostendisse credo, cur homines opinione magis, quam verâ ratione commoveantur, et cur vera boni et mali cognitio animi commotiones excitet, et saepe omni libidinis generi cedat. Unde illud poetae natum Video meliora proboque deteriora sequor. Quod etiam Ecclesiastes in mente habuisse videtur, cum dixit: qui augeat scientiam, augeat dolorem. Atque haec non eum in finem dico, inde ut concludam praestabilius esse ignorare quam scire, vel quod stulto intelligens in moderandis affectibus nihil intersit; sed ideo, quia necesse est, tam

25

13 per praec.; OP: per Prop. praeced. 14 futura prospicit; OP: futurum respicit. 17 quae; OP: quae oritur. || *After verâ: et erased.* 18 *After facilius: fa erased.* || potest coerceri; OP: coerceri potest. 19 in praesentiâ; OP: praesentes. || Quod eodem modo ac praec. pr.; OP: Demonstratio. Propositio haec eodem modo, ac Prop. praeced. 25 Quod; OP: Quod idem. 27 inde ut; OP: ut inde. 29–243.1 tam potentiam quam impotentiam nostrae naturae nosse; OP: nostrae naturae tam potentiam, quam impotentiam noscere.

potentiam quam impotentiam nostrae naturae nosse, ut determinare possimus, quid ratio in moderandos affectus possit, et quid minus, et in hâc parte de solâ humanâ impentiâ me acturum dixi. Nam de rationis in affectus potentiâ separatim agere constitui.

Propositio 18.

5

Cupiditas quae ex laetitiâ oritur, caeteris paribus, fortior est cupiditate, quae ex tristitia oritur.

Demonstratio.

178 Cupiditas est ipsa hominis essentia (per 1. affect. def.) hoc est (per pr. 10
7. p. 3.) conatus, quo homo in suo esse perseverare conatur. | Quare
cupiditas, quae ex laetitiâ oritur, ipso laetitiae affectu (per def. laetitiae,
quam vide in schol. pr. 11. p. 3.) juvatur vel augetur; quae autem contrâ
ex tristitia oritur, ipso tristitiae affectu (per idem schol.) minuitur vel
coercetur; atque adeo vis cupiditatis, quae ex laetitia oritur, potentiâ
humanâ simul et potentiâ causae externae, quae autem ex tristitiâ 15
sola humanâ potentia definiri debet; ac proinde hac illa fortior est.
Q.E.D.

95^r

Scholium.

His paucis humanae impotentiae et inconstantiae causas, et cur homi-
nes rationis praecepta non servant explicui. Superest jam, ut ostendam, 20
quid id sit, quod ratio nobis praescribit, et quinam affectus cum ratio-
nis humanae regulis conveniant, quive contra ijsdem contrarij sint. Sed
antequam haec prolixo nostro Geometrico ordine demonstrare inci-
piam, lubet ipsa rationis dictamina hic breviter ostendere, ut ea quae
sentio facilius ab unoquoque percipiantur. Cum ratio nihil contra natu- 25
ram postulet, postulat ergo ipsa, ut unusquisque se ipsum amet, suum
utile, quod reverâ utile est, quaerat, et id omne, quod hominem ad
majorem perfectionem reverâ ducit, appetat, et absolutè ut unusquis-
que suum esse, quantum in se est, conservare conetur. Quod quidem
tam necessario verum est, ut quod totum sit, suâ parte majus (vide pr. 30
4. p. 3.). Deinde quandoquidem Virtus (per def. 8. hujus) nihil aliud
sit quam ex legibus propriae naturae agere, et nemo suum esse (per pr.

1 nostrae natura nosse; OP: noscere. 2 moderandos affectus; OP: moderandis affectibus. || quid minus; OP: quid non possit. 3 After solâ: mente *erased*. 10 perseverare: *correction of* perseverat. 22 quive; OP: quinam. 24 hic; OP: hic prius. 26 se ipsum; OP: seipsum. 30 ut quod; OP: quam, quod. 32 sit; OP: est.

7. p. 3.) conservare conetur, nisi ex propriae suae naturae legibus; hinc
sequitur 1.° Virtutis fundamentum esse ipsum conatum proprium esse
conservandi, et felicitatem in eo consistere, quod homo suum esse con-
servare potest. 2.° sequitur, virtutem propter se esse appetendam nec
quicquam quod ipsâ praestabilius aut quod utilius nobis sit dari, cujus
causâ deberet appeti. 3.° denique sequitur, eos qui se interficiunt animo
esse impotentes, eosque à causis externis suae naturae repugnantibus
prorsus vinci. Porro ex post. 4. p. 2. sequitur nos efficere nunquam
posse, ut nihil extra nos indigeamus ad nostrum esse conservandum, et
ut ita vivamus, ut nullum | commercium cum rebus quae extra nos sunt,
habeamus; et si praeterea nostram | mentem spectemus, sane noster
intellectus imperfectior esset, si mens sola esset, nec quicquam praeter
se ipsam intelligeret; multa igitur extra nos dantur, quae nobis utilia,
quaeque propterea appetenda sunt. Ex his nulla praestantiora excogi-
tari possunt, quam ea, quae cum nostrâ naturâ prorsus conveniunt. Si
enim duo ex. gr. ejusdem prorsus naturae individua junguntur, indivi-
duum componunt singulo duplo potentius. Homini igitur nihil homine
utilius; nihil, inquam, homines praestantius ad suum esse conservan-
dum optare possunt, quam quod omnes in omnibus ita conveniunt,
ut omnium mentes et corpora unam quasi mentem unumque corpus
componant, et omnes simul, quantum possunt, suum esse conservare
conentur, omnesque simul omnium commune utile sibi quaerant, ex
quibus sequitur, homines, qui ex ductu rationis suum utile quaerunt,
hoc est qui ratione gubernantur, nihil sibi appetere, quod reliquis homi-
nibus non cupiant, atque adeo eosdem justos, fidos atque honestos esse.
Haec illa rationis dictamina sunt, quae hic paucis ostendere proposue-
ram antequam eadem prolixiori ordine demonstrare inciperem, quod
eâ de causâ feci, ut, si fieri posset, eorum attentionem mihi concilia-
rem, qui credunt hoc principium, quod scilicet unusquisque suum utile
quaerere tenetur, impietatis, non autem virtutis et pietatis esse fun-
damentum. Postquam igitur rem sese habere è contra breviter osten-
derim, pergo ad eandem eâdem viâ, quâ huc usque progressi sumus,
demonstrandum.

16 individua; OP: individua invicem. 19 conveniunt; OP: convenient. 23–24 homi-
nes, qui ex ductu rationis suum utile quaerunt, hoc est qui ratione gubernantur; OP:
qui ratione gubernantur, hoc est, homines qui ex ductu rationis suum utile quaerunt.
23 *After* homines, *in the margin*: qui ratione gubernantur, h.e. *in a second hand*. 31
habere è contra; OP: contrâ habere.

Propositio 19.

Id unusquisque ex legibus suae naturae necessario appetit vel aversatur,
quod bonum vel malum esse iudicat.

Demonstratio.

180 Boni et mali cognitio est (per pr. 8. hujus) ipse laetitiae vel tristitiae 5
96^r affectus, quatenus ejusdem sumus conscij ac proinde (per pr. 28. p. 3.)
id unusquisque necessario appetit, quod | bonum, et contra id aversa-
tur, quod malum | esse iudicat. Sed hic appetitus nihil est praeter ipsam
hominis essentiam seu naturam (per def. appet., quam vide in schol. pr.
9. p. 3. et 1. aff. def.). Ergo unusquisque ex solis suae naturae legibus etc. 10
Q.E.D.

Propositio 20.

Quo magis unusquisque suum utile quaerere, hoc est suum esse con-
servare conatur et potest, eo magis virtute praeditus est, et contra, qua-
tenus unusquisque suum utile hoc est suum esse conservare negligit, 15
eatenus est impotens.

Demonstratio.

Virtus est ipsa humana potentia, quae sola hominis essentiâ definitur
(per def. 8. hujus) hoc est (per pr. 7. p. 3.) quae solo conatu, quo homo
in suo esse perseverare conatur definitur. Quo ergo unusquisque magis 20
suum esse conservare conatur, et potest, eo magis virtute praeditus
est, et consequenter (per pr. 4. et 6. p. 3.) quatenus aliquis suum esse
conservare negligit, eatenus est impotens. Q.E.D.

Scholium.

Nemo igitur, nisi à causis externis, et suae naturae contrarijs victus 25
suum utile appetere, sive suum esse conservare negligit. Nemo, in-
quam, ex necessitate suae naturae, sed à causis externis coactus ali-
menta aversatur, vel se ipsum interficit, quod multis modis fieri potest;
nempe interficit aliquis se ipsum coactus ab alio, qui ejus dexteram, quâ
ensem casu prehenderat, contorquet, et cogit versus cor ipsum gladium 30
dirigere; vel quod ex mandato tyranni, ut Seneca, cogatur venas aperire

8 nihil est; OP: nihil aliud est. 8–9 praeter ipsam hominis essentiam seu naturam;
OP: quam ipsa hominis essentia, seu natura. 10 legibus; OP: legibus id necessario
appetit, vel aversatur.

suas, hoc est ut majus malum minore vitare cupiat; vel denique ex eo, quod causae latentes externae ejus imaginationem ita disponunt, et corpus ita afficiunt, ut id aliam naturam priori contrariam induat, et cujus idea in mente dari nequit (per pr. 10. p. 3.). At quod homo ex necessitate
 181 suae naturae conetur non existere vel in aliam formam mutari, id tam | 5
 impossibile, ut, quod ex nihilo aliquid fiat, ut unusquisque mediocri meditatione videre potest.

96^v

Propositio 21.

Nemo potest cupere beatus esse, bene vivere et agere, qui simul non cupiat esse, agere et vivere, hoc est actu existere. Demonstratio seu
 10 potius res ipsa per se patet, et etiam ex cupiditatis definitione. Est enim cupiditas (per 1. aff. def.) beate seu bene vivendi, agendi etc. ipsa hominis essentia, hoc est (per pr. 7. p. 3.) conatus, quo unusquisque suum esse conservare conatur.

Propositio 22.

15

Nulla virtus potest prior hâc (nempe conatu sese conservandi) concipi.

Demonstratio.

Conatus sese conservandi est ipsa rei essentia (per pr. 7. p. 3.). Si igitur aliqua virtus posset hâc, nempe hoc conatu, prior concipi, conciperetur ergo (per def. 8 hujus) ipsa rei essentia se ipsâ prior, quod (ut per se
 20 notum) est absurdum.

Corollarium.

Conatus sese conservandi primum et unicum virtutis est fundamentum. Nam hoc principio nullum aliud potest prius concipi (per praec.) et absque ipso (per pr. 21. hujus) nulla virtus potest concipi. 25

Propositio 23.

Homo, quatenus ad aliquid agendum determinatur ex eo quod ideas habet inadaequatas, non potest dici absolute ex virtute agere, sed tantum, quatenus determinatur ex eo, quod intelligit.

1 ut majus; OP: majus. 3 After ita: disponunt *erased*. 5 formam: *correction of* [naturam], *in a second hand*. || id tam; OP: tam est. 6 ut; OP: quam. 9 beatus; OP: beatum. || bene vivere et agere; OP: bene agere, et bene vivere. 10 Demonstratio; OP: Demonstratio. Hujus Propositionis Demonstratio. 14 conatur; OP: conatur. Ergo nemo potest cupere, etc. Q.E.D. 21 absurdum; OP: absurdum. Ergo nulla virtus, etc. Q.E.D. 24 per praec.; OP: per Prop. praec. 28 dici absolute; OP: absolûtè dici.

182

Demonstratio.

Quatenus homo ad agendum determinatur ex eo, quod inadaequatas
habet ideas, eatenus (per pr. 1. p. 3.) patitur, hoc est (per def. 1. et 2. p. 3.)
aliquid agit, quod per solam ejus essentiam non potest percipi, hoc est
(per def. 8. hujus) quod ex ipsius virtute non sequitur. At quatenus 5
ad aliquid agendum determinatur ex eo, quod intelligit, eatenus (per
eandem pr. 1. p. 3.) agit, hoc est (per def. 2. p. 3.) aliquid agit, quod per
solam ipsius essentiam percipitur, sive (per def. 8. hujus) quod ex ipsius
virtute adaequatè sequitur. Q.E.D.

Propositio 24.

10

Ex virtute absolutè agere nihil aliud in nobis est, quam ex ductu rationis
agere, vivere, suum esse conservare (haec tria idem significant) ex
fundamento proprium utile quaerendi.

97^r

Demonstratio.

Ex virtute absolutè agere, nihil aliud est (per def. 8. hujus) quam ex 15
legibus propriae naturae agere. At nos eatenus tantummodo agimus,
quatenus intelligimus (per pr. 3. p. 3.). Ergo ex virtute agere nihil aliud
in nobis est, quam ex ductu rationis agere, vivere, suum esse conservare,
idque (per coroll. pr. 22. hujus) ex fundamento suum utile quaerendi.
Q.E.D. 20

Propositio 25.

Nemo suum esse alterius rei causa conservare conatur.

Demonstratio.

183

Conatus, quo unaquaeque res in suo esse perseverare conatur, solâ
ipsius rei essentia definitur (per pr. 7. p. 3.) eâque solâ datâ, non 25
autem ex alterius rei essentia necessariò sequitur (per pr. 6. p. 3.)
ut unusquisque suum esse conservare conetur. Patet praeterea haec
propositio ex coroll. pr. 22. hujus. Nam si homo alterius rei causa
suum esse conservare conaretur, tum res illa primum | esset virtutis
fundamentum (ut per se notum), quod (per praedictum coroll.) est 30
absurdum.

28 hujus; OP: hujus Partis. 31 absurdum.; OP: absurdum. Ergo nemo suum esse etc.
Q.E.D.

Propositio 26.

Quicquid ex ratione conamur nihil aliud est quam intelligere, nec mens, quatenus ratione utitur, aliud sibi utile esse iudicat, nisi id, quod ad intelligendum conducit.

Demonstratio.

5

Conatus sese conservandi nihil est praeter ipsius rei essentiam (per pr. 7. p. 3.) quae quatenus talis existit, vim habere concipitur ad in existendo perseverandum (per pr. 6. p. 3.) et ea agendum, quae ex datâ suâ naturâ necessariò sequuntur (vide def. appetit. in schol. pr. 9. p. 3). At rationis essentia nihil aliud est quam mens nostra, quatenus clarè et distinctè intelligit (vide ejus def. in 2. schol. pr. 40. p. 2). Ergo (per pr. 40. p. 2.) quicquid ex ratione conamur, nihil aliud est quam intelligere. Deinde quoniam hic mentis conatus, quo mens quatenus ratiocinatur, suum esse conatur conservare, nihil aliud sit quam intelligere (per 1. part. hujus). Est ergo hic intelligendi conatus (per coroll. pr. 22. hujus) 97^v primum et unicum | virtutis fundamentum, nec alicujus finis causa (per pr. 25. hujus) res intelligere conabimur, sed contra mens, quatenus ratiocinatur, nihil sibi bonum esse concipere poterit, nisi id, quod ad intelligendum conducit (per def. 1. hujus). Q.E.D. 15

Propositio 27.

20

Nihil certò scimus bonum aut malum esse, nisi id quod ad intelligendum reverâ conducit, vel quod impedire potest, quo minus intelligamus.

Demonstratio.

Mens, quatenus ratiocinatur nihil aliud appetit, quam intelligere, nec aliud sibi utile esse iudicat nisi id quod ad intelligendum conducit 25 (per praec.). At mens (per pr. 41. et 43. p. 2. | cujus etiam schol. vide) rerum certitudinem non habet, nisi quatenus ideas habet adaequatas, sive (quod per schol. pr. 40. p. 2. idem est) quatenus ratiocinatur. Ergo nihil certo scimus bonum esse nisi id, quod ad intelligendum 30 reverâ conducit, et contra id malum, quod impedire potest, quo minus intelligamus.

7–8 ad in existendo perseverandum; OP: ad perseverandum in existendo. 12 ratione: correction in a second hand of natura, which is not crossed out, however. 14 sit; OP: est. 27 per praec.; OP: per Prop. praec. 32 intelligamus.; OP: intelligamus. Q.E.D.

Propositio 28.

Summum mentis bonum est Dei cognitio, et summa mentis virtus Deum cognoscere.

Demonstratio.

Summum quod mens intelligere potest Deus est, hoc est (per def. 5
6. p. 1.) ens absolutè infinitum, et sine quo (per pr. 15. p. 1.) nihil
esse neque concipi potest; adeoque (per pr. 26. et 27. hujus) sum-
mum mentis utile, sive (per def. 1. hujus) bonum est Dei cognitio.
Deinde mens, quatenus intelligit, eatenus tantum agit (per pr. 1. et 3.
p. 3.), et eatenus tantum (per pr. 23. hujus) potest absolute dici, quod 10
ex virtute agit. Est igitur absoluta mentis virtus intelligere. At sum-
mum, quod mens intelligere potest, Deus est (ut jam demonstravi-
mus). Ergo mentis summa virtus est, Deum intelligere seu cognoscere.
Q.E.D.

Propositio 29.

Res quaecunque singularis, cujus natura à nostra prorsus est diversa, 15
nostram agendi potentiam nec juvare nec coercere potest, et absolutè
res nulla potest nobis bona aut mala esse, nisi commune aliquid nobis-
cum habeat.

Demonstratio.

98^r Cujuscunque rei singularis, et consequenter (per coroll. pr. 10. p. 2.)
hominis potentia, quâ existit et operatur, non determinatur nisi ab aliâ
re singulari (per pr. 28. p. 1.) cujus natura (per pr. 6. p. 2.) per idem
185 attributum debet intelligi, per quod | natura humana concipitur. Nostra
igitur agendi potentia, quomodocunque ea concipiatur, determinari, et 25
consequenter juvari vel coerceri potest potentiâ alterius rei singularis,
quae aliquid commune nobis cum habet, et non potentiâ rei, cujus
natura à nostra prorsus est diversa; et quia id bonum aut malum
vocamus, quod causa est laetitiae vel tristitiae (per pr. 8. hujus), hoc
est (per schol. pr. 11. p. 3.) quod nostram agendi potentiam auget vel 30
minuit, juvat vel coercet; ergo res, cujus natura à nostrâ prorsus est
diversa, nobis nec bona nec mala esse potest. Q.E.D.

11 absoluta mentis; OP: Mentis absoluta. 12 jam; OP: jam jam. 27 nobis cum; OP: nobiscum. 29 vel; OP: aut. 32 nec bona nec; OP: neque bona, neque.

Propositio 30.

Res nulla per id quod cum nostrâ naturâ commune habet, potest esse mala, sed quatenus nobis mala est, eatenus est nobis contraria.

Demonstratio.

Id malum vocamus, quod causa est tristitiae (per pr. 8. hujus) hoc est 5
(per ejus def. quam vide in schol. pr. 11. p. 3.) quod nostram agendi
potentiam minuit vel coerces. Si igitur res aliqua per id, quod nobiscum
commune habet, nobis esset mala, posset ergo res id ipsum, quod
nobiscum commune habet, minuere vel coercere, quod (per pr. 4. p. 3.) 10
est absurdum. Nulla igitur res per id, quod nobiscum commune habet,
potest nobis esse mala, sed contrâ, quatenus mala est, hoc est (ut jam
ostendimus) quatenus nostram agendi potentiam minuere vel coercere
potest, eatenus (per pr. 5. p. 3.) nobis est contraria. Q.E.D.

Propositio 31.

Quatenus res aliqua cum nostrâ naturâ convenit, eatenus necessario 15
bona est.

98^v

Demonstratio.

Quatenus enim res aliqua cum nostra naturâ convenit, non potest (per
186 praec.) esse mala. Erit ergo necessariò vel bona vel | indifferens. Si hoc
ponatur, nempe quod nec bona sit nec mala, nihil ergo (per ax. 3. hujus) 20
ex ipsius natura sequitur, quod nostrae naturae conservationi inservit,
hoc est (per hypothesin) quod ipsius rei naturae conservationi inservit;
sed hoc est absurdum (per pr. 6. p. 3.). Erit ergo, quatenus cum nostrâ
naturâ convenit necessariò bona. Q.E.D.

Corollarium.

25

Hinc sequitur, quod, quo res aliqua magis cum nostrâ naturâ convenit,
eo nobis est utilior seu magis bona, et contrâ, quo res aliqua nobis est
utilior, eatenus cum nostrâ naturâ magis convenit. Nam quatenus cum
nostra naturâ non convenit, erit necessario à nostrâ naturâ diversa,
vel eidem contraria. Si diversa, tum (per pr. 29. hujus) nec bona nec 30
mala esse poterit; si autem contraria, erit ergo etiam ei contraria, quae

7 After potentiam: auget *erased*. 8 commune habet; OP: habet commune. 11 jam;
OP: jam jam. 18–19 per praec.; OP: per Prop. praec. 20 nec bona sit nec; OP: neque
bona sit, neque. || per ax. 3. hujus; *Sphalmata*: per Axioma hujus. 21 sequitur; OP:
sequetur. 30 nec bona nec; OP: neque bona neque.

cum nostra naturâ convenit, hoc est (per praec.) contraria bono seu mala. Nihil igitur, nisi quatenus cum nostrâ naturâ convenit, potest esse bonum, atque adeo quo res aliqua magis cum nostrâ naturâ convenit, eo est utilior, et contrâ, ut proponebatur.

Propositio 32.

5

Quatenus homines passionibus sunt obnoxij, non possunt eatenus dici, quod natura convenient.

Demonstratio.

Quae naturâ convenire dicuntur, potentiâ convenire intelliguntur (per pr. 7. p. 3.) non autem impotentiâ seu negatione, et consequenter (vide schol. pr. 3. p. 2.) neque etiam passione. Quare homines, quatenus passionibus sunt obnoxij, non possunt dici, quod naturâ convenient. Q.E.D. 10

Scholium.

Res etiam per se patet. Qui enim ait album et nigrum in eo solummodo convenire, quod neutrum sit rubrum, is absolutè affirmat, album et nigrum nullâ in re convenire. Sic etiam si quis ait, lapidem et hominem in eo tantum convenire, quod | uterque sit finitus, impotens, vel quod ex necessitate suae naturae non existit, vel denique quod potentia causarum externarum indefinite superatur, is omnino affirmat hominem et lapidem nullâ in re convenire. Quae enim in solâ negatione, sive in eo quod non habent conveniunt, ea reverâ nullâ in re conveniunt. 15 20

99^r

Propositio 33.

Homines naturâ discrepare possunt, quatenus affectibus, qui passiones sunt, conflictantur, et eatenus etiam unus idemque homo varius est et inconstans. 25

Demonstratio.

Affectuum natura seu essentia non potest per solam nostram essentiam seu naturam explicari (per def. 1. et 2. p. 3.) sed potentia, hoc est (per pr. 7. p. 3.) naturâ causarum externarum cum nostra comparata definiri debet. Unde fit, ut uniuscujusque affectus tot species dentur, quot sunt 30

1 per praec.; OP: per Prop. praec. 4 ut proponebatur; OP: Q.E.D. 11 After quatenus: homin, *erased*. 18 eo; OP: hoc. 19 quod; OP: quod à. 20–21 hominem et lapidem; OP: lapidem, & hominem.

species objectorum, à quibus afficimur (vide pr. 56. p. 3.), et ut homines ab uno eodemque objecto diversimode afficiantur (vide pr. 51. p. 3.), atque eatenus naturâ discrepent, et denique ut unus idemque homo (per eandem pr. 51. p. 3.) erga idem objectum diversimode afficiatur, atque eatenus varius sit. Q.E.D.

5

Propositio 34.

Quatenus homines affectibus qui passiones sunt conflictantur, possunt invicem esse contrarij.

Demonstratio.

Homo ex. gr. Petrus potest esse causa, ut Paulus contristetur, propterea quod aliquid habeat simile rei, quam Paulus odit (per pr. 16. p. 3.) vel propterea quod Petrus solus re aliquâ potitur, quam ipse Paulus etiam amat (vide pr. 32. p. 3. cum ejusdem schol.) vel ob alias causas (harum praecipuas vide in schol. pr. 55. p. 3.); atque adeo inde fiet (per def. 7. aff.), ut Paulus Petrum odio habeat, et consequenter facile fiet (per pr. 188 40. p. 3. | cum ejusdem schol.), ut Petrus Paulum contra odio habeat, atque adeo (per pr. 39. p. 3.) ut invicem malum inferre conentur, hoc est (per pr. 30. hujus) ut invicem sint contrarij. At affectus tristitiae semper passio est (per pr. 59. p. 3.). Ergo homines quatenus conflictantur etc. Q.E.D.

20

Scholium.

Dixi quod Paulus odio Petrum habeat, quia id imaginatur id eundem possidere, quod ipse Paulus etiam amat; unde primâ fronte videtur sequi, quod hi duo ex eo quod idem amant, et consequenter ex eo, 99^v quod naturâ conveniunt, invicem damno sint; atque adeo si | hoc 25 verum est, falsae essent pr. 30. et 31. hujus. Sed si rem aequo pondere examinare velimus, haec omnia convenire omninò videbimus. Nam hi duo non sunt invicem molesti, quatenus naturâ conveniunt, hoc est quatenus uterque idem amat, sed quatenus ab invicem discrepant. Nam quatenus uterque idem amat, eo ipso utriusque amor fovetur (per pr. 30 31. p. 3.) hoc est (per def. 6. aff.) eo ipso utriusque laetitia fovetur. Quare

5 sit; OP: sit, etc. 11 habeat; OP: habet. 16 ejusdem; OP: ejus. 19–20 conflictantur etc. Q.E.D.; OP: conflictantur affectibus, qui passiones sunt, possunt invicem esse contrarij. Q.E.D. 22 quia id; OP: quia. 25 invicem; OP: sibi invicem. 26 hujus; OP: hujus Partis. || aequo pondere; OP: aequâ lance.

longe abest, ut quatenus idem amant, et naturâ conveniunt, invicem molesti sint. Sed hujus rei causa, ut dixi, nulla alia est, quam quia naturâ discrepare supponuntur. Supponimus namque Petrum ideam habere rei amatae jam possessae, et Paulum contrâ ideam rei amatae amissae. Unde fit, ut hic tristitia, et ille contrâ laetitia afficiatur, et eatenus invicem contrarij sint. Et ad hunc modum ostendere facile possumus reliquas odij causas ab hoc solo pendere, quod homines naturâ discrepent, et non ab eo quod conveniant. 5

Propositio 35.

Quatenus homines ex ductu rationis vivunt, eatenus tantum naturâ semper necessariò conveniunt. 10

Demonstratio.

Quatenus homines affectibus, qui passiones sunt, conflictantur, possunt esse naturâ diversi (per pr. 33. hujus), et invicem | contrarij (per praec.). Sed eatenus homines tantum agere dicuntur, quatenus ex ductu rationis vivunt (per pr. 3. p. 3.) atque adeo, quicquid ex humanâ naturâ, quatenus ratione definitur, sequitur, id (per def. 2. p. 3.) per solam humanam naturam, tanquam per proximam suam causam debet intelligi. Sed, quia unusquisque ex suae naturae legibus id appetit, quod bonum, et id amovere conatur, quod malum esse judicat (per pr. 19. hujus) et cum praeterea id quod ex dictamine rationis bonum aut malum esse judicamus, necessariò bonum aut malum sit (per pr. 41. p. 2.). Ergo homines quatenus ex ductu rationis vivunt, eatenus tantum ea necessariò agunt, quae humanae naturae et consequenter unicuique homini necessariò bona sunt, hoc est (per coroll. pr. 31. hujus) quae cum naturâ | uniuscujusque hominis conveniunt, atque adeo homines etiam inter se quatenus ex ductu rationis vivunt, necessario semper conveniunt. Q.E.D. 189 15 20 25 100^f

Corollarium 1.

Nihil singulare in rerum naturâ datur, quod homini sit utilius quam homo, qui ex ductu rationis vivit. Id enim homini utilissimum est, quod cum suâ naturâ maximè convenit (per coroll. pr. 31. hujus) hoc est (ut per se notum) homo. At homo ex legibus suae naturae absolutè agit, 30

5 et; OP: atque. 8 discrepent; OP: discrepant. || quo; OP: in quo. || conveniant; OP: conveniunt. 15 praec.; OP: Prop. praec. 31 Id enim; OP: Nam id.

quando ex ductu rationis vivit (per def. 2. p. 3.) et eatenus tantum cum naturâ alterius hominis necessariò semper convenit (per praec.). Ergo homini inter res singulares nihil utilius datur, quam homo etc. Q.E.D.

Corollarium 2.

Cum maximè quivis homo suum sibi utile quaerit, tum maximè homines sunt invicem utiles. Nam quo magis unusquisque suum utile quaerit, et se conservare conatur, eo magis virtute praeditus est (per pr. 20. hujus), sive, quod idem est (per def. 8. hujus) eo majore potentiâ praeditus est ad agendum ex suae naturae legibus, hoc est (per pr. 3. p. 3.) ad vivendum ex ductu rationis. At homines tum maximè naturâ conveniunt, cum ex ductu rationis vivunt (per praec.). Ergo (per praecus. coroll.) tum maximè homines erunt invicem utiles, cum maxime unusquisque suum sibi utile quaerit. Q.E.D.

190

Scholium.

Quae modo ostendimus ipsa etiam experientia quotidie tot, tamque luculentis testimonijs testatur, ut omnibus fere in ore sit: hominem homini Deum esse. Fit tamen raro, ut homines ex ductu rationis vivant; sed cum ijs ita comparatum est, ut plerumque invidi, et invicem molesti sint. At nihilominus vitam solitariam vix transigere queunt, ita ut plerisque illa definitio, quod homo sit animal sociale, valde arriserit. Et revera res ita se habet, ut ex hominum communi societate multo plura commodam orientur, quam damna. Rideant igitur quantum velint res humanas Satijrici, easque detestentur Theologi, et laudent quantum possunt Melancholici vitam | incultam et agrestem, hominesque contemnant et admirentur bruta, experientur tamen homines mutuo auxilio, ea quibus indigent, multo facilius sibi parare, et non nisi junctis viribus pericula, quae ubique imminet, vitare posse, ut jam taceam, quod multo praestabilius sit, et cognitione nostrâ magis dignum, hominum quam brutorum facta contemplari. Sed de his alias fusius.

100^v

Propositio 36.

Summum bonum eorum, qui virtutem sectantur, omnibus commune est, eoque omnes gaudere possunt.

2 praec.; OP: Prop. praeced. 3 inter res singulares nihil; OP: nihil inter res singulares. 5 quivis; OP: unusquisque. 6 invicem; OP: sibi invicem. 11 praec.; OP: Prop. praeced. 12 invicem; OP: sibi invicem. 13 sibi utile; OP: utile sibi. 18 et; OP: atque. 29 fusius; OP: prolixiùs. 32 omnes; OP: omnes aequae.

Demonstratio.

Ex virtute agere est ex ductu rationis agere (per pr. 24. hujus) et quicquid ex ratione conamur agere, est intelligere (per pr. 26. hujus) adeoque (per pr. 28. hujus) summum bonum eorum, qui virtutem sectantur, est, Deum cognoscere, hoc est (per pr. 47. p. 2. et ejusdem schol.) bonum, quod omnibus hominibus commune est, et ab omnibus, quatenus ejusdem sunt naturae, possideri aeque potest. Q.E.D. 5

Scholium.

Si quis autem roget, quid si summum bonum eorum, qui virtutem sectantur, non esset omnibus commune? an non inde, ut | suprâ (vide 191 pr. 34. hujus) sequeretur, quod homines, qui ex ductu rationis vivunt, hoc est (per pr. 35. hujus) homines, quatenus naturâ conveniunt, essent invicem contrarij? Is hoc sibi responsum habeat, non ex accidenti, sed ex ipsâ naturâ rationis oriri, ut hominis summum bonum omnibus sit commune, nimirum quia ex ipsa humanâ essentia, quatenus ratione 15 definitur, deducitur; et quia homo nec esse nec concipi potest, si potestatem non haberet, gaudendo hoc summo bono. Pertinet namque (per pr. 47. p. 2.) ad mentis humanae essentiam, adaequatam habere cognitionem aeternae et infinitae essentiae Dei. 10

Propositio 37.

Bonum, quod unusquisque, qui sectatur virtutem, sibi appetit, reliquis hominibus etiam cupiet, et eo magis, quo majorem Dei habuerit cognitionem. 20

Demonstratio.

Homines, quatenus ex ductu rationis vivunt, sunt homini utilissimi (per coroll. 1. pr. 35. hujus) adeoque (per pr. 19. hujus) ex ductu rationis conabimur necessariò efficere, ut homines ex ductu rationis vivant. At 25
101^r bonum, quod | unusquisque, qui rationis dictamine vivit, hoc est (per pr. 24. hujus) qui virtutem sectatur, sibi appetit, est intelligere (per pr. 26. hujus). Ergo bonum, quod unusquisque sectatur sibi appetit, reliquis hominibus etiam cupiet. Deinde cupiditas, quatenus ad mentem 30
refertur, est ipsa essentia mentis (per 1. aff. def.) mentis autem essentia

3-4 adeoque; OP: atque adeo. 6 ab omnibus; OP: ab omnibus hominibus. 16 homo nec: *added in a second hand.* || potest; OP: posset. 17 gaudendo; OP: gaudendi. 19 infinitae; OP: infinitiae. 26 adeoque; OP: atque adeo. 28 qui; OP: qui ex. 30 sectatur; OP: qui virtutem sectatur. 32 *After ipsa: hominis, erased.* || essentia mentis; OP: mentis essentia.

in cognitione consistit (per pr. 11. p. 2.), quae Dei cognitionem involvit (per pr. 47. p. 2.), et sine quâ (per pr. 15. p. 1.) nec esse nec concipi potest; adeoque quo mentis essentia majorem Dei cognitionem involvit, eo cupiditas, quâ is qui virtutem sectatur, bonum quod sibi appetit alteri cupit, etiam major erit. Q.E.D.

5

Aliter.

192 Bonum, quod homo sibi appetit et amat constantius amabit, | si viderit, alios idem amare (per pr. 31. p. 3.) adeoque (per coroll. ejusdem pr.) conabitur, ut reliqui idem ament, et quia hoc bonum (per praec.) omnibus commune est, eoque omnes gaudere possunt, conabitur ergo 10 (per eandem rationem) ut omnes eodem gaudeant, et (per pr. 37. p. 3.) eo magis, quo hoc bono magis fruatur. Q.E.D.

Scholium.

Qui ex solo affectu conatur, ut reliqui ament quod ipse amat et ut reliqui ex ipsius ingenio vivant, solo impetu agit, et ideo odiosus est, 15 praecipue ijs, quibus alia placent, quique propterea etiam student, et eodem impetu conantur, ut reliqui contrâ ex ipsorum ingenio vivant. Dein quoniam summum, quod homines ex affectu appetunt, bonum saepe tale sit, ut unus tantum possit esse ejus compos, hinc fit, ut qui 20 amant, mente sibi non constant, et dum laudes rei, quam amant, narrare gaudent, timeant credi. At qui reliquos conatur ratione ducere, non impetu sed humaniter et benignè agit, et sibi maxime mente constat. Porro quicquid cupimus et agimus, cujus causa sumus, quatenus Dei habemus ideam, sive quatenus Deum cognoscimus, ad Religio- 25 nem refero. Cupiditatem autem bene faciendi, quae ex eo ingeneratur, quod ex rationis ductu vivimus, Pietatem voco. Cupiditatem deinde, quâ homo, qui ex ductu rationis vivit, tenetur, ut reliquos sibi amici- 101^v tiâ jungat, Honestatem voco, et id honestum, quod homines, qui ex | ductu rationis vivunt, laudant, et id contra turpe, quod conciliandae amicitiae repugnat. Praeter haec Civitatis quaenam sint fundamenta 30 ostendi. Differentia deinde inter veram virtutem et impotentiam facile ex suprâ dictis percipitur; nempe quod vera Virtus nihil aliud sit, quam ex solo rationis ductu vivere; atque impotentia in hoc solo consistit,

8 adeoque; OP: atque adeo. 9 praec.; OP: Prop. praec. 13 Scholium.; OP: Scholium I. 15 agit: *correction of* agunt. 18 Dein; OP: Deinde. 19 sit; OP: est. || possit esse ejus; OP: ejus possit esse. 22 maxime mente; OP: mente maxime. 30 civitatis; OP: civitatis etiam. 33 atque; OP: atque adeo.

quod homo à rebus, quae extra ipsum sunt, duci patiatur, et ab ijs ad ea
 agendum determinetur, quae rerum externarum communis constitu-
 tio, non autem ea, quae ipsa ipsius natura, in se sola considerata, postu-
 lat. Atque haec ea sunt, quae in schol. pr. 18. hujus demonstrare pro-
 misi. Ex quibus apparet legem illam de non mactandis brutis, magis
 193 vanâ superstitione, et muliebri misericordia, quam | sanâ ratione fun-
 datam esse. Docet quidem ratio nostrum utile quaerendi necessitudi-
 nem cum hominibus jungere, sed non cum brutis, aut rebus, quarum
 natura à naturâ humanâ est diversa; sed idem jus, ac illa in nos habent,
 idem nos in ea habere. Imo quia uniuscujusque jus virtute seu poten-
 tiâ uniuscujusque definitur, longe majus homines in bruta, quam haec
 in homines jus habent. Nec tamen nego bruta sentire, sed nego, quod
 propterea non liceat nostrae utilitati consulere, et ijsdem ad libitum uti,
 eademque tractare, prout nobis magis convenit; quandoquidem nobis-
 cum naturâ non conveniunt, et eorum affectus ab affectibus humanis
 15 sunt *naturâ* diversi (vide schol. pr. 57. p. 3). Superest, ut explicem, quid
 justum, quid injustum, quid peccatum, et quid denique meritum sit.
 Sed de his vide sequens.

Scholium 2.

In Appendice partis 1. explicare promisi, quid laus et vituperium, meri-
 tum et peccatum, justum et injustum esset. Laudem et vituperium
 quod attinet, in Schol. pr. 29. p. 3. explicui; de reliquis autem hic jam
 erit dicendi locus. Sed prius pauca de statu hominis naturali et civili
 dicenda sunt. Existit unusquisque summo naturae jure, et consequen-
 102^r ter summo naturae jure unusquisque ea agit, quae ex suae naturae
 necessitate sequuntur, | atque adeo summo naturae jure unusquisque
 25 judicat, quid bonum, quid malum sit, suaeque utilitati ex suo ingenio
 consulit (vide pr. 19. et 20. hujus) seseque vindicat (vide coroll. 2. pr.
 40. p. 2.) et id quod amat conservare, et id quod odio habet destruere
 conatur (vide pr. 28. p. 3.). Quod si homines ex ductu rationis vive-
 30 rent, potiretur quivis (per coroll. 1. pr. 35 hujus) hoc suo jure absque
 ullo alterius damno. Sed quia affectibus sunt obnoxij (per coroll. pr.
 4. hujus) qui potentiam seu virtutem humanam longe superant (per

1 duci; OP: duci se. 4 ea; OP: illa. || hujus; OP: hujus partis. 9 ac; OP: quod.
 10 idem nos; OP: nos. 18 sequens; OP: seq. Scholium. 20–21 meritum et peccatum,
 justum; OP: quid meritum, et peccatum, quid iustum. 21 esset; OP: sit. 29 p. 2.;
 OP: p. 3. 31 quivis; OP: unusquisque.

pr. 6. hujus) ideo saepe diversi trahuntur (per pr. 33. hujus) atque invicem sunt contrarij (per pr. 34. hujus), mutuo dum auxilio indigent (per schol. pr. 35. hujus). Ut igitur homines concorditer vivere, et sibi auxilio
194 esse possint, necesse est, ut jure suo | naturali cedant, et invicem securos reddant, se nihil acturos, quod possit in alterius damnum cedere. 5
Quâ autem ratione hoc fieri possit, ut scilicet homines, qui affectibus necessario sunt obnoxij (per coroll. pr. 4. hujus) atque sibi inconstantes et varij (per pr. 33. hujus) possint invicem securos de se reddere, et fidem invicem habere, patet ex pr. 7. hujus et pr. 39. p. 3. Nempe quod
nullus affectus coerceri potest, nisi affectu fortiore affectu coercendo, et 10
quod unusquisque ab inferendo damno abstinet timore majoris damni. Hâc igitur lege Societas firmari poterit, si modo ipsa sibi vindicet jus, quod unusquisque habet, sese vindicandi, et de bono et malo judicandi, quaeque adeo potestatem habeat communem vivendi rationem praescribendi, legesque ferendi, easque non ratione, quae affectus coercere 15
nequit (per schol. pr. 17. hujus) sed minis firmando. Haec autem Societas legibus et potestate sese conservandi firmata Civitas appellatur, et qui ipsius jure defenduntur cives; ex quibus facile intelligimus, nihil in statu naturali dari, quod ex omnium consensu bonum aut malum sit: quandoquidem quivis in statu naturali suae solum utilitati consulit, et 20
ex suo ingenio, et quatenus suae utilitatis tantum habet rationem, quid bonum quidve malum sit decernit, et nemini nisi sibi soli obtemperare nullâ lege tenetur, atque adeo in statu naturali peccatum concipi nequit; at quidem in statu Civili, ubi ex communi consensu decernitur, quid
102^v bonum | quidve malum sit, et unusquisque Civitati obtemperare tenetur. 25
Est itaque peccatum nihil aliud quam inobedientia, quae propterea solo Civitatis jure punitur, et contra Obedientia civi merito reputatur, quia eo ipso dignus judicatur, qui Civitatis commodis gaudeat. Deinde in statu naturali nemo ex communi consensu alicujus rei est Dominus, nec in Naturâ aliquid datur, quod possit dici hujus hominis esse, 30
et non illius; sed omnia omnium sunt, ac proinde in statu naturali nulla potest concipi voluntas suum cuique tribuendi, aut alicui id, quod ejus

1 33. hujus; OP: 34. hujus, *corrected in Sphalmata*. 1–2 invicem; OP: sibi invicem. 4 invicem; OP: se invicem. 7 atque sibi; OP: atque. 8 invicem; OP: se invicem. || securos de se; OP: securos. 9 hujus; OP: hujus Partis. 10 fortiore affectu; OP: fortiore, et contrario affectui. 12 sibi: *added*. || vindicet; OP: vendicet. 15 non: *added for an erased, illegible word*. 16 firmando; OP: firmandi. 20 quivis; OP: unusquisque, qui. || statu; OP: statu est. || solum; OP: tantummodo. 23 nullâ lege; OP: lege ullâ. 24 ex; OP: et. 27 *After* civi: modo, *erased*. || merito reputatur; OP: meritum ducitur. 32 suum cuique; OP: unicuique suum.

195 sit arripiendi, hoc est in statu naturali nihil fit, quod justum aut inju-
 stum possit dici; at quidem in statu civili, ubi ex communi consensu
 decernitur, | quid hujus, quidve illius sit. Ex quibus apparet justum et
 injustum, peccatum et meritum notiones esse extrinsecas, non autem
 attributa, quae mentis naturam explicant. Sed de his satis. 5

Propositio 38.

Id quod corpus humanum ita disponit, ut pluribus modis possit affici,
 vel quod idem aptum reddit ad corpora externa pluribus modis affi-
 ciendum, homini est utile, et eo utilius, quo corpus ab eo aptius red-
 ditur, ut pluribus modis afficiatur, aliaque corpora afficiat, et contra id 10
 noxium est, quod corpus ad haec minus aptum reddit.

Demonstratio.

Quo corpus ad haec aptius redditur, eo mens aptior ad percipiendum
 redditur (per pr. 14. p. 2.) adeoque id, quod corpus hac ratione disponit
 aptumque ad hoc reddit est necessariò bonum sive utile (per pr. 26. 15
 27. hujus) et eo utilius quo corpus ad haec aptius potest reddere, et
 contra (per eandem pr. 14. p. 2. inversam, et pr. 26. 27. hujus) noxium,
 si corpus ad haec minus aptum reddit. Q.E.D.

Propositio 39.

Quae efficiunt, ut motus et quietis ratio, quam corporis humani partes 20
 ad invicem habent, conservetur, bona sunt, et ea contrà mala, quae
 efficiunt ut corporis humani partes aliam ad invicem motus et quietis
 habeant rationem.

103^r

Demonstratio.

Corpus humanum indiget, ut conservetur plurimis alijs corporibus 25
 (per post. 4. p. 2.). At id, quod formam humani corporis constituit
 in hoc consistit, quod ejus partes motus suos certâ quâdam ratione
 invicem communicent (per def. ante lem. 4. quam vide post pr. 13.
 196 p. 2.). Ergo quae efficiunt, ut motus et | quietis ratio, quam corporis
 humani partes ad invicem habent, conservetur, eadem humani corpo- 30
 ris formam conservant, et consequenter efficiunt (per post. 3. et 6. p. 2.)
 ut corpus humanum multis modis affici, et ut idem corpora externa

1 arripiendi; OP: eripiendi. 15 hoc; OP: haec. || sive; OP: seu. || 26.; OP: 26. et.
 17 26.; OP: 26. et. 18 reddit, OP: reddat. 28 invicem; OP: sibi invicem.

multis modis afficere possit, adeoque (per praec.) bona sunt. Deinde quae efficiunt, ut corporis humani partes aliam motus et quietis rationem obtineant, eadem (per eandem def. p. 2.) efficiunt, ut corpus humanum aliam formam induat, hoc est (ut per se notum, et in fine praefat. hujus part. monuimus) ut corpus humanum destruat, et consequenter, ut omnino ineptum reddatur, ne possit pluribus modis affici, ac proinde (per praec.) mala sunt. Q.E.D. 5

Scholium.

Quantum haec menti obesse vel prodesse possunt in 5.^a parte explicabitur. Sed hic notandum, quod corpus tum mortem obire intelligam, quando ejus partes ita disponuntur, ut aliam motus et quietis rationem ad invicem obtineant. Nam negare non audeo corpus humanum, retentâ sanguinis circulatione, et alijs, propter quae corpus vivere existimatur, posse nihilominus in aliam naturam à suâ prorsus diversam mutari. Nam nulla ratio me cogit, ut statuam corpus non mori, nisi mutetur in cadaver: quin ipsa experientia aliud suadere videtur. Fit namque aliquando, ut homo tales patiatur mutationes, ut non facile eundem illum esse dixerim, ut de quodam Hispano Poeta narrare audiui, qui morbo correptus fuerat, et quamvis ex eo convaluerit, mansit tamen praeteritae suae vitae tam oblitus, ut Fabulas et Tragoedias quas fecerat, suas non crediderit esse. Et sane pro infante adulto haberi potuisset, si vernaculae etiam linguae fuisset oblitus. Et si | hoc incredibile videtur quid de infantibus dicemus? quorum naturam homo pro- 10
vectae aetatis à suâ tam diversam esse credit, ut persuaderi non posset se unquam infantem fuisse, nisi ex alijs de se conjecturam faceret. 20
Sed ne superstitiosis materiam suppeditem movendi novas quaestiones, malo haec in medio relinquere. 25

197

Propositio 40.

Quae ad hominum communem Societatem conducunt, sive quae efficiunt, ut homines concorditer vivant, utilia sunt, et illa contra mala, quae discordiam in Civitatem inducunt. 30

Demonstratio.

Nam quae efficiunt, ut homines concorditer vivant simul efficiunt, ut ij ex ductu rationis vivant (per pr. 35. hujus) adeoque (per pr. 27. 26.

1 praec.; OP: Prop. praec. 7 praec.; OP: Prop. praec. 18 eundem; OP: eundem.
26 superstitiosis; OP: superstiosis. 33-34 ut ij; OP: ut. 34 adeoque; OP: atque adeo.
|| 27. 26; OP: 26. et 27.

hujus) bona sunt, et (per eandem rationem) illa contrà mala sunt, quae discordias concitant. Q.E.D.

Propositio 41.

Laetitia directè mala non est, sed bona; tristitia autem contrà directe est mala.

5

Demonstratio.

Laetitia (per pr. 11. p. 3. cum ejusdem Schol.) est affectus, quo corporis agendi potentia augetur vel juvatur, tristitia autem contrà est affectus, quo corporis agendi potentia minuitur vel coercetur; adeoque (per pr. 38. hujus) laetitia directe bona est etc. Q.E.D.

10

Propositio 42.

Hilaritas excessum habere nequit, sed semper bona est, et contra Melancholia semper mala.

Demonstratio.

Hilaritas (vide ejus def. in schol. pr. 11. p. 3.) est laetitia, quae, quatenus ad corpus refertur, in hoc consistit, quod corporis omnes partes pariter sint affectae, hoc est (per prop. 11. p. 3.) quod corporis agendi potentia augetur vel juvatur, ita ut omnes ejus partes eandem ad invicem motus et quietis rationem obtineant; atque adeo hilaritas (per pr. 39. hujus) semper est bona, nec excessum habere potest. At melancholia (cujus etiam | def. vide in eodem schol. pr. 11. p. 3.) est tristitia, quae quatenus ad corpus refertur, in hoc consistit quod corporis agendi potentia absolute minuitur vel coercetur; adeoque (per pr. 38. hujus), semper est mala. Q.E.D.

15

20

198

Propositio 43.

Titillatio excessum habere potest et mala esse; dolor autem eatenus potest esse bonus quatenus titillatio seu laetitia est mala.

25

Demonstratio.

Titillatio est laetitia, quae, quatenus ad corpus refertur in hoc consistit, quod una vel aliquot ejus partes prae reliquis afficiuntur (vide ejus def. in schol. pr. 11 hujus) cujus affectus potentia tanta esse potest, ut

30

19 hilaritas (per pr. 39. hujus); OP: (per Prop. 39. hujus) Hilaritas. 31 hujus; OP: p. 3.

reliquas corporis actiones superet (per pr. 6. hujus) eique pertinaciter adhaereat, atque adeo impediat, quo minus corpus aptum sit, ut plurimis alijs modis afficiatur, adeoque (per pr. 38. hujus) mala esse potest. Deinde dolor, qui contra tristitia est, in se solo consideratus, non potest esse bonus (per pr. 41. hujus). Verum quia ejus vis et incrementum definitur potentia causae externae cum nostra comparatâ (per pr. 5. hujus). Possumus ergo hujus affectus virium infinitos concipere gradus et modos (per pr. 3. hujus) atque adeo eundem talem concipere, qui titillationem possit coercere, ut excessum non habeat, et eatenus (per 1. part. hujus pr.) efficere, ne corpus minus aptum reddatur, ac proinde eatenus erit bonus. Q.E.D. 5 10

Propositio 44.

Amor et Cupiditas excessum habere possunt.

Demonstratio.

Amor est laetitia (per def. 6. aff.) concomitante ideâ causae externae. Titillatio igitur (per schol. pr. 11. p. 3.) concomitante ideâ causae externae amor est, atque adeo amor (per praec.) excessum habere potest. Deinde Cupiditas eo est major, quo | affectus, ex quo oritur, major est (per pr. 37. p. 3.). Quare ut affectus (per pr. 6. hujus) reliquas hominis actiones superare potest; sic etiam Cupiditas, quae ex eodem affectu oritur, reliquas cupiditates superare, ac proin eundem excessum habere poterit, quem in praec. pr. titillationem habere ostendimus. Q.E.D. 15 20 25

Scholium.

Hilaritas, quam bonam esse dixi concipitur facilius, quam observatur. Nam affectus, quibus quotidie conflictamur, referuntur plerumque ad aliquam corporis partem, quae prae reliquis afficitur ac proinde | affectus ut plurimum excessum habent, et mentem [in solâ] unius contemplatione objecti ita detinent, ut de alijs cogitare nequeat; et quamvis homines pluribus affectibus obnoxij sint, atque adeo rari reperiantur, qui semper uno eodemque affectu conflictantur, non desunt tamen, quibus unus idemque affectus pertinaciter adhaeret. Videmus enim homines aliquando ab uno objecto ita affici, ut quamvis praesens non 25 30 35

7 virium infinitos; OP: infinitos virium. 17 praec.; OP: Prop. praec. 21 proin; OP: proinde 28–29 contemplatione objecti; OP: objecti contemplatione. 31 conflictantur; OP: conflictentur. 32 adhaeret; OP: adhaereat.

sit, ipsum tamen coram habere credant, quod quando non dormienti accidit, eundem delirare dicimus vel insanire; nec minus insanire creduntur, qui amore ardent, quique noctes atque dies solam amasiam vel meretricem somniant, quia risum movere solent. At cum avarus de nullâ aliâ re, quam de lucro, vel de nummis cogitat; et ambitiosus de gloriâ etc. hi non creduntur delirare, quia molesti solent esse, et digni odio aestimantur. Sed reverâ avaritia, ambitio, libido etc. delirij species sunt, quamvis inter morbos non numerentur. 5

Propositio 45.

Odium nunquam potest esse bonum. 10

Demonstratio.

Hominem, quem odimus, destruere conamur (per pr. 39. p. 3.) hoc est (per pr. 37. hujus) aliquid conamur, quod malum est.

200

Scholium.

Nota me hic et in sequentibus per odium illud tantum intelligere, quod est erga homines. 15

Corollarium 1.

Invidia, irrisio, contemptus, ira, vindicta, et reliqui affectus, qui ad odium referuntur vel ex eodem oriuntur, mali sunt, quod etiam ex pr. 39. p. 3. et pr. 37 hujus patet. 20

Corollarium 2.

Quicquid ex eo, quod odio affecti sumus, appetimus, turpe et in Civitate injustum. Quod etiam patet ex pr. 39. p. 3., et ex def. turpis et injusti, quas vide in schol. pr. 37. hujus.

Scholium.

Inter irrisionem (quam in 1. Coroll. malam esse dixi) et risum magnam agnosco differentiam. Nam risus, ut et jocus mera est laetitia, adeoque, modo excessum non habeat, per se bonus est (per pr. 41. hujus). Nihil profectò nisi torva et tristis superstitione delectari prohibet. Nam qui 25

1 quando; OP: quando homini. 5 cogitat; OP: cogitet. 6 After et: ideo, *erased*. 6-7 digni odio; OP: Odio digni. 13 est.; OP est. Ergo etc. Q.E.D. 23 injustum; OP: injustum est. 28 habeat: *correction of* habet.

105^r magis decet famem et sitim | extinguere, quam Melancholiam expellere. Mea haec est ratio, et sic animum induxi meum. Nullum Numen, nec alius nisi invidus mea impotentia et incommodo delectatur, nec nobis lacrimas, singultus, metum, et alia hujusmodi, quae animi impotentis sunt signa, virtuti reputat, sed contrà, quo majori laetitiâ afficimur, eo ad maiorem perfectionem transimus, hoc est eo nos magis de naturâ divinâ participare necesse est. Rebus itaque uti, et ijs quantum fieri potest delectari (non quidem ad nauseam usque, nam hoc delectari non est) viri est sapientis. Viri, inquam, sapientis est moderato et suavi cibo et potu se reficere et recreare, ut et odoribus, virentium amaenitate, 5 ornatu, musica, ludis exercitatorijs, theatris, et alijs hujusmodi, quibus unusquisque absque ullo alterius damno uti potest. Corpus namque humanum pluribus diversae naturae partibus componitur, quae continuo novo alimento indigent et vario, ut totum corpus ad omnia, quae 10 ex ipsius naturâ sequi possunt, aequè aptum sit, et | consequenter ut mens, etiam aequè apta sit ad plura simul intelligendum. Hoc itaque vivendi institutum, et cum nostris principijs et cum communi praxi optime convenit. Quare si quae ulla, haec vivendi ratio optima est, et omnibus modis commendanda, nec opus est de his clarius neque prolixius agere. 20

Propositio 56.

Qui ex ductu rationis vivit, quantum potest, conatur alterius in ipsum odium, iram, contemptum etc. amore contrà sive generositate compensare.

Demonstratio.

25 Omnes odij affectus mali sunt (per coroll. 1. praec.) adeoque qui ex ductu rationis vivit, quantum potest, conabitur efficere, ne odij affectibus conflictetur (per pr. 19. hujus), et consequenter (per pr. 37. hujus) conabitur, ne etiam alius eosdem patiatur affectus. At odium odio reciproco augetur, et amore contra extingui potest (per pr. 43. p. 3.) ita ut 30 odium in amorem transeat (per pr. 44. p. 3.). Ergo qui ex ductu rationis vivit, alterius odium etc. amore compensare conabitur | hoc est generositate (hujus def. vide in schol. pr. 59. p. 3.). Q.E.D. 105^v

1–2 expellere; OP: expellere?. 5 reputat; OP: ducit. 10 virentium; OP: plantarum virentium. 13 pluribus; OP: ex plurimis. 18 ulla; OP: alia. 21 56: sic, for '46'. 26 praec.; OP: praec. Prop. 30 43.; OP: 33.; *Sphalmata* 43. 32 amore; OP: amore contra. 33 hujus; OP: cujus.

Scholium.

Qui injurias reciproco odio vindicare vult, misere profecto vivit. Atqui contrà studet odium amore expugnare, ille sane laetus est et secure pugnat; aequè facile uni homini ac pluribus resistit, et fortunae auxilio quam minime indiget. Quos vero vincit, ij laeti cedunt, non quidem ex defectu, sed ex incremento virium: quae omnia adeo clarè ex sola amoris et intellectus definitionibus sequuntur, ut opus non sit eadem sigillatim demonstrare. 5

Propositio 47.

Spei et metus affectus non possunt esse per se boni. 10

202

Demonstratio.

Spei et metus affectus sine tristitia non dantur. Nam metus est (per def. 13. aff.) tristitia, et spes (vide explicationem 12. et 13. aff. def.) non datur sine metu, ac proin (per pr. 41. hujus) hi affectus non possunt esse per se boni, sed tantum quatenus laetitiae excessus coercere possunt (per pr. 43. hujus) Q.E.D. 15

Scholium.

Huc accedit, quod hi affectus cognitionis defectum et mentis impotentiam indicant, et hâc de causa etiam securitas, desperatio, gaudium et conscientiae morsus animi impotentis sunt signa. Nam quamvis securitas et gaudium affectus sint laetitiae, tristitiam tamen, eosdem praecessisse supponunt, nempe spem et metum. Quò itaque magis ex ductu rationis vivere conamur, eo magis spe minus pendere et metu nosmet liberare, et fortunae quantum possumus imperare conamur, nostrasque rationes certo rationis consilio dirigere. 20 25

Propositio 48.

Affectus existimationis et despectus semper mali sunt.

Demonstratio.

Hi enim affectus (per 21. et 22. aff. def.) rationi repugnant; adeoque (per pr. 26. et 27. hujus) mali sunt. Q.E.D. 30

2 Atqui; OP: At qui. 3 laetus est; OP: letus. 6 sola; OP: solis. 12–13 per def. 13. aff.; OP: per 13 Affect. Defin. 14 proin; OP: proinde. 25 rationes; OP: actiones.

106^r

Propositio 49.

Existimatio facile hominem, qui existimatur, superbum reddit.

Demonstratio.

Si quis videt, aliquem de ipso plus justo prae amore sentire, facile gloriabitur (per schol. pr. 41. p. 3.) sive laetitiâ afficietur (per 29. aff. def.), et id boni, quod de se praedicari audit, facile credet (per pr. 25. p. 3.); atque adeo de se prae amore sui plus justo sentiet, hoc est (per def. 27. aff.) facile superbiet. Q.E.D.

5

203

Propositio 50.

Commiseratio in homine, qui ex ductu rationis vivit, per se mala et inutilis est.

10

Demonstratio.

Commiseratio enim (per 18. aff. def.) tristitia est, ac proin (per pr. 41. hujus) per se mala: bonum autem, quod ex eâ sequitur, quod scilicet hominem, cujus nos miseret à miseria liberare conamur (per coroll. 3. pr. 27. p. 3.) ex solo rationis dictamine facere cupimus (per pr. 37. hujus) nec nisi ex solo rationis dictamine aliquid, quod certò scimus bonum esse agere possumus (per pr. 27. hujus). Atque adeo commiseratio in homine, qui ex ductu rationis vivit, per se mala est et inutilis. Q.E.D.

20

Corollarium.

Hinc sequitur, quod homo, qui ex dictamine rationis vivit, conatur, quantum potest efficere, ne commiseratione tangatur.

Scholium.

Qui recte novit, omnia ex naturae divinae necessitate sequi, et secundum aeternas naturae leges et regulas fieri, is sane nihil reperiet, quod odio, risu aut contemptu dignum sit, nec cujusquam miserebitur, sed quantum humana fert virtus, conabitur bene agere, ut ajunt, et laetari.

25

4–8 Si quis ... Q.E.D.; OP: Si videntus [*Sphalm.* videmus], aliquem de nobis plus justo prae amore sentire, facile gloriabimur, (per Schol. Prop. 41. p. 3.) sive Laetitiâ afficiemur; (per 29. Affect. Defin.) et id boni, quod de nobis praedicari audimus, facile credemus; (per Prop. 25. p. 3.) atque adeò de nobis prae amore nostri plus justo sentiemus, hoc est (per Def. 27. Affect.) facile superbiemus. Q.E.D. 13 proin; OP: proinde.

Huc accedit, quod is, qui commiserationis affectu facile tangitur et alterius miseria vel lacrimis movetur, saepe aliquid agit, cujus postea poenitet; tam quia ex affectu nihil agimus, quod certò scimus bonum esse, quam quia facile falsis lacrimis decipimur. Atque hic expressè loquor de homine, qui ex ductu rationis vivit. Nam qui nec ratione, nec commiseratione movetur, ut alijs auxilio sit, is rectè inhumanus appellatur. | Nam (per pr. 27. p. 3.) homini dissimilis esse videtur. 106^v 5

204

Propositio 51.

Favor rationi non repugnat, sed cum eâdem convenire, et ab eâdem oriri potest. 10

Demonstratio.

Est enim favor amor erga illum, qui alteri benefecit (per 19. aff. def.) atque adeo ad mentem referri potest, quatenus haec agere dicitur (per pr. 59. p. 3.), hoc est (per pr. 3. p. 3.) quatenus intelligit, ac proinde cum ratione convenit etc. Q.E.D. 15

Aliter.

Qui ex ductu rationis vivit, quod sibi appetit bonum, alteri etiam cupiet (per pr. 37. hujus) quare ex eo quod ipse aliquem videt alteri benefacere, eo ipso ipsius benefaciendi conatus juvatur, hoc est (per pr. 11. p. 3.) laetatur, idque (ex hijpothesi) concomitante ideâ illius, qui alteri benefecit, ac proinde (per 19. aff. def.) ei favet. 20

Scholium.

Indignatio, prout ipsa à nobis definitur (vide 20. aff. def.) est necessario mala (per pr. 45. hujus), sed notandum, quod quando summa potestas desiderio, quo tenetur, tutandae pacis civem punit, qui alteri injuriam fecit, eandem civem indignari non dico, quia non odio percita ad perdendum civem, sed pietate mota eundem punit. 25

Propositio 52.

Acquiescentia in se ipso ex ratione oriri potest, et ea sola acquiescentia, quae ex ratione oritur, summa est quae potest dari. 30

2 postea; OP: postea ipsum. 17 quod sibi appetit bonum; OP: bonum, quod sibi appetit. 18 cupiet; OP: cupit. 19 eo ipso ipsius; OP: ipsius. 20 laetatur; OP: laetabitur. 21 favet; OP: favet. Q.E.D. 26 civem; OP: civi. || *After non: odio erased.*

Demonstratio.

Acquiescentia in se ipso est laetitia, orta ex eo, quod homo se ipsum suamque agendi potentiam contemplatur (per 25. aff. def.). At vero hominis agendi potentia seu virtus est ipsa ratio (per pr. 3. p. 3.) quam
 205 homo clare et distinctè contemplatur | (per pr. 40. et 43. p. 2.); ergo 5
 acquiescentia in se ipso ex ratione oritur. Dein nihil homo, dum se ipsum contemplatur, clare et distinctè sive adaequatè percipit, nisi ea, quae ex ipsius agendi potentiâ sequuntur (per def. 2. p. 3.) hoc est (per pr. 3. p. 3.) quae ex ipsius intelligendi potentiâ sequuntur, adeoque ex solâ hâc contemplatione summa, quae dari potest, acquiescentia oritur. 10
 Q.E.D.

107^r

Scholium.

Est reverâ acquiescentia in se ipso summum, quod sperare possumus. Nam, ut pr. 25. hujus ostendimus, nemo suum esse alicujus finis causa conservare conatur, et quia haec acquiescentia magis ac magis fovetur 15
 et corroboratur laudibus (per coroll. pr. 53. p. 3.) et contra (per coroll. pr. 55. p. 3.) vituperio magis magisque turbatur, ideo gloriâ maxime ducimur, et vitam cum probro vix ferre possumus.

Propositio 53.

Humilitas virtus non est, sive ex ratione non oritur. 20

Demonstratio.

Humilitas est tristitia, quae ex eo oritur, quod homo suam impotentiam contemplatur (per 26. aff. def.). Quatenus autem homo se ipsum verâ ratione cognoscit, eatenus suam essentiam intelligere supponitur, hoc est (per pr. 7. p. 3.) suam potentiam. Quare si homo dum se 25
 ipsum contemplatur, suam aliquam impotentiam percipit, id non ex eo venit, quod se intelligit, sed (ut pr. 55. p. 3. ostendimus) ex eo, quod ipsius agendi potentia coercetur. Quod si supponamus, hominem suam impotentiam concipere, ex eo quod se aliquid potentius intelligit, cujus cognitione suam agendi potentiam determinat, tum nihil aliud concipimus, quam quod homo se ipsum distincte intelligit, vel (per pr. 26. hujus) quod ipsius agendi potentia juvatur. Quare humilitas seu tristitia 30

3 vero; OP: vera. 6 Dein; OP: Deinde. 15 magis ac magis; OP: magis magisque.
 16 53.; OP: 55.; *Sphalmata*: 53. 26 suam aliquam; OP: aliquam suam. 27 venit; OP: est. 29 se aliquid; OP: aliquid se. 31 vel (per; OP: (per.

quae ex eo oritur, quod homo suam impotentiam contemplatur, non ex vera contemplatione seu ratione oritur, nec virtus sed passio est. Q.E.D.

206

Propositio 54.

Poenitentia virtus non est, sive ex ratione non oritur, sed is, quem facti poenitet, bis miser seu impotens est. Hujus prima pars demonstratur, 5 ut pr. praec. Secunda autem ex sola hujus affectus definitione (vide 27. aff. def.) patet. Nam primo pravâ cupiditate, dein tristitia vinci patitur.

107^v

Scholium.

Quia homines raro ex dictamine rationis vivunt, ideo hi duo affectus, nempe humilitas et poenitentia, et praeter hos spes et metus plus utilitatis quam damni afferunt; atque adeo, quandoquidem peccandum est, in istam partem potius peccandum. Nam si homines animo impotentes aequè omnes superbirent, nihil puderet, nec quicquam metuerent, quibus vinculis conjungi, constringique possent? Terret vulgus, nisi metuat. Quare non mirum, quod Prophetae, qui non paucorum, sed communi utilitati consuluerunt, tantopere humilitatem, poenitentiam et reverentiam commendârint. Et reverâ qui hisce affectibus sunt obnoxij multo facilius quam alij duci possunt, ut tandem ex ductu rationis vivant, hoc est ut liberi sint et beatorum vita fruuntur.

Propositio 55.

Maxima superbia vel abjectio est maxima sui ignorantia. Patet demonstratio ex def. 28. et 29. aff.

Propositio 56.

Maxima superbia vel abjectio maximam animi impotentiam indicant.

207

Demonstratio.

Primum virtutis fundamentum est suum esse conservare (per coroll. pr. 22. hujus) idque ex ductu rationis (per prop. 24. hujus). Qui igitur se ipsum ignorat, omnium virtutum fundamentum, et consequenter

5 poenitet; OP: poenitet. || Hujus; OP: Demonstratio. Hujus. 6 pr. praec.; OP: praeced. Propositio. 7 vinci; OP: vinci se. 13 nihil; OP: nullius rei ipsos. || nec; OP: nec ipsi. 14 quibus; OP: quo. 17 commendârint; OP: commendaverint. 21-22 Patet demonstratio ex; OP: Demonstratio. Patet ex. 24 indicant; OP: indicat.

omnes virtutes ignorat. Deinde ex virtute agere est nihil aliud, quam ex ductu rationis agere (per pr. 24. hujus), et qui ex ductu rationis agit, scire necessario debet se ex ductu rationis agere (per pr. 43. p. 2.). Qui itaque se ipsum, et consequenter (ut jam jam ostendimus) omnes virtutes maxime ignorat, is minime ex virtute agit, hoc est (ut ex def. 8. patet) maxime animo est impotens, atque adeo (per pr. praec.) maxima superbia vel abjectio maximam animi impotentiam indicant. Q.E.D.

5

Corollarium.

Hinc clarissimè sequitur superbos et abjectos maximè affectibus esse obnoxios.

10

108^r

Scholium.

Abjectio tamen facilius corrigi potest, quam superbia, quandoquidem hic laetitiae, ille autem tristitiae est affectus, atque adeo (per pr. 18 hujus) hic illo fortior est.

Propositio 57.

15

Superbus Parasitorum seu adulatorum praesentiam amat, generosorum autem odit.

Demonstratio.

Superbia est laetitia, orta ex eo quod homo de se plus justo sentit (per def. 28. et 6. affect.), quam opinionem homo superbus, quantum potest, fovere conabitur (vide schol. pr. 13. p. 3.); adeoque parasitorum vel adulatorum (horum definitiones omisi, quia nimis noti sunt) praesentiam amabunt, et generosorum, qui de ipsis, ut par est, sentiunt, fugient. Q.E.D.

20

208

Scholium.

25

Nimis longum foret, hic omnia superbiae mala enumerare, quandoquidem omnibus affectibus obnoxij sunt, sed nullis minus quam affectibus amoris et misericordiae. Sed hic minime tacendum est, quod ille etiam superbus vocetur, qui de reliquis minus justo sentit, adeoque hoc sensu superbia definienda est, quod sit laetitia orta ex falsâ opinione, quod homo se supra reliquos esse putat. Et abjectio huic superbiae contra-

30

1 est nihil aliud; OP: nihil aliud est. 5 8.; OP: 8. hujus. 7 indicant; OP: indicat. 13 hic; OP: haec. || ille; OP: illa. 14 hic illo; OP: hâc illa. 27 sunt; OP: sunt superbi. 29 adeoque; OP: atque adeo.

ria definienda esset tristitia orta ex falsa opinione, quod homo se infra reliquos esse credit. At hoc posito facile concipimus, superbum necessario esse invidum (vide schol. pr. 55. p. 3.) et eos maxime odio habere, qui maximè ob virtutes laudantur, nec facile eorum odium amore aut beneficio vinci (vide schol. pr. 41. p. 3.) et eorum praesentia tantum delectari, qui animo ejus impotenti morem gerunt, et ex stulto insanum faciunt. Abjectio, quamvis superbiae sit contraria, est tamen abjectus superbo proximus. Nam quandoquidem ejus tristitia ex eo oritur, quod suam impotentiam ex aliorum potentia seu virtute judicat, levabitur ergo ejus tristitia, hoc est, laetabitur, si ejus imaginatio in alienis vitijs contemplantis occupetur, unde illud | proverbium natum. Solamen miseris socios habuisse malorum. Et contra eo magis contristabitur, quo se magis infra reliquos esse crediderit; unde fit, ut nulli magis ad invidiam sint proni, quam abjecti, et ut isti magis hominum facta observare conantur ad carpendum magis, quam ad eadem corrigendum; et ut tandem solam abjectionem laudent, eâque glorientur, sed ita, ut tamen abjecti videantur. Atque haec ex hoc affectu tam necessario sequuntur, ac ex natura trianguli, quod ejus 3 anguli aequales sint duobus rectis; et jam dixi me hos et similes affectus malos vocare, quatenus ad solam humanam utilitatem attendo. Sed naturae leges communem naturae ordinem, cujus homo pars est, respiciunt; quod hic quasi praeteriens monere volui, ne quis putaret me hic hominum vitia et absurda facta narrare, non autem rerum naturam et proprietates demonstrare voluisse. Nam ut in praefat. part. 3.^{ae} | dixi, humanos affectus eorumque proprietates perinde considero, ac reliqua naturalia. Et sane humani affectus, si non humanam, naturae saltem potentiam et artificium non minus indicant, quam multa alia, quae admiramur quorumque contemplatione delectamur. Sed pergo de affectibus ea notare, quae hominibus utilitatem adferunt, vel quae iisdem damnum inferunt.

Propositio 58.

Gloria rationi non repugnat, sed ab eâ oriri potest. Demonstratio patet ex 30. aff. def. et ex def. honesti, quam vide in schol. 1. pr. 37. hujus.

3 55.; OP: 35.; *Sphalmata*: 55. 5 praesentia tantum; OP: tantummodo praesentia. 13 nulli magis; OP: nulli, but corrected in *Sphalmata*. 14 magis; OP: maxime. 15 conantur; OP: conentur. 18 ac; OP: quam. || In the ms. a mathematical sign; OP: aequales sint. 21–22 hic quasi praeteriens; OP: hic in transitu. 27–28 quorumque contemplatione delectamur: added, possibly in a second hand. 31 Demonstratio patet; OP: Demonstratio. Patet.

Scholium.

Vana quae dicitur gloria est acquiescentia in se ipso, quae sola vulgi opinione fovetur, eâque cessante, cessat ipsa acquiescentia, hoc est (per schol. pr. 52. hujus) summum bonum, quod unusquisque amat, unde fit, ut qui vulgi opinione gloriatur, quotidianâ curâ anxius nitatur, faciat, experiatur, ut famam conservet. Est namque vulgus varius et inconstans, atque adeo nisi conservetur fama cito abolescit; imo quia omnes vulgi captare plausus cupiunt, facile | unusquisque famam reprimat, ex quo, quandoquidem de summo quod aestimatur bono certatur, ingens libido oritur, invicem quocunque modo opprimendi, et qui tandem victor evadit, gloriatur magis, quod illi obfuit, quam quod sibi profuit. Est igitur haec gloria seu acquiescentia revera vana, quia nulla est. Quae de pudore notanda sunt, colliguntur facile, ex ijs, quae de misericordia et poenitentia diximus. Hoc tantum addo, quod ut Commiseratio, sic etiam pudor, quamvis non sit virtus, bonus tamen est, quatenus indicat homini qui pudore suffunditur cupiditatem inesse honeste vivendi, sicut dolor, qui eatenus bonus dicitur, quatenus indicat, partem laesam nondum esse putrefactam. Quare quamvis homo, quem facti alicujus pudet, | reverâ sit tristis, est tamen perfectior impudenti, qui nullam habet honestè vivendi cupiditatem. Atque haec sunt, quae de affectibus laetitiae et tristitiae notare suscepam. Ad cupiditatem quod attinet, hae sane bonae aut malae sunt, quatenus ex bonis aut malis affectibus oriuntur. Sed omnes revera, quatenus ex affectibus qui passiones sunt, in nobis ingenerantur, caecae sunt (ut facile colligitur ex ijs, quae in schol. pr. 44. hujus diximus) nec ullius essent usus, si homines facile duci possent, ut ex solo rationis dictamine viverent, ut jam paucis ostendam.

Propositio 59.

Ad omnes actiones, ad quas ex affectu, qui passio est, determinamur, possumus absque eo à ratione determinari.

Demonstratio.

Ex ratione agere nihil aliud est (per pr. 3. et def. 2. p. 3.) quam ea agere, quae ex necessitate nostrae naturae in se sola consideratae sequuntur.

8 plausus; OP: applausus. || unusquisque; OP: unusquisque alterius. 10 invicem; OP: se invicem. 11 illi; OP: alteri. 17 dolor: *added in a second hand*. 20 vivendi; OP: virendi, *corrected in Sphalmata*. 21 cupiditatem; OP: cupiditates. 25 essent usus; OP: usus essent.

At tristitia eatenus mala est, quatenus hanc agendi potentiam minuit vel coercet (per pr. 41. hujus). Ergo ex hoc affectu ad nullam actionem possumus determinari, quam non possemus agere si ratione ducemur. Praeterea laetitia eatenus tantum mala est, quatenus impedit quo minus homo ad agendum sit aptus (per pr. 41. et 43. hujus) atque | adeo 5 eatenus etiam ad nullam actionem determinari possumus, quam non possemus agere si ratione duceremur. Denique quatenus laetitia bona est, eatenus cum ratione convenit (consistit enim in eo, quod hominis agendi potentia augetur vel juvatur) nec passio est, nisi quatenus hominis agendi potentia non eo usque augetur, ut se suasque actiones adaequate concipiat (per pr. 3. p. 3. cum ejus schol.). Quare si homo laetitia affectus ad tantam perfectionem duceretur, ut se suasque actiones adaequate conciperet, ad easdem actiones, ad quas jam ex affectibus, qui passiones sunt, determinantur, aptus imo aptior esset. At omnes affectus ad laetitiam, tristitiam et cupiditatem referuntur (vide 15 explicacionem 4. | aff. def.), et cupiditas (per 1. aff. def.) aliud nihil est quam ipse agendi conatus. Ergo ad omnes actiones, ad quas ex affectu, qui passio est, determinamur, possumus absque eo solâ ratione duci. Q.E.D.

Aliter.

Actio quaecunque eatenus dicitur mala quatenus ex eo oritur, quod odio aut aliquo malo affectu affecti sumus (vide Coroll. 1. pr. 45. hujus). At nulla actio in se sola considerata bona est aut mala (ut in praefat. hujus ostendimus) sed una eademque actio jam bona jam mala est. Ergo ad eandem actionem, quae jam mala est, sive quae ex aliquo malo affectu oritur ratione duci possumus (per pr. 19. hujus). Q.E.D.

Scholium.

Explicantur haec clarius exemplo. Nempe verberandi actio, quatenus physicè consideratur, et ad hoc tantum attendimus, quod homo brachium attollit, manum claudit totumque brachium vi deorsum movet, virtus est, quae ex corporis humani fabrica concipitur. Si itaque homo irâ vel odio commotus determinatur ad claudendam manum vel brachium movendum, id, ut in parte 2.^a ostendimus, fit, quia una

14 determinatur; OP: determinatur. 15 et; OP: vel. 16 aliud nihil; OP: nihil aliud.
23 bona est aut mala; OP: bona aut mala est. 31 attollit; OP: tollit.

eademque actio potest jungi quibuscunque rerum imaginibus; atque adeo tam ex ijs imaginibus rerum quas confuse, quam quas clare et distincte concipimus, ad unam eandemque actionem determinari possumus. | Apparet itaque quod omnis Cupiditas, quae ex affectu, qui passio est oritur, nullius esset usus, si homines ratione duci possent. 5
Videamus jam, cur cupiditas quae ex affectu, qui passio est oritur, caeca à nobis appelletur.

Propositio 60.

Cupiditas quae oritur ex laetitiâ vel tristitiâ, quae ad unam vel ad aliquot, non autem ad omnes corporis partes refertur, rationem utilitatis totius hominis non habet. 10

212

Demonstratio.

Ponatur ex. gr. corporis partem A vi alicujus causae externae ita corroborari, ut reliquis praevaleat (per pr. 6. hujus), haec pars vires suas amittere propterea non conabitur, ut reliquae corporis partes suo fungantur officio. Deberet enim vim seu potentiam habere vires suas amittendi, quod (per pr. 6. p. 3.) est absurdum. Conabitur itaque illa pars, et consequenter (per pr. 7. et 12. p. 3.) mens etiam illum statum conservare: adeoque cupiditas, quae ex tali affectu laetitiae oritur rationem totius non habet. Quod si contrà supponatur partem A coerceri, ut reliquae praevaleant, eodem modo demonstratur, quod nec cupiditas, quae ex tristitia oritur, rationem totius habeat, ut fuit propositum. 15 20

Scholium.

Cum itaque laetitia plerumque (per schol. pr. 44. hujus) ad unam corporis partem referatur: cupimus ergo plerumque nostrum esse conservare, nullâ habitâ ratione integrae nostrae valetudinis: ad quod accedit, quod cupiditates, quibus maximè tenemur (per coroll. pr. 9. hujus) temporis tantum praesentis, non autem futuri habent rationem. 25

Propositio 61.

Cupiditas, quae ex ratione oritur, excessum habere nequit. 30

13 partem; OP: pars. 15 *After suo: non, erased.* 20 partem; OP: pars. 22–23 ut fuit propositum; OP: Q.E.D.

Demonstratio.

Cupiditas (per 1. aff. def.) absolutè considerata est ipsa hominis essentia, quatenus quocunque modo determinata concipitur ad aliquid agendum: adeoque cupiditas, quae ex ratione oritur, hoc est (per pr. 3. p. 3.) quae in nobis ingeneratur, quatenus agimus, est | ipsa hominis essentia seu natura, quatenus determinata concipitur ad agendum ea, quae per solam hominis essentiam adaequate concipiuntur (per def. 2. p. 3.). Si itaque haec cupiditas excessum habere posset, posset ergo humana natura in se sola considerata, se ipsam excedere, sive plus posset, quam potest, quod manifesta est contradictio: ac proinde haec cupiditas excessum habere nequit. Q.E.D.

213

Propositio 62.

Quatenus mens ex rationis dictamine res concipit, aequè afficitur, sive idea sit rei futurae vel praeteritae sive praesentis.

Demonstratio.

Quicquid mens ducente ratione concipit, id omne sub ratione aeternitatis seu necessitatis specie concipit (per coroll. 2. pr. 44. p. 2.), et eâdem certitudine afficitur (per pr. 43. p. 2. et ejusdem schol.). Quare sive idea sit rei futurae vel praeteritae sive praesentis mens eâdem necessitate rem concipit, et eâdem certitudine afficitur, et sive idea sit rei futurae vel praeteritae, sive praesentis, erit nihilominus aequè vera (per pr. 41. p. 2.) hoc est (per def. 4. p. 2.) habebit nihilominus semper easdem ideae adaequatae proprietates: atque adeo quatenus mens ex rationis dictamine res concipit, eodem modo afficitur, sive idea sit rei futurae vel praeteritae, sive praesentis. Q.E.D.

Scholium.

Si nos de rerum duratione adaequatam cognitionem habere, earumque existendi tempora ratione determinare possemus, eodem affectu res futuras ac praesentes contemplaremur, et bonum, quod mens, ut futurum conciperet, perinde ac praesens appeteret, et consequenter bonum praesens minus pro majori futuro necessariò negligeret, et quod in praesenti bonum esset, sed causa futuri alicujus mali minimè appeteret, ut mox demonstrabimus. Sed nos de duratione rerum (per pr. 31.

16 ratione; OP: eâdem. 17 et eadem; OP: eademque. 18 pr. 43. p. 2; OP: Prop. 43, but corrected in *Sphalmata*. || ejusdem; OP: ejus. 20 et eâdem; OP: eâdemque. 31 majori futuro; OP: majore bono futuro.

111^r p. 2.) non nisi admodum inadaequatam cognitionem habere | possu-
mus, et rerum existendi tempora (per schol. pr. 44. p. 2.) sola imagi-
natione determinamus, quae non aequè afficitur imagine rei praesentis
ac futurae. Unde fit, ut vera boni et mali cognitio quam habemus non
nisi abstracta et universalis sit, et iudicium, quod de rerum ordine et
causarum nexu facimus, ut determinare possimus, quid nobis in prae-
senti bonum aut malum, sit potius imaginarium quam reale: atque adeo
214 mirum non est, si cupiditas, quae | ex boni et mali cognitione, quate-
nus haec futurum prospicit, oritur, facilius rerum cupiditate, quae in
praesentiâ suaves sunt, coerceri potest, de quo vide pr. 18. hujus. 10

Propositio 63.

Qui metu ducitur, et bonum, ut malum vitet, agit, is ratione non ducitur.

Demonstratio.

Omnes affectus, qui ad mentem, quatenus agit, hoc est (per pr. 3. p. 3.) 15
qui ad rationem referuntur, nulli alij sunt, quam affectus laetitiae et
cupiditatis (per pr. 59. p. 3.) atque adeo (per pr. 13. aff. def.) qui metu
ducitur, et bonum timore mali agit, is ratione non ducitur. Q.E.D.

Scholium.

Superstitiosi qui vitia exprobrare magis, quam virtutes docere norunt, 20
et qui homines non ratione ducere, sed metu ita continere student,
ut malum potius fugiant, quam virtutes ament, nihil aliud intendunt,
quam ut reliqui aequè ac ipsi fiant miseri, et ideo non mirum, si
plerumque molesti et odiosi sint hominibus.

Corollarium.

25 Cupiditate, quae ex ratione oritur, bonum directè sequimur, et malum
indirectè fugimus.

Demonstratio.

Nam cupiditas, quae ex ratione oritur, ex solo laetitiae affectu, quae
passio non est, oriri potest (per prop. 59. p. 3.), hoc est ex laetitiâ, quae 30
excessum habere nequit (per pr. 61. hujus) non autem ex tristitiâ: ac

5 et; OP: sive. 7 malum; OP: malum sit. 10 hujus; OP: hujus partis. 17 per pr. 13;
OP: per 13. 22 After virtutes: agant, *erased*. || nihil; OP: nil.

111^v proin haec cupiditas (per pr. 8. hujus) ex cognitione boni | non autem
ex mali oritur; atque adeo ex ductu rationis bonum directè appetimus,
et eatenus tantum malum fugimus. Q.E.D.

Scholium.

215 Explicatur hoc corollarium exemplo aegri et sani. Comedit aeger id, 5
quod aversatur timore mortis; sanus autem cibo | gaudet, et vitâ sic
melius fruitur, quam si mortem timeret, eamque directè vitare cuperet.
Sic iudex qui non odio aut irâ etc. sed solo amore salutis publicae reum
mortis damnat, solâ ratione ducitur.

Propositio 64.

10

Cognitio mali est cognitio inadaequata.

Demonstratio.

Cognitio mali (per pr. 8. hujus) est ipsa tristitia, quatenus ejusdem
sumus conscij. Tristitia autem est transitio ad minorem perfectionem
(per 3. aff. def.) quae propterea per ipsam hominis essentiam intelligi 15
nequit (per pr. 6. et 7. p. 3.) ac proin (per def. 2. p. 3.) passio est, quae
(per pr. 3. p. 3.) ab ideis inadaequatis pendet, et consequenter (per pr.
29. p. 2.) ejus cognitio nempe mali est cognitio inadaequata. Q.E.D.

Corollarium.

Hinc sequitur, quod si mens humana, non nisi adaequatas haberet 20
ideas, nullam mali formaret notionem.

Propositio 65.

De duobus bonis majus, et de duobus malis minus ex rationis ductu
sequemur.

Demonstratio.

25

Bonum quod impedit, quo minus majore bono fruamur, est reverâ
malum; malum enim et bonum (ut in praefat. hujus ostendimus) de
rebus dicitur, quatenus easdem ad invicem comparamus, et per ean-
dem rationem malum minus reverâ bonum, quare (per coroll. pr.

1 proin; OP: proinde. 2 ex mali; OP: mali. 11 est cognitio; OP: cognitio est.
16 proin; OP: proinde. 18 est cognitio; OP: cognitio, est. 29 *After* minus: vitare,
erased. || bonum; OP: bonum est.

praec.) ex rationis ductu bonum tantum majus et malum minus appetemus seu sequemur. Q.E.D.

Corollarium.

216 112^r

Malum minus pro majore bono ex rationis ductu sequemur, et bonum minus, quod causa est majoris mali negligemus. Nam malum, quod hic dicitur | minus revera bonum est, et bonum | contrà malum, quare (per coroll. pr. praec.) illud appetemus et hoc negligemus, ut fuit propositum. 5

Propositio 66.

Bonum majus futurum prae minore praesenti, et malum praesens minus, quod causa est futuri alicujus mali, ex rationis ductu appetemus. 10

Demonstratio.

Si mens rei futurae adaequatam posset habere cognitionem, eodem affectu erga rem futuram, ac erga praesentem afficeretur (per pr. 62. hujus). Quare quatenus ad ipsam rationem attendimus, ut in hac propositione nos facere supponimus, res eadem est sive majus bonum, vel malum futurum, sive praesens supponatur, ac proinde (per pr. 65. hujus) bonum futurum majus prae minore praesenti etc. appetemus. Q.E.D. 15

Corollarium.

20

Malum praesens minus, quod est causa majoris futuri boni ex rationis ductu appetemus, et bonum praesens minus, quod causa est majoris futuri mali negligemus. Hoc coroll. se habet ad anteced. prop. ut coroll. pr. 65. ad ipsam pr. 65.

Scholium.

25

Si igitur haec cum ijs conferantur, quae in hac parte usque ad pr. 18. de affectuum viribus ostendimus, facile videbimus, quid homo qui solo affectu, seu opinione, homini, qui ratione ducitur, intersit. Ille enim, velit nolit, ea, quae maximè ignorat, agit, hic autem nemini nisi sibi morem gerit, et ea tantum agit, quae in vità prima esse novit, quaeque propterea maximè cupit: et ideo illum servum, hunc autem liberum voco, de cujus ingenio et vivendi ratione pauca adhuc notare libet. 30

217

Propositio 67.

Homo liber de nullâ re minus, quam de morte cogitat, et ejus sapientia non mortis, sed vitae meditatio est.

112^v

Demonstratio.

Homo liber, hoc est qui ex solo rationis dictamine vivit, mortis metu non ducitur (per pr. 63. hujus) sed bonum directe cupit (per coroll. ejusdem pr.) hoc est (per pr. 24. hujus) agere, vivere, suum esse conservare ex fundamento proprium utile quaerendi; atque adeo nihil minus, quam de morte cogitat; sed ejus sapientia vitae est meditatio. Q.E.D. 5

Propositio 68.

10

Si homines liberi nascerentur, nullum boni et mali formarent conceptum, quamdiu liberi essent.

Demonstratio.

Illum liberum esse dixi, quia solâ ducitur ratione. Qui itaque liber nascitur et liber manet, non nisi adaequatas habet ideas, ac proinde mali conceptum habet nullum (per coroll. pr. 64. hujus) et consequenter (nam bonum et malum correlata sunt) neque boni. Q.E.D. 15

Scholium.

218

Hujus propositionis hypothesis falsam esse nec posse concipi, nisi, quatenus ad solam naturam humanam, seu potius ad Deum attendimus, non quatenus infinitus, sed quatenus tantummodo causa est, cur homo existat, patet ex 4. prop. hujus. Atque hoc et alia, quae jam demonstravimus, videntur à Mose significari in illa primi hominis historia. In illa enim nulla alia Dei potentia concipitur, quam illa quâ hominem creavit, hoc est potentia, quâ hominis solummodo utilitati consulit; atque eatenus narratur, quod Deus homini libero prohibuerit, ne de arbore cognitionis boni et mali comederet, et quod, simul ac de eâ comederet, statim mortem metueret potius quam vivere cuperet. | Deinde quod inventâ ab homine uxore, quae cum suâ naturâ prorsus conveniebat, cognovit nihil posse in natura dari, quod ipsi posset illâ esse utilius, sed quod postquam bruta sibi similia esse credidit, statim eorum affectus imitari ceperit (vide prop. 27. p. 3.) et libertatem suam 20 25 30

14 quia; OP: qui. 15 habet ideas; OP: ideas habet. 22 huus; OP: hujus partis.
24 illa; OP: eâ. 26 consulit; OP: consuluit. 27 simul ac; OP: simulac. 32 ceperit;
OP: inceperit.

113^r amittere, quam Patriarchae postea recuperarunt ducti spiritu Christi, hoc est Dei ideâ, à quâ sola pendet, | ut homo liber sit, et ut bonum quod sibi cupit, reliquis hominibus cupiat, ut supra (prop. 37. hujus) demonstravimus.

Propositio 69.

5

Hominis liberi virtus aequè magna cernitur in declinandis, quam in superandis affectibus.

Demonstratio.

Affectus coerceri nec tolli potest, nisi affectu contrario et fortiore affectu coercendo (per pr. 9. hujus). At caeca audacia et metus affectus sunt, qui aequè magni possunt concipi (per pr. 5. et 3. hujus). Ergo aequè magna animi virtus seu fortitudo (hujus def. vid. in schol. pr. 59. p. 3.) requiritur ad audaciam quam ad metum coercendum, hoc est (per def. 40. et 41. aff.) homo liber eadem animi virtute pericula declinat, quâ eadem superare tentat. Q.E.D.

15

Corollarium.

Homini igitur libero aequè magnae animositati fuga in in tempore, ac pugna reputatur, sive homo liber eâdem animositate seu animi praesentiâ, quâ certamen, fugam eligit.

Scholium.

20

Quid animositas sit, vel quid per ipsam intelligam in schol. pr. 59. p. 3. explicui. Per periculum autem id omne intelligo, quod potest esse causa alicujus mali, nempe tristitiae, odij, discordiae etc.

Propositio 70.

Homo liber qui inter ignaros vivit eorum quantum potest beneficia declinare studet.

25

219

Demonstratio.

Unusquisque ex suo ingenio judicat, quid bonum sit (vide schol. pr. 39. p. 3.). Ignarus igitur qui alicui beneficium tulit, id ex suo ingenio aestimabit, et si minoris ab eo, cui datum est, aestimari videt, contristabitur

30

1 recuperarunt; OP: recuperaverunt. 3 pr.; OP: per Prop. 7 affectibus; OP: periculis. 17 in in: sic. 18 reputatur; OP: ducitur. 29 alicui beneficium tulit; OP: in aliquem beneficium contulit.

(per pr. 42. p. 3.). At homo liber reliquos homines amicitia sibi jun-
gere (per pr. 37. hujus) nec paria hominibus beneficia ex eorum affectu
referre, sed se et reliquos libero rationis judicio ducere, et ea tantum
agere studet, quae ipse prima esse novit. Ergo homo liber, ne ignaris
odio sit, et ne eorum appetitui sed soli rationi obsequatur, eorum bene- 5
ficia quantum potest declinare conabitur. Q.E.D.

113^v

Scholium.

Dico *quantum potest*. Nam quamvis homines ignari sint, sunt tamen
homines, qui in necessitatibus humanum auxilium, quo nullum prae-
stabilius est, adferre queunt. Atque adeo saepe fit, ut necesse sit ab 10
ijsdem beneficium accipere, et consequenter ijsdem contrâ ex eorum
ingenio congratulari: ad quod accedit, quod etiam in declinandis bene-
ficijs cautio esse debet, ne videamur eosdem contemnere, vel prae ava-
ritiâ remunerationem timere; atque ita dum eorum odium fugimus, eo
ipso in eorum offensionem incurramus. Quare in declinandis benefi- 15
cijs ratio utilis et honesti habenda est.

Propositio 71.

Soli homines liberi erga invicem gratissimi sunt.

Demonstratio.

Soli homines liberi invicem utilissimi sunt, et maximâ amicitiae neces- 20
situdine invicem junguntur (per pr. 35. hujus et 1. ejus coroll.) pari-
que amoris studio invicem sibi benefacere conantur (per pr. 37. hujus)
adeoque (per 34. aff. def.) soli homines liberi invicem gratissimi sunt.
Q.E.D.

Scholium.

25

220 Gratia, quam homines qui caecâ cupiditate ducuntur | invicem habent,
mercaturâ seu aucupium potius quam gratia plerumque est. Porro
ingratitude affectus non est. Est tamen ingratitude turpis, quia plerum-
que hominem nimio odio, irâ, superbia vel avaritia etc. affectum esse
indicat. Nam qui prae stultitia dona compensare nescit, ingratus non 30
est, et multo minus ille, qui donis non movetur meretricis, ut ipsius libi-
dini inserviat, nec furis, ut ipsius furta celet, vel alterius similis. Nam

18 invicem; OP: te invicem. 20 invicem; OP: sibi invicem. 22 invicem sibi; OP: sibi
invicem. 23 liberi; OP: liberi erga se. 29 superbia; OP: vel superbia.

hic contrà animum habere constantem ostendit, qui scilicet nullis donis ad suam vel communem perniciem patitur corrumpi.

114^r

Propositio 72.

Homo liber nunquam dolo malo, sed semper cum fide agit.

Demonstratio.

5

Si liber homo quicquam dolo malo, quatenus liber est, ageret, id ex dictamine rationis ageret (nam eatenus tantum liber à nobis appellatur) adeoque dolo malo agere virtus esset (per pr. 24. hujus) et consequenter (per eandem pr.) unicuique ad suum esse conservandum consultius esset dolo malo agere, hoc est (ut per se notum) hominibus consultius 10 esset verbis solummodo convenire, re autem invicem esse contrarios, quod (per coroll. pr. 31. hujus) est absurdum.

Scholium.

Si jam quaeratur, quid si homo perfidiâ se à praesenti mortis periculo posset liberare, an non ratio suum esse conservandi omnino suadet, ut 15 perfidus sit? R(espondebitur) eodem modo, quod si ratio id suadeat, suadet ergo id omnibus hominibus, atque adeo ratio omninò suadet hominibus ne nisi dolo malo paciscantur, vires conjungere et jura habere communia, hoc est ne revera jura habeant communia. Quod 20 est absurdum.

Propositio 73.

Homo qui ratione ducitur magis in Civitate, ubi ex communi decreto vivit, quam in solitudine, ubi sibi soli obtemperat, liber est.

221

Demonstratio.

Homo qui ratione ducitur non ducitur metu ad obtemperandum (per 25 pr. 63. hujus) sed quatenus suum esse ex rationis dictamine conservare conatur, hoc est (per schol. pr. 66. hujus) quatenus libere vivere conatur, communis vitae et utilitatis rationem tenere (per pr. 37. hujus), et consequenter (ut in schol. 2. pr. 37. hujus ostendimus) ex communi civitatis decreto vivere cupit. Cupit ergo homo qui ratione ducitur, ut 30 liberius vivat, communia Civitatis jura tenere. Q.E.D.

1 scilicet; OP: scilicet se. 8 adeoque; OP: atque adeo. 12 absurdum; OP: absurdum. Ergo homo liber etc. Q.E.D. 14 perfidia se; OP: se perfidiâ.

Scholium.

Haec et similia, quae de vera hominis libertate ostendimus, ad fortitudinem, hoc est (per schol. pr. 59. p. 3.) ad animositatem et generositatem referuntur. Nec operae pretium | duco, omnes fortitudinis qualitates hic separatim demonstrare, et multo minus quod vir fortis neminem odio habeat, nemini irascatur, invideat, indignetur, neminem despiciat minimeque superbiat. Nam haec et omnia, quae ad veram vitam et religionem spectant, facile ex 37. et 46. hujus convincuntur; nempe quod odium contrâ amore vincendum sit, et quod unusquisque qui ratione ducitur, bonum, quod sibi appetit, reliquis etiam ut sit cupiat. Ad quod accedit id, quod in schol. pr. 50. hujus et alijs locis notavimus, quod scilicet vir fortis hoc apprime consideret, nempe quod omnia ex necessitate divinae naturae sequuntur, ac proin omne quod molestum ac malum esse cogitat, et quicquid praeterea impium, horrendum, injustum et turpe videtur, id ex eo venire, quod res ipsas perturbatè, mutilatè et confuse concipit, et hac de causâ apprimè conatur res ut in se sunt concipere, et verae cognitionis impedimenta amovere, ut sunt odium, ira, invidia, irrisio, superbia et reliqua hujusmodi, quae in praecedentibus notavimus: atque adeo quantum potest conatur, uti diximus, bene agere et laetari. Quousque autem humana virtus ad haec consequenda se ostendat, et quid possit in sequenti parte demonstrabo.

222

Appendix.

Quae in hac parte de rectâ vivendi rationè tradidi, non sunt ita disposita, ut uno aspectu videri possint; sed disperse à me demonstrata sunt, prout scilicet unum ex alio facilius deducere potuerim. Eadem igitur hic recolligere, et ad summa capita redigere proposui.

1. Omnes nostri conatus seu cupiditates ex necessitate naturae nostrae ita sequuntur, ut vel per ipsam solam tanquam per proximam suam causam, possint intelligi, vel quatenus naturae sumus pars, quae per se absque alijs individuis non potest adaequate concipi.
2. Cupiditates quae ex nostrâ naturâ sequuntur ita, ut per ipsam solam possint intelligi, sunt illae quae ad | mentem referuntur, quatenus

4–5 qualitates; OP: proprietates. 8 37.; OP: Prop. 37. || 46: *correction of* 47. || hujus; OP: hujus Partis. 9 contrâ amore; OP: Amore contrâ. 11 hujus; OP: hujus Partis. || alijs; OP: alijs in. 13 sequuntur; OP: sequantur. || proin; OP: proinde. || omne quod; OP: quicquid. || ac; OP: et. 15 id ex eo venire; OP: ex eo oritur. 21 ostendat; OP: extendat. 27 1.; *before every number* OP adds Caput. || naturae nostrae; OP: nostrae naturae. 31 sequuntur ita; OP: ita sequuntur.

haec ideis adaequatis constare concipitur: reliquae vero cupiditates ad mentem non referuntur, nisi quatenus res inadaequate concipit, et quarum vis et incrementum non humanâ, sed rerum quae extra nos sunt potentiâ definiri debet; et ideo illae recte actiones, hae autem 5
passiones vocantur, illae namque nostram potentiam semper indicant, et hae contrâ nostram impotentiam et mutilatam cognitionem.

3. Nostrae actiones hoc est cupiditates illae, quae hominis potentia seu ratione definiuntur, semper bonae sunt, reliquae autem tam bonae quam malae possunt esse.

223 4. In vitâ itaque apprime utile est, intellectum seu rationem, quantum 10
possumus, perficere, et in hoc uno summa hominis felicitas seu beatitudo consistit.

Quippe beatitudo nihil aliud est, quam ipsa animi acquiescentia, quae ex Dei intuitivâ cognitione oritur, at intellectum perficere nihil aliud etiam est, quam Deum Deique attributa et actiones, quae ex ipsius 15
naturae necessitate sequuntur intelligere. Quare hominis qui ratione ducitur, finis ultimus, hoc est summa cupiditas, quâ reliquas omnes moderari studet, est illa, quâ fertur ad se resque omnes, quae in ipsius intelligentiam cadere possunt, adaequate concipiendum.

5. Nulla igitur vita vitalis est sine intelligentiâ, et res eatenus tantum 20
bonae sunt, quatenus hominem juvant, ut mentis vitâ fruatur, quae intelligentiâ definitur. Quae autem contra impediunt, quominus homo rationem perficere, et rationali vitâ frui possit, eas solummodo malas esse dicimus.

6. Sed quia omnia illa, quorum homo efficiens est causa, necessariò 25
bona sunt. Nihil ergo mali homini evenire potest, nisi à causis externis: nempe quatenus pars est totius naturae, cujus legibus humana natura obtemperare, et eidem sese infinitis pene modis accommodare cogitur.

224 7. Nec fieri potest, ut homo non sit Naturae pars, et communem ejus 30
ordinem non sequatur; sed si inter talia individua versetur, quae cum ipsius hominis naturâ conveniunt, eo ipso hominis agendi potentia juvabitur et fovebitur. At si contrâ inter talia sit, quae cum ipsius naturâ minimè conveniunt, vix absque magnâ ipsius mutatione ijsdem sese accommodare poterit. 35

14–15 aliud etiam; OP: etiam aliud. 16 sequuntur; OP: consequuntur. 18 in; OP: sub. 20 vitalis; OP: rationalis. 22 quominus; OP: quo minus. 28 eidem sese infinitis pene modis; OP: cui infinitis modis penè sese.

- 115^v 8. Quicquid in rerum naturâ datur, quod judicamus malum esse sive posse impedire, quominus existere, et vitâ rationali frui queamus, id à nobis remove eâ viâ, quae securior videtur, licet, et quicquid contrâ datur, quod judicamus bonum sive utile esse ad nostrum esse conservandum, et vita rationali fruendum, idem ad nostrum usum capere, et eo quocunque modo uti nobis, et absolutè id unicuique summo naturae jure facere licet, quod ad ipsius utilitatem conferre judicat. 5
9. Nihil magis cum naturâ alicujus rei convenire potest, quam reliqua ejusdem naturae individua, adeoque (per cap. 7.) nihil homini ad suum esse conservandum et vitâ rationali fruendum utilius datur quam homo, qui ratione ducitur. Deinde quia inter res singulares nihil novimus, quod homine, qui ratione ducitur, sit praestantius; nulla ergo re 10
- 225 magis potest unusquisque ostendere, | quantum arte et ingenio valeat, quam in hominibus ita educandis, ut tandem ex proprio rationis imperio vivant. 15
10. Quatenus homines invidiâ aut aliquo odij affectu in invicem feruntur, eatenus invicem contrarij sunt, et consequenter eò magis timendi, quo plus possunt, quam reliqua naturae individua.
11. Animi tamen non armis sed amore et generositate vincuntur.
12. Hominibus igitur apprime utile est, consuetudines jungere, seseque ijs vinculis astringere, quibus aptius de se omnibus unum efficiant, et absolutè ea agere, quae firmandis amicitijs inserviunt. 20
13. Sed ad haec ars et vigilantia requiritur. Sunt enim homines varij (nam rari sunt, qui ex rationis praescripto vivunt) et tamen plerumque invidi, et magis ad vindictam quam ad misericordiam proclives. 25
- Unumquemque igitur ex ipsius ingenio ferre, et sese continere, ne eorum affectus imitetur, singulari animi potentiâ opus est. At qui contra homines carpere et vitia potius exprobrare, quam virtutes docere, et hominum animos non firmare, sed frangere norunt, ij et sibi et reliquis molesti sunt. Unde multi prae nimiâ scilicet animi impatientiâ falsoque | Religionis studio inter bruta potius quam inter homines vivere 30
- 226 maluerunt: ut pueri vel adolescentes, qui parentum jurgia aequo animo ferre nequeunt, militatum confugiunt et incommoda belli, et imperium tijrannidis | prae domesticis commodis et paternis admonitionibus elidunt, et quidvis oneris sibi imponi patiuntur, dummodo parentes ulciscantur. 35

2 quominus; OP: quo minus. 5 idem; OP: id. 6 quocunque; OP: quocumque. || nobis; OP: nobis licet. || et; OP: licet; et. 9 naturae; OP: speciei. 16 invicem; OP: se invicem. 20 igitur apprime; OP: apprime. 27 singulari animi potentiâ; OP: singularis animi potentiae.

14. Quamvis igitur homines omnia plerumque ex suâ libidine moderentur, ex eorum tamen communi societate multo plura commoda, quam damna sequuntur. Quare satius est eorum injurias aequo animo ferre, et studium ijs adhibere, quae concordiae et amicitiae conciliandae inserviunt. 5
15. Quae concordiam gignunt sunt illa, quae ad justitiam, aequitatem et honestatem referuntur. Nam homines praeter id, quod injustum et iniquum est, id etiam aegre ferunt, quod turpe habetur, sive quod aliquis receptos civitatis mores aspernatur. Amori autem conciliando illa apprime necessaria sunt, quae ad Religionem et Pietatem spectant. 10
De quibus vide schol. 1. et 2. pr. 37. et schol. pr. 46. et schol. pr. 73. p. 4.
- 227 16. Solet praeterea concordia ex metu plerumque gigni, sed sine fide. Adde quod metus ex animi impotentiâ oritur, | et propterea ad rationis usum non pertinet, ut nec etiam commiseratio, quamvis pietatis speciem prae se ferre videatur. 15
17. Vincuntur praeterea homines largitate, praecipue ij, qui non habent unde comparare possint illa, quae ad vitam sustendam necessaria sunt. Attamen unicuique indigenti auxilium ferre, et vires et utilitatem viri privati longe superat. Copiae namque viri privati longe impares sunt ad id suppeditandum. Unius praeterea viri capacitas limitatior est, quam 20
ut omnes possit sibi amicitîâ jungere. Quare pauperum cura integrae societati incumbit, et ad communem tantum utilitatem spectat.
18. In beneficijs accipiendis et gratiâ referenda alia prorsus debet esse cura, de quâ vide schol. pr. 70. et schol. prop. 71. part. 4.
19. Amor praeterea meretricius, hoc est generandi libido, quae ex 25
formâ oritur, et absolute omnis amor, qui aliam causam praeter animi libertatem agnoscit, facile in odium transit, nisi quod pejus est species delirij sit; atque tum magis discordia, quam concordia fovetur. Vid. coroll. pr. 31. p. 3.
- 228 20. Ad matrimonium quod attinet, certum est ipsum cum ratione 30
convenire, si cupiditas miscendi corpora non ex | solâ formâ, sed etiam ex amore liberos procreandi et sapienter educandi, ingeneratur; et praeterea si utriusque scilicet viri et feminae amor non solam formam, sed animi praecipue libertatem pro causa habet.

8 id etiam; OP: etiam. 14 nec etiam; OP: nec. 16 homines; OP: homines etiam.
17 sustendam; OP: sustentandam. 18 et vires; OP: vires. 19 Copiae; OP: Divitiae.
20 viri capacitas; OP: viri facultas ingenii; ingenii *eliminated in Sphalmata*. 21 possit sibi; OP: sibi possit. 32 ingeneratur; OP: ingeneretur. 33 scilicet viri; OP: viri scilicet. 34 habet; OP: habeat.

- 116^v 21. Gignit praeterea adulatio concordiam, sed foedo servitutis crimine vel perfidiâ, nulli quippe magis adulatione capiuntur, quam superbi, qui primi esse volunt nec sunt.
22. Abjectioni falsa pietatis et religionis species inest. Et quamvis abjectio superbiae sit contraria, est tamen abjectus superbo proximus. Vide schol. pr. 57. p. 4. 5
23. Confert praeterea concordiae pudor in ijs tantum, quae celari non possunt. Deinde quia ipse pudor species est tristitiae ad rationis usum non spectat.
24. Caeteri tristitiae erga homines affectus directè justitiae, aequitati, honestati, pietati et religioni opponuntur, et quamvis indignatio aequitatis speciem prae se ferre videatur, ibi tamen sine lege vivitur, ubi unicuique de factis alterius iudicium ferre, et suum vel alterius jus vindicare licet. 10
- 229 25. Modestia, hoc est Cupiditas hominibus placendi, quae | ex ratione determinatur, ad pietatem (ut in 1. schol. pr. 37. p. 4. diximus) refertur. Sed si ex affectu oriatur, Ambitio est, sive cupiditas quâ homines falsâ pietatis imagine plerumque discordias et seditiones concitant. Nam qui reliquos consilio aut re juvare cupit, ut simul summo fruatur bono, is apprime studebit, eorum sibi amorem conciliare, non autem eos in admirationem traducere, nec ut disciplina ex ipso habeat vocabulum, nec ullas absolute invidiae causas dare. In sermonibus dein vulgaribus cavebit hominum vitia referre, et de humanâ impotentiâ non nisi parce loqui curabit: at largiter de humanâ virtute seu potentiâ, et quâ viâ possit perfici, ut sic homines non ex metu aut aversione, sed solo laetitiae affectu moti ex rationis praescripto, quantum in se est, conentur vivere. 15
26. Praeter homines nihil singulare in naturâ novimus, cujus mente gaudere et nobis amicitia aut aliquo consuetudinis genere jungere possumus; adeoque quicquid in rerum natura extra homines datur, id nostrae utilitatis ratio conservare non postulat, sed pro ejus vario usu conservare, destruere, vel quocunque modo ad nostrum usum adaptare nos docet. 20
27. Utilitas, quam ex rebus, quae extra nos sunt, capimus, est praeter experientiam et cognitionem, quam acquirimus ex eo quod easdem 25

16 in 1.; OP: in. 19 fruatur; OP: fruantur. 21 nec ut; OP: ut. 22 sermonibus dein vulgaribus; OP: communibus deinde colloquiis. 29 et; OP: et quod.

- 230 observamus, et ex | his formis in alias mutamus, praecipua est corporis
 117^r conservatio; et hac ratione | res illae imprimis utiles sunt, quae cor-
 pus ita alere et nutrire possunt, ut ejus omnes partes suo officio fungi
 recte queant. Nam quo corpus aptius est, ut pluribus modis possit affici,
 et corpora externa pluribus modis afficere, eo mens ad cogitandum 5
 est aptior (vide pr. 38. et 39. p. 4). At hujus notae perpauca in naturâ
 esse videntur: quare ad corpus, ut docet, nutriendum necesse est mul-
 tis diversae naturae alimentis uti. Quippe humanum corpus pluribus
 diversae naturae partibus componitur, quae continuo et vario alimento
 indigent, ut totum corpus ad omnia, quae ex ipsius naturâ sequi pos- 10
 sunt, aequè aptum sit, et consequenter, ut mens etiam aequè apta sit ad
 plura concipiendum.
28. Ad haec autem comparandum vix uniuscujusque vires sufficerent,
 nisi homines operas mutuas traderent. Verum omnium rerum com-
 pendium argentum attulit: unde factum, ut ejus imago, mentem vulgi 15
 maximè occupare soleat, quia vix ullam laetitiae speciem imaginari
 possunt, nisi concomitante nummorum ideâ, tanquam causâ.
29. Sed hoc vitium eorum tantum est, qui non ex indigentia, nec prop-
 ter necessitates nummos quaerunt, sed quia lucri artes didicerunt, qui-
 bus se magnificè efferunt. Caeterum corpus ex consuetudine pascunt, 20
 231 sed parcè, quia tantum | de suis bonis perdere credunt, quantum sui
 corporis conservationi impendunt. At qui verum nummorum usum
 norunt, et divitiarum modum ex solâ indigentia moderantur, paucis
 contenti vivunt.
30. Cum igitur res illae sunt bonae, quae corporis partes juvant, ut 25
 suo officio fungantur, et laetitia in eo consistat, quod hominis poten-
 tia, quatenus mente et corpore constat, juvatur vel augetur; sunt ergo
 illa omnia, quae laetitiam afferunt bona. Attamen contrâ quoniam non
 eum in finem res agant, ut nos laetitia afficiant, nec earum agendi
 potentia ex nostrâ utilitate temperetur, et denique quoniam laetitia ple- 30
 rumque ad unam corporis partem potissimum referatur; habent ergo
 plerumque laetitiae affectus (nisi ratio et vigilantia adsit) et consequen-
 ter cupiditates etiam, quae ex iisdem generantur, excessum: ad quod

1 est corporis; OP: corporis. 3 suo officio; OP: officio, *but corrected in Sphalmata*.
 3–4 fungi recte; OP: recte fungi. 4 *After* est: ad, *erased*. 7 docet; OP: requiritur.
 8 diversae naturae; OP: naturae diversae. || pluribus; OP: ex plurimis. 9–10 et vario
 alimento indigent; OP: alimento indigent, et vario. 15 argentum; OP: pecunia.
 21 bonis; OP: bonis se. 25 sunt; OP: sint. 28 contrâ quoniam; OP: quoniam
 contrâ. 29 agant; OP: agunt. 30 temperetur; OP: temperatur. 31 referatur; OP:
 refertur.

- 117^v accedit, | quod ex affectu id primum habeamus, quod in praesenti suave est, nec futura aequali animi affectu aestimare possumus. Vide schol. pr. 44. et schol. pr. 60. p. 4.
31. At superstitio id contrà videtur statuere bonum esse, quod tristitiam, et id contrà malum, quod laetitiam affert. Sed, ut jam diximus (vide schol. 2. pr. 45. p. 4.), nemo nisi invidus mea impotentiâ et incommodo delectatur. Nam quo majori laetitiâ afficimur, eo ad maiorem perfectionem transimus, et consequenter eo magis de naturâ divinâ participamus, nec laetitia unquam mala | esse potest, quam nostrae utilitatis vera ratio moderatur. At qui contra metu ducitur, et bonum ut malum vitet, agit, is ratione non ducitur. 5
- 232 32. Sed humana potentia admodum limitata est, et à potentia causarum externarum infinite superatur; atque adeo potestatem absolutam non habemus res quae extra nos sunt ad nostrum usum adaptandi. Attamen ea, quae nobis eveniunt contra id, quod nostrae utilitatis ratio postulat, aequo animo feremus, si conscij simus nos functos nostro officio fuisse, et potentiam, quam habemus, non potuisse se eo usque extendere, ut eadem vitare possemus, nosque partem totius naturae esse, cujus ordinem sequimur. Quod si clare et distincte intelligamus, pars illa nostri quae intelligentiâ definitur, hoc est pars melior nostri in eo plane acquiescet, et in ea acquiescentiâ perseverare conabitur. Nam quatenus intelligimus nihil appetere nisi id, quod necessarium est, nec absolute, nisi in veris acquiescere possumus; adeoque quatenus haec recte intelligimus, eatenus conatus melioris partis nostri cum ordine totius naturae convenit. 10 15 20 25

Finis quartae partis.

DE POTENTIÂ INTELLECTUS
SEU DE LIBERTATE HUMANÂ

Praefatio.

Transeo tandem ad alteram Ethices partem, quae est de modo sive viâ, 5
quae ad libertatem ducit. In hac ergo de potentia rationis agam osten-
dens, quid ipsa ratio in affectus possit, et deinde quid mentis liber-
tas seu beatitudo sit: ex quibus videbimus, quantum sapiens potior sit
ignaro. Quomodo autem et quâ viâ debeat intellectus perfici, et quâ 10
deinde arte curandum sit corpus, ut possit suo officio recte fungi, huc
non pertinet. Haec enim ad Medicinam, illud autem ad Logicam spec-
tat. Hic igitur, ut dixi, de solâ mentis seu rationis potentiâ agam, et
ante omnia, quantum et quale imperium in affectus habeat, ad eos-
dem coercendum et moderandum ostendam. Nam nos in ipsos impe- 15
rium absolutum non habere jam suprâ demonstravimus. Stoici tamen
putarunt, eosdem à nostrâ voluntate absolutè pendere, nosque ijs abs-
olutè imperare posse. Attamen ab experienciâ reclamante, non vero ex
suis principijs coacti sunt fateri, usum et studium non parvum requiri
ad eosdem coercendum et moderandum: quod quidam exemplo duo- 20
rum canum (si recte memini) | unius scilicet domestici, alterius venatici
conatus est ostendere; nempe quia usu efficere tandem potuit, ut dome-
sticus venari, venaticus contrâ à leporibus sectandis abstinere assuesce-
ret. Huic opinioni non parum favet Cartesius. Nam statuit animam seu 25
mentem unitam praecipue esse cuidam parti cerebri glandulae scilicet
pineali dictae, cujus ope mens motus omnes, qui in corpore excitantur
et etiam objecta externa sentit, et quam mens eo solo quod vult variè
movere potest. Hanc glandulam in medio cerebri ita suspensam esse 30
statuit, ut minimo spirituum animalium motu possit moveri. Deinde
statuit, quod haec glans tot varijs modis in medio cerebro suspendatur,
119^v quot varijs modis spiritus animales | [in eandem] impingunt, et quod
praeterea tot varia [vestigi]a in eâdem imprimantur, quot varia objecta

1 Pars Quinta; OP: Ethices Pars Quinta. 10 curandum sit corpus; OP: corpus sit
curandum. 11 Haec; OP: hoc. 26 etiam; OP: *om.* || et quam; OP: quamque.

[exter]na ipsos spiritus animales versus eandem propellunt. Unde fit, ut si glans postea ab animae voluntate illam diversimode movente, hoc aut illo modo suspendatur, quo semel fuit suspensa à spiritibus hoc aut illo modo agitatis, tum ipsa glans ipsos spiritus animales eodem modo propellet et determinabit, ac antea à simili glandulae suspensione repulsi fuerant. Praeterea statuit unamquamque mentis voluntatem naturâ esse unitam certo cuidam glandis motui. Ex. gr. si quis voluntatem habet objectum remotum intuendi, haec voluntas efficiet, ut pupilla dilatetur; sed si de solâ dilatandâ pupilla cogitet, nihil proderit ejus rei habere voluntatem, quia natura non junxit motum glandis, qui inservit impellendis spiritibus versus nervum opticum modo conveniente dilatandae vel contrahendae pupillae cum voluntate eandem dilatandi, vel contrahendi, sed demum cum voluntate intuendi objecta remota vel proxima. Denique statuit, quod etsi unusquisque motus hujus glandulae videatur | connexus esse per naturam singulis ex nostris cogitationibus ab initio nostrae vitae, alijs tamen per habitum possunt jungi. Quod probare conatur art. 50. part. 1. Pass. animae. Ex his concludit, nullam esse tam imbecillem animam, quae non possit, cum bene dirigitur, acquirere potestatem absolutam in suas passiones. Nam hae, ut ab eo definiuntur sunt perceptiones, aut sensus aut commotiones animae, quae ad eam speciatim referuntur, quaeque (NB) producuntur, conservantur et corroborantur per aliquem motum spirituum. (Vide art. 27. p. 1. Pass. anim.) At quandoquidem cuilibet voluntati possumus jungere motum glandis quemcunque, et consequenter spirituum; et determinatio voluntatis à solâ nostrâ potestate pendant: si igitur nostram voluntatem certis et firmis judicijs, secundum quae nostrae vitae actiones dirigere volumus, determinabimus et motus | passionum, quas habere volumus hisce judicijs jungemus, imperium acquiremus absolutum in nostras passiones. Haec est Clarissimi hujus viri sententia (quantum ex ipsius verbis conjicio), quam ego vix credidissem à tanto viro prolatam esse, si minus acuta fuisset. Profectò mirari satis non possum, quod Vir Philosophus, qui firmiter statuerat nihil deducere, nisi ex principijs per se notis, et nihil affirmare, nisi quod clare ac distinctè perciperet, et qui toties scholasticos reprehendit, quod per occultas qualitates res obscuras voluerint explicare, hypothesein sumat omni occultâ qualitate occultiore. Quid quaeso! per

17 pass.; OP: de passionibus. 24 glandis quemcunque; OP: quemcumque glandis.
25 pendant; OP: pendet. 27 determinabimus; OP: determinemus. 28 jungemus;
OP: jungamus. 34 ac; OP: et. 34-35 reprehendit; OP: reprehenderat.

mentis et corporis unionem intelligit? quem, inquam, clarum et distinctum conceptum habet cogitationis arctissimè unitae cuidam quantitatis portiunculae? Vellem sane, ut hanc unionem per proximam suam causam explicuisset. Sed ille mentem à corpore adeo distinctam
 236 | conceperat, ut nec hujus unionis, nec ipsius mentis ullam singularem 5
 causam assignare potuerit, sed necesse ipsi fuerit, ad causam totius universi, hoc est ad Deum recurrere. Dein pervelim scire, quot motus gradus possit glandulae isti pineali mens tribuere, et quanta cum vi eandem suspensam tenere. Nam nescio, an haec glans tardius, anve celarius à mente circumagatur, quam à spiritibus animalibus, et an motus passionum, quos firmis judicijs arcte jungimus, non possint ab ijsdem iterum à causis corporeis disjungi. Ex quo sequeretur, ut, quamvis mens firmiter proposuerit contra pericula ire, atque huic decreto motus audaciae junxerit, viso tamen periculo, glans ita suspendatur, ut mens non nisi de fugâ possit cogitare: et sane cum nulla detur ratio voluntatis ad motum, nulla etiam datur comparatio inter mentis et corporis potentiam seu vires, et consequenter hujus vires nequaquam viribus illius determinari possunt. His adde, quod nec haec glans ita in medio
 120^v | cerebri sita reperiatur, ut tam facile totque modis circumagi possit, 20
 et quod nec etiam omnes nervi ad cavitates usque cerebri protendantur. Denique omnia, quae de voluntate ejusque libertate asserit omitto, quandoquidem haec falsa esse satis superque ostenderim. Igitur quia mentis potentia, ut suprâ ostendi, solâ intelligentiâ definitur, affectuum remedia, quae omnes experiri quidem, sed non accuratè observare, nec distinctè videre credo, solâ mentis cognitione determinabimus, et ex eâdem illa omnia, quae ad ipsius beatitudinem spectant, deducemus. 25

237

Axiomata.

1. Si in eodem subiecto duae contrariae actiones excitentur, debet necessario vel in utrâque vel in unâ solâ mutatio fieri, donec desinant contrariae esse. 30
2. Effectus potentia definitur potentiâ ipsius causae, quatenus ejus essentia per ipsius causae essentiam explicatur vel definitur. Patet hoc axioma ex prop. 7. p. 3.

3 portiunculae; OP: portiuncula, *but corrected in Sphalmata*. 7 Dein; OP: Deinde. 8 possit; OP: potest. 9 tenere; OP: tenere potest. || anve; OP: vel. 11 jungimus; OP: junximus. 19 cerebri; OP: cerebro. 20 nec etiam; OP: non. 23 *After* solâ: facile, *erased*. 25 determinabimus; OP: determinabus. 26 beatitudinem; OP: beatitudem.

Propositio 1.

Prout cogitationes rerumque ideae ordinantur, et concatenantur in mente, ita corporis affectiones seu rerum imagines ad amussim ordinantur et concatenantur in corpore.

Demonstratio.

5

Ordo et connexio idearum idem est (per pr. 7. p. 2.) ac ordo ac connexio rerum, et vice versâ, ordo et connexio rerum idem est (per coroll. pr. 6. et 7. p. 2.) ac ordo et connexio idearum. Quare sicuti ordo et connexio idearum in mente fit secundum ordinem et concatenationem affectionum corporis (per pr. 18. p. 2.) sic vice versa (per pr. 2. p. 3.) 10 ordo et connexio affectionum corporis fit, prout cogitationes rerumque ideae ordinantur et concatenantur in mente. Q.E.D.

Propositio 2.

Si animi commotionem seu affectum à causae externae cogitatione amovebimus, et alijs junxerimus cogitationibus, tum amor seu odium 15 erga causam externam, ut et animi fluctuationes, quae ex his affectibus oriuntur, destruentur.

Demonstratio.

238 121^r

Id enim quod formam amoris vel odij constituit, est laetitia vel tristitia concomitante ideâ causae externae (per def. 6. et 7. aff.). Hâc igitur 20 sublatâ amoris vel odij formâ simul tollitur, adeoque hi affectus, et qui ex his oriuntur, destruuntur. Q.E.D.

Propositio 3.

Affectus, qui passio est, desinit esse passio, simul ac ejus claram et distinctus formamus ideam. 25

Demonstratio.

Affectus, qui passio est, est idea confusa (per gener. aff. def.). Si itaque ipsius affectus claram et distinctam formabimus ideam, haec idea ab ipso affectu, quatenus ad mentem refertur solam, non nisi ratione

6 ac; OP: et. 15 amovebimus; OP: amoveamus. || junxerimus; OP: jungamus.
 24 ac; OP: atque. 25 distinctus; OP: distinctam. 27 est idea; OP: idea est.
 28 formabimus; OP: formemus. 29 mentem refertur solam; OP: solam mentem refertur.

distinguetur (per pr. 22. p. 2. cum ejus schol.) adeoque (per pr. 3. p. 3.) affectus desinet esse passio. Q.E.D.

Corollarium.

Affectus eò magis in nostra potestate est, et mens ab eo minus patitur, quo nobis est notior.

5

Propositio 4.

Nulla est corporis affectio, cujus aliquem clarum et distinctum non possimus formare conceptum.

Demonstratio.

Quae omnibus communia sunt non possunt concipi nisi adaequate (per pr. 38. p. 2.) adeoque (per pr. 12. et lem. 2. quod est post schol. pr. 13. p. 2.) nulla est corporis affectio, cujus aliquem clarum et distinctum non possimus formare conceptum. Q.E.D.

10

Corollarium.

239 Hinc sequitur nullum esse affectum, cujus non possumus aliquem clarum et distinctum formare conceptum. Est namque affectus corporis affectionis idea (per gen. aff. def.) quae propterea (per praec.) aliquem clarum et distinctum involvere debet conceptum.

15

Scholium.

Quandoquidem nihil datur ex quo aliquis affectus non sequatur (per pr. 36. p. 3.), et quicquid ex ideâ, quae in nobis est adaequata, sequitur, id omne clare et distinctè intelligimus (per pr. 40. p. 2.), hinc sequitur unumquemque potestatem habere se suosque affectus si non absolute, ex parte saltem clare et distinctè intelligendi, et consequenter efficiendi, ut ab iisdem minus patiatur. Huic igitur rei praecipue danda est opera, ut unumquemque affectum, quantum fieri potest, clare et distinctè cognoscamus, ut sic mens ex affectu ad illa | cogitandum determinetur, quae clare et distincte percipit, et in quibus plane acquiescit, atque adeo, ut ipse affectus à cogitatione causae externae separetur, et veris jungatur cogitationibus; ex quo fiet, ut non tantum amor, 121^v odium etc. destruantur (per pr. 2. hujus) sed ut etiam appetitus seu

20

25

30

1 ejus; OP: ejusdem. 4 Affectus; OP: Affectus igitur. 8 possumus; OP: possumus.
11 est; OP: habetur. 13 possumus; OP: possumus. 17 per; OP: per Prop.
20 affectus: sic; OP: effectus. 21 3.; OP: 3.; *Sphalmata*: 1.

cupiditates, quae ex tali affectu oriri solent, excessum habere nequeant (per pr. 62. p. 4.). Nam apprime notandum est unum eundemque esse appetitum, per quem homo tam agere quam pati dicitur. Ex. gr. cum naturâ humanâ ita esse comparatum ostendimus, ut unusquisque appetat, ut reliqui ex ipsius ingenio vivant (vide schol. pr. 31. p. 3.) qui quidem appetitus in homine, qui ratione non ducitur passio est, quae ambitio vocatur, nec multum à superbia discrepat; et contra in homine, qui ex rationis dictamine vivit, Actio seu virtus est, quae Pietas appellatur (vide schol. 1. pr. 37. p. 4. et 2. demonstr. ejusd. prop.). Et hoc modo omnes appetitus seu cupiditates eatenus tantum passiones sunt, quatenus ex ideis inadaequatis oriuntur: atque eadem virtuti reputantur, quando ab ideis adaequatis excitantur vel generantur. Nam omnes cupiditates, quibus ad aliquid agendum determinamur, tam oriri possunt ab adaequatis quam ab inadaequatis ideis (vide pr. 59. p. 4.). Atque hoc (ut ad id quod incoepi revertar) in affectus remedio, quod scilicet in eorum verâ cognitione consistit, nullum praestantius aliud, quod à nostrâ | potestate pendeat, excogitari potest, quandoquidem nulla alia mentis potentia datur, quam cogitandi, et adaequatas ideas formandi, ut supra (pr. 3. p. 3.) ostendimus.

Propositio 5.

Affectus erga rem, quam simpliciter, et non ut necessariam nec ut possibilem, nec ut contingentem imaginamur, caeteris paribus omnium est maximus.

Demonstratio.

Affectus erga rem, quam liberam esse imaginamur, major est, quam erga necessariam (per pr. 49. p. 3.) et consequenter adhuc major, quam erga illam, quam ut possibilem vel contingentem imaginamur (per pr. 11. p. 4.). At rem aliquam ut liberam imaginari nihil aliud | esse potest, quam quod rem simpliciter imaginamur dum causas, à quibus ipsa ad agendum determinata fuit, ignoramus (per illa quae in schol. pr. 35. p. 2. ostendimus). Ergo affectus erga rem, quam simpliciter imaginamur, caeteris paribus major est, quam erga necessariam, possibilem vel contingentem, et consequenter maximus. Q.E.D.

4 esse comparatum; OP: comparatum esse. 11–12 reputantur; OP: accensentur.

15 ut ad id quod incoepi; OP: ut eo, unde digressus sum. || in affectus; OP: affectuum.

19 pr.; OP: per Prop. 21–22 nec ut possibilem, nec; OP: neque ut possibilem, neque.

Propositio 6.

Quatenus mens res omnes ut necessarias intelligit, eatenus majorem in affectus potentiam habet, seu minus ab iisdem patitur.

Demonstratio.

Mens res omnes necessarias esse intelligit (per pr. 29. p. 1.) et infinito causarum nexu determinari ad existendum et operandum (per pr. 28. p. 1.); adeoque (per praec.) eatenus efficit, ut ab affectibus, qui ex ijs oriuntur, minus patiatur et (per pr. 48. p. 3.) minus erga ipsas afficiatur. Q.E.D.

Scholium.

241 Quo haec cognitio, quod scilicet res necessariae sint, magis circa |
res singulares, quas distinctius et vividius imaginamur, versatur, eo
haec mentis in affectus potentia major est, quod ipsa etiam experientia
testatur. Videmus enim tristitiam boni alicujus, quod perijt, mitigari,
simul ac homo qui id perdidit considerat bonum illud servari nullâ 15
ratione potuisse. Sic etiam videmus quod nemo miseretur infantis
propterea quod nescit loqui, ambulare, ratiocinari, et quod denique tot
annos quasi sui inscius vivat. At si plerique adulti, et unus aut alter
infans nasceretur, tum unumquemque misereret infantum, quia tum
ipsam infantiam, non ut rem naturalem et necessariam, sed ut naturae 20
vitium seu peccatum consideraret. Et ad hunc modum plura alia notare
possemus.

Propositio 7.

Affectus, qui ex ratione oriuntur vel excitantur, si ratio temporis habeatur, potentiores sunt ijs, qui ad res singulares referuntur, quas ut absentes contemplantur. 25

Demonstratio.

122^v Rem ut absentem non contemplantur ex affectu, quo eandem imaginamur, sed ex eo quod corpus alio afficitur affectu, qui ejusdem rei existentiam secludit | (per pr. 17. p. 2.). Quare affectus, qui ad rem, quam 30
ut absentem contemplantur, refertur, ejus naturae non est, ut reliquas hominis actiones et potentiam superet (de quibus vide pr. 6. p. 4.). Sed

7 per; OP: per Prop.

12 vividius; OP: magis vivide.

19 nasceretur; OP:

nascerentur. 28 Rem ut absentem; OP: Rem aliquam absentem; *Sphalmata*: rem aliquam ut absentem.

contrà ejus naturae est, ut ab ijs affectionibus quae existentiam externae ejus causae secludunt, coerceri aliquo modo possit (per pr. 9. p. 4.). At affectus, qui ex ratione oritur, refertur necessariò ad communes rerum proprietates (vide rationis def. in 2. schol. pr. 40. p. 2.) quas semper ut praesentes contemplamur (nam nihil dari potest, quod earum praesentem existentiam secludat), et quas semper eodem modo imaginamur (per pr. 38. p. 2.). Quare talis affectus idem semper manet, et consequenter (per ax. 1. hujus) affectus, qui eidem sunt contrarij, quique à suis causis externis non foveantur, eidem magis magisque sese accom-
modare debebunt | donec non amplius sint contrarij, et eatenus affectus, qui ex ratione oritur, est potentior. Q.E.D.

Propositio 8.

Quo affectus aliquis à pluribus causis simul concurrentibus excitatur, eo est major.

Demonstratio.

Plures causae simul plus possunt, quam si pauciores essent (per pr. 7. p. 3.) adeoque (per pr. 5. p. 4.) quo affectus aliquis à pluribus causis simul excitatur, eo fortior est. Q.E.D.

Scholium.

Haec propositio patet etiam ex ax. 2. hujus.

Propositio 9.

Affectus, qui ad plures et diversas causas refertur, quas mens cum ipso affectu simul contemplatur, minus noxius est, et minus per ipsum patimur, et erga unamquamque causam minus afficimur, quam alius aequè magnus affectus, qui ad unam solam vel pauciores causas refertur.

Demonstratio.

Affectus eatenus tantum malus seu noxius est, quatenus mens ab eo impeditur, quo minus possit cogitare (per pr. 26. et 27. p. 4.) adeoque ille affectus, ex quo mens ad plura simul objecta contemplandum determinatur, minus noxius est quam alius aequè magnus affectus, qui mentem in solâ unius aut pauciorum objectorum contemplatione ita detinet, ut de alijs cogitare nequeat. | Quod erat primum. Deinde quia

14 est major; OP: major est. 20 hujus; OP: hujus partis. 29 ex; OP: a. 31 in; OP: vi.

mentis essentia, hoc est potentia (per pr. 7. p. 3.) in solâ cogitatione consistit (per pr. 11. p. 3.). Ergo mens per affectum ex quo ad plura simul contemplandum determinatur, minus patitur, quam per aequè magnum affectum, qui mentem in solâ unius aut pauciorum objectorum contemplatione occupatam tenet. Quod erat secundum. Denique
 243 | hic affectus (per pr. 48. p. 3.) quatenus ad plures causas externas refertur, est etiam erga unamquamque minor. Q.E.D. 5

Propositio 10.

Quamdiu affectibus, qui nostrae naturae sunt contrarij, non conflictamur, tamdiu potestatem habemus ordinandi et concatenandi corporis affectiones, secundum ordinem ad intellectum. 10

Demonstratio.

Affectus, qui nostrae naturae sunt contrarij, hoc est (per pr. 30. p. 4.) qui mali sunt, eatenus mali sunt, quatenus impediunt quo minus mens intelligat (per pr. 37. p. 4.). Quamdiu igitur affectibus, qui nostrae naturae sunt contrarij, non conflictamur, tamdiu mentis potentia, quâ res intelligere conatur (per pr. 26. p. 4.) non impeditur, atque adeo tamdiu potestatem habet claras et distinctas ideas formandi, et alias ex alijs deducendi (vide 2. schol. pr. 40. et schol. pr. 47. p. 2.) et consequenter (per pr. 1. hujus) tamdiu potestatem habemus ordinandi et concatenandi affectiones corporis secundum ordinem ad intellectum. Q.E.D. 15 20

Scholium.

Hac potestate rectè ordinandi et concatenandi corporis affectiones efficere possumus, ut nos facile malis affectibus afficiamur. Nam (per pr. 7. hujus) major vis requiritur ad affectus secundum ordinem ad intellectum ordinatos et concatenatos coercendum, quam incertos et vagos. Optimum igitur quod efficere possumus, quamdiu nostrorum affectuum perfectam cognitionem non habemus est, rectam vivendi rationem seu certa vitae dogmata concipere, eaque memoriae mandare, et rebus particularibus in vitâ frequenter obvijs, continuo applicare, ut sic nostra imaginatio latè ijsdem afficiatur, et nobis in promptu sint semper. Ex. gr. inter vitae dogmata possumus (vide pr. 46. p. 4. cum 25 30

1 potentia (per pr. 7. p. 3.); OP: (per pr. 7. p. 3.) potentia. 2 ex; OP: à. 15 37.; OP: 37.; *Sphalmata*: 27. 16 sunt contrarij; OP: contrarij sunt. 25 nos: sic; OP: non. 33 possumus; OP: posuimus.

123^v ejusdem schol.) odium | amore seu generositate vincendum, referre,
 non autem reciproco odio compensandum. Ut autem hoc rationis
 244 praescri|ptum semper in promptu habeamus ubi usus erit, cogitan-
 dae et saepe meditandae sunt communes hominum injuriae, et quo-
 modo et quâ viâ generositate optime propulsentur. Sic enim imagi- 5
 nem injuriae imaginationi hujus dogmatis jungemus, et nobis (per pr.
 18. p. 2.) in promptu semper erit ubi nobis injuria inferetur. Quod
 si etiam in promptu habuerimus rationem nostri veri utilis, et etiam
 boni, quod ex mutuâ amicitîâ et communi societate sequitur, et prae-
 terea quod ex rectâ vivendi ratione summa animi acquiescentia oria- 10
 tur (per pr. 52. p. 4.) et quod homines, ut reliqua, ex naturae necessi-
 tate agunt, tum injuria sive odium, quod ex eâdem oriri solet, mini-
 mam imaginationis partem occupabit, et facile superabitur, vel si ira
 quae ex maximis injurijs oriri solet non adeo facile superetur, supera-
 bitur tamen quamvis non sine animi fluctuatione longe minoris tem- 15
 poris spatio, quam si haec non ita praemeditata habuissimus, ut patet
 ex pr. 6. 7. et 8. hujus. De animositate ad metum deponendum eodem
 modo cogitandum est. Enumeranda scilicet sunt et saepe imaginanda
 communia vitae pericula, et quomodo animi praesentiâ et fortitudine
 optime vitari et superari possunt. Sed notandum, quod nobis in ordi- 20
 nandis nostris cogitationibus et imaginibus semper attendendum est
 (per coroll. pr. 63. p. 4. et pr. 59. p. 3.) ad illa, quae in unâquaque re
 bona sunt, ut sic semper ex laetitiae affectu ad agendum determine-
 mur. Ex. gr. si quis videt, se nimirum gloriam sectari, de ejus recto usu
 cogitet, et in quem finem sectanda sit, et quibus medijs acquiri possit, 25
 sed non de ipsius abusu et vanitate, et hominum inconstantîâ vel alijs
 hujusmodi, de quibus nemo nisi ex animi aegritudine cogitat: talibus
 enim cogitationibus maximè ambitiosi se maximè afflictant, quando
 de assequendo honore, quem ambiunt, desperant, et, dum iram evo-
 munt, sapientes videri volunt. Quare certum est eos gloriae maximè 30
 esse cupidos, qui de ipsius abusu et mundi vanitate maximè clamant.
 Nec hoc ambitiosis proprium, sed omnibus commune est quibus for-
 124^f tuna est adversa et animo impotentes sunt. Nam | pauper etiam avarus
 de abusu pecuniae et divitum vitij non cessat loqui: quo nihil

1 referre; OP: *om.* 7 inferetur; OP: *afferetur.* 8 et; OP: *ac.* 12 agunt; OP: *agant.*
 15–16 minoris temporis spatio; OP: *minore temporis spatio.* 17 hujus; OP: *hujus*
 partis. 24 nimirum; OP: *nimis.* 28 *After afflictant: quod, erased.*

245 aliud efficit quam se afflictare et alijs ostendere se non tantum paulper-
tatem suam, sed etiam aliorum divitias iniquo animo ferre. Sic etiam,
qui male ab amasiâ accepti sunt, nihil cogitant, quam de mulierum
inconstantia, et fallaci animo et reliquis earundem decantatis vitijs, 5
quae omnia statim oblivioni tradunt, simul ac ab amasiâ iterum reci-
piuntur. Qui itaque suos affectus et appetitus ex solo libertatis amore
moderari studet, is quantum potest nitetur virtutes earumque causas
noscere, et animum gaudio, quod ex earum verâ cognitione oritur,
implere; at minime hominum vitia contemplari, hominesque obtrec-
tare, et falsâ libertatis specie gaudere. Atque haec qui diligenter obser- 10
vabit (neque enim difficilia sunt) et exercebit, nae ille brevi tempo-
ris spatio actiones suas ex rationis imperio plerumque dirigere pote-
rit.

Propositio 11.

Quo imago aliqua ad plures res refertur, eò frequentior est, seu saepius 15
viget, et mentem magis occupat.

Demonstratio.

Quo imago enim seu affectus ad plures res refertur, eo plures dantur
causae à quibus excitari et foveri potest, quas omnes mens (ex hijpo-
thesi) ex ipso affectu simul contemplatur; atque adeo affectus eo fre- 20
quenter est, seu saepius viget, et (per pr. 8. hujus) mentem magis occu-
pat. Q.E.D.

Propositio 12.

Rerum imagines facilius imaginibus, quae ad res referuntur, quas clare
et distinctè intelligimus, junguntur quam alijs. 25

Demonstratio.

Res quas clare et dictincte intelligimus, vel rerum communes propieta-
tes sunt, vel quae ex ijs deducuntur (vide rationis def. in 2. schol. pr. 40.
p. 2.) et consequenter saepius (per praec.) in nobis excitantur, adeoque
facilius fieri potest ut res alias simul cum his quam cum alijs contem- 30
plemur, et conse|quenter (per pr. 18. p. 2.) ut facilius cum his quam
cum alijs jungantur. Q.E.D.

3 accepti; OP: recepti. 10–11 observabit; OP: observavit. 18 imago enim; OP:
enim imago. 19–20 ex hijpothesi; OP: per Hypothesin. 20–21 frequenter; OP:
frequentior. 29 per; OP: per Prop.

Propositio 13.

Quo imago aliqua pluribus alijs juncta est, eo saepius viget.

Demonstratio.

Nam quo imago aliqua pluribus alijs juncta est, eo (per pr. 18. p. 2.) plures causae dantur, à quibus excitari potest. Q.E.D.

5

124^v

Propositio 14.

Mens efficere potest, ut omnes corporis affectiones seu rerum imagines ad Deum referuntur.

Demonstratio.

Nulla est corporis affectio, cujus aliquem clarum et distinctum non possit mens formare conceptum (per pr. 4. hujus) adeoque efficere potest (per pr. 15. p. 1.), ut omnes ad Dei ideam referantur. Q.E.D.

10

Propositio 15.

Qui se suosque affectus clare et distincte intelligit, Deum amat, et eò magis, quo se suosque affectus magis intelligit.

15

Demonstratio.

Qui se suosque affectus clare et distinctè intelligit, laetatur (per pr. 53. p. 3.) idque concomitante idea Dei (per praec.) atque adeo (per 6. aff. def.) Deum amat, et (per eandem rationem) eò magis, quo se suosque affectus magis intelligit. Q.E.D.

20

Propositio 16.

Hic erga Deum amor mentem maxime occupare debet.

Demonstratio.

247 Est enim hic amor junctus omnibus corporis affectionibus | (per pr. 14. hujus), à quibus omnibus fovetur (per pr. 15. hujus) atque adeo (per pr. 25 11. hujus) mentem maximè occupare debet. Q.E.D.

Propositio 17.

Deus expers est passionum, nec ullo laetitiae aut tristitiae affectu afficitur.

2 eo; OP: *om.* 8 ad Deum; OP: ad Dei ideam. || referuntur; OP: referantur. 10 aliquem; OP: aliquod. 12 referantur; OP: referuntur. 25 à; OP: *om.*

Demonstratio.

Idae omnes, quatenus ad Deum referuntur, sunt verae (per pr. 32. p. 2.) hoc est (per def. 4. p. 2.) adaequatae, atque adeo (per aff. def. gen.) Deus expers est passionum. Dein Deus nec ad maiorem nec ad minorem perfectionem transire potest (per 2. Coroll. pr. 20. p. 1.) adeoque (per 2. et 3. aff. def.) nullo laetitiae nec laetitiae affectu afficitur. Q.E.D. 5

Corollarium.

Deus proprie loquendo neminem amat, neque odio habet. Nam Deus (per praec.) nullo laetitiae neque tristitiae affectu afficitur, et consequenter (per 6. et 7. aff. def.) neminem etiam amat, neque odio habet. 10

Propositio 18.

Nemo potest Deum odio habere.

Demonstratio.

Idea Dei quae in nobis est, est adaequata et perfecta (per pr. 46. 47. p. 2.), adeoque quatenus Deum contemplamur, eatenus agimus (per pr. 125^r 3. p. 3.) et consequenter (per pr. | 59. p. 3.) nulla potest dari tristitia concomitante ideâ Dei, hoc est (per 7. aff. def.) nemo Deum odio habere potest. Q.E.D. 15

Corollarium.

Amor erga Deum in odium verti nequit. 20

Scholium.

248 At objici potest, quod dum Deum omnium rerum causam intelligimus, eò ipso tristitiae causam consideramus. Sed ad hoc respondeo, quod quatenus tristitiae causas intelligimus, eatenus (per pr. 3. hujus) ipsa desinit esse passio, hoc est (per pr. 59. p. 3.) eatenus desinit esse 25 tristitia; atque adeo, quatenus Deum tristitiae causam esse intelligimus, eatenus laetamur.

Propositio 19.

Qui Deum amat conari non potest ut Deus ipsum contra amet.

2 sunt verae; OP: verae sunt. 3 def. gen.; OP: gen. def. 4 Dein; OP: Deinde. || nec ad maiorem nec; OP: neque ad maiorem neque. 6 nullo laetitiae nec laetitiae: sic; OP: nullo Laetitiae, neque Tristitiae. 9 per; OP: per Prop. 14 46.; OP: 46. et. 23 ipso; OP: ipso Deum.

Demonstratio.

Si homo id conaretur, cuperet ergo (per coroll. pr. 17. hujus) ut Deus, quem amat, non esset Deus, et consequenter (per pr. 19. p. 3.) contristari cuperet, quod (per pr. 28. p. 3.) est absurdum

Propositio 20.

5

Hic erga Deum amor neque invidiae neque Zelotypiae affectu inquinari potest; sed eo magis fovetur, quo plures homines eodem amoris vinculo cum Deo junctos esse imaginamur.

Demonstratio.

Hic erga Deum amor summum bonum est, quod ex dictamine rationis appetere possumus (per pr. 28. p. 4.) et omnibus hominibus commune est (per pr. 36. p. 4.) et omnes ut eodem gaudeant cupimus (per pr. 37. p. 4.) adeoque (per 23. aff. def.) invidiae affectu maculari nequit, neque etiam (per pr. 18. hujus et def. Zelotijpiae, quam vide in schol. pr. 35. p. 3.) Zelotijpiae affectu, sed contrà (per pr. 31. p. 3.) eo magis foveri debet, quo plures homines eodem gaudere imaginamur. Q.E.D.

Scholium.

Possumus hoc eodem modo ostendere nullum dari affectum qui huic
 249 amori directè sit contrarius, à quo hic ipse amor possit destrui; adeoque
 concludere possumus, hunc erga Deum amor|rem, omnium affectuum 20
 esse constantissimum, nec, quatenus ad corpus refertur, posse destrui
 nisi cum ipso corpore. Cujus autem naturae sit quatenus ad solam men-
 tem refertur, postea videbimus. Atque his omnia affectuum remedia,
 125^v sive id omne, quod mens in se sola considerata | adversus affectus
 potest, comprehendere. Ex quibus apparet mentis in affectus potentiam 25
 consistere 1.º in ipsâ affectuum cognitione. Vide schol. pr. 4. hujus. 2.º
 In eo, quod affectus à cogitatione causae externae, quam confuse ima-
 ginamur, separat. Vide pr. 2. cum eodem schol. pr. 4. hujus. 3.º Tem-
 pore, quo affectiones, quae ad res, quas intelligimus, referuntur illas
 superant, quae ad res referuntur, quas confuse seu mutilate concipi-
 mus. Vid. pr. 7. hujus. 4.º Multitudine causarum, à quibus affectio- 30
 nes, quae ad rerum communes proprietates vel ad Deum referuntur,

4 absurdum; OP: absurdum. Ergo qui Deum amat etc. Q.E.D. 8 esse; OP: om.
 13 adeoque; OP: atque adeo. 19 adeoque; OP: atque adeo. 26 schol.; OP: schol. et.
 28–29 Tempore; OP: In tempore. 31 Multitudine; OP: In multitudine.

foventur. Vid. pr. 9. et 11. hujus. 5.º Denique ordinè, quo mens suos affectus ordinare et invicem concatenare potest. Vid. schol. pr. 10. et insuper pr. 12. 13. et 14. hujus. Sed ut haec mentis in affectus potentia melius intelligatur, venit apprime notandum, quod affectus à nobis magni appellantur, quando unius hominis affectum cum affectu alterius comparamus, et unum magis quam alium eodem affectu conflictari videmus, vel quando unius ejusdemque hominis affectus ad invicem comparamus, eundemque uno affectu magis quam alio affici sive moveri comperimus. Nam (per pr. 5. p. 4.) vis cujuscunque affectus definitur potentia causae externae cum nostra comparata. At mentis potentia sola cognitione definitur, impotentia autem seu passio à solâ cognitionis privatione, hoc est ab eo, per quod ideae dicuntur inadaequatae, aestimatur. Ex quo sequitur, mentem illam maximè pati, cujus maximam partem ideae inadaequatae constituunt, ita ut magis per id, quod patitur, quam per id quod agit, dignoscatur; et illam contra maxime agere, cujus maximam partem ideae adaequatae constituunt, ita ut, quamvis huic tot inadaequatae ideae, quam illi insint, magis tamen per illas, quae humanae virtuti tribuuntur, quam per has, quae humanam impotentiam arguunt, dignoscatur. Deinde notandum, animi aegritudines et infortunia | potissimum originem trahere ex nimio amore erga rem, quae multis variationibus est obnoxia, et cujus nunquam compotes esse possumus. Nam nemo de re nullâ, nisi quam amat sollicitus, anxiusve est, neque | injuriae, suspensiones, inimicitiae etc. oriuntur, nisi ex amore erga res, quarum nemo potest revera esse compos. Ex his itaque facile concipimus, quid clara et distincta cognitio, et praecipue tertium illud cognitionis genus (de quo vide schol. pr. 47. p. 2.) cujus fundamentum est ipsa Dei cognitio, in affectus potest, quos nempe quatenus passionibus sunt, si non absolute tollit (vide pr. 3. cum schol. pr. 4. hujus) saltem efficit, ut minimam mentis partem constituent. Vid. pr. 14. hujus. Dein amorem gignit erga rem immutabilem et aeternam (vid. pr. 15. hujus) et cujus revera sumus compotes (vide pr. 45. p. 2.) et propterea nullis vitijs, quae in communi amore insunt, inquinari, sed qui semper major ac major esse potest (per pr. 15. hujus), et mentis maximam partem occupare (per pr. 16. hujus) lateque afficere. Atque his omnia, quae praesentem hanc vitam spectant, absolvi. Nam quod in hujus scholij principio dixi, me his paucis omnia affectuum remedia amplexum esse, facile

1 ordine; OP: in ordine. 22 nullâ; OP: ullâ. 30 Dein; OP: Deinde.

poterit unusquisque videre, qui ad haec quae in hoc scholio diximus et simul ad mentis ejusque affectuum definitiones, et denique ad propositiones 1. et 3. p. 3. attenderit. Tempus igitur jam est, ut ad illa transeam, quae ad mentis durationem sine relatione ad corpus pertinent.

Propositio 21.

5

Mens nihil imaginari potest, neque rerum praeteritarum recordari, nisi durante corpore.

Demonstratio.

Mens actualement sui corporis existentiam non exprimit, neque etiam corporis affectiones ut actuales concipit nisi durante corpore (per coroll. pr. 8. p. 2.) et consequenter (per pr. 26. p. 2.) nullum corpus ut actu existens concipit, nisi durante suo corpore: ac proinde nihil imaginari (vid. imaginat. def. in schol. | pr. 17. p. 2.) neque rerum praeteritarum recordari, nisi durante corpore. Vide def. memoriae in schol. pr. 18. p. 2. Q.E.D.

15

Propositio 22.

In Deo tamen datur necessariò idea, quae hujus et illius corporis humani essentiam sub aeternitatis specie exprimit.

126^v

Demonstratio.

Deus non tantum est causa hujus et illius corporis humani existentiae, sed etiam essentiae (per pr. 25. p. 1.) quae propterea per ipsam Dei essentiam necessariò debet concipi (per ax. 4. p. 1.) idque aeterna quâdam necessitate (per pr. 16. p. 1.) qui quidem conceptus necessario in Deo dari debet (per pr. 3. p. 2.). Q.E.D.

20

Propositio 23.

25

Mens humana non potest cum corpore absolute destrui, sed ejus aliquid remanet, quod aeternum est.

Demonstratio.

In Deo datur necessariò conceptus seu idea, quae corporis humani essentiam exprimit (per praec.) quae propterea aliquid necessariò est,

30

14 recordari; OP: recordari potest. 30 per; OP: per Prop.

quod ad essentiam mentis humanae pertinet (per pr. 13. p. 2.). Sed menti humanae nullam durationem, quae tempore definiri potest, tribuimus, nisi quatenus corporis actualement existentiam, quae per durationem explicatur, et tempore definiri potest, exprimit, hoc est (per coroll. pr. 8. p. 2.) ipsi durationem non tribuimus nisi durante corpore. Cum tamen aliquid nihilominus sit id, quod aeternâ quâdam necessitate per ipsam Dei essentiam concipitur (per praec.) erit necessariò hoc aliquid, quod ad mentis essentiam pertinet, aeternum. Q.E.D.

Scholium.

Est uti diximus haec idea, quae corporis essentiam sub specie aeternitatis exprimit, certus cogitandi modus, qui ad mentis essentiam pertinet, quique necessario aeternus est. Nec tamen fieri potest, ut recordemur nos ante corpus exstitisse, quandoquidem nec in corpore ulla ejus vestigia dari, nec aeternitas tempore definiri, nec ullam ad tempus relationem habere potest. At nihilominus sentimus, experimurque nos aeternos esse. Nam mens non minus res illas sentit, quas intelligendo concipit quam quas in memoria habet. Mentis enim oculi, quibus res videt observatque, sunt ipsae demonstrationes. Quamvis itaque non recordemur nos ante corpus exstitisse; sentimus tamen mentem nostram quatenus corporis essentiam sub aeternitatis specie involvit, aeternam esse, et hanc ejus existentiam tempore definiri, sive per durationem explicari non posse. Mens igitur nostra eatenus tantum potest dici durare, ejusque existentia certo tempore definiri potest, quatenus actualement corporis existentiam involvit, et eatenus tantum potentiam habet rerum existentiam tempore determinandi, easque sub duratione concipiendi.

Propositio 24.

Quo magis res singulares intelligimus, eo magis Deum intelligimus. Patet haec prop. ex coroll. pr. 25. p. 1.

Propositio 25.

Summus mentis conatus summaque virtus est res intelligere tertio cognitionis genere.

7 per; OP: per Prop.
Demonstratio/Patet.

20 After specie: concipit, *erased*.

29 Patet haec prop.; OP:

Demonstratio.

Tertium cognitionis genus procedit ab adaequatâ ideâ quorundam Dei attributorum ad adaequatam cognitionem essentiae rerum (vide hujus def. in 2. schol. pr. 40. p. 2.) et quo magis hoc modo res intelligimus, eo magis (per praec.) Deum intelligimus, ac proinde (per pr. 28. p. 4.) 5
summa mentis virtus, hoc est (per def. 8. p. 4.) mentis, potentia seu natura, sive (per pr. 7. p. 3.) summus conatus est res intelligere tertio cognitionis genere. Q.E.D.

253

Propositio 26.

Quo mens aptior est ad res tertio cognitionis genere intelligendum, eo 10
magis cupit, res eodem hoc cognitionis genere intelligere.
Demonstratio patet. Nam quatenus concipimus mentem aptam esse ad res hoc cognitionis genere intelligendum, eatenus eandem determinatam concipimus ad res eodem cognitionis genere intelligendum, et consequenter (per 1. aff. def.) quo mens ad hoc aptior est, eo magis hoc 15
cupit. Q.E.D.

Propositio 27.

Ex hoc tertio cognitionis genere, summa quae potest, mentis acquiescentia oritur.

Demonstratio.

20

127^v

Summa mentis virtus est Deum cognoscere (per pr. 28. p. 4.) sive res tertio cognitionis genere intelligere (per pr. 25. hujus) quae quidem virtus eo major est, quo mens hoc cognitionis genere magis res cognoscit (per pr. 24. hujus) adeoque qui res hoc cognitionis | genere cognoscit, is ad summam humanam perfectionem transit, et consequenter (per 2. 25
aff. def.) summâ laetitiam afficitur, idque (per pr. 43. p. 2.) concomitante ideâ sui, suaeque virtutis, ac proinde (per 25. aff. def.) ex hoc cognitionis genere summa, quae dari potest, acquiescentia oritur. Q.E.D.

Propositio 28.

254

Conatus seu cupiditas cognoscendi res tertio cognitionis genere oriri 30
non potest ex primo: at quidem ex secundo cognitionis genere. Haec propositio per se patet. Nam quicquid clare et distinctè | intelligimus,

12 Demonstratio patet; OP: Demonstratio/Patet. 18 quae; OP: quae dari. 28
acquiescentia oritur; OP: oritur acquiescentia. 31 Haec; OP: Demonstratio. Haec.

id vel per se vel per aliud, quod per se concipitur intelligimus, hoc est ideae, quae in nobis clarae et distinctae sunt, sive quae ad tertium cognitionis genus referuntur (vide 2. schol. pr. 40. p. 2.) non possunt sequi ex ideis mutilatis, et confusis, quae (per idem schol.) ad primum cognitionis genus referuntur, sed ex ideis adaequatis, sive (per idem schol.) ex secundo et tertio cognitionis genere; ac proinde (per 1. aff. def.) cupiditas res cognoscendi tertio cognitionis genere non potest oriri ex primo; at quidem ex secundo, ut fuit propositum. 5

Propositio 29.

Quicquid mens sub specie aeternitatis intelligit, id ex eo non intelligit, quod corporis praesentem actualem existentiam concipit, sed ex eo quod corporis essentiam concipit sub specie aeternitatis. 10

Demonstratio.

Quatenus mens praesentem sui corporis existentiam concipit, eatenus durationem concipit, quae tempore determinari potest, et eatenus tantum potentiam habet concipiendi res cum relatione ad tempus (per pr. 21. hujus et pr. 26. p. 2.). At aeternitas per durationem explicari nequit (per def. 8. p. 1. et ipsius explicat.). Ergo mens eatenus potestatem non habet concipiendi res sub specie aeternitatis. Sed quia de naturâ rationis est res sub specie aeternitatis concipere (per 2. coroll. pr. 44. p. 2.) et ad mentis naturam etiam pertinet corporis essentiam sub specie aeternitatis concipere (per pr. 23. hujus) et praeter haec duo nihil aliud ad mentis essentiam pertinet (per pr. 13. p. 2.). Ergo haec potentia concipiendi res sub specie aeternitatis ad mentem non pertinet, nisi quatenus corporis essentiam sub specie aeternitatis concipit. Q.E.D. 15 20 25

128^r

Scholium.

Res duobus modis à nobis ut actuales concipiuntur, vel quatenus easdem cum relatione ad certum tempus et locum existere, vel quatenus ipsas in Deo contineri et ex divinae naturae necessitate | consequi concipimus. Quae autem hoc secundo modo ut verae seu reales concipiuntur, eas sub aeternitatis specie concipimus, et earum ideae aeternam et infinitam Dei essentiam involvunt, ut pr. 45. p. 2. ostendimus, cujus etiam schol. vide. 255 30

1 After se: intelligitur, *erased*. 7 res cognoscendi; OP: cognoscendi res. 8 ut fuit propositum; OP: Q.E.D. 14 Quatenus; OP: Qua teuus. 29 After ex: naturâ, *erased*. || divinae naturae; OP: naturae divinae.

Propositio 30.

Mens nostra quatenus se et corpus sub aeternitatis specie cognoscit, eatenus Dei cognitionem necessariò habet, scitque se in Deo esse et per Deum concipi.

Demonstratio.

5

Aeternitas est ipsa Dei essentia, quatenus haec necessariam involvit existentiam (per def. 8. p. 1.). Res igitur sub aeternitatis specie concipere, est res concipere, quatenus per Dei essentiam ut entia realia concipiuntur, sive quatenus per Dei essentiam involvunt existentiam: adeoque mens nostra, quatenus se et corpus sub specie aeternitatis concipit, eatenus Dei cognitionem necessariò habet, scitque etc. Q.E.D. 10

Propositio 31.

Tertium cognitionis genus pendet à mente, tanquam à formali causâ, quatenus mens ipsa aeterna est.

Demonstratio.

15

Mens nihil sub aeternitatis specie concipit, nisi quatenus sui corporis essentiam sub aeternitatis specie concipit (per pr. 29. hujus) hoc est (per pr. 21. et 23. hujus) nisi quatenus aeterna est, adeoque (per praec.) quatenus aeterna est Dei habet cognitionem, quae quidem cognitio est necessariò adaequata (per pr. 46. p. 2.), ac proinde mens, quatenus aeterna est, ad illa omnia cognoscendum est apta, quae ex datâ hâc Dei cognitione consequi possunt (per pr. 40. p. 2.) hoc est ad res tertio cognitionis genere cognoscendum (vide hujus def. in 2. schol. pr. 40. p. 2.) cujus propterea mens (per def. 1. p. 3.) quatenus aeterna est, causa est adaequata seu formalis. Q.E.D. 20 25

256 128^v

Scholium.

Quo igitur unusquisque hoc cognitionis genere plus pollet, eò melius sui et Dei conscius est, hoc est eo est perfectior et beatior. Quod adhuc clarius ex sequentibus patebit. Sed hic notandum, quod tametsi jam certi sumus mentem aeternam esse, quatenus res sub aeternitatis specie concipit, nos tamen, ut ea, quae ostendere volumus, facilius explicentur, et melius intelligantur, ipsam tanquam jam inciperet esse, et res sub aeternitatis specie intelligere jam inciperet considerabimus, 30

2 After specie: concipit, *erased*. 7 aeternitatis specie; OP: specie aeternitatis. 18 per; OP: per Prop.

ut huc usque fecimus; quod nobis absque ullo periculo facere licet, modo nobis cautio sit nihil concludere nisi ex perspicuis praemissis.

Propositio 32.

Quicquid intelligimus tertio cognitionis genere, eo delectamur, idque concomitante idea Dei, tanquam causa.

5

Demonstratio.

Ex hoc cognitionis genere summa, quae dari potest, mentis acquiescentia, hoc est (per 25. aff. def.) laetitia oritur, eaque concomitante ideâ sui (per pr. 27. hujus) et consequenter (per pr. 30. hujus) concomitante etiam ideâ Dei tanquam causa. Q.E.D.

10

Corollarium.

Ex tertio cognitionis genere oritur necessariò amor Dei intellectualis. Nam ex hoc cognitionis genere oritur (per praec.) laetitia concomitante ideâ Dei tanquam causâ, hoc est (per 6. aff. def.) amor Dei, non quatenus ipsum ut praesentem imaginamur (per pr. 29. hujus) sed quatenus Deum aeternum esse intelligimus: et hoc est, quod amorem Dei intellectualem voco.

15

Propositio 33.

Amor Dei intellectualis, qui ex tertio cognitionis genere oritur, est aeternus.

20

257

Demonstratio.

Tertium cognitionis genus est (per pr. 31. hujus et axiom. 3. p. 1.) est aeternum, adeoque (per idem axiom. p. 1.) amor, qui ex eodem oritur, est etiam necessariò aeternus.

Scholium.

25

Quamvis hic erga Deum amor principium non habuerit (per praec.) habet tamen amoris perfectiones, perinde ac ortus fuisset, sic ut in coroll. pr. praec. finximus. Nec ulla hic est | differentia, nisi quod mens easdem has perfectiones, quas eidem jam accedere finximus, aeternas

129^r

1 ullo; OP: ullo erroris. 4 idque; OP: et quidem. 22 Tertium; OP: Tertium enim. 22–23 est ... est aeternum: sic; OP: est ... aeternum. 24 aeternus; OP: aeternus. Q.E.D. 26 per; OP: per Prop. 27 tamen; OP: tamen omnes. || ac; OP: ac si.

habuerit, idque concomitante idea Dei tanquam causâ aeternâ. Quod si laetitia in transitione ad maiorem perfectionem consistit, beatitudo sane in eo consistere debet, quod mens ipsâ perfectione sit praedita.

Propositio 34.

Mens non nisi durante corpore obnoxia est affectibus, qui ad passiones referuntur. 5

Demonstratio.

Imaginatio est idea, quâ mens rem aliquam ut praesentem contemplatur (vide ejus def. in schol. pr. 17. p. 2.) quae tamen magis corporis humani praesentem constitutionem, quam rei externae naturam indicat (per 2. Coroll. pr. 16. p. 2.). Est igitur affectus (per gen. aff. def.) imaginatio, quatenus corporis praesentem constitutionem indicat, atque adeo (per pr. 21. hujus) mens non nisi durante corpore obnoxia est affectibus, qui ad passiones referuntur. Q.E.D. 10

Corollarium.

Hinc sequitur nullum amorem praeter amorem intellectualem esse aeternum. 15

Scholium.

Si ad hominum communem opinionem attenderimus, videbimus eos 258
suae mentis aeternitatis esse conscios, sed ipsos eandem | cum dura- 20
tione confundere, eamque imaginationi seu memoriae tribuere, quam post mortem remanere credunt.

Propositio 35.

Deus seipso amore intellectuali infinito amat.

Demonstratio.

Deus est absolute infinitus (per def. 6. p. 1.) hoc est (per def. 6. p. 2.) Dei natura gaudet infinita perfectione, idque (per pr. 3. p. 2.) concomitante ideâ sui, hoc est (per pr. 11. et ax. 1. p. 1.) idea suae causae. Et hoc est quod in coroll. pr. 32. hujus amorem intellectualem esse diximus. 25

10 *After praesentem: existentiam, erased.* 13 *After non: igitur, erased.* 16 sequitur; OP: sequitur. 19 attenderimus; OP: attendamus. 20 esse; OP: esse quidem. 24 seipso: sic; OP: se ipsum.

129^v

Propositio 36.

Mentis amor intellectualis erga Deum est ipse Dei amor, quo Deus seipsum amat, non quatenus infinitus est, sed quatenus per essentiam humanae mentis sub specie aeternitatis consideratam explicari potest, hoc est mentis erga Deum amor intellectualis pars est infiniti amoris, quo Deus se ipsum amat.

5

Demonstratio.

Hic mentis amor ad mentis actiones referri debet (per coroll. pr. 32. hujus et per pr. 3. p. 3.), qui proinde actio est, quâ mens se ipsam contemplatur concomitante ideâ Dei tanquam causa (per pr. 32. hujus et ejus coroll.) hoc est (per coroll. pr. 25. p. 1. et coroll. pr. 11. p. 2.) actio, quâ Deus, quatenus per mentem humanam explicari potest, se ipsum contemplatur concomitante ideâ sui, atque adeo (per praec.) hic mentis amor pars est infiniti amoris, quo Deus seipsum amat. Q.E.D.

10

Corollarium.

15

Hinc sequitur, quod Deus, quatenus se ipsum amat, homines amat, et consequenter, quod amor Dei erga homines, et mentis erga Deum amor intellectualis unum et idem sit.

259

Scholium.

Ex his intelligimus, quâ in re nostra salus, seu beatitudo seu libertas consistit, nempe in constanti et aeterno erga Deum amore, sive in amore Dei erga homines. Atque hic amor seu beatitudo in sacris codicibus gloria appellatur; nec immerito. Nam sive hic amor ad Deum refertur, sive ad mentem, rectè animi acquiescentia, quae reverâ à gloriâ (per 25. et 30. aff. def.) non distinguitur, appellari potest. Nam quatenus ad Deum refertur, est (per pr. 35. hujus) laetitia (liceat hoc adhuc vocabulo uti) concomitante ideâ sui, ut et etiam quatenus ad Deum refertur (per pr. 27. hujus). Deinde quia nostrae mentis essentia in solâ cognitione consistit, cujus principium et fundamentum Deus est (per pr. 15. p. 1. et schol. pr. 47. p. 2.). Hinc perspicuum fit, quomodo et quâ ratione mens | nostra secundum essentiam et existentiam ex naturâ divinâ sequatur et continuo à Deo pendeat. Quod hic notare operae pretium duxi, ut hoc exemplo ostenderem, quantum rerum singularium

20

25

30

130^r

13 per; OP: per Prop. 20 his; OP: his clarè. 27 et etiam quatenus ad Deum: sic; OP: et quatenus ad Mentem. 30 perspicuum; OP: perspicuum nobis.

cognitio, quam intuitivam sive tertij generis appellavi (vide 2. schol. pr. 40. p. 2.), polleat, potiorque sit cognitione universali, quam secundi generis esse dixi. Nam quamvis in 1. parte generaliter ostenderim, omnia (et consequenter mentem etiam humanam) à Deo secundum essentiam existentiamque pendere, illa tamen demonstratio tametsi 5 legitima et extra dubitationis aleam, non ita tamen mentem nostram afficit, quam quod id ipsum ex ipsâ essentia rei cujuscunque singularis, quam a Deo pendere dicimus, concluditur.

Propositio 37.

Nihil in naturâ datur, quod huic amori intellectuali sit contrarium, sive 10 quod ipsum possit tollere.

Demonstratio.

Hic intellectualis amor ex mentis naturâ necessariò sequitur, quatenus ipsa, ut aeterna veritas per Dei naturam consideratur (per pr. 29. et 33. hujus). Si quid ergo daretur, quod huic amori esset contrarium, id 15 contrarium esset vero, et consequenter id, | quod hunc amorem posset tollere, efficeret, ut id quod verum est, falsum esset, quod (ut per se notum) est absurdum.

Scholium.

Primum partis 4.^{ae} axioma res singulares respicit, quatenus cum relatione ad certum tempus et locum consideratur, quod neminem dubitare credo. 20

Propositio 38.

Quo plures res secundo et tertio cognitionis genere mens intelligit, eo minus ipsa ab affectibus, qui mali sunt, patitur, et mortem minus timet. 25

Demonstratio.

Mentis essentia in cognitione consistit (per pr. 11. p. 2.). Quo igitur mens plures res cognoscit secundo et tertio cognitionis genere, eo 130^v major ejus pars | remanet (per pr. 23. et 29. hujus) et consequenter (per praec.) eo major ejus pars non tangitur ab affectibus, qui nostrae 30

5 essentiam existentiamque; OP: essentia, et existentiam. 6 legitima; OP: legitima sit. || aleam; OP: aleam posita. 7 quod; OP: quando. 14-15 pr. 29. et 33.; OP: pr. 33. et 29. 18 absurdum; OP: absurdum. Ergo nihil in natura datur etc. Q.E.D. 20 Primum; OP: om. 21 consideratur; OP: considerantur. || quod; OP: de quo. 29 23. et 29.; OP: 29. et 23.

naturae sunt contrarij, hoc est (per pr. 30. p. 4.) qui mali sunt. Quo itaque mens plures res secundo et tertio cognitionis genere intelligit, eo major ejus pars illaesa manet, et consequenter minus ab affectibus patitur etc. Q.E.D.

Scholium.

5

Hinc intelligimus id quod in schol. pr. 39. p. 4. attigi et quod in hac parte explicare promisi, nempe quod mors eo minus est noxia, quo mentis clara et distincta cognitio major est, et consequenter, quo mens magis Deum amat. Deinde, quia (per pr. 27. hujus) ex tertio cognitionis summa, quae dari potest, oritur acquiescentia, hinc sequitur mentem humanam posse ejus naturae esse, ut id, quod ejus cum corpore perire ostendimus (vide pr. 21. hujus) in respectu ad id, quod ipsius remanet, nullius sit momenti. Sed de his mox prolixius.

10

Propositio 39.

Qui corpus ad plurima aptum habet, is mentem habet, cujus maxima pars est aeterna.

15

261

Demonstratio.

Qui corpus ad plurima agendum aptum habet, is minime affectibus, qui mali sunt, conflictatur (per pr. 38. p. 4.) hoc est (per pr. 30. p. 4.) affectibus, qui naturae nostrae sunt contrarij, atque adeo (per pr. 10. hujus) potestatem habet ordinandi et concatenandi corporis affectiones secundum ordinem ad intellectum, et consequenter efficiendi (per pr. 14. hujus) ut omnes corporis affectiones ad Dei ideam referantur, ex quo fiet (per pr. 15. hujus) ut ergo Deum afficiatur amore, qui (per pr. 16. hujus) mentis maximam partem occupare sive constituere debet, ac proinde (per pr. 33. hujus) mentem habet, cujus maxima pars est aeterna. Q.E.D.

20

25

131^r

Scholium.

Quia corpora humana ad plurima apta sunt, non dubium est, quin ejus naturae possint esse, ut ad mentes referantur, quae magna sui et Dei habeant cognitionem, et quarum maxima seu praecipua pars est aeterna, atque adeo ut mortem vix timeant. Sed ut haec clarius

30

9 cognitionis; OP: cognitionis genere.
magnam.

24 ergo; OP: erga.

30 magna: sic; OP:

intelligentur, animadvertendum hic est, quod nos in continuâ vivimus variatione, et prout in melius sive in peius mutamur, eo felices aut infelices dicimur. Qui enim ex infante vel puero in cadaver transijt, infelix dicitur, et contrâ id felicitati tribuitur, quod totum vitae spatium mente sanâ in corpore sano percurrere potuerimus. Et reverâ qui corpus habet, ut infans vel puer ad paucissima aptum, et maximè pendens à causis externis, mentem habet, quae in se sola considerata nihil fere sui, nec Dei, nec rerum sit conscia; et contra, qui corpus habet ad plurima aptum, mentem habet, quae in se sola considerata multum sui et Dei et rerum sit conscia. In hâc igitur vitâ apprimè conamur, ut corpus infantiae in aliud, quantum ejus natura patitur et juvat, mutetur, quod ad plurima aptum sit, quodque ad mentem referatur, quae sui et Dei et rerum plurimum sit conscia; atque ita ut id omne, quod ad ipsius memoriam vel imaginationem refertur, in respectu ad intellectum vix alicujus sit momenti, ut in schol. pr. praec. jam dixi.

262

Propositio 40.

Quo unaquaeque res plus perfectionis habet, eo magis agit, et minus patitur, et contrâ quo magis agit, eo perfectior est.

131^v

Demonstratio.

Quo unaquaeque res perfectior est, eò plus habet realitatis (per ax. 6. p. 2.), et consequenter (per pr. 3. p. 3. cum ejus schol.) eo magis agit, et minus patitur. Quae quidem demonstratio inverso ordine eodem modo procedit, ex quo sequitur, quod res contrâ sit perfectior, quo magis agit. Q.E.D.

20

25

Corollarium.

Hinc sequitur partem mentis, quae remanet, quantacunque ea sit, perfectiorem esse reliquâ. Nam pars mentis aeterna (per pr. 23. et 29. hujus) est intellectus, per quem solum nos agere dicimur (per pr. 3. p. 3.). Illa autem, quam perire ostendimus, est ipsa imaginatio (per pr. 21. hujus) per quam solam dicimur pati (per pr. 3. p. 3. et gen. aff. def.); atque adeo (per praec.) illa, quantacunque ea sit, hâc est perfectior. Q.E.D.

30

10 igitur vitâ; OP: vitâ igitur. 11 juvat; OP: eique conducit. 24 quod; OP: ut. ||
contra; OP: contrâ eò. 32 per; OP: per Prop.

Scholium.

Haec sunt quae de mente, quatenus sine relatione ad corporis existentiam consideratur, ostendere constitueram. Ex quibus, et simul ex pr. 21. p. 1. et alijs apparet, quod mens nostra, quatenus intelligit, aeternus cogitandi modus sit, qui alio cogitandi modo determinatur, et hic iterum ab alio, et sic in infinitum. Ita ut omnes simul Dei aeternum et infinitum intellectum constituent.

5

Propositio 41.

Quamvis nesciremus mentem nostram aeternam esse, pietatem tamen et Religionem, et absolute omnia, quae ad animositatem et Generositatem referri ostendimus in 4.^a parte, prima haberemus.

10

Demonstratio.

Primum et unicum virtutis seu recte vivendi rationis fundamentum (per coroll. pr. 22. et per pr. 24. p. 4.) est suum utile quaerere. Ad illa
 132^r | autem determinandum, quae ratio utilia esse dictat, nullam rationem
 263 | habuimus mentis aeternitatis, quam de|um in hac 5.^a parte novimus. 15
 Quamvis igitur tum temporis ignoraverimus mentem esse aeternam, illa tamen quae ad animositatem et Generositatem referri ostendimus, prima habuimus, atque adeo, quamvis etiam nunc hoc ipsum ignoraremus, eadem tamen rationis praescripta prima haberemus. Q.E.D. 20

Scholium.

Communis vulgi persuasio alia videtur esse. Nam plerique videntur credere, se eatenus esse liberos, quatenus libidini parere licet, et eatenus de suo jure cedere, quatenus ex legis divinae praescripto vivere tenentur. Pietas igitur et Religio, et absolute omnia, quae ad animi fortitudinem referuntur, onera esse credunt, quae post mortem deponere, et pretium servitutis, nempe Pietatis et Religionis accipere sperant, nec hac spe solâ, sed etiam et praecipue metu, ne diris scilicet supplicijs post mortem puniantur, inducuntur, ut ex legis divinae praescripto, quantum eorum fert tenuitas et impotens animus vivant et ni haec spes et metus essent, sed quod mentes cum corpore interire crederent, nec restare miseris pietatis onere confectis, vivere longius, ad ingenium

25

30

23 liberos; OP: liberos esse. 25 Pietas ... Religio; OP: Pietatem ... Religionem.
 30–31 ni haec spes et metus essent; OP: nisi haec spes et metus hominibus inessent.
 31 sed quod mentes cum corpore interire crederent; OP: at contra si crederent mentes cum corpore interire.

132^v redirent, et ex libidine omnia moderari, et fortunae potius, quam sibi parere vellent. Quae mihi non minus absurda videntur, quam si quis propterea, quod non credit se posse bonis alimentis corpus in aeternum nutrire, venenis potius et | letiferis se exsaturare vellet, vel quia videt mentem non esse aeternam seu immortalem, ideo amens mavult esse et sine ratione vivere. Quae adeo absurda sunt, ut vix recenseri mereantur. 5

Propositio 42.

Beatitudo non est virtutis praemium, sed ipsa virtus, nec eâdem gaude-
mus, quia libidines coercemus, sed contrâ quia eâdem gaudemus, ideo libidines coercere possumus. 10

Demonstratio.

264 Beatitudo in amore erga Deum consistit (per pr. 36. hujus et ejus schol.) qui quidem amor ex tertio cognitionis genere oritur | (per coroll. pr. 32. hujus) atque adeo hic amor (per pr. 59. et 3. p. 3.) ad mentem, quatenus agit, referri debet, ac proin (per def. 8. p. 4.) ipsa virtus est. Quod erat primum. Deinde quo mens hoc amore divino seu beatitudine magis gaudet, eo plus intelligit (per pr. 32. hujus) hoc est (per coroll. p. 3. hujus) eo majorem in affectus habet potentiam, et (per pr. 38. hujus) eo minus ab affectibus, qui mali sunt, patitur; atque adeo ex eo, quod mens hoc amore divino seu beatitudine gaudet, potestatem habet libidines coercendi: et quia humana potentia ad coercendos affectus in solo intellectu consistit, ergo nemo beatitudine gaudet, quia affectus coercuit, sed contra potestas libidines coercendi ex ipsâ beatitudine oritur. Q.E.D. 15 20

Scholium.

133^f His omnia, quae de mentis in affectus potentia, quaeque de mentis libertate ostendere volueram absolvi. Ex quibus apparet, quantum sapiens polleat, potiorque sit ignaro, qui solâ libidine agitur. Ignarus enim praeterquam quod à causis | externis multis modis agitur, nec unquam verâ animi acquiescentiâ potitur, vivit praeterea sui et Dei et rerum quasi inscius, et simul ac pati desinit, simul etiam esse desinit. Cum contra sapiens, quatenus ut talis consideratur, vix animo movetur, sed sui et Dei et rerum aeternâ quâdam necessitate conscius nunquam esse desinit, sed semper verâ animi acquiescentia potitur. Si jam via, 25 30

4 letiferis; OP: lethiferis. 15 proin; OP: proinde. 29 quod; OP: om.

quam ad haec ducere ostendi perardua videatur, inveniri tamen potest. Et sane arduum debet esse, quod adeo rarò reperitur. Qui enim posset fieri, si salus in promptu esset, et sine magno labore reperiri posset; ut ab omnibus fere negligeretur? Sed omnia praeclara tam difficilia, quam rara sunt.

5

Finis partis quintae

133^v Die 23. Septembris 1677. Illustrissimus et Reverendissimus D. Nicolaus Stenonus Episcopus Titiopolitanus, et Vicarius Apostolicus in Ducate Luneburgensi exhibuit presentem librum, et dixit esse librum [expos]itum in eius memoriali S. Congregationi S. Officij porrecto.

10